BIBLIOTECA
.....Museo
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 116

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 116

BIBLIOTECA O. F. M. Cap.
MONTEFUSCO
(Av)

COLEGIO

3876

ANGELICI DOCTORIS
DIVI THOMÆ
AQUINATIS
OPUSCULA SELECTA

Summo ſtudio, ac diligentia ab innumeris, quibus antea ſcatebant, erroribus expurgata, atque in ſex Tomos diſtributa.

EDITIO PRIMA NEAPOLITANA

TOMUS II.

NEAPOLI)(MDCCLXXVIII.
EXCUDEBANT FRATRES PACI
propriis ſumptibus.

PUBLICA AUCTORITATE.

BIBLIOTECA O. F. M. CAP.
MONTEFUSCO
(Av)

D. THOMÆ AQUINATIS DOCTORIS ANGELICI

OPUSCULUM QUARTUM

De duobus præceptis charitatis, et decem legis præceptis.

RIA ſunt homini neceſſaria ad ſalutem, ſcilicet ſcientia credendorum, ſcientia deſiderandorum, & ſcientia operandorum. Primum docetur in Symbolo, ubi traditur ſcientia de articulis fidei. Secundum, in oratione Dominica. Tertium autem in lege. Nunc autem de ſcientia operandorum intendimus, ad quam tractandam quadruplex lex invenitur. Prima dicitur lex naturæ, & hæc nihil aliud eſt, niſi lumen intellectus inſitum nobis a Deo, per quod cognoſcimus quid agendum, & quid vitandum. Hoc lumen, & hanc legem dedit Deus homini in creatione, ſed multi credunt excuſari per ignorantiam, ſi hanc legem non obſervant. Sed contra eos dicit Propheta in Pſal. 4: Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? quaſi ignorent quid ſit operandum: ſed ipſe ibidem reſpondet: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, lumen ſcilicet intellectus, per quod nota ſunt nobis agenda. Nul-

lus enim ignorat, quod illud, quod nollet ſibi fieri, non faciat alteri, & cetera talia. Sed licet Deus in creatione dederit homini hanc legem, ſcilicet naturæ, diabolus tamen in homine ſuperſeminavit aliam legem, ſcilicet concupiſcentiæ. Quouſque enim in primo homine anima fuit ſubdita Deo ſervando divina præcepta, etiam caro fuit ſubdita in omnibus animæ, vel rationi. Sed poſtquam diabolus per ſuggeſtionem retraxit hominem ab obſervantia divinorum præceptorum, ita etiam caro fuit inobediens rationi. Et inde accidit, quod licet homo velit bonum ſecundum rationem, tamen ex concupiſcentia ad contrarium inclinatur. Et hoc eſt, quod Apoſt. dicit Roman. 7: Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Et inde eſt, quod frequenter lex concupiſcentiæ legem naturæ, & ordinem rationis corrumpit, & ideo ſubdit Apoſtolus: Captivantem me in lege peccati &c. Quia ergo lex naturæ per legem concupiſcentiæ deſtructa erat, oportebat quod homo reduceretur ad opera virtutis, & retraheretur a vitiis, ad quæ neceſſaria erat lex ſcripturæ. Sed ſciendum quod homo retrahitur a malo, & inducitur ad bonum ex duobus. Primo, timore: primum enim, propter quod aliquis maxime incipit peccatum vitare, eſt conſideratio pœnæ inferni, & extremi judicii. Et ideo dicitur Eccleſ. 1: Initium ſapientiæ timor Domini; & ibidem: Timor Domini expellit peccatum. Licet enim ille, qui ex timore non peccat, non ſit juſtus, inde tamen incipit juſtificatio. Hoc ergo modo retrahitur homo a malo, & inducitur ad bonum per legem Moyſi, quam quidem irritantes morte puniebatur. Hebræ. 10: Irritam quis faciens legem Moyſi ſine ulla miſeratione duobus, vel tribus teſtibus moritur. Sed quia modus iſte eſt inſufficiens, & lex, quæ data erat per Moyſen

hoc

hoc modo, ſcilicet per timorem retrahebat a malis, inſufficiens fuit. Licet enim coercuerit manum, non coercebat animum, ideo eſt alius modus retrahendi a malo, & inducéndi ad bonum, modus ſcilicet amoris: & hoc modo fuit data lex Chriſti, ſcilicet lex Evangelica, quæ eſt lex amoris. Sed conſiderandum eſt, quod inter legem timoris, & legem amoris triplex differentia invenitur: & primo, quia lex timoris facit ſuos obſervatores ſervos, lex vero amoris facit liberos. Qui enim operatur ſolum ex timore, operatur per modum ſervi: qui vero ex amore, per modum liberi, vel filii. Unde Apoſt. 2. Corin. 3: Ubi ſpiritus Domini, ibi libertas, quia ſcilicet tales ex amore ut filii operantur. Secunda differentia eſt, quia obſervatores primæ legis ad bona temporalia introducebantur; Eſai. 1: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: ſed obſervatores ſecundæ legis, in bona cœleſtia introducuntur; Matt. 19: Si vis a vitam ingredi, ſerva mandata, & Matt. 3: Pœnitentiam agite &c. Tertia differentia eſt, quia prima gravis; Act. 15: Cur tentatis imponere jugum ſuper cervicem noſtram, quod neque nos, neque patres noſtri portare potuerunt: ſecunda autem levis; Matt. 11: Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve. Apoſt. Ro. 8: Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum.

SIcut ergo jam prædictum eſt, quadruplex lex invenitur, & prima quidem lex naturæ, quam Deus homini in creatione infundit: ſecunda lex concupiſcentiæ: tertia lex ſcripturæ: quarta eſt lex charitatis, & gratiæ, quæ eſt lex Chriſti. Sed manifeſtum eſt, quod non omnes poſſunt ſcientiæ inſudare, & propterea a Chriſto data eſt lex brevis, ut ab omnibus poſſet ſciri, &

nullus propter ignorantiam poſſit ab ejus obſervantia excuſari, & hæc eſt lex divini amoris, Apoſt. Rom. 9: Verbum breviatum faciet Dominus ſuper terram. Sed ſciendum, quod hæc lex debet eſſe regula omnium actuum humanorum. Sicut enim videmus in artificialibus, quod unumquodque opus tunc bonum, & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur, ſic etiam quodlibet humanum opus rectum eſt, & virtuoſum, quando regulæ divinæ dilectionis concordat: quando vero diſcordat ab hac regula non eſt bonum, nec rectum, aut perfectum. Ad hoc autem quod actus humani boni reddantur, oportet quod regulæ divinæ dilectionis concordent. Sed ſciendum, quod hæc lex, ſcilicet divini amoris, quatuor efficit in homine valde deſiderabilia. Primo, cauſſat in eo ſpiritualem vitam. Manifeſtum eſt enim, quod naturaliter amatum eſt in amante, & ideo qui Deum diligit, ipſum in ſe habet 1. Jo. 4: Qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo. Natura etiam amoris eſt, quod amantem in amatum transformat; unde ſi vilia diligimus, & caduca, viles & inſtabiles efficimur; Oſeæ 1: Facti ſunt abominabiles ſicut quod dilexerunt. Si autem Deum diligimus, divini efficimur, quia ut dicitur 1. Cor. 6: Qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt: ſed ſicut Auguſt. dicit, ſicut anima eſt vita corporis, ita Deus eſt vita animæ, & hoc manifeſtum eſt. Tunc enim dicimus corpus per animam vivere, quando habet operationes proprias vitæ, & quando operatur, & movetur: anima vero recedente, corpus nec operatur, nec movetur. Sic etiam tunc anima operatur virtuoſe, & perfecte, quando per charitatem operatur, per quam habitat Deus in ea, abſque charitate vero non operatur; 1. Joan. 3: Qui non diligit, manet in morte. Conſiderandum eſt autem, quod ſi quis habet omnia dona

Spi-

Spiritus Sancti abſque charitate non habet vitam. Sive enim ſit gratia linguarum, ſive ſit donum fidei, vel quicquid ſit aliud, ſine charitate vitam non tribuunt. Si enim corpus mortuum induatur auro, & lapidibus pretioſis, nihilominus mortuum manet, hoc eſt ergo primum quod efficit charitas. Secundum quod facit charitas eſt divinorum mandatorum obſervantia. Gregorius: Numquam eſt Dei amor otioſus. Operatur enim magna ſi eſt: ſi vero operari renuit, amor non eſt: unde manifeſtum ſignum charitatis eſt promptitudo implendi divina præcepta. Vidimus enim amantem propter amatum magna, & difficilia operari. Joan. 14: Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit. Sed conſiderandum, quod qui mandatum, & legem divinæ dilectionis ſervat, totam legem implet. Eſt autem duplex modus divinorum mandatorum. Quædam enim ſunt affirmativa, & hæc quidem implet charitas, quia plenitudo legis, quæ conſiſtit in mandatis, eſt dilectio, qua mandata ſervantur. Quædam vero ſunt prohibitoria, hæc etiam implet charitas, quia non agit perperam, ut dicit Apoſt. 1. Corin. 13: Tertium quod facit charitas eſt, quia eſt præſidium contra adverſa. Habenti enim charitatem nulla adverſa nocent, ſed in utilia convertuntur, Rom. 8: Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: immo etiam adverſa, & difficilia ſuavia videntur amanti, ſicut & apud nos manifeſte videmus. Quartum vero eſt, quod ad facilitatem perducit. Solum enim charitatem habentibus æterna beatitudo promittitur. Omnia enim abſque charitate inſufficientia ſunt: 2. Tim. 4: In reliquo poſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi in illa die juſtus judex. Non ſolum autem mihi, ſed & iis, qui diligunt adventum ejus. Et ſciendum, quod ſolum ſecundum differentiam charitatis eſt differentia beatitudinis, &

BIBLIOTECA D. F. Fr. C. MONTEFUSCO (AV)

non ſecundum aliquam aliam virtutem . Multi enim magis abſtinentes fuerunt, quam Apoſtoli, ſed ipſi in beatitudine omnes alios excellunt propter excellentiam charitatis . Ipſi enim fuerunt primitias ſpiritus habentes , ſicut dicit Apoſt. Rom. 8: Unde differentia beatitudinis eſt ex differentia charitatis, & ſic patent quatuor, quæ in nobis efficit charitas . Sed præter illa quædam alia efficit, quæ prætermittenda non ſunt . Primo enim efficit peccatorum remiſſionem: & hoc manifeſte videmus ex nobis . Si enim aliquis aliquem offendit, & ipſum poſtea intime diligat, propter dilectionem ſibi offenſam laxat . Sic & Deus diligentibus ſe peccata dimittit; 1. Pet. 4: Charitas operit multitudinem peccatorum; & bene dicit, operit, quia ſcilicet a Deo non videtur ut puniat, ſed licet dicat, quod operit multitudinem , tamen Salomon dicit Proverb. 10. quod univerſa delicta operit charitas , & hoc maxime manifeſtat Magdalenæ exemplum Lucæ 7: Dimiſſa ſunt ei peccata multa ; & cauſſa ſubditur, quoniam dilexit multum . Sed forte dicet aliquis. Sufficit ergo charitas ad delenda peccata, & non eſt neceſſaria pœnitentia . Sed conſiderandum quod nullus vere diligit , qui non vere pœnitet. Manifeſtum eſt enim , quod quanto magis aliquem diligimus , tanto magis dolemus ſi ipſum offendimus , & hic eſt unus charitatis effectus . Item , cauſſat cordis illuminationem . Sicut enim dicit Job. 37: Omnes involvimur tenebris. Frequenter enim neſcimus quid agendum, vel deſiderandum , ſed charitas docet omnia neceſſaria ad ſalutem: ideo dicitur 1. Joan. 2: Unctio ejus docet vos de omnibus: Et hoc ideo eſt, quia ubi charitas, ibi Spiritus Sanctus , qui novit omnia, qui deducit nos in viam rectam , ſicut dicitur in Pſal. 138. Ideo dicitur Eccl. 2: Qui timetis Deum, diligite illum, & illuminabuntur cor-

corda veſtra, ſcilicet ad ſciendum neceſſaria ad ſalutem. Item, perficit in homine perfectam lætitiam. Nullus enim vere gaudium habet, niſi exiſtens in charitate. Quicumque enim aliquid deſiderat, non gaudet, nec lætatur, nec quietatur donec illud adipiſcatur. Et accidit in rebus temporalibus, quod non habitum appetatur, & habitum deſpicitur, & tædium generat. Sed non ſic eſt in ſpiritualibus, immo qui Deum diligit, habet ipſum: & ideo animus diligentis, & deſiderantis quietat in eo. Qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo, ut dicitur 1. Joan. 4. Item, efficit pacem perfectam. Accidit enim in rebus temporalibus, quæ frequenter deſiderantur, ſed ipſis habitis adhuc animus deſiderantis non quieſcit, immo uno habito, aliud appetit. Eccleſ. 57: Cor autem impii quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt. Item ibidem: Non eſt pax impiis, dicit Dominus. Sed non ſic accidit in charitate circa Deum. Qui enim Diligit Deum, pacem perfectam habet, Pſal. 118: Ex multa diligentibus legem tuam, & non eſt ſcandalum. Et hoc ideo eſt, quia ſolus Deus ſufficit ad implendum deſiderium noſtrum. Deus major eſt corde noſtro, ſicut dicit Apoſt. Ideo dicit Aug. in primo confeſſionum: Fecimos Domine ad te, & inquietum eſt cor meum, donec requieſcat in te. Pſal. 102: Qui in bonis deſiderium tuum. Item, facit eſt hominem magnæ dignitatis. Omnes enim ſunt ipſi divinæ majeſtati ſerviunt. Omnia ſub ipſo ſunt facta, ſicut artificialia ſubſervientia artifici: ſed charitas de ſervo facit liberum, ſervum. Unde ait Dominus Apoſtolis Joan. 15. non dicam vos ſervos, ſed amicos. Quid Paullus non ſervus? ſed & alii Apoſtoli qui ſe ſervos ſcribunt? ſed ſciendum, quod lex eſt ſervitus. Prima eſt timoris, &

hæc

hæc eſt pœnoſa, & non meritoria. Si enim aliquis a peccato abſtinet ſolum timore pœnæ, non meretur ex hoc, ſed adhuc eſt ſervus. Secunda eſt amoris. Si enim quis operatur non timore juſtitiæ, ſed amore divino, non ſicut ſervus operatur, ſed ſicut liber, quia voluntarie: & ideo dicit: Jam non dicam vos ſervos. Et quare? Ad hoc reſpondet Apoſt. Rom.8: Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum. Timor enim non eſt in charitate, ſicut dicitur 1. Joan. 4. Habet enim pœnam, ſed charitas delectationem. Item, charitas facit non ſolum liberos, ſed etiam filios, ut ſcilicet filii Dei nominemur, & ſimus, ut dicitur 1. Joa. 3. Tunc enim extraneus efficitur alicujus filius adoptivus, quando acquiritur ſibi jus in hæreditate Dei, quæ eſt vita æterna, quia ut dicitur Rom.8: Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei. Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Sap. 5: Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei.

EX jam dictis patent utilitates charitatis. Poſtquam igitur tam utilis eſt, ſtudioſe laborandum eſt ad acquirendam eam, & retinendam. Sed ſciendum, quod nullus a ſe charitatem habere poteſt, immo ſolius Dei eſt donum. Unde Joannes dicit 1. Joan. 4: Non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos; quia videlicet non propterea ipſe nos diligit, quia nos prius dileximus eum, ſed hoc ipſum quod diligimus eum, cauſſatur in nobis ex dilectione ipſius. Conſiderandum etiam, quod licet omnia dona ſint a Patre luminum, iſtud tamen donum, ſcilicet charitatis, omnia alia dona ſuperexcellit. Omnia enim alia ſine charitate, & Spiritu Sancto habentur, cum charitate vero neceſſario

Spi-

Spiritus Sanctus habetur. Apoſt. Rom. 5: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis. Sive enim ſit donum linguarum, ſive ſcientiæ, ſive prophetiæ abſque gratia, & Spiritu Sancto habentur. Sed licet charitas ſit donum divinum, ad ipſam tamen habendam requiritur diſpoſitio ex parte noſtra. Et ideo ſciendum, quod duo ſpecialiter ad acquirendam charitatem neceſſaria ſunt, & duo ad augmentum charitatis jam acquiſitæ. Ad acquirendam igitur charitatem primum eſt diligens divini verbi auditio: & hoc manifeſtum eſt ſatis ex his, quæ ſunt apud nos. Audientes enim bona de aliquo, in ejus dilectionem accendimur. Sic & Dei verba audientes, accendimur in amorem ipſius, Pſal. 118: Ignitum eloquium tuum vehementer, & ſervus tuus dilexit illud. Item, Pſal. 104: Eloquium Domini inflammavit eum. Et propterea illi duo diſcipuli divino amore æſtuantes dicebant, Lucæ 24: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas? Unde & Actuum 10. legitur, quod prædicante Petro, Spiritus Sanctus in auditores divini verbi cecidit. Et hoc frequenter accidit in prædicationibus, quod qui duro corde accedunt, propter verbum prædicationis ad divinum amorem accenduntur. Secundum eſt bonorum continua cogitatio; Pſal. 38: Concaluit cor meum intra me. Si ergo vis divinum amorem conſequi, mediteris bona. Durus enim nimis eſſet, qui divina beneficia, quæ conſecutus eſt, pericula etiam, quæ evaſit, & beatitudinem, quæ ſibi a Deo repromittitur cogitans ad divinum amorem non accenderetur: unde Aug: Durus eſt animus hominis, qui etſi dilectionem nolit impedire, ſaltem non velit rependere. Et univerſaliter, ſicut cogitationes malæ deſtruunt charitatem, ita bonæ eam acquirunt, nutriunt, & conſervant:

un-

unde jubemur Eſai. 1: Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis . Sapien. 1 : Perverſæ cogitationes ſeparant a Deo . Sunt autem & duo, quæ habitam charitatem augent . Primum eſt cordis ſeparatio a terrenis . Cor enim perfecte in diverſa ferri non poteſt . Unde nullus valet Deum, & mundum diligere . Et ideo quanto magis ab amore terrenorum noſter animus elongatur, tanto magis firmatur in dilectione divina. Unde Aug. dicit in lib. 83. quæſt: Charitatis venenum eſt ſpes adipiſcendorum , aut retinendorum temporalium . Nutrimentum ejus eſt imminutio cupiditatis : perfectio, nulla cupiditas, quia radix omnium malorum eſt cupiditas . Quiſquis igitur charitatem nutrire vult , inſtet minuendis cupiditatibus . Eſt autem cupiditas amor adipiſcendi , aut obtinendi temporalia . Hujus imminuendæ initium eſt Deum timere , qui ſolus timeri ſine amore non poteſt . Et propter hoc ordinatæ fuerunt Religiones , in quibus , & per quas a mundanis , & corruptibilibus animus trahitur , & erigitur ad divina : quod ſignatur 2. Machab. 1. ubi dicitur : Refulſit ſol , qui prius erat in nubilo . Sol , id eſt , intellectus humanus eſt in nubilo , quando deditus eſt terrenis : ſed refulget , quando a terrenorum amore elongatur , & retrahitur. Tunc enim ſplendet , & tunc divinus amor in eo creſcit . Secundum eſt firma patientia in adverſis ; manifeſtum eſt enim , quod quando gravia pro eo , quem diligimus , ſuſtinemus , amor ipſe non deſtruitur , immo creſcit . Cant. 8 : Aquæ multæ , id eſt tribulationes multæ , non poterunt extinguere charitatem . Et ideo ſancti viri , qui adverſitates pro Deo ſuſtinent , magis in ejus dilectione firmantur : ſicut artifex illud artificium magis diligit , in quo plus laboravit . Et inde eſt , quod fideles quanto plures afflictiones pro Deo ſuſtinent , tanto magis elevantur in amore ipſius.

Gen.

Gen. 7: Multiplicate ſunt aquæ, id eſt, tribulationes, & elevaverunt arcam in ſublime, ideſt Eccleſiam, vel animam viri juſti.

De dilectione Dei.

INterrogatus Chriſtus ante paſſionem a legiſperitis, quod eſſet maximum, & primum mandatum, dixit Matt. 22: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, hoc eſt maximum, & primum mandatum. Et vere iſtud eſt majus, & nobilius, & utilius inter omnia mandata, ſicut ſatis manifeſtum eſt; in hoc enim omnia mandata implentur. Sed ad hoc quod illud præceptum dilectionis poſſit perfecte impleri, quatuor requiruntur. Primum eſt divinorum beneficiorum rememoratio, quia omnia, quæ habemus, ſive animam, ſive corpus, ſive exteriora habemus a Deo. Et ideo oportet, quod ſibi de omnibus ſerviamus, & eum diligamus corde perfecto. Nimis enim ingratus eſt, qui cogitans alicujus beneficia, eum non diligit. Hæc recogitans David dicebat 1. Paralipom. 29: Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi &c. Et immo in ejus laudem dicitur Eccl. 47: De omni corde ſuo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum. Secundum eſt divinæ excellentiæ conſideratio. Deus enim major eſt corde noſtro 1. Joan. 3. Unde ſi toto corde, & viribus ei ſerviamus, adhuc non ſufficimus. Eccl. 43: Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, ſupervalebit adhuc. Benedicentes Dominum exaltate illum quantum poteſtis; major eſt enim omni laude. Tertium eſt mundanorum, & terrenorum abdicatio. Magnam enim injuriam Deo facit, qui aliquid ei adæquat. Eſai. 40: Cui ſimilem feciſtis Deum? Tunc autem alia Deo adæquamus, quando res temporales, & corruptibiles ſimul cum Deo diligimus:

mus: ſed hoc eſt omnino impoſſibile. Propterea dicitur Eſai. 28: Coangustatum eſt ſtratum ita ut alter decidat, & pallium breve utrumque operire non poteſt. Ubi cor hominis aſſimilatur ſtrato arcto, & pallio brevi. Cor enim humanum arctum eſt in reſpectu ad Deum. Unde quando alia ab eo in corde tuo recipis, ipſum expellis. Ipſe enim non patitur conſortem in anima, ſicut nec vir in uxore. Et ideo dicit ipſe Exod. 20: Ego ſum Deus tuus zelotes. Nihil enim vult quod diligamus quantum eum, aut præter eum. Quartum eſt omnimoda peccatorum vitatio. Nullus enim poteſt diligere Deum in peccato exiſtens; Matt. 6: Non poteſtis Deo ſervire, & mammonæ: unde ſi in peccato exiſtis, Deum non diligis. Sed ille diligebat, qui dicebat Eſai. 38: Memento quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto. Præterea dicebat Elias 3. Regum 18: Quouſque claudicatis in duas partes? Sicut claudicans nunc huc, nunc illuc inclinatur, ſic & peccator nunc peccat, & nunc Deum quærere nititur. Et ideo Dominus dicit Joelis 2: Convertimini ad me in toto corde veſtro. Sed contra iſtud præceptum duo genera hominum peccant. Illi ſcilicet homines, qui vitando unum peccatum, ut puta luxuriam, aliud committunt, ut uſuram. Sed nihilominus damnantur, quia qui offendit in uno, factum eſt omnium reus, ut dicitur Jacob. 2. Item, ſunt aliqui, qui confitentur quædam, quædam non, vel quantum ad diverſos confeſſionem dividunt. Sed iſti non merentur, immo peccant in hoc, quia Deum decipere intendunt, & quia diviſionem in ſacramento committunt. Quantum ad primum dicit quidam; Impium eſt a Deo dimidiam ſperare veniam. Quantum ad ſecundum, Pſal. 61: Effundite coram illo corda veſtra, quia videlicet omnia ſunt in confeſſione revelanda.

Jam

JAm oſtenſum eſt, quod homo ſe Deo dare tenetur. Nunc conſiderandum eſt, quid homo de ſe Deo dare debeat. Debet enim homo Deo dare quatuor, ſcilicet cor, animam, mentem, & fortitudinem. Et ideo dicitur Matt. 12: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua; & ex tota mente tua, & ex tota virtute, id eſt, fortitudine tua. Sciendum eſt autem, quod per cor intelligitur hic intentio. Eſt autem intentio tantæ virtutis, quod omnia opera ad ſe trahit. Unde quæcumque bona mala intentione facta, in mala convertuntur. Lucæ 11: Si oculus tuus, id eſt intentio, nequam fuerit, totum corpus tenebroſum erit, id eſt, congeries bonorum operum tuorum tenebroſa erit. Et propterea in omni opere noſtro intentio ponenda eſt in Deo. Apoſt. 1. Corin. 10: Sive ergo manducatis, ſive bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sed bona intentio non ſufficit, immo oportet quod adſit bona voluntas, quæ per animam ſignificatur. Frequenter enim aliquis bona intentione operatur, ſed inutiliter, cum bona voluntas deſit: ut ſi quis furetur ut paſcat pauperem, eſt quidem recta intentio, ſed deeſt rectitudo debitæ voluntatis, unde nullum malum bona intentione factum excuſatur: Rom. 3: Qui dicunt, faciamus mala ut veniant bona, quorum damnatio juſta eſt. Tunc autem adeſt bona voluntas intentioni, quando ipſa voluntas voluntati divinæ concordat, quod quotidie poſtulamus dicentes: Fiat voluntas tua &c. Et Pſal. 39: Ut facerem voluntatem tuam Deus meus volui. Et propter hoc dicit, in tota anima tua. Anima enim in Scriptura frequenter pro voluntate accipitur, ut Hebræor. 10: Quod ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ, id eſt, voluntati meæ. Sed aliquando eſt bona intentio, & bona voluntas, ſed in intellectu quando.

doque aliquod peccatum habetur : & ideo totus intellectus dandus eſt Deo . Apoſt. 2. Corinth. 10: In captivitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti . Multi enim in opere non peccant , ſed tamen volunt ipſa peccata cogitare frequenter , contra quos dicitur Eſai. 1 : Auferte malum cogitationum veſtrarum . Sunt etiam multi , qui in ſua ſapientia confidentes , nolunt fidei aſſentire , & tales non dant mentem Deo ; contra hos dicitur Proverb. 3 : Ne innitaris prudentiæ tuæ . Sed adhuc iſtud non ſufficit , immo totam virtutem , & fortitudinem Deo dare oportet . Pſal. 58 : Fortitudinem meam ad te cuſtodiam . Aliqui enim ſunt , qui fortitudinem ſuam tribuunt ad peccandum , & in hoc ſuam potentiam manifeſtant , contra quos dicitur Eſai. 5 : Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum &c. Aliqui oſtendunt potentiam ſuam , vel virtutem in nocendo proximis , cum deberent eam oſtendere in ſubveniendo ipſis . Proverb. 24 : Erue eos , qui ducuntur ad mortem &c. Igitur ad diligendum Deum danda ſunt iſta Deo , ſcilicet intentio , voluntas , mens , fortitudo .

De dilectione proximi .

INterrogatus Chriſtus , quod eſſet maximum mandatum , uni interrogationi duas reſponſiones dedit . Et prima fuit , Diliges Dominum Deum tuum , de quo dictum eſt . Secunda vero fuit , Et proximum tuum ſicut teipſum . Ubi conſiderandum eſt , quod qui hoc ſervat , totam legem implet . Apoſt. Romanor. 13 : Plenitudo legis eſt dilectio . Sed ſciendum , quod ad dilectionem proximi quatuor nos inducunt . Primo , divinus amor , quia ſicut dicitur 1. Joan. 4: Si quis dixerit , quoniam diligo Deum , & fratrem ſuum oderit , mendax eſt . Qui enim dicit ſe diligere

aliquem, & filium ejus, vel ejus membra odio habet, mentitur. Omnes autem fideles filii, & membra Chriſti ſumus. Apoſt. 1. Corinth. 12: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Et ideo qui odit proximum, non diligit Deum. Secundum eſt divinum præceptum. Chriſtus enim in receſſu ſuo inter omnia alia præcepta, hoc præceptum diſcipulis præcipue commendavit dicens Joan. 15: Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem &c. Nullus enim præcepta divina ſervat, qui proximum odit: unde iſtud eſt ſignum obſervantiæ divinæ legis, dilectio proximi; unde Dominus Joan 13: In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem. Non dicit in ſuſcitatione mortuorum, non in aliquo evidenti ſigno, ſed hoc eſt ſignum, ſi dilectionem habueritis ad invicem. Et hoc beatus Joannes recte conſiderabat, unde dicebat 1. Joan. 3: Nos ſcimus quoniam translati ſumus de morte ad vitam. Et quare? quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte. Tertium eſt, naturæ communicatio. Sicut enim dicitur Eccleſiaſt. 13: Omne animal diligit ſimile ſibi. Unde cum omnes homines ſint ſimiles in natura, invicem ſe diligere debent: & ideo odire proximum non ſolum eſt contra divinam legem, ſed etiam contra legem naturæ. Quartum utilitatis conſecutio: omnia enim alterius alii ſunt utilia per charitatem, hæc enim eſt, quæ unit Eccleſiam, & omnia communia facit. Pſal. 118: Particeps ego ſum omnium timentium te &c.

DIliges proximum tuum ſicut teipſum. Iſtud eſt ſecundum præceptum legis, & eſt de dilectione proximi. Quantum autem proximum diligere debeamus, jam dictum eſt. Et dicendum reſtat de modo dilectionis, qui quidem innuitur

cum dicitur, ſicut teipſum. Circa quod verbum quinque conſiderare poſſumus, quæ in dilectione proximi ſervare debemus. Primum eſt, quia debemus eum diligere vere ſicut nos: quod facimus, ſi propter ſeipſum diligimus, non propter nos. Ideo notandum, quod triplex eſt amor, quorum duo non ſunt veri, tertius autem verus. Primus eſt, qui eſt propter utile. Eccleſ. 6: Eſt amicus ſocius menſæ, & non permanebit in die neceſſitatis. Sed certe iſte non eſt verus amor. Deficit enim deficiente utilitate, & tunc nolumus bonum proximo, ſed potius bonum utilitatis volumus nobis. Eſt & alius amor, qui eſt propter delectabile, & hic etiam non eſt verus, quia deficiente delectabili, deficit. Et ideo nolumus bonum propter hoc principaliter proximo, ſed potius bonum ſuum nobis volumus. Tertius eſt amor, qui eſt propter virtutem, & iſte ſolus eſt verus. Tunc enim non diligimus proximum propter bonum noſtrum, ſed propter ſuum. Secundum eſt, quod debemus diligere ordinate, ut ſcilicet non diligamus eum ſupra Deum, vel quantum Deum, ſed juxta ſicut teipſum debes diligere. Canticor. 2: Ordinavit in me charitatem. Hunc ordinem docuit Dominus Matth. 10. dicens: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non eſt me dignus. Et qui amat filium, aut filiam ſuper me, non eſt me dignus. Tertium eſt, quod debemus eum diligere efficaciter. Non enim te ſolum diligis, ſed etiam procuras ſtudioſe tibi bona, & vitas mala. Sic quoque debes facere proximo. 1. Joan. 3: Non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate. Sed certe illi peſſimi ſunt, qui ore diligunt, & corde nocent, de quibus Pſalm. 27: Loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum. Apoſt. Romanor. 12: Dilectio ſine ſimulatione. Quartum, quod debemus eum diligere per-

perſeveranter, ſicut & te perſeveranter diligis. Proverb. 17: Omni tempore diligit qui amicus eſt, & frater in anguſtiis comprobatur; ſcilicet tam tempore adverſitatis, quam proſperitatis, immo tunc, ſcilicet tempore adverſitatis maxime probatur amicus, ut dicitur ibidem. Sed ſciendum, quod duo ſunt, quæ juvant ad amicitiam conſervandam. Primum eſt patientia. Vir enim iracundus ſuſcitat rixas, ut dicitur Proverb. 25. Secundum eſt humilitas, quæ cauſſat primum, ſcilicet patientiam. Prov. 13: Inter ſuperbos ſemper jurgia ſunt. Qui enim conſiderat magna de ſe, & deſpicit alium, non poteſt defectus illius pati. Quintum eſt, quod eum debemus diligere juſte, & ſancte, ut ſcilicet eum non diligamus ad peccandum, quia nec te ſic debes diligere, cum Deum ex hoc amittas, unde Joan. 15: Manete in dilectione mea, de qua dilectione dicitur Eccleſiaſtic. 24: Ego mater pulchræ dilectionis.

DIliges proximum tuum ſicut teipſum. Hoc præceptum Judæi, & Phariſæi male intelligebant, credentes quod Deus præciperet diligendos amicos, & odiendos inimicos. Et ideo per proximos intelligebant tantum amicos. Hunc autem intellectum intendit Chriſtus reprobare dicens Matthæi 5: Diligite inimicos veſtros &c. Sciendum autem, quod quicumque odit fratrem ſuum, non eſt in ſtatu ſalutis; 1. Joan. 2: Qui odit fratrem ſuum in tenebris eſt. Eſt autem attendendum, quod etiam in hoc invenitur quædam contrarietas. Nam Sancti aliquos oderunt. Pſalm. 138: Perfecto odio oderam illos &c. Et in Evangelio Lucæ 14: Si quis non odit patrem ſuum, & matrem &c. Et ideo ſciendum, quod in omnibus factis noſtris factum Chriſti debet eſſe nobis exemplum. Deus enim diligit, & odit, quia in quolibet homine duo ſunt conſideranda,

ſcilicet natura, & vitium. Natura quidem in omnibus hominibus diligi debet, vitium vero odiri: unde ſi quis vellet hominem eſſe in inferno, odiret naturam; ſi quis vero vellet, ipſum eſſe bonum, odiret peccatum, quod ſemper odiendum eſt. Pſal. 5: Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem &c. Sapient. 11: Diligis Domine omnia, quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti. Ecce ergo quod Deus diligit, & odit, diligit naturam, & odit vitium. Sciendum etiam, quod homo aliquando ſine peccato poteſt malum facere, quando ſcilicet ſic facit malum, ut velit bonum, quia & Deus ſic facit. Sicut cum homo infirmatur, convertitur ad bonum, qui in ſanitate erat malus. Item, in adverſitate aliquis convertitur, & eſt bonus, qui in proſperitate erat malus, juxta illud Eſai. 28: Vexatio intellectum dabit auditui. Item, ſi deſideras malum tyramni deſtruentis Eccleſiam, in quantum deſideras bonum Eccleſiæ per deſtructionem tyramni. Unde 2. Machabæor. 1: Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios. Et hoc omnes debent velle non ſolum voluntate, ſed etiam opere. Non enim eſt peccatum ſuſpendere juſte malos. Miniſtri enim Dei ſunt tales, ſecundum Apoſtolum Rom. 13: Et ſervant iſti dilectionem, quia pœna fit aliquando propter caſtigationem, aliquando propter bonum melius, & divinius. Eſt enim majus bonum unius civitatis, quam vita unius hominis. Sed ſciendum, quod non ſufficit non velle malum, ſed oportet velle bonum, ſcilicet emendationem ſuam, & vitam æternam. Duobus enim modis quis vult bonum alterius. Uno modo generaliter, in quantum eſt creatura Dei, & participabilis vitæ æternæ. Alio modo, ſpecialiter, in quantum eſt amicus, vel ſocius: a generali autem dilectione nullus excluditur. Debet enim quilibet pro quolibet orare, & cuilibet in neceſ-

ſitate ultima ſubvenire. Sed non teneris cum quolibet habere familiaritatem, niſi peteret veniam, quia tunc eſſet amicus, & ſi refutares, haberes odio amicum. Unde Matth. 6. dicitur: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & Pater veſter cœleſtis delicta veſtra: ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Et in oratione Dominica, quæ ponitur Matth. 6. dicitur: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

DIliges proximum tuum ſicut te ipſum. Dictum eſt, quod tu peccas, ſi non parcis veniam poſtulanti, & quod perfectionis eſt ſi tu eum ad te revocas, licet non tenearis. Sed ad hoc ut eum trahas ad te, multæ rationes inducunt. Prima eſt propriæ dignitatis conſervatio: diverſæ enim dignitates diverſa ſigna habent. Nullus autem propriæ dignitatis ſigna dimittere debet. Inter omnes autem dignitates major eſt, quod quis ſit Filius Dei: hujus autem dignitatis ſignum eſt, ſi diligis inimicum, Matth. 5: Diligite inimicos veſtros, ut ſitis Filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt. Si enim diligis amicum, non eſt hoc ſignum filiationis divinæ: nam Publicani, & Ethnici hoc faciunt, ut dicitur Matth. 5. Secunda eſt victoriæ acquiſitio. Omnes enim hoc naturaliter deſiderant: oportet ergo quod vel trahas eum, qui te offendit ad dilectionem bonitate tua, & tunc vincis; vel quod alius trahat te ad odium, & tunc perdis. Rom. 12: Noli vinci a malo, ſed vince in bono malum. Tertia eſt multiplicis utilitatis conſecutio. Acquirit enim ex hoc amicos. Rom. 12: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi, hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput ejus. Auguſtinus: Nulla major provocatio ad amorem,

quam prævenire amando. Nullus enim eſt ita durus, qui etſi dilectionem nolit impendere, nolit tamen rependere, quia ut dicitur Eccle. 6: Amico fideli nulla comparatio. Proverb. 16: Cum placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem. Quarta eſt, quia ex hoc preces tuæ facilius exaudiuntur, unde ſuper illud Jerem. 5: Si ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, dicit Gregor. quod fecit potius de iſtis mentionem, quia rogaverunt pro inimicis. Similiter, Chriſtus ait Lucæ 23: Pater dimitte illis. Item, Beatus Stephanus orando pro inimicis magnam utilitatem fecit Eccleſiæ, quia Paullum convertit. Quinta eſt peccati evaſio, quam maxime deſiderare debemus. Aliquando enim peccamus, nec Deum quærimus, & Deus trahit nos ad ſe vel infirmitate, vel aliquo hujuſmodi. Oſeæ 2: Sepiam viam tuam ſpinis. Sic fuit tractus beatus Paullus: Pſal. 118: Erravi ſicut ovis, quæ periit, quære ſervum tuum Domine. Cantic. 1: Trahe me poſt te &c. Hoc autem conſequimur, ſi inimicum ad nos trahimus primo remittentes, quia ut dicitur Lucæ 6: Eadem menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis. Et ibidem: Dimittite, & dimittemini. Et Matth. 5: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Nulla eſt enim major miſericordia, quam offendenti dimittere.

De primo præcepto legis.

NOn habebis Deos alienos Exod. 20: Sicut jam dictum eſt, tota lex Chriſti dependet a charitate. Charitas autem pendet ex duobus præceptis, quorum unum eſt de dilectione Dei, reliquum de dilectione proximi, & de iſtis duobus jam dictum eſt. Nunc autem ſciendum, quod Deus dando legem Moyſi, dedit decem præce-

pta

pta in duabus tabulis lapideis ſcriptura, quorum tria in prima tabula ſcripta pertinent ad amorem Dei, ſeptem vero ſcripta in ſecunda tabula pertinent ad amorem proximi: & ideo tota lex fundatur in duobus præceptis. Primum autem, quod pertinet ad amorem Dei eſt: Non habebis Deos alienos. Et ad hujus intellectum ſciendum eſt, quod antiqui multipliciter hoc præceptum tranſgrediebantur. Quidam enim colebant dæmonia. Pſal. 95: Omnes dii gentium dæmonia. Hoc autem eſt maximum omnium peccatorum, & horribile. Nunc quoque multi tranſgrediuntur hoc præceptum, omnes ſcilicet, qui divinationibus, & ſortilegiis intendunt. Hæc enim, ſecundum Auguſtinum, fieri non poſſunt, quin aliquod pactum cum diabolo contrahatur: 1. Corinth. 10: Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum; & iterum ibidem: Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Alii colebant cœleſtia corpora, credentes aſtra eſſe Deos. Sapien. 13: Solem, & lunam rectores orbis terrarum Deos putaverunt: & ideo Moyſes prohibuit Judæis, quod non levarent oculos, nec adorarent ſolem, & lunam, & ſtellas. Deuteron. 4: Cuſtodite ſollicite animas veſtras, ne forte elevatis oculis ad cœlum videas ſolem, & lunam, & omnia aſtra cœli, & errore deceptus adores ea, & colas, quæ creavit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus. Idem dicitur Deuteron. 5: Contra hoc præceptum peccant Aſtrologi, qui dicunt, hæc eſſe animarum rectores, cum tamen propter hominem facta ſint, cujus ſolus Deus rector eſt. Alii vero colebant inferiora elementa; Sapien. 15: Aut ignem, aut ſpiritum Deos putarent. In quorum errorem inciderunt homines, qui inferioribus male utuntur nimis ea diligentes. Apoſt. Epheſ. 5: Aut avarus, quod eſt idolorum ſervitus. Alii errantes colebant homi-

nes, vel aves, vel alios, vel seipsos, quod quidem contingit ex tribus. Primo ex carnalitate. Sapien. 13: Acerbo luctu dolens pater rapti cito sibi filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra, & sacrificia. Secundo, ex adulatione: cum enim quidam aliquos, quos non potuerunt honorare in præsentia, curaverunt in absentia honorare, faciendo scilicet eorum imagines, & colendo loco eorum. Sapient. 14: Quem honorare volebant, fecerunt, ut illum qui aberat tamquam præsentem colerent. Tales sunt quicumque diligunt, & venerantur homines plusquam Deum; Matth. 16: Qui diligit patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus. Psal. 145: Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Tertio, ex præsumptione. Quidam enim ex præsumptione fecerunt se vocari Deos, sicut patet Judith. 3. de Nabuchodonosor. Ezech. 28: Elevatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum: & hoc faciunt, qui plus suo sensui, quam Dei præceptis credunt. Isti enim se pro Diis colunt. Sequentes enim delectationes carnis, corpus suum pro Deo colunt. Apost. Philip. 3: Quorum Deus venter est. Ab his ergo omnibus cavere oportet.

NOn habebis Deos alienos &c. Sicut dictum est, primum præceptum legis est hoc, quo prohibemur non colere nisi unum Deum. Et ad hoc etiam inducimur quinque rationibus. Prima sumitur ex Dei dignitate: quæ si auferatur, fit Deo injuria, sicut potest videri ex consuetudine hominum. Cuilibet enim dignitati debetur reverentia: unde proditor regis est, qui aufert quod exhibere teneretur: & hoc quidam Deo faciunt, Rom. 1: Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei

in

in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis: & hoc ſumme Deo diſplicet. Eſai. 48: Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus. Et conſiderandum, quod hæc Dei dignitas eſt, ſcilicet quod omnia ſciat: unde Deus dicitur a videndo, hoc enim eſt unum ſignum deitatis; Eſai. 41: Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dii eſtis vos; Hebræor. 4: Omnia nuda, & aperta ſunt oculis ejus. Hanc autem dignitatem auferunt divinatores, contra quos dicit Eſai. 8: Numquid non populus a Deo ſuo requirit viſionem pro vivis, ac mortuis? Secunda ratio ſumitur ex ejus largitate. Omne enim bonum habemus a Deo: & hoc etiam ad dignitatem Dei pertinet, quod factor, & dator eſt omnium bonorum; Pſal. 103: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & hoc importatur in hoc nomine, Deus, quod dicitur a diſtributione, id eſt, dator rerum, quia omnia replet ſua bonitate. Nimis ergo ingratus es, ſi hoc ab illo tibi collatum non recognoſcis, immo facis tibi alium Deum, ſicut Filii Iſrael educti de Ægypto fecerunt idolum; Oſeæ 2: Vadam poſt amatores meos. Hoc etiam fit quando quis in alio, quam in Deo, ſpem ponit, hoc eſt, quando adjutorium ab alio petit, Pſal. 39: Beatus vir cujus eſt nomen Domini ſpes ejus. Apoſtol. ad Galat. 4: Cum cognoveritis Deum, quomodo convertimini iterum ad infirma, & egena elementa? Dies obſervatis, & menſes, & tempora, & annos. Tertia ratio ſumitur ex promiſſi firmitate. Abrenuntiavimus enim diabolo, & fidem promiſimus ſoli Deo: unde non debemus ipſam infringere. Hebræor. 10: Irritam quis faciens legem Moyſi ſine ulla miſeratione duobus, vel tribus teſtibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit,

xerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit? Romanor. 7: Vivente viro vocabitur adultera ſi fuerit cum alio viro; & talis debet comburi. Væ ergo peccatori ingredienti terram duabus viis, claudicantibus in duas partes. Quarta ratio eſt ex dominii diabolici gravitate. Jerem. 6: Servietis diis alienis die, ac nocte, qui non dabunt vobis requiem. Non enim quieſcit in uno peccato, ſed potius nititur ad aliud ducere. Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati: ideo non de facili quis egreditur de peccato. Gregorius: Peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur, mox ſuo pondere in aliud trahit. Contrarium eſt de dominio divino, quia præcepta ejus gravia non ſunt; Matth. 11: Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve. Satis enim reputatur quis facere, ſi tantum facit pro Deo, quantum fecit pro peccato; Romanor. 6: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem. Sed de ſervis diaboli dicitur Sapien. 5: Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulavimus vias difficiles; & Hierem. 9: Ut inique agerent, laboraverunt. Quinta eſt ex præmii, ſive muneris immenſitate. In nulla enim lege talia promittuntur præmia, ſicut in lege Chriſti: Saracenis enim promittuntur fluvii lactis, & mellis, Judæis terra promiſſionis, ſed Chriſtianis Angelorum gloria. Matth. 22: Erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. Hoc conſiderans Petrus ait Joan. 6: Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.

De ſecundo præcepto legis.

NOn aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Exod. 20. Hoc eſt ſecundum præce-

ptum

ptum legis: & ſicut non eſt niſi unus Deus, quem debemus colere, ita non eſt niſi unus, quem debemus maxime venerari, & primo quantum ad nomen, unde, Non aſſumes &c. Sciendum quod vanum dicitur tripliciter, aliquando enim dicitur falſum. Pſal. 11: Vana locuti ſunt &c. Aſſumis ergo nomen Dei in vanum, quando aſſumis illud ad confirmationem falſitatis; Zach. 8. Juramentum mendax ne diligatis. Idem 13: Non vives, quia locutus es mendacium in nomine Domini. Talis autem facit injuriam Deo, ſibi ipſi, & omnibus hominibus. Deo quidem, quia cum jurare per Deum nihil aliud ſit, niſi invocare ejus teſtimonium, cum juras falſum, aut credis Deum neſcire verum, & ſic ponis ignorantiam in Deo, cum tamen omnia nuda, & aperta ſint oculis ejus, ut dicitur ad Hebræor. 4: aut quod diligat mendacium, cum tamen odiat ipſum; Pſal. 5: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: aut derogas potentiæ, quaſi non poſſit teſtimonium reddere, vel quaſi non poſſit de eo punire. Item, facit injuriam ſibi ipſi, obligat enim ſe judicio Dei. Nihil eſt autem aliud dicere, Per Deum ita eſt, niſi quod Deus puniat me, ſi non eſt ita. Item, injuriatur aliis hominibus. Nulla enim inter aliquos ſocietas durare poteſt, niſi credant ſibi invicem. Dubia autem juramentis confirmantur, Hebræor. 6: Omnis controverſiæ finis ad confirmationem eſt juramentum. Injuriatur ergo Deo, crudelis eſt ſibi, & noxius eſt hominibus. Aliquando dicitur vanum inutile, Pſal. 93: Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt: & ideo confirmando vanitatem aſſumitur nomen Dei in vanum. In veteri enim lege prohibitum fuit, ut non juraretur falſum; Deuteron. 5: Non uſurpabis nomen Dei tui fruſtra &c. ſed Chriſtus prohibuit non niſi in neceſſitate jurare: & ideo dicitur Matth. 5: Audi-

ſtis

tis quia dictum est antiquis, Non jurabis. Ego autem dico vobis: Nolite jurare omnino. Et hujus ratio est, quia in nulla parte ita fragiles sumus, sicut in lingua, quia eam nullus domare potuit, sicut dicitur Jacob. 3. & ideo de levi posset homo dejerare; Matth. 5: Sit sermo vester, est est, non non; & iterum: Ego autem dico vobis; Nolite jurare omnino. Et nota quod juramentum est sicut medicina, quæ non semper accipitur, sed in necessitate, & ideo ut dicitur Mat. 5: Quod his amplius est, a malo est. Ecclesiast. 23: Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa. Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum ne admiscearis, quoniam non eris immunis ab eis. Aliquando autem dicitur vanum, peccatum, vel injustitia. Psal. 4: Filii hominum usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem? Qui ergo jurat pro peccato faciendo, assumit nomen Dei sui in vanum. Justitiæ vero partes sunt, facere bonum, & dimittere malum. Si ergo juras facere furtum, vel aliud hujusmodi, hoc contra justitiam est: & quamvis non sit servandum hoc juramentum, tamen sic jurans perjurus est. Talis fuit Herodes contra Joannem, Mar. 6. Similiter contra justitiam facit, qui jurat non facere bonum, sicut non intrare Ecclesiam, vel Religionem: & hoc etiam juramentum non est servandum, & tamen perjurus est jurans. Non est ergo jurandum de falso, non de inutili, non etiam de injustitia: & ideo dicitur Hiere. 4: Et jurabis, Vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in justitia. Vanum dicitur aliquando fatuum, Sapien. 13: Vani sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei. Qui ergo accipiunt nomen Dei stulte, sicut blasphemi, assumunt nomen Dei in vanum; Levit. 24: Qui blasphemaverit nomen Domini, morte morietur.

Non

NOn assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Sciendum quod nomen Dei sumitur ad sex. Primo quidem, ad dicti confirmationem, sicut in juramento, & in hoc confitemur, quod prima veritas non est nisi in Deo: in hoc autem fit reverentia Deo. Unde in lege præcipitur Deut. 6. quod non juretur, nisi per Deum: contrarium faciunt, qui aliter jurant; Exod. 23: Non jurabis nomina deorum exterorum. Et quamvis aliquando juretur per creaturas, tamen sciendum, quod in omnibus his non juratur nisi per Deum. Cum enim juras per animam tuam, vel caput tuum, idem est, quod eam obligare pœnæ infligendæ a Deo. Apost. 2. Cor. 1: Testem Deum invoco in animam meam. Item, cum juras per Evangelium, juras per Deum, qui dedit Evangelium, & ideo peccant, qui jurant per Deum de facili, aut per Evangelium. Secundo sumitur ad sanctificationem. Baptismus enim sanctificat; Apostol. 1. Corinth. 6: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi. Hoc autem non habet virtutem, nisi in invocatione Trinitatis; Hiere. 14: Tu autem in nobis es Domine, & nomen sanctum tuum invocatum est super nos. Tertio, sumitur ad adversarii expulsionem: unde ante baptismum abrenuntiatur diabolo; Esai.4: Tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. Et ideo si redis ad peccata, nomen Dei sumitur in vanum. Quarto, sumitur ad ejúsdem nominis confessionem; Apost. Rom. 10. Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? Et iterum; Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Confitemur autem primo ore ad manifestandum gloriam Dei. Esai.43: Omnis, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum: ergo si dicis aliquid contra gloriam Dei, assumis nomen Dei in va-

vanum. Confitemur ſecundo opere, cum ea operamur, quæ gloriam Dei manifeſtant. Matth. 5: Videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Contrarium faciunt quidam, de quibus dicit Apoſt. Rom. 2: Nomen Dei per vos blaſphematur inter gentes. Quinto, aſſumitur ad defenſionem. Proverb. 18: Turris fortiſſima nomen Domini, ad ipſam currit juſtus, & exaltabitur. Marci ultim: In nomine meo dæmonia ejicient. Actuum 4: Non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſalvos fieri. Sexto, ſumitur ad operis completionem. Apoſt. Coloſſen. 3: Omne quodcumque facitis in verbo, aut opere, omnia in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti facite. Pſal. 123: Adjutorium noſtrum in nomine Domini. Sed quia aliquando aliquis indiſcrete incipit, ſicut accidit in voto, quod non adimpletur, tunc etiam in vanum nomen Domini aſſumitur. Unde Eccleſiaſt. 4: Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere. Pſal. 75. Vovete &c. Diſplicet enim ei infidelis, & ſtulta promiſſio.

De tertio præcepto.

MEmento ut diem ſabbati ſanctifices. Exod. 20. Hoc eſt tertium mandatum legis, & convenienter. Primo enim debemus Deum venerari corde: unde præcipitur, quod non colatur niſi unus Deus, unde, Non habebis Deos alienos. Secundo ore, unde, Non aſſumes. Tertio opere, & hoc eſt: Memento &c. Voluit enim, ut eſſet certus dies, in quo intenderent homines ad ſervitium Dei. Habetur autem hoc præceptum quinque rationibus. Primo enim datum fuit ad deſtructionem erroris. Prævidit enim Spiritus Sanctus, quod futuri erant aliqui dicturi mundum ſemper fuiſſe, 2. Pet. 3: Venient in noviſ-

viſſimis diebus in deceptiones illuſores juxta propias concupiſcentias ambulantes, dicentes, Ubi eſt promiſſio, aut adventus ejus. Ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeverant ab initio creaturæ; latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant prius, & terra. Voluit ergo Deus, ut cuſtodiretur unus dies in memoriam, quod Deus omnia creavit in ſex diebus, & in ſeptimo quievit a novis creaturis condendis, & hanc rationem ponit Dominus in lege, dicens: Memento ut diem ſabbati ſanctifices: ſed Judæi in memoriam primæ creationis colebant ſabbatum; Chriſtus autem veniens fecit novam creationem, per primam enim homo terrenus, per ſecundam homo cœleſtis effectus eſt. Gal. 6: in Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed nova creatura; & hæc nova creatura eſt per gratiam, quæ incæpit in reſurrectione. Rom. 6: Quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudinis mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus. Et quia reſurrectio facta eſt in Dominica, ideo celebramus illum diem, ſicut Judæi ſabbatum propter primam creationem. Secundo, datum fuit ad inſtructionem fidei Redemptoris. Caro enim Chriſti in ſepulchro corrupta non fuit: unde dicit Pſal. 15: Caro mea requieſcet in ſpe. Item ibi: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem; unde voluit ſabbatum obſervari, ut ſicut ſacrificia ſignificabant mortem Chriſti, ita quies ſabbati requiem carnis ejus: ſed nos iſta ſacrificia non ſervamus, quia adveniente re, & veritate, debet ceſſare figura, ſicut adveniente ſole ceſſat umbra. Servamus tamen in veneratione Virginis glorioſæ, in qua remanſit tota fides tali die in morte Chriſti. Tertio, datum fuit ad roborandum, ſive figurandum veritatem

pro-

promissionis. Promittur enim nobis quies; Esai. 14: Et erit in die illa, cum requiem dederit tibi Deus a labore tuo, & a concussione tua, & a servitute dura, qua ante servisti. Item, Esaiæ 32: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & requie opulenta. Et nota quod exspectamus requiem de tribus, de labore præsentis vitæ, de tentationum concussione, & de diaboli servitute. Hanc Christus repromisit venientibus ad se dicens Mat. 11: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve. Invenimus autem, quod Dominus operatus est sex diebus, & in septimo quievit, quia primo oportet facere opera perfecta. Eccles. 51: Modicum laboravi, & inveni mihi multam requiem. Plus enim incomparabiliter excedit tempus æternitatis totum tempus præsens, quam mille anni diem unum. Quarto, datum fuit hoc præceptum ad inflammationem amoris. Sapien. 6: Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & ideo homo semper ad terrena inferius tendit, nisi conetur erigere se ab eis, & ideo oportet habere certum tempus ad hoc: unde aliqui toto tempore hoc faciunt. Psal. 33: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo, Apost. 1. Thesal. 5: Sine intermissione orate, & hi continue sabbatum habent: aliqui hoc faciunt in aliqua parte temporis; Psal. 118: Septies in die laudem dixi tibi. Alii ne omnino alienarentur a Deo oportuit quod haberent aliquem diem determinatum, ne nimis tepescat in eis amor Dei; Esai. 58: Si vocaveris sabbatum delicatum, tunc delectaberis super Domino. Job 28: Tunc super omnipotentem delicis affluues, & elevabis ad Deum fa-

faciem tuam. Non enim ad ludendum ordinatur talis dies, ſed ad laudandum, & orandum Dominum Deum. Unde Aug. dicit, quod minus malum eſt tali die arare, quam ludere. Quinto, datum fuit ad opera pietatis reſpectu ſubjectorum. Aliqui enim crudeles ſibi, & ſuis, non ceſſant continue operari propter lucrum, & hoc habent Judæi maxime, quia avariſſimi ſunt; Deuteron. 5: Obſerva diem ſabbati, ut requieſcant ſervus tuus, & ancilla tua, ſicut & tu: & poſt: Non facies in eo quicquam operis tu, & filius, & filia, ſervus, & ancilla, bos, & aſinus, & omne jumentum tuum, & requieſcat ſervus, & ancilla tua, ſicut & tu. Propter prædicta ergo prædictum mandatum datum fuit.

MEmento ut diem ſabbati ſanctifices. Dictum eſt, quia ſicut Judæi celebrant ſabbatum, ſic nos Chriſtiani Dominicam, & alia principalia feſta. Videamus ergo quomodo iſta ſervare debemus. Et ſciendum, quod non dicit, Cuſtodi ſabbatum, ſed Memento &c. Sanctum autem accipitur duobus modis, aliquando enim eſt ſanctum dictum quod purum; Apoſt. 1. Cor. 6: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis &c. aliquando dicitur ſanctum res conſecrata ad cultum Dei, ut locus, tempus, veſtes, & vaſa ſacra. Iſtis ergo duobus modis debemus feſta celebrare, quia & pure, & emancipando ſe divino ſervitio. In iſto ergo præcepto duo conſiderantur. Primo quidem in feſto quid cavendum ſit, ſecundo quid faciendum. Debemus autem cavere tria. Primo corporalem operam: Hierem. 17: Sanctificabis ſabbatum, ut nom facias in eo opus ſervile; unde & in lege dicitur Leviti. 23: Omne opus ſervile non facies in eo. Opus autem ſervile eſt opus corporale: nam opus liberum eſt animæ, ſicut intelligere, & hujuſmodi, ad quod opus homo conſtrin-

gi non poteſt. Sed ſciendum, quod opera corporalia poſſunt fieri in ſabbato propter quatuor. Primo, propter neceſſitatem: unde Dominus excuſavit diſcipulos evellentes ſpicas in ſabbato, ut dicitur Matth. 12. Secundo, propter Eccleſiæ utilitatem: unde dicitur in Evangelio Matth. 12. quod ſacerdotes faciebant omnia, quæ erant neceſſaria in templo in die ſabbati. Tertio, propter proximi utilitatem; unde Dominus curavit in die ſabbati habentem manum aridam, & confutavit Judæos reprehéndentes eum, ponens exemplum de ove,. Matth. 12. Quarto propter ſuperioris auctoritatem: unde Dominus præcepit Judæis, ut circumciderent in die ſabbati, ut dicit. Joan. 7. Secundo, debemus cavere culpam. Hierem. 7: Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in die ſabbati. Onus autem animæ, vel pondus malum eſt peccatum; Pſalm. 37: Sicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me. Peccatum autem opus ſervile eſt, quia ut dicitur Joan. 8: Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati. Unde cum dicitur: Omne opus ſervile non facietis in eo, poteſt intelligi de peccato, & ideo contra præceptum hoc facit quis, quando in ſabbato peccat, quia operando, & peccando Deus offenditur. Eſai. 1: Sabbatum, & feſtivitates alias non feram, & quare? quia iniqui ſunt cœtus veſtri. Calendas veſtras, & ſollemnitates veſtras odivit anima mea, facta ſunt mihi moleſta. Tertio, debemus cavere negligentiam. Eccl. 23: Multam malitiam docuit otioſitas. Hieron. ad Ruſticum: Semper aliquid boni operis facito, ut te diabolus inveniat occupatum: & ídeo non eſt bonum cuſtodire niſi principalia feſta, ſi in aliis debeat homo eſſe otioſus. Pſal. 95: Honor regis judicium diligit, ſcilicet diſcretionem. Unde 1. Machab. 2. dicitur, quod Judæi quidam occultati erant, & inimici irruerunt ſuper eos, qui credentes

quod

quod ſe non poſſent in ſabbato defendere, victi & occiſi ſunt: ita accidit multis, qui otioſi ſunt in feſtis, Threno. 1: Viderunt eam hoſtes, & deriſerunt ſabbatum ejus; ſed tales debent facere ſicut illi Judæi fecerunt: unde 1. Machab. 2. dicitur: Quicumque venerit ad nos in bello in die ſabbatorum, pugnemus.

MEmento ut diem ſabbati ſanctifices. Sicut dictum eſt, homo diem feſtum debet ſanctificare, & dictum eſt, quod ſanctum dicitur duobus modis, quia & quod mundum eſt, & quod Deo conſecratum eſt. Item, dictum eſt a quibus tali die abſtinere debemus: nunc dicendum eſt in quibus occupari debemus, & ſunt tria. Primo, in faciendis ſacrificiis: unde Num. 28. dicitur, quod Deus præcepit, quod quolibet die unus agnus mane, & alius veſpere debeat offerri, ſed in ſabbato debent duplicari, & ſignificat, quod in ſabbato debemus offerre Deo ſacrificium, & de omnibus, quæ habemus; 1. Paralip. 29: Tua ſunt omnia, & quæ de manibus tuis accepimus, dedimus tibi; unde primo debemus ultro offerre animam noſtram, dolendo de peccatis. Pſal. 50: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, & orando pro beneficiis. Pſal. 140: Dirigatur Domine oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Factus eſt enim dies feſtus ad habendam ſpiritualem lætitiam, quam facit oratio, unde & tali die multiplicari debent preces. Secundo, corpus noſtrum affligere, & hoc jejunando; Rom. 12: Obſecro vos per miſericordiam Dei, ut exhibeatis membra veſtra hoſtiam viventem Deo, ſanctam: laudando; Pſal. 49: Sacrificium laudis honorificat me; unde in tali die cantus multiplicantur. Tertio, res tuas ſacrificare, & hoc dando eleemoſynas; Heb. 13: Beneficentiæ autem, & communionis nolite oblivifci: talibus enim hoſtiis

promeretur Deus, & hoc in duplo magis, quam in aliis diebus, quia tunc eſt communis lætitia. Nehem.8: Mittite partes his, qui non paraverunt ſibi, quia ſanctus dies Domini eſt. Secundo in verborum Dei ſtudiis, ſicut & Judæi faciunt hodie, Act. 13: Voces Prophetarum, quæ per omne ſabbatum leguntur: unde & Chriſtiani, quorum juſtitia debet eſſe perfectior, debent tali die convenire ad prædicationes, & ad officium Eccleſiæ. Joan.8: Qui eſt ex Deo, verba Dei audit. Item, loqui utilia. Apoſt. Eph. 4: Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus ad ædificationem. Iſta enim duo utilia ſunt animæ peccatoris, quia immutant cor ejus in melius. Hierem.23: Verba mea ſunt quaſi ignis ardens dicit Dominus, & quaſi malleus conterens petram. Contrarium autem accidit etiam imperfectis non loquentibus utilia, vel audientibus; Apoſt. 1. Cor. 15: Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Evigilate juſti, & nolite peccare; & Pſal. 118: In corde meo abſcondi eloquia tua. Eloquium enim Dei inſtruit ignorantem. Pſal. ibidem: Lucerna pedibus meis &c. & inflammat tepeſcentem. Pſalm. 104: Eloquium Domini inflammavit eum. Tertio in divinorum exercitiis: hoc autem perfectorum eſt. Pſal. 45: Vacate, & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus; & hoc propter quietem animæ: ſicut enim corpus fatigatum quietem deſiderat, ita & anima. Locus autem animæ Deus, & Pſalm. 30: Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum refugii. Heb. 4: Itaque relinquitur ſabbatiſmus populo Dei &c. Sap. 8: Intrans in domum meam, quieſcam cum illa. Sed antequam ad hanc quietem perveniat anima, oportet tres quietes præcedere. Prima, ab inquietudine peccati. Eſai. 57: Cor autem impii quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt. Secunda, a paſſionibus carnis, quia

caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem, ut dicitur. Gal. 5. Tertia, ab occupationibus mundi. Lucæ 10: Martha, Martha ſollicita es, & turbaris erga plurima: & tunc poſt hæc anima libere quieſcit in Deo. Eſai. 58: Si vocaveris ſabbatum delicatum, tunc delectaberis ſuper Domino. Propterea ſancti omnia dimiſerunt, quia hæc eſt pretioſa margarita, quam qui invenit homo abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit univerſa, quæ habet, & emit eam, ut dicitur Matth. 13. Hæc enim requies vita æterna, & delectatio æterna eſt. Pſal. 131: Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo quoniam elegi eam, ad quam nos perducat &c.

De quarto præcepto legis.

HOnora patrem tuum &c. Perfectio hominis conſiſtit in dilectione Dei, & proximi, & ad dilectionem Dei pertinent tria præcepta, quæ ſcripta fuerunt in prima tabula: ad dilectionem vero proximi ſeptem, quæ ſunt in ſecunda tabula. Sed ſicut dicitur 1. Joan. 3: Non debemus diligere verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate. Homo enim ſic diligens debet duo facere, ſcilicet fugere malum, & facere bonum: unde quædam ſunt in præceptis inducentia ad bonum, alia autem ſunt prohibentia facere malum. Et ſciendum, quod cavere a malo faciendo eſt in potentia noſtra, ſed facere cuilibet bonum non poſſumus; & ideo dicit beatus Aug. quod nos omnes debemus diligere, ſed non omnibus tenemur benefacere, ſed inter omnes debemus benefacere conjunctis nobis: quia ſi quis ſuorum, & maxime domeſticorum curam non habet, infidelis eſt 1. ad Tim. 5. Inter omnes autem propinquos ſunt nobis propinquiores pater, & mater,

& ideo dicit Ambroſius: Primo debemus diligere Deum, ſecundo patrem, & matrem: & hoc eſt quod dicit, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et hujuſmodi rationem reddit Philoſ. qui dicit, quod ex magno beneficio recepto ab eis non poſſumus eis reſpondere ex æquali: & ideo bene poteſt pater offenſus expellere filium, ſed non e converſo. Dant autem parentes filiis tria. Primo ſtabilimentum quoad eſſe, Eccleſ. 7: Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ non oblivi ſcaris. Memento quoniam niſi per illos natus non fuiſſes. Secundo nutrimentum, ſive fulcimentum quoad neceſſaria vitæ. Nudus enim intrat filius in hunc mundum, ut dicitur. Job. 1. Sed a parentibus ſuſtentatur. Tertio documentum. Hebræor. 12: Patres quidem carnis noſtræ eruditores habuimus &c. Eccleſ. 7: Filii tibi ſunt, erudi illos: & debent parentes dare duo documenta filiis, & cito, quia ut dicitur Proverb. 22: Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea; & Threnor. 3: Bonum eſt viro cum portaverit jugum ab adoleſcentia ſua: & ſunt illa, quæ docuit Tobias filium ſuum, Tobiæ 4. ſcilicet timorem Domini, & abſtinere ab omni peccato: & hoc eſt contra illos, qui dejiciantur in malitiis filiorum, ſed ſicut dicitur Sapien. 4: Ex iniquis omnes filii, qui naſcuntur, teſtes ſunt nequitiæ adverſus parentes: unde Deus punit peccatum parentum in filio, ut dicitur Exod. 29. Igitur filii a parentibus habent eſſe, nutrimentum, & diſciplinam: & quia eſſe habemus ab eis, debemus magis revereri, quam dominos, a quibus ſolum res, præterquam Deum a quo habemus animam; Eccleſ. 3: Qui timet Dominum, honorat parentes, & quaſi dominis ſerviet his, qui ſe genuerunt, in opere, & ſermone, & omni patientia. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut ſuperveniat tibi benedictio

a Deo

a Deo. Et in hoc etiam honoras teipſum, quia ſicut dicitur Eccleſ. 3: Gloria hominis ex honore patris ſui, & dedecus filii pater ſine honore. Item, quia dant nobis nutrimentum in pueritia, & nos debemus eis dare in ſenectute. Eccleſ. 3: Fili ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius, & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & ne ſpernas eum in tua virtute. Quam malæ famæ eſt qui derelinquit patrem, & eſt maledictus a Deo, qui exaſperat matrem. Ad confuſionem illorum, qui contra faciunt ponit Caſſiodorus in epiſtolis lib. 2. quod ciconie cum parentes earum pennas ſenio cogente laxaverunt, nec ad proprios cibos idonei poſſunt inveniri, plumis ſuis genitorum membra foventes eſcis corpora laxa reficiunt, & pia viciſſitudine juvenes reddunt, quod a parentibus parvuli ſuſceperunt. Item tertio, quia docuerunt nos, debemus eis obedire. Coloſſen. 5: Filii obedite parentibus veſtris, niſi ſcilicet in his, quæ ſunt contra Deum. Hieronymus ad Heliodorum: Solum pietatis genus eſt in hac re eſſe crudelem. Lucæ 14: Si quis non odit patrem ſuum, & matrem, non poteſt meus eſſe diſcipulus; Deus enim verior pater eſt, Deuteron. 32: Numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit, & fecit, & creavit te?

HOnora patrem tuum &c. Inter omnia præcepta huic tantum adjungitur, ut ſis longævus ſuper terram. Et ratio hujus eſt, ne credatur non deberi præmium honorantibus parentes, quia eſt naturale. Sed ſciendum, quod honorantibus parentes, quinque deſiderabilia promittuntur. Et primum eſt gratia in præſenti, gloria in futuro, quæ maxime deſiderantur. Eccleſiaſt. 3: Honora patrem tuum, ut ſuperveniat tibi benedictio a Deo &c. Contrarium debetur maledicentibus, & etiam in lege maledicuntur a Deo, ut

dicitur Deuter. 27. & Lucæ 16. dicitur : Qui in modico iniquus eſt, & in majori iniquus eſt. Sed vita naturalis quaſi nihil eſt in comparatione ad vitam gratiæ. Si ergo non recognoſcis beneficium vitæ naturalis, quam habes a parentibus, indignus es vita gratiæ, quæ major eſt, & per conſequens vita gloriæ, quæ maxima eſt. Secundum deſiderabile eſt vita. Unde, ut ſis longævus ſuper terram dicitur; Eccleſ. 3: Qui honorat patrem ſuum vita vivet longiore. Et nota, quod vita longa eſt quando eſt plena, & quæ non menſuratur tempore, ſed actione, ſecundum Philoſophum. Tunc autem plena eſt vita, quando eſt virtuoſa: & ideo virtuoſus, & ſanctus diu vivit, quamvis cito moriatur corporaliter, ideo dicitur Sap. 4: Conſummatus in brevi, explevit tempora multa: placita enim erat Deo anima illius. Optime autem mercatur ille, qui tantum facit una die, quantum alius in uno anno. Et nota, quod aliquando accidit, quod longior vita cauſſa eſt mortis corporalis, & ſpiritualis, ſicut accidit Judæ. Præmium ergo eſt vita corporalis : ſed contrarium, ſcilicet mortem acquirunt illi, qui injuriant parentibus. Habemus enim ab eis vitam, ſicut milites a rege feudum : & ideo ſicut dignum eſt, quod illi amittant pro proditione feudum, ita iſti propter injuriam illatam parentibus vitam. Prov. 30: Oculum, qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, ſuffodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ. Per filios aquilæ intelliguntur reges, & principes, per corvos officiales : & ſi aliquando non puniuntur corporaliter, mortem tamen ſpiritualem effugere non poſſunt. Propterea pater non debet poteſtatem multam dare filiis. Eccleſ. 33: Dum adhuc ſuperes, & aſpiras, non immutet te omnis caro. Item 6. cap: Filio, & mulieri, fratri, & amico non des poteſtatem ſuper te in vi-

ta tua, & ne dederis illis poſſeſſionem in vita tua, ne forte pœniteat te. Tertium eſt habere filios ſibi gratos, & acceptos. Naturaliter enim pater theſaurizat filiis, ſed non e converſo. Eccl. 3: Qui honorat patrem ſuum, jucundabitur in filiis. Matth. 7: In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. Quartum eſt habere famam laudabilem. Eccleſ. 3: Gloria hominis ex honore patris ſui; & iterum: Quam malæ famæ eſt, qui derelinq[illegible] patrem. Quintum eſt habere divitias. Eccl. 5: Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta.

HOnora patrem &c. Notandum, quod non ſolum dicitur aliquis pater ratione carnalis generationis, ſed quibuſdam aliis rationibus aliqui dicuntur patres, & cuilibet eorum debetur aliqua reverentia. Dicuntur enim patres Apoſtoli, & alii Sancti per doctrinam, & exemplum fidei; Apoſt. 1. Corinth. 4: Nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres: nam in Chriſto Jeſu per Evangelium ego vos genui. Et ideo dicitur Eccleſ. 44: Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua: laudemus autem non ore, ſed imitatione; & hoc fit ſi invenitur in nobis contrarium ejus, quod laudamus. Heb. 13: Mementote Præpoſitorum veſtrorum, quorum intuentes exitum converſationis, imitamini fidem. Dicuntur etiam Prælati patres, & iſti venerandi ſunt, ſunt enim Dei miniſtri. Luc. 10: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit; & ideo debemus eos honorare obediendo. Apoſt. Hebr. 33: Obedite Præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis; & decimas præbendos. Proverb. 3. Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus. Item, Re-

ges,

ges, & Principes; 4. Regum 5: Pater etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, certe facere debueras: qui dicuntur patres, quia debent intendere bonum populi. Et iſtos honoramus per ſubjectionem. Rom. 13: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Et hoc non ſolum timore, ſed amore: nec ſolum propter rationem, ſed etiam propter conſcientiam. Et ratio hujus eſt, quia ſecundum Apoſtolum ibidem omnis poteſtas a Deo eſt: & ideo reddendum eſt debitum, quia cui tributum, tributum &c. Prov. 24: Time Dominum, fili mi, & Regem. Item, benefactores; Eccleſ. 4: Eſto pupillis miſericors, ut pater. Eſt enim proprium patris; Eccleſ. 29: Gratiam fidejuſſoris ne obliviſcaris: ingratis enim accidit illud Sap. 15: Ingrati ſpes tanquam hybernalis glacies tabeſcet. Item, ætate; Deut. 32: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi, majores tuos, & dicent tibi; Leviti. 19: Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis; Eccleſ. 32: In medio magnatorum loqui non præſumas, & ubi ſunt ſenes non multum loquaris. Ibidem: Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia. Omnes igitur iſti venerandi ſunt: quia omnes portant quodammodo ſimilitudinem Patris, qui in cœlis eſt, & de iſtis dicitur: Qui vos ſpernit &c.

De quinto præcepto legis.

NOn occides. In lege divina, per quam ordinamur ad dilectionem Dei, & proximi, præcipitur non ſolum facere bonum, ſed etiam declinare a malo. Inter alia autem majus malum, quod poſſit fieri proximo, eſt occidere eum, & hoc prohibetur cum dicitur, Non occides. Circa quod præceptum tripliciter eſt erratum. Quidam enim dixerunt, quod non licet occidere etiam

jam bruta animalia. Sed hoc falſum eſt, quia non eſt peccatum uti illis, quæ ſunt ſubdita hominis poteſtati. Eſt etiam naturalis ordo, quod plantæ ſint in nutrimentum animalium, & quædam animalia in nutrimentum aliorum, & omnia in nutrimentum hominum. Geneſ. 9: Quaſi olera virentia tradidi vobis omnia. Philoſophus etiam dicit in politica, quia venatio eſt ſicut juſtum bellum. Apoſt. 1. Corin. 10: Omne quod in macello venit, manducate &c. ergo non occides homines. Quidam dixerunt hic prohibitum eſſe homicidium hominis omnino: unde homicidas dicunt eſſe judices ſæculares, qui condemnant ſecundum leges aliquos, contra quos dicit Auguſtinus, quod Deus per hoc præceptum non abſtulit ſibi poteſtatem occidendi. Unde Deut. 32: Ego occidam, & vivere faciam. Eſt ergo licitum illis, qui mandato Dei occidunt, quia tunc Deus facit. Omnis enim lex mandatum Dei eſt; Proverbiorum 8: Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt. Et Apoſtolus Romanorum 13: Si malum feceris, time: non enim ſine cauſſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt. Moyſi quoque dicitur Exod. 22: Maleficos non patieris vivere. Id enim, quod licitum eſt Deo, licitum eſt & miniſtris ejus per mandatum ipſius. Conſtat autem, quod Deus non peccat, cum ſit actor legum, inſligendo mortem propter peccatum. Roma. 6: Stipendia peccati mors; ergo nec miniſter ejus. Eſt ergo ſenſus; Non occides propria auctoritate. Alii vero dixerunt, quod per hoc quod dicitur, non occides, prohibetur, non occidere alium: unde dicebant, quod licitum erat, occidere ſeipſum. Sic enim invenitur de Samſone, Judicum 16. & de Cantone, & de quibuſdam virginibus, quæ ſe in flammas injecerunt, ſicut recitat Aug. in 1. de Civit. Dei Sed ad hoc reſpondet Aug. ibidem dicens: Qui

ſe occidit, hominem utique occidit, ſi ergo hominem non licet occidere, niſi auctoritate Dei: ergo nec ſeipſum niſi vel auctoritate Dei, vel inſtinctu Spiritus Sancti, ſicut dicitur de Samſone; ergo non occides. Sciendum eſt etiam, quod hominem occidere contingit multipliciter. Primo manu, Eſai. 2: Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt: quod quidem eſt non ſolum contra charitatem, qua præcipitur, ut diligas proximum ſicut teipſum, 1. Joan. 3: Omnis homicida non habet vitam æternam in ſe manentem: verum etiam contra naturam, quia ut dicitur Eccl. 13: Omne animal diligit ſibi ſimile. Unde Exod. 21: Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Et hic quidem crudelior eſt lupo, de quo dicitur in quarto animalium, quod ſi lupo detur caro lupi non comedit. Item, ore, & hoc fit dando conſilium alicui contra aliquem provocando, accuſando, & detrahendo. Pſal. 56. Filii hominum dentes eorum arma, & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Tertio, adjutorio. Proverb. 1: Fili mi, ne ambules cum eis: pedes enim illorum ad malum currunt, & feſtinant, ut effundant ſanguinem. Item, conſenſu. Roma. 1: Digni ſunt morte non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Conſentis autem quodammodo, quando potes impedire. Prov. 24: Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & iterum ſi vires ſuppetunt, ſed dimittis negligentia, vel avaritia. Ambroſius: Paſce fame morientem: ſi non paveris, occidiſti. Et ſciendum, quod aliqui occidunt ſolum corpus, de quo dictum eſt. Alii animam auferendo vitam gratiæ, trahendo ſcilicet ad peccatum mortale. Joan. 8: Ille homicida erat ab initio; in quantum ſcilicet traxit ad peccatum. Alii autem utrumque, & hoc dupliciter. Primo in deſtructione prægnantium; occiduntur enim pueri in corpore, & in anima: ſecundo interficiendo ſeipſum.

Non

NOn occides &c. Christus dat in Evangelio Matth. 5. quamdam doctrinam, quæ est, quod justitia nostra debet esse major justitia legis: unde docet perfectius servari mandata legis a Christianis, quam Judæi servaverunt: & ratio hujus est, quia majori labore acquiritur major merces, 2. Corint. 9: Qui parce seminat, parce & metet. In lege enim promittebantur temporalia, & terrena. Esai. 1: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: sed in lege nostra promittuntur cœlestia, & æterna: ergo justitia, quæ est observantia mandatorum, debet abundare, cum major expectetur merces. Inter alia autem præcepta facit mentionem de isto dicens Matth. 5: Auditis, quod dictum est antiquis, Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio, id est, pœna, quam lex adjudicavit Exod. 21. ubi dicitur: Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo avelles eum, ut moriatur. Debet autem quilibet quinque modis ab ira cavere. Primo, ne cito provocetur. Jacob. 1: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram &c. Et ratio hujus est, quia ira peccatum est, & punitur a Deo. Sed numquid omnis ira est contraria virtuti? Circa hoc duplex est opinio. Stoici enim dixerunt, quod nulla passio cadit in sapientem, immo volebant, quod vera virtus esset in quiete mentis. Peripatetici autem dixerunt, quod ira cadit in sapientem, sed moderata, & est opinio verior. Et patet primo auctoritate, quia in Evangeliis invenimus istas passiones Christo attributas, in quo fuit fontalis plenitudo sapientiæ. Secundo patet ratione: nam si omnes passiones virtuti contrarientur, essent aliquæ potentiæ animæ, quæ essent frustra, immo quæ essent homini in nocumentum, quia non haberent aliquos actus con-

ve-

ſe occidit, hominem utique occidit, ſi ergo hominem non licet occidere, niſi auctoritate Dei: ergo nec ſeipſum niſi vel auctoritate Dei, vel inſtinctu Spiritus Sancti, ſicut dicitur de Samſone; ergo non occides. Sciendum eſt etiam, quod hominem occidere contingit multipliciter. Primo manu, Eſai. 2: Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt: quod quidem eſt non ſolum contra charitatem, qua præcipitur, ut diligas proximum ſicut teipſum, 1. Joan. 3: Omnis homicida non habet vitam æternam in ſe manentem: verum etiam contra naturam, quia ut dicitur Eccl. 13: Omne animal diligit ſibi ſimile. Unde Exod. 21: Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Et hic quidem crudelior eſt lupo, de quo dicitur in quarto animalium, quod ſi lupo detur caro lupi non comedit. Item, ore, & hoc fit dando conſilium alicui contra aliquem provocando, accuſando, & detrahendo. Pſal. 56. Filii hominum dentes eorum arma, & ſagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Tertio, adjutorio. Proverb. 1: Fili mi, ne ambules cum eis: pedes enim illorum ad malum currunt, & feſtinant, ut effundant ſanguinem. Item, conſenſu. Roma. 1: Digni ſunt morte non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Conſentis autem quodammodo, quando potes impedire. Prov. 24: Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & iterum ſi vires ſuppetunt, ſed dimittis negligentia, vel avaritia. Ambroſius: Paſce fame morientem: ſi non paveris, occidiſti. Et ſciendum, quod aliqui occidunt ſolum corpus, de quo dictum eſt. Alii animam auferendo vitam gratiæ, trahendo ſcilicet ad peccatum mortale. Joan. 8: Ille homicida erat ab initio; in quantum ſcilicet traxit ad peccatum. Alii autem utrumque, & hoc dupliciter. Primo in deſtructione prægnantium; occiduntur enim pueri in corpore, & in anima: ſecundo interficiendo ſeipſum.

Non

NOn occides &c. Chriſtus dat in Evangelio Matth. 5. quamdam doctrinam, quæ eſt, quod juſtitia noſtra debet eſſe major juſtitia legis: unde docet perfectius ſervari mandata legis a Chriſtianis, quam Judæi ſervaverunt: & ratio hujus eſt, quia majori labore acquiritur major merces, 2. Corint. 9: Qui parce ſeminat, parce & metet. In lege enim promittebantur temporalia, & terrena. Eſai. 1: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: ſed in lege noſtra promittuntur cœleſtia, & æterna: ergo juſtitia, quæ eſt obſervantia mandatorum, debet abundare, cum major expectetur merces. Inter alia autem præcepta facit mentionem de iſto dicens Matth. 5: Auditis, quod dictum eſt antiquis, Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio, id eſt, pœna, quam lex adjudicavit Exod. 21. ubi dicitur: Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo avelles eum, ut moriatur. Debet autem quilibet quinque modis ab ira cavere. Primo, ne cito provocetur. Jacob. 1: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram &c. Et ratio hujus eſt, quia ira peccatum eſt, & punitur a Deo. Sed numquid omnis ira eſt contraria virtuti? Circa hoc duplex eſt opinio. Stoici enim dixerunt, quod nulla paſſio cadit in ſapientem, immo volebant, quod vera virtus eſſet in quiete mentis. Peripatetici autem dixerunt, quod ira cadit in ſapientem, ſed moderata, & eſt opinio verior. Et patet primo auctoritate, quia in Evangeliis invenimus iſtas paſſiones Chriſto attributas, in quo fuit fontalis plenitudo ſapientiæ. Secundo patet ratione: nam ſi omnes paſſiones virtuti contrarientur, eſſent aliquæ potentiæ animæ, quæ eſſent fruſtra, immo quæ eſſent homini in nocumentum, quia non haberent aliquos actus con-

ve-

vementes: & ſic iraſcibilis, & concupiſcibilis fruſtra datæ eſſent homini. Et ideo dicendum eſt, quod aliquando ira eſt vis, aliquando non, accipitur enim ira tripliciter. Primo, prout eſt in ſolo judicio rationis abſque commotione animi, & iſta non dicitur proprie ira, ſed judicium. Sic enim Dominus puniens malos, iratus dicitur; Mich. 7: Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei. Secundo accipitur prout eſt paſſio, & iſta eſt in appetitu ſenſitivo, & eſt duplex: quia aliquando ordinatur ratione, & continetur ſub terminis rationis, quando ſcilicet quis iraſcitur quando debet, & quantum debet, & pro quo debet, & hujuſmodi. Et tunc eſt actus virtutis, & dicitur ira per zelum. Unde Philoſoph. dicit, quod manſuetudo non eſt nullo modo iraſci. Iſta ergo ira non eſt peccatum. Eſt & tertia, quæ refugit judicium rationis, & iſta ſemper eſt peccatum, ſed aliquando veniale, aliquando eſt mortale, & hoc diſtinguitur ex eo quod ad iram incitat, quod aliquando eſt veniale, aliquando eſt mortale. Mortale duplex, vel ex genere, vel ex circumſtantiis. Homicidium autem videtur eſſe actus peccati mortalis ex ſuo genere, quia directe ordinatur contra præceptum divinum: & ideo conſenſus in homicidium eſt peccatum mortale ex genere, quia ſi actus eſt mortalis, & conſenſus in actum erit mortalis. Aliquando autem peccatum mortale eſt ex genere, ſed tamen motus non eſt peccatum mortale, quia eſt ſine conſenſu: ſicut ſi aſcendit motus concupiſcentiæ ad fornicandum, & non conſentitur, non eſt peccatum mortale, ſimiliter ira. Eſt enim motus ad injuriam illatam vindicandam: hæc enim eſt proprie ira. Si ergo iſte motus eſt taliter in paſſione, ita quod ratio deducatur, tunc eſt peccatum mortale. Si autem uſque ad conſenſum non pervertitur ratio, tunc eſt peccatum veniale. Si autem motus non

ſit ex genere peccatum mortale, tunc etſi conſenſus adhibeatur, non eſt peccatum mortale. Quod ergo dicit, Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio, intelligendum eſt de motu tendente in nocumentum, qui motus eſt peccatum mortale, ita quod ſit ibi conſenſus. Eccl. ult: Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato ſive bonum, ſive malum. Secunda ratio, quare debemus non provocari cito ad iram eſt, quia omnis homo diligit libertatem, & odit ſervitutem. Non eſt autem iracundus dominus ſui ipſius; Prov. 27: Impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit? Ibidem: Grave ſaxum, & oneroſa arena, ſed ira ſtulti utroque gravior. Secundo cavere debet ne diu in ira permaneat; Pſal. 4: Iraſcimini, & nolite peccare. Epheſ. 4: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Et rationem hujus aſſignat in Evangelio Dominus Matth. 5: Eſto conſentiens adverſario tuo cito dum es in via cum eo, ne forte tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde donec reddas noviſſimum quadrantem. Tertio, cavere debet ne ira procedat. Primo in corde, quod fit quando pervenit ad odium. Eſt enim differentia inter iram, & odium, quia ira ſubita eſt, odium vero diuturnum. Et ideo eſt mortale peccatum; primo Joan. 3: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: & ratio hujus eſt quia & ſe interficit ſpoliando ſe charitate, & alium. Auguſtinus in regula: Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis, ne ira creſcat in odium, & trabem faciat de feſtuca, & animam faciat homicidam; Prov. 15: Vir iracundus provocat rixas. Gen. 49. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Quarto, cavere debet ne procedat in verbo; Prov. 12. Fatuus ſtatim indicat iram ſuam: & poteſt indicare duobus modis, injuriando ſcilicet, & ſu-

& ſuperbe loquendo. Quantum ad primum dicit Dominus Matth. 5: Qui dixerit fratri ſuo, Fatue, reus erit gehennæ ignis. Quantum ad ſecundum dicitur ibidem: Qui autem dixerit, Racha, reus erit concilio. Prover. 15: Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem. Quinto, cavere debet ne procedat in opere. In omni enim opere noſtro duo debemus obſervare, ſcilicet facere juſtitiam, & miſericordiam, & ira utrumque impedit. Ira enim viri juſtitiam Dei non operatur, ut dicit Jacob. 1: Quamvis enim velit, tamen non poteſt. Unde Philoſophus quidam dixit cuidam, qui eum offenderat: Punirem te, niſi eſſem iratus. Proverb. 27: Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor. Geneſ. 49: In furore ſuo occiderunt virum: & propter hoc Chriſtus non ſolum docuit nos cavere ab homicidio, ſed ab ira. Bonus enim medicus non tantum tollit malum, quod apparet, ſed etiam radicem removet infirmitatis, ne ſcilicet recidivet. Et ideo vult nos abſtinere a principiis peccatorum, & ita ab ira, quæ eſt principium homicidii.

De ſexto Præcepto legis.

NOn mœchaberis &c. Poſt prohibitionem homicidii prohibetur adulterium, & congrue, quia vir, & uxor ſunt quaſi unum corpus. Erunt, inquit Dominus Gen. 2. duo in carne una. Et ideo poſt injuriam, quæ infertur perſonæ, nulla major eſt, quam illa, quæ infertur conjunctæ: prohibetur autem adulterium uxori, & viro. Sed prius dicendum eſt de uxoris adulterio, quia majus peccatum videtur committere. Committit autem tria peccata gravia uxor mœchando, quæ inſinuantur Eccl. 23: Mulier omnis relinquens virum ſuum primo in lege Altiſſimi in-

incredibilis fuit, & secundo virum suum dereliquit, tertio adulterio fornicata est &c. Primo ergo peccat per incredulitatem, quia legi incredibilis fit. Dominus enim prohibuit adulterium. Item, facit contra Dei ordinationem, Matth. 19: Quos Deus conjunxit, homo non separet. Item, contra Ecclesiæ statuta, vel sacramentum. Fit enim matrimonium in facie Ecclesiæ, & ideo adducitur Deus quasi in testem, & fidejussorem de servanda fide; Malac. 2: Dominus testificatus est inter te, & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti; ergo peccatur contra legem, contra statutum, & contra sacramentum Dei. Secundo, peccat per proditionem, quia dereliquit virum: Apost. 1. Corinth. 7: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: ideo etiam nec castitatem servare potest sine consensu viri: & ideo si mœchatur, proditionem committit dum seipsam alteri tradit, sicut servus dans se alteri domino; Prov. 2: Reliquit ducem pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est. Tertio, per furti commissionem, quia ex alieno viro constituit sibi filios, & hoc maximum furtum est, quia totam hæreditatem dat alienis filiis. Et nota, quod ista deberet studere, quod filii intrarent Religionem, vel aliquid aliud facerent, ita quod in bonis viri non succederent. Est ergo mulier mœchans, sacrilega, proditrix, furatrix. Viri vero peccant non minus quam uxores, licet sibi quandoque blandiantur, quod patet ex tribus. Primo, ex æqualitate, quam habet. Nam vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier, ut dicitur 1. Corin. 7. Et ideo neuter potest aliquid facere sine alterius consensu quantum ad matrimonium. Et ad hoc significandum Deus non de pede, vel capite, sed de costa mulierem formavit. Et ideo matrimonium numquam statum perfectum habuit, nisi in lege Christi: quia Judæus unus plures ha-

bebat uxores, sed uxor non plures viros, & ideo non erat æqualitas, Secundo, ex viri fortitudine, quia propria passio mulierum est concupiscentia; 1. Pet. 3: Viri similiter cohabitantes secundum scientiam quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem. Et ideo si petis ab uxore, quod tu non vis servare, frangis fidem. Tertio, ex ejus auctoritate, quia vir est caput mulieris: unde mulieres non debent loqui in Ecclesia, sed domi viros interrogare, ut dicitur 1. Corin. 14. Est ergo vir doctor mulieris, & ideo Deus præceptum dedit viro. Magis autem peccat Sacerdos, quam laicus, & Episcopus, quam Sacerdos, si non servant quæ debent, quia docere alios ad ipsos pertinet. A simili, si vir mœchatur, frangit fidem non servando ea, quæ debet. Sed tamen uxores attendant ad id, quod Christus dicit Matth. 23: Omnia quæcumque dixerint vobis, servate, & facite; secundum opera vero eorum nolite facere,

NOn mœchaberis. Sicut dictum est, Deus tam viris, quam mulieribus prohibuit adulterium. Sed sciendum, quod licet aliqui credant adulterium esse peccatum, tamen non credunt, simplicem fornicationem esse peccatum mortale, contra quos Apost. Hebr. 13: Fornicatores, & adulteros judicabit Deus; 1. Cor. 6: Nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt: a regno autem Dei, non excluditur aliquis, nisi per peccatum mortale, ergo est peccatum mortale. Sed forte dices. Non est ratio quare sit peccatum mortale, cum non detur corpus uxoris; sicut in adulterio. Dico quia si non detur corpus uxoris, datur tamen corpus Christi, quod sibi datum fuit, & consecratum in baptismo. Si ergo nullus debet facere injuriam uxo-

ri,

ri, multo magis nec Chriſto; 1. Cor. 6: Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti. Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. Eſt ergo hæreſis dicere, fornicationem ſimplicem non eſſe peccatum mortale. Et ideo ſciendum, quia in iſto præcepto, Non mœchaberis, prohibetur non ſolum adulterium, ſed omnis carnalis corruptio, præter eam, quæ eſt matrimonii. Ulterius autem ſciendum, quia alii dicunt, commixtionem viri, & uxoris non eſſe ſine peccato, quod eſt hæreticum. Apoſt. Heb. 13: Sit honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Talis autem conjunctio aliquando non ſolum ſine peccato eſt, ſed etiam eſt ad meritum vitæ æternæ habentibus charitatem: aliquando eſt cum peccato veniali, aliquando cum mortali. Quando enim eſt cum intentione procreandæ prolis, tunc eſt opus virtutis: quando autem cum intentione reddendi debitum, tunc eſt etiam opus juſtitiæ. Quando autem eſt cauſſa exercendæ libidinis, tunc eſt cum veniali, quando ſcilicet non excedit limites matrimonii. Quando autem excedit, ut ſcilicet ſi poſſet, extenderet ſe ad aliam, tunc eſt mortale. Sciendum autem quod adulterium, & fornicatio prohibentur propter multa. Primo enim perimit animam; Proverb. 6: Qui adulter eſt propter cordis inopiam perdet animam ſuam. Et dicit, propter cordis inopiam, quod eſt quando caro dominatur ſpiritui. Secundo, privat vita: talis enim ſecundum legem debet mori, ut dicitur Levit. 20. & Deut. 22. Et quod aliquando non puniatur corporaliter, eſt in malum ſuum, quia pœna corporalis, quæ cum patientia toleratur, eſt in remiſſionem peccatorum; punietur tamen poſtea in vita futura. Tertio, conſumit ſubſtantiam ſuam, unde Lucæ 15. de filio prodigo dicitur, quia diſſipavit ſubſtantiam ſuam vivendo luxurioſe. Eccl. 9: Ne

des fornicariis animam tuam in ullo, ne perdas te, & hæreditatem tuam. Quarto, vilificat prolem; Sap.3: Filii adulterorum in conſummatione erunt, & ab iniquo toro ſemen exterminabitur: & ſiquidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & ſine honore; 1.Corinth.7: Alioquin filii veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt. Numquam etiam habent honorem in Eccleſia, ſi clerici, ſine dedecore haberi poſſunt. Quinto, privat honore, & ſpecialiter mulieres. Eccl.9: Omnis mulier, quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via conculcabitur. Et de viro dicitur Proverb.6: Turpitudinem, & ignominiam congreget ſibi, & opprobrium illius non delebitur. Gregorius etiam dicit, quod peccata carnalia ſunt majoris infamiæ, & minoris culpæ, quam ſpiritualia. Et ratio hujus eſt, quia eſt commune cum beſtiis, Pſal.48: Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis,

De ſeptimo præcepto legis.

NOn furtum facies. Dominus prohibuit principaliter in lege ſua injuriam proximi, & primo injuriam in propriam perſonam, ibi: Non occides: ſecundo, in perſona conjuncta, ibi: Non mœchaberis: tertio, in rebus, hic: Non furtum facies. Et ſciendum, quia in hoc præcepto prohibetur omne male ablatum. Committitur enim furtum multis modis. Primo occulte accipiendo, Matth.24: Si ſciret pater familias, qua hora fur venturus eſſet: & hoc vituperabile eſt, quia eſt proditio quædam; Eccleſ.5: Super furem enim eſt confuſio. Secundo, violenter auferendo: & hæc eſt major injuria. Job: Vim fecerunt deprædantes pupillos. Inter iſtos ſunt mali principes, & reges, Soph.3: Principes ejus in medio ejus,

ejus, quasi leones rugientes &c. Isti enim faciunt contra intentionem Domini volentis justum regnum, & dicentis Proverb. 8: Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Et aliquando talia faciunt per modum furti. Aliquando per violentiam; Esai. 1: Principes tui infideles &c. quæ sequuntur. Aliquando condendo leges, & statuendo ad lucrandum tantum. Esai. 10: Væ qui condunt leges iniquas. Et August. dicit, quod omnis mala donatio furtum est, unde dicit: Quid regna, nisi latrocinia? Tertio mercedem non solvendo; Lev. 19: Non morabitur opus mercenarii apud te usque mane: & hoc intelligitur, quod homo cuilibet dare debet quod suum est, sive Principi, sive Prælato, sive Clerico &c. Rom. 13: Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal. Tenemur enim regibus custodientibus pacem nostram dare mercedem. Quarto, fraudem in mercationibus committendo, unde dicitur Deut. 22: Non habebis in sacculo diversa pondera; & ex Levit. 19: Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius. Prov. 20: Abominatio est apud Deum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona. Hoc est etiam contra caupones, qui miscent aquam vino. In hoc etiam prohibetur usura; Psal. 14: Quis habitabit in tabernaculo tuo &c. Et post: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram &c. Hoc est etiam contra campsores, qui multas fallitates committunt, & contra venditores pannorum, & aliarum rerum. Sed dices forsitan. Quare non possum dare pecuniam sicut equum, vel domum? Dicendum, quod in illis est peccatum, quæ bis venduntur: in domo autem sunt duo, scilicet substantia, & usus. Aliud autem est habere domum, & aliud uti domo: unde se-

paratim poſſum uſum vendere ſine domus venditione, & ita in omnibus hujuſmodi; unde ſi aliqua ſunt, quæ conſiſtant in ipſo uſu tantum, & uſus eorum eſt diſtractio, non poteſt fieri id, quod de domo. Denariis enim utimur diſtrahendo, & frumento conſumendo, & ideo ſi uſum vendis, bis vendis. Quinto dignitates emendo ſive temporales, ſive ſpirituales. De primo, Job 20: Divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Omnes enim tyramni, qui vi tenent regna, vel provinciam, vel feudum, fures ſunt, & omnes tenentur ad reſtitutionem. De ſecundo, Joan. 10: Amen amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ovile ovium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro: & ideo ſimoniaci fures ſunt.

NOn furtum facies &c. Hoc præceptum, ſicut dictum eſt, prohibet omne male ablatum: & debent nos inducere multæ rationes ad hoc cavendum. Prima, ſumitur ex gravitate: aſſimilatur enim hoc peccatum homicidio; Eccleſ. 34: Panis egentium vita pauperis eſt, qui defraudat illum, vir ſanguinis eſt. Et iterum ibidem: Qui effundit ſanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres ſunt. Secunda, ex periculi qualitate: nullum enim peccatum eſt ita periculoſum, nullum enim peccatum remittitur ſine ſatisfactione, & pœnitentia. De omnibus cito pœnitet quis, ſicut patet de homicidio ceſſante ira, ita & de fornicatione ceſſante paſſione concupiſcentiæ, & ſic de aliis. De hoc autem peccato licet aliquando pœniteat quis, non tamen de facili ſatisfacit, & maxime cum non ſolum teneatur id, quod accepit, ſed etiam de damno, quod fecit patrono ex hoc, & cum hoc etiam tenetur facere pœnitentiam de peccato. Ideo dicitur Habac. 2: Væ ei, qui multiplicat non ſua. Uſquequo & aggravat con-

contra ſe denſum lutum ? Denſum lutum dicit, quod non de facili homo egreditur. Tertio, ex talium inutilitate: non enim ſunt utilia, neque ſpiritualiter. Prov. 10: Nil proderunt theſauri impietatis. Divitiæ enim ſpiritualiter proſunt ad eleemoſynas, & ſacrificia; Prov. 13: Redemptio animæ viri divitiæ ſuæ; ſed de non propriis dicitur Eſai. 61: Ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocauſtum. Eccleſ. 34: Qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui. Nec temporaliter, quia parum durant. Habac. 2: Væ qui congregat avaritiam in malum domui ſuæ, & liberari ſe putat de manu mali &c. Prov. 28: Qui coacervat divitias uſuris, & fœnore liberali in pauperes congregat eas. Prov. 13: Cuſtoditur juſto ſubſtantia peccatoris. Quarto, ex nocumenti ſingularitate; faciunt enim perdere alia. Sunt enim ſicut ignis paleis aliis commixtus. Job. 15: Ignis devoravit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Scias inſuper, quod talis non ſolum ſuam amittit animam, ſed etiam filiorum, quia illi tenentur reddere.

De octavo præcepto legis.

NOn loquaris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Prohibuit jam Dominus, quod nullus injurietur proximo ſuo opere: nunc autem præcipit quod non injurietur verbo, & hoc eſt, Non loquaris &c. Hoc autem poteſt eſſe dupliciter, vel in judicio, vel in communi locutione. In judicio autem tribus modis, ſecundum quod tres perſonæ poſſunt facere contra hoc præceptum. Prima perſona, ſcilicet accuſantis falſo; Levit. 19: Non eris criminator, nec ſuſurro in populis. Et nota quod ſicut non debes dicere falſum, ita non debes tacere verum. Mat. 18: Si

peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum. Item, personæ testificantis mentiendo. Proverb. 19: Testis falsus non erit impunitus: hoc enim præceptum includit omnia præcedentia, quia aliquando talis est homicida, aliquando fur &c. Debent autem isti puniri pœna, de qua dicitur Deut. 19: Cum diligentissime perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit. Non misereberis ejus, sed animam, idest, vitam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Et Prov. 25: Jaculum, & gladius, & sagitta acuta homo, qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Item, persona judicis male sententiando. Levi. 19: Non injuste judicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Juste judica proximo tuo. In communi locutione peccant aliquando contra hoc præceptum quinque genera hominum, scilicet detractores; Rom. 1: Detractores Deo odibiles. Dicit enim Deo odibiles, quia nihil est ita charum homini sicut fama. Eccles. 7: Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa. Proverb. 22: Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ. Detractores autem auferunt hoc. Eccles. 10: Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occulte detrahit: unde si famam non restituant, salvari non possunt. Item, qui detractores libenter audit. Eccl. 28: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Non debet autem homo tales libenter audire, quinimmo debet detrahenti ostendere vultum tristem, & torvum. Prover. 25: Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem. Item, susurratores, qui scilicet recitant quicquid audiunt. Proverb. 6: Sex sunt, quæ odit Dominus, & septi-

ptimum deteſtatur anima ejus, ſcilſcet eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias. Eccleſ. 28: Suſurro, & bilinguis maledictus. Multos enim turbavit pacem habentes, & multa quæ ſequuntur. Item, blanditores, ideſt, adulatores; Pſal. 10: Laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur: Eſai. 3: Populo meus, qui beatum te dicunt, ipſi te decipiunt. Pſal. 140: Corripiet me juſtus in miſericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Item, murmuratores: & hoc maxime abundat in ſubditis; 1. Corin. 10: Neque murmuraveritis &c. Sap. 1: Cuſtodite vos a murmuratione, quæ nihil prodeſt. Prov. 25: Patientia lenietur princeps, & lingua mollis conſtringet duritiem.

NOn loquaris &c. In hac prohibitione prohibetur omne mendacium. Eccleſ. 7: Noli velle mentiri omne mendacium, aſſiduitas enim illius non eſt bona; & hoc propter quatuor. Primo, propter diaboli aſſimilationem. Talis enim efficitur diaboli filius. Nam homo ex verbis ſuis cognoſcitur de qua regione, & patria ſit. Nam & loquela tua manifeſtum te facit, ut dicitur Mat. 26. Item, homines quidam ſunt de genere diaboli, & dicuntur diaboli filii, qui ſcilicet loquuntur mendacium: quia diabolus mendax eſt, & pater ejus, ut dicitur Joan. 8. ipſe enim mentitus eſt 1. Gen. 3: Nequaquam moriemini &c. Quidam vero filii Dei, quia ſcilicet veritatem loquuntur, quia Deus veritas eſt. Secundo, propter ſocietatis diſſolutionem. Homines enim ſimul vivunt, quod eſſe non poſſet, ſi ſimul verum non dicerent. Apoſt. Epheſ. 4: Deponentes mendacium loquimini veritatem unuſquiſque cum proximo ſuo, quoniam ſumus invicem membra. Tertio, propter famæ amiſſionem: qui enim aſſueſcit mendaciis non creditur ſibi, etiam ſi ve-

rum

rum dicat. Eccl. 34: Ab immundo quid mundabitur, & a mendace quid verum dicetur? Quarto, propter animæ perditionem: occidit enim homo mendax animam ſuam; Sap. 1: Os quod mentitur, occidit animam. Pſalm. 5: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium; unde patet, quod eſt peccatum mortale: unde advertas quia ipſorum mendaciorum quoddam eſt mortale, quoddam veniale. Mortale autem eſt mentiri in his, quæ ſunt fidei, quod pertinet ad Prælatos, magiſtros, & prædicatores. Et hoc eſt gravius omnibus aliis ſpeciebus mendacii; 2. Pet. 2: In vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis. Et aliqui aliquando talia dicunt, ut videantur ſcire; Eſai. 57: Super quem luxiſtis, ſuper quem dilataſtis os, & ejeciſtis linguam. Numquid non vos filii ſceleſti, ſemen mendax? Item, aliquando mentiuntur aliqui in damnum proximi. Coloſ. 3: Nolite mentiri: & hæc duo mendacia mortalia ſunt. Aliqui autem mentiuntur pro ſeipſis, & hoc multipliciter. Aliquando ex humilitate, & hoc in confeſſione quandoque, de quo ait Auguſt: Sicut cavendum eſt ne homo taceat, quod fecit, ita ne dicat, quod non fecit. Job. 13: Numquid Deus indiget veſtro mendacio? Eccleſiaſt. 19: Eſt qui nequiter ſe humiliat, & interiora ejus plena ſunt dolo: & eſt juſtus, qui ſe nimium ſubmittit a multa humilitate. Aliqui ex verecundiæ levitate, cum ſcilicet quis credit verum dicere, & dicit falſum, & hoc advertens verecundatur retractare: Eccleſiaſt. 4: Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis confundere. Aliqui ex utilitate, quando volunt aliquid adipiſci, vel ab aliquo evadere. Eſai. 28: Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus. Proverb. 10: Qui nititur mendaciis, hic paſcit ventos: aliqui propter alterius commodum, quando ſcilicet vo-

lunt

sunt aliquem a morte, vel periculo, vel damno aliquo liberare. Et hoc cavendum est, sicut dicit Augustt. Ecclesiast. 5: Non accipies faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium. Aliqui propter ludum, & hoc cavendum, ne propter consuetudinem ducat ad mortale. Sapien. 4: Fascinatio nugacitatis obscurat bona.

De decimo præcepto legis.

NOn concupiſces rem proximi tui. Hæc est differentia inter legem divinam, & mundanam, quia lex mundana judicat facta, & dicta, divina autem non hæc tantum, sed etiam cogitata. Et ratio hujus est, quia illa est per homines, qui judicant ea, quæ apparent exterius, sed divina est a Deo, qui exterius interiusque conspicit. Psal. 72: Deus cordis mei; 1. Reg. 16: Homo videt quæ foris sunt, Deus autem intuetur cor. Dictum est autem de præceptis, quæ pertinent ad dicta, & facta, nunc ergo dicendum est de cogitatis. Nam apud Deum voluntas pro facto reputatur, unde, Non concupiſces, idest, non solum non auferas facto, sed nec etiam rem proximi tui concupiſces, & hoc propter multa. Primo propter concupiſcentiæ infinitatem: concupiſcentia enim quid infinitum est. Quilibet autem sapiens debet intendere finem aliquem, immo nullus debet ire per viam infinitam. Ecclesiast. 5: Avarus non implebitur pecunia. Esai. 5: Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Et quod concupiſcentia numquam satietur, ratio est, quia cor hominis factum est ad recipiendum Deum. Unde Augustt. in 1. Confes: Feciſti nos Domine ad te, & inquietum est cor noſtrum, donec requieſcat in te. Id ergo, quod minus Deo est, ipsum implere non potest.

Pſalm.

Pſalm. 102 : Qui replet in bonis deſiderium tuum. Secundo, quia aufert quietem , quæ multum eſt delectabilis. Semper enim cupidi ſolliciti ſunt acquirere non habita , & habita cuſtodire . Eccleſiaſt. 5 : Saturitas divitis non ſinit eum dormire . Matth. *6* : Ubi eſt theſaurus tuus , ibi eſt & cor tuum ; & ideo Chriſtus Lucæ 8. divitias ſpinis aſſimilavit , ut dicit Gregor. Tertio , quia cauſſat in divitiis inutilitatem : facit enim divitias eſſe non utiles nec ſibi , nec aliis , non enim utuntur eis niſi conſervando . Eccleſiaſt. 14 : Viro cupido, & tenaci ſine ratione eſt ſubſtantia . Quarto , quia tollit juſtitiæ æquitatem . Exod. 23 : Ne accipias munera , quæ etiam excæcant prudentes , & ſubvertunt verba juſtorum . Eccleſiaſt. 31 : Qui aurum diligit , non juſtificabitur . Quinto , quia necat charitatem Dei , & proximi , quia ſecundum Auguſtinum quanto magis habet quis de charitate, tanto minus de cupiditate , & e converſo . Eccleſ. 7 : Neque fratrem chariſſimum auro ſpreveris , & charitatem Dei ; quia ſicut nemo poteſt duobus Dominis ſervire , ita neque Deo , & mammonæ , ut dicitur Matth. *6.* Sexto , quia producit omnem iniquitatem : eſt enim radix omnium malorum , ſecundum Apoſtolum , ut dicitur 1. Timot. *6.* Et ideo in corde radicata eſt , & homicidium , & furtum , & omnia mala operatur : & ideo dicit Apoſt. 1. Timot. *6* : Qui volunt divites fieri , incidunt in tentationem , & in laqueum diaboli , & deſideria multa inutilia , & nociva , quæ mergunt homines in interitum , & perditionem . Radix enim omnium malorum eſt cupiditas. Et nota , quod cupiditas tunc eſt peccatum mortale , quando ſine ratione concupiſcitur res proximi , ſed quando rationabiliter , veniale .

De decimo præcepto legis.

NOn desiderabis uxorem proximi tui. Beatus Joannes in prima Canonica sua secundo capite dicit, quod omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: unde omne desiderabile in his tribus consistit, sed duo ex istis intelliguntur prohibita per hoc præceptum. Non concupisces domum proximi tui. In domo enim intelligitur & altitudo, per quam avaritia designatur. Psalm. 111: Gloria, & divitiæ in domo ejus. Qui ergo desiderat domum, desiderat dignitates, & divitias: & ideo post hoc præceptum, Non concupisces &c. ponitur aliud, per quod prohibetur carnis concupiscentia. Non, inquit, desiderabis uxorem &c. Et est sciendum, quod post peccatum propter corruptionem nullus evadit concupiscentiam præter Christum, & Virginem gloriosam. Et quandocunque concupiscentia adest, adest vel cum veniali, vel cum mortali, quando scilicet dominatur. Apost. Romanor. 6: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, & non dixit; Non sit, quia sicut ipse dicit; Scio quod habitat in me, idest, in carne mea bonum. Regnat autem peccatum in carne, quando primo in corde regnat concupiscentia consentiendo: & ideo subdit Apost. ut scilicet obediatis concupiscentiis carnis. Matth. 5: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo. Voluntas enim apud Deum pro facto reputatur. Secundo, quando dominatur in ore conceptum exprimendo. Matth. 13: Ex abundantia enim cordis os loquitur. Ephes. 4: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: & ideo non est sine peccato componere cantiones vanas, etiam secundum Philosophos, quia & poetæ fingen-

gentes carmina amatoria debent expelli ex civitatibus. Tertio, quando egreditur in opere membris concupiscentiæ serviendo . Romanor. 6: Sicut exhibuistis membra vestra servire iniquitati &c. Isti ergo sunt gradus concupiscentiæ . Et sciendum , quod in fugiendo istud peccatum oportet multum laborare, cum sit intrinsecum : difficilius enim vincitur inimicus familiaris . Vincitur autem quatuor modis. Primo occasiones exteriores fugiendo , ut puta , malam societatem , & omnia inducentia occasionaliter ad hoc peccatum ; Eccles. 9: Virginem ne conspicias , ne forte scandalizeris in decore illius. Noli circumspicere in vicis civitatis , ne oberraveris in plateis illius. Averte faciem tuam a muliere compta , & ne circumspicias speciem alienam . Propter speciem mulieris multi perierunt , & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Prov. 6: Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo , ut vestimenta illius non ardeant ? Et ideo præceptum fuit Loth ut fugeret ab omni circa regione . Genes. 19 Secundo , cogitationibus aditum non præbendo, quia occasio sunt excitandæ concupiscentiæ , & faciendum est per carnis afflictionem ; 1. Corin. 9 : Castigo corpus meum &c. Tertio , orationibus insistendo , quia nisi Dominus custodierit civitatem &c. Sapien. 8 : Scivi quoniam aliter non possum esse continens , nisi Deus det. Matth. 17 : Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, nisi per orationem , & jejunium . Si enim duo pugnarent , & velles unum juvare , alterum vero non , oportet primo auxilium dare , secundo vero subtrahere : inter spiritum autem , & carnem est prælium continuum . Unde oportet , quod si vis quod spiritus , quod des ei auxilium , & hoc fit per orationem , carni vero subtrahas , & hoc fit per jejunium : nam caro per jejunium debilitatur . Quarto, licitis occupationibus insistendo ;

do; Eccleſiaſ. 33: Multam malitiam docuit otioſitas. Ezech. 16: Hæc fuit iniquitas Sodomæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium. Hieron: Semper aliquid boni facito, ut te diabolus inveniat occupatum; inter omnes autem occupationes melior eſt ſtudium Scripturarum. Hieron. ad Paulinum: Ama ſtudia Scripturarum, & carnis vitia non amabis.

HÆc ergo ſunt ſuper decem verba, de quibus dicit Dominus Matt. 21: Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. Duæ enim ſunt radices principales omnium mandatorum, ſcilicet dilectio Dei, & proximi. Diligenti autem Deum tria neceſſe eſt facere, ſcilicet quod non habeat alium Deum, & quantum ad hoc dicit: Non coles Deos alienos. Secundo, quod honoret eum, & quantum ad hoc dicit: Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Tertio, quod libenter quieſcat in eo, & quantum ad hoc dicit: Memento, ut diem ſabbati ſanctifices. Diligens autem proximum oportet, quod primo faciat ei honorem debitum, unde dicit: Honora patrem tuum. Secundo, quod abſtineat a faciendo ei malum, & hoc vel facto. Unde dicit: Non occides; quod eſt in perſona propria: Non adulterabis; quod eſt in perſona conjuncta,: Non furtum facies, quod eſt in rebus exterioribus. Item dicto, ibi: Non falſum teſtimonium dices: vel corde, & quantum ad hoc dicit: Non concupiſces rem proximi tui: &: Non deſiderabis uxorem proximi tui.

Explicit Opuſculum Quartum Sancti Thomæ de Aquino, Ordinis Prædicatorum de lege charitatis, & decem præceptis.

ÆJUS.

EJUSDEM DOCTORIS TRACTATUS

De articulis fidei, & Sacramentis Ecclesiæ,

Opusculum Quintum.

POstulat a me vestra dilectio, ut de articulis fidei, & Ecclesiæ Sacramentis aliqua vobis compendiose pro memoriali transcriberem, cum dubitationibus, quæ circa hæc moveri possent. Verum cum omne Theologorum studium versetur circa dubietates contingentes articulos fidei, & Ecclesiæ Sacramenta, si ad plenum vestræ petitioni satisfacere vellem, oporteret totius Theologiæ comprehendere summatim difficultates: quod quantum sit operosum, advertit vestra prudentia. Unde ad præsens vobis sufficiat, si articulos fidei, & Ecclesiæ Sacramenta breviter vobis distinguam, & qui errores sunt circa quemlibet eorum vitandi. In primis igitur vos scire oportet, quod tota fides Christiana circa divinitatem, & humanitatem Christi versatur. Unde Christus voce Joannis loquens ait. Joan. 14: Creditis in Deum, & in me credite. Circa utrumque autem horum a quibusdam sex, a quibusdam septem articuli distinguuntur, & sic omnes articuli secundum quosdam 12. secundum quosdam 14. esse dicuntur. Primo igitur sex articulos sic distingunt *circa fidem divinitatis*. Sunt enim circa divinita-

tatem tria conſideranda, ſcilicet unitas divinæ eſſentiæ, Trinitas Perſonarum, & effectus divinæ virtutis. Primus igitur articulus eſt, ut credamus eſſentiæ divinæ unitatem, ſecundum illud Deuteron.6: Audi Iſrael Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Contra hunc autem articulum plures errores vitandi occurrunt. Primo quidem quorumdam Gentilium, ſive Paganorum ponentium plures Deos, contra quos dicitur Exod. 20: Non habebis Deos alienos coram me. Secundus eſt error Manichæorum, qui ponunt, duo principia eſſe, unum a quo ſunt omnia bona, aliud a quo ſunt omnia mala, contra quos dicitur Eſai. 25: Ego Dominus, non eſt alter formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: quia ipſe ſecundum ſuam juſtitiam infligit malum pœnæ, cum eſſe conſpicit in ſua creatura malum culpæ. Tertius eſt error Athropomorfitarum ponentium unum Deum, ſed dicentium eum corporeum, & ad modum humani corporis formatum, contra quos dicitur Joan. 4: Spiritus eſt Deus; & Eſai. 40: Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Quartus eſt error Epicureorum ponentium, quod Deus non habet providentiam, & ſcientiam de rebus humanis, contra quos dicitur 1. Pet. ultim: Omnem ſollicitudinem projicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis. Quintus error eſt quorumdam Gentilium Philoſophorum dicentium, Deum non eſſe omnipotentem, ſed quod ſolum poteſt ea, quæ naturaliter fiunt, contra quos dicitur in Pſalm. 133: Omnia quæcumque voluit Dominus fecit. Omnes igitur hi derogant unitati divinæ eſſentiæ, vel perfectioni, unde contra omnes ponitur in Symbolo: Credo in unum Patrem omnipotentem.

SEcundus articulus eſt, quod ſunt tres Perſonæ divinæ in una eſſentia, ſecundum illud 1. Joan. ultim: Tres ſunt, qui teſtimonium dant in

cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt. Contra hunc autem articulum sunt plures errores. Primus fuit Sabellii, qui posuit unam essentiam, sed Trinitatem Personarum negavit, dicens quod una Persona quandoque dicitur Pater, quandoque Filius, quandoque Spiritus Sanctus. Secundus est error Arii, qui posuit tres Personas, sed negavit unitatem essentiæ, dicens Filium esse alterius substantiæ a Patre, & esse creaturam; & minorem Patre, & sibi non coæqualem, nec coæternum, sed quod incepit esse postquam non fuerat, & contra hos duos errores dicit Dominus Joan. 10: Ego, & Pater unum sumus; quia ut dicit August. quod dicit unum, liberat te ab Ario: quod dicit sumus, pluraliter, liberat te a Sabellio. Tertius est error Eunomii, qui posuit Filium dissimilem Patri, contra quem dicitur Coloss. 1: Qui est imago Dei invisibilis. Quartus est error Macedonii, qui posuit Spiritum Sanctum esse creaturam, contra quem dicitur 2. Corinth. 3: Dominus autem spiritus est. Quintus est error Græcorum, qui dicunt, Spiritum Sanctum procedere a Patre, sed non a Filio, contra quos dicitur Joann. 14: Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo; quia scilicet eum mittit Pater, numquam Spiritum Filii, & a Filio procedentem, & Joan. 16. dicitur: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet: & contra omnes errores in Symbolo dicitur: Credo in Deum Patrem, & Filium ejus unigenitum, non factum, consubstantialem Patri, & in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit.

ALii vero quatuor articuli divinitatis pertinent ad effectus divinæ virtutis, quorum primus, qui est tertius, pertinet ad creationem rerum in esse naturæ, secundum illud: Dixit, & fa-

& facta sunt. Contra hunc articulum primo quidem erravit Democritus, & Epicurus, ponentes quod nec materia mundi, nec ipsa mundi compositio est a Deo, sed quod mundus est casu factus per concursum corporum indivisibilium, quæ rerum principia æstimabant. Contra quos dicitur in Psalm. 32: Verbo Domini cœli firmati sunt, idest, secundum rationem æternam, non autem casu. Secundus est error Platonis, & Anaxagoræ, qui posuerunt mundum factum a Deo, sed ex materia præjacenti, contra quos dicitur in Psal. 148: Mandavit, & creata sunt, idest, ex nihilo facta. Tertius est error Aristotelis, qui posuit mundum a Deo factum non esse, sed ab æterno fuisse, contra quod dicitur Gen. 1: In principio creavit Deus cœlum, & terram. Quartus est error Manicheorum, qui posuerunt Deum factorem invisibilium, sed visibilia a diabolo facta, contra quos dicitur Hebræ. 11: Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. Quintus est error Simonis Magi, & Mænandri ejus discipuli, & multorum aliorum hæreticorum eos sequentium, qui creationem mundi non Deo, sed Angelis attribuunt, contra quos dicit Paullus Act. 17: Deus qui fecit mundum, & omnia, quæ in eo sunt. Sextus est error eorum, qui posuerunt Deum per seipsum non gubernare mundum, sed per quasdam partes sibi subjectas, contra quos dicitur Job. 34: Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est. Et contra hos errores dicitur in Symbolo: Factorem, vel Creatorem cœli, & terræ visibilium omnium, & invisibilium.

QUartus articulus pertinet ad effectum gratiæ; per quam vivificatur Ecclesia a Deo, secundum illud Rom. 3: Justificati gratis per

gratiam ipſius, ſcilicet Dei. Et ſub articulo iſto comprehenduntur omnia Sacramenta Eccleſiæ, & quæcumque pertinent ad Eccleſiæ unitatem, & dona Spiritus Sancti, & juſtitiam hominum. Et quia de Sacramentis Eccleſiæ poſterius eſt tractandum, de his interim ſuperſedeamus, & alios errores contra hunc articulum exponamus. Quorum primus eſt Cerinthi, & Ebionis, & etiam Nazareorum, qui dixerunt gratiam Chriſti non ſufficienter ad ſalutem operari, niſi aliquis circumciſionem, & alia legis mandata cuſtodiat, contra quos dicitur Rom. 3: Arbitramur juſtificari hominem per fidem ſine operibus legis. Secundus eſt error Donatiſtarum, qui poſuerunt, gratiam Chriſti ſolum in Africa remanſiſſe, quia ſcilicet totus alius mundus communicabat Cæciliano Carthaginenſi Epiſcopo, quem ipſi condemnaverunt, & in hoc negabant unitatem Eccleſiæ, contra quos dicitur ad Coloſ. 3: In Chriſto Jesu non eſt Gentilis, & Judæus, & circumciſio, & præputium, Barbarus, & Scytha, ſervus, & liber, ſed omnibus Chriſtus. Tertius eſt error Pelagianorum, qui quidem primo negaverunt peccatum originale eſſe in parvulis, contra id, quod dicit Apoſt. Rom. 5: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, ita & in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt. Et in Pſalm. 50. dicitur: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum. Secundo, dicunt quod principium boni operis ineſt homini a ſeipſo, ſed conſummatio eſt a Deo, contra id, quod dicit Apoſt. Philip. 2: Deus eſt, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate. Tertio, dicunt gratiam dari homini ſecundum ſua merita, contra id, quod dicitur Rom. 11: Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non eſſet gratia. Quartus error eſt Origenis, qui poſuit omnes animas

crea-

creatas cum Angelis ſimul, & pro diverſitate eorum, quæ ibi egerunt, quoſdam homines vocari a Deo per gratiam, quoſdam vero in infidelitate relinqui, contra quod dicit Apoſt. ad Rom. 9: Cum nondum nati eſſent, aut aliquid boni egiſſent, aut mali, ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, quia major ſerviet minori. Quintus error eſt Cathafrigarum, ideſt, Montani, Priſcæ, & Maximillæ, qui dicunt Prophetas quaſi arreptitios fuiſſe, & quod non prophetaverunt per Spiritum Sanctum, contra quos dicitur 2. Petr. 1: Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu Sancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Sextus eſt error Cerdonis, qui primo dixit Deum legis, & Prophetarum non eſſe patrem Chriſti, nec bonum Deum eſſe, ſed injuſtum: patrem verò Chriſti bonum eſſe, quem etiam Manichæi ſecuti ſunt legem reprobantes, contra quos dicitur, Roman. 7: Lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum; & Rom. 1. dicitur: Quod ante promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo. Septimus error eſt eorum, qui quædam, quæ ad perfectionem vitæ pertinent, aſſerunt eſſe ad neceſſitatem ſalutis. Quorum quidam fuerunt, qui ſe arrogantiſſime Apoſtolos vocaverunt, qui nullam ſpem putant habere ſalutis eos, qui conjugibus utuntur, & propria poſſident. Alii vero, ſcilicet Taciani non veſcuntur carnibus, & eas omnino abominantur, ſecundum illud Apoſt. 1. ad Timot. 4: In noviſſimis temporibus diſcedent quidam a fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione

fidelibus, & his qui cognoverunt veritatem. Dicunt enim, quod promiſſio de adventu Spiritus Sancti non fuit in Apoſtolis completa, ſed in eis, contra iſtud, quod dicitur Act. 2. Euthyciani etiam dicunt homines non poſſe ſalvari, niſi continue orent, propter illud quod Dominus dicit Lucæ 18: Oportet ſemper orare, & non deficere, quod ſic accipitur ſecundum Auguſt. ut nullum diem prætermittant circa orandi operam. Alii vero qui Paſſalorinchitæ dicuntur, in tantum ſilentio ſtudent, ut naribus, & labiis digitum apponant: πασσαλος enim Græce dicitur Palus, & ῥὶς naſus. Quidam etiam dicunt, quod homines non poſſunt ſalvari, niſi ſemper nudis pedibus ambulent, contra quos omnes dicit Apoſt. 1. Corin. 10: Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt; ex quibus datur intelligi, quod licet aliqua ſanctis viris aſſumantur tanquam expedientia, non tamen propter hoc oppoſita redduntur illicita. Octavus error eſt eorum, qui dicunt e contrario opera perfectionis non eſſe præferenda communi vitæ fidelium, ſicut Jovinianus poſuit, quod virginitas non præfertur conjugio, contra illud quod dicitur 1. Corin. 7: Qui matrimonio jungit virginem ſuam, bene facit: & qui non jungit, melius facit; & ſicut Vigilantius, qui æquavit ſtatum divitias poſſidentium ſtatui paupertatis propter Chriſtum aſſumptæ, contra quem dicit Dominus Matth. 19: Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me. Nonus error eſt negantium liberum arbitrium, ſicut quidam negavit dicens; Animas quæ ſunt malæ creationis, non poſſe peccare, contra quos dicitur 1. Joan. 2: Hæc ſcribo vobis, ut non peccetis. Decimus error eſt Priſcianiſtarum, & etiam Mathematicorum dicentium homines fatalibus ſtellis obligatos, ita ſcilicet quod

eorum opera ſunt neceſſitati ſtellarum ſubjecta, contra quos dicitur. Hjer. 10: A ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gentes. Undecimus error eſt dicentium, quod homines Dei gratiam, & charitatem habentes, peccare non poſſunt, ita quod aſſerunt eos, qui aliquando peccaverunt, numquam charitatem habuiſſe, contra quos dicitur Apoc. 6: Charitatem tuam primam reliquiſti: memor eſto itaque unde excideris. Duodecimus error eſt eorum, qui ea, quæ ab Eccleſia Dei univerſaliter ſunt ſtatuta, dicunt non eſſe obſervanda, ſicut Ariani, qui dicunt ſtatuta jejunia non eſſe ſollemniter celebranda, ſed cum quis voluerit, jejunet, ne videatur eſſe ſub lege. Et ſicut Teſſerar ecochitæ ideſt quartodecumani, qui dicunt quartadecima luna Paſcha eſſe celebrandum, quocunque die ſeptimanæ occurreret: & eadem ratio eſt de quibuſcunque ab Eccleſia ſtatutis. Et contra omnes iſtos errores in Symbolo Apoſtolorum dicitur: Sanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum. Et in Symbolo Patrum dicitur: Qui locutus eſt per Prophetas, & unam ſanctam, Catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam. Confiteor unum baptiſma in remiſſionem peccatorum.

QUintus articulus eſt de reſurrectione mortuorum, de quo dicitur 1. Corinth. 15: Omnes quidem reſurgemus; contra quem etiam ſunt plures errores, quorum primus eſt error Valentini, qui carnis reſurrectionem negavit, quem etiam plures hæretici ſunt ſecuti, contra quem dicitur 1. Corint. 15: Si Chriſtus prædicatur, quod reſurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Secundus eſt error Hymenæi, & Phileti, contra quos dicit Apoſt. 2. Timot. 2. quod a

veritate exciderunt dicentes reſurrectionem jam factam, vel quia non credebant, niſi reſurrectionem ſpiritualem, vel quia non credebant alios reſurrecturos, niſi illos, qui cum Chriſto reſurrexerunt. Tertius eſt error quorumdam hæreticorum modernorum, qui dicunt reſurrectionem futuram, non tamen eorumdem corporum, ſed quod animæ reſument quædam corpora cœleſtia, contra quos Apoſt. dicit. 1. Corinth. 15: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Quartus eſt error Euthycii Patriarchæ Conſtantinopolitani, qui poſuit corpora noſtra in reſurrectione aeri, vel vento ſimilari, quod Gregorius narrat in 14. Moralium, contra quem eſt, quod Dominus poſt reſurrectionem ſuam corpus ſuum diſcipulis palpandum præbuit dicens Luc. ult: Palpate, & videte; cum tamen Apoſt. dicat Phil. 3. quod reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Quintus error eſt dicentium, quia corpora humana in reſurrectione vertentur in ſpiritum, contra quos dicitur Luc. ult: Spiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Sextus error eſt Cerinthi, qui mille annos poſt reſurrectionem in terreno regno fabulatur futuros, in quibus homines carnales ventris, ac libidinis voluptates habebunt, contra quem dicitur Matt. 20: In reſurrectione neque nubent, neque nubentur. Quidam dixerunt etiam, quod poſt reſurrectionem mortuorum in eodem ſtatu, in quo nunc eſt, mundus manebit, contra quos dicitur Apoc. 21: Vidi cœlum novum, & terram novam. Et Apoſt. dicit Rom. 8. quod ipſa creatura liberabitur a ſervitute corruptionis in libertate gloriæ filiorum Dei. Et contra omnes hos errores dicitur: Carnis reſurrectionem; & in alio Symbolo: Expecto reſurrectionem mortuorum.

Sex-

SExtus articulus pertinet ad ultimum effectum divinitatis, qui est remuneratio bonorum, & punitio malorum secundum illud Psalm. 61: Tu reddes unicuique juxta opera sua. Et circa hunc etiam fuerunt multi errores, quorum primus est dicentium, quod anima moritur cum corpore sicut Arabs asserit vel etiam post modicum intervallum, sicut Zeno dixit, ut recitatur in lib. de ecclesiasticis dogmatibus, contra quod est, quod Apost. dicit Philip. 1: Desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo. Et Apoc. 6: Vidi subtus altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei. Secundus error est Origenis, qui posuit homines, & dæmones damnatos iterum posse purgari, & redire in gloriam, & Angelos sanctos, & homines beatos iterum posse deduci ad mala, quod est contra auctoritatem Domini Matth. 25: Ibunt hi in supplicium æternum: justi autem in vitam æternam. Tertius est error dicentium omnes pœnas, & omnia præmia malorum, & bonorum futuras esse æquales, contra quorum primum dicitur 1. Corinth. 15: Stella a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Contra secundum dicitur Matth. 11: Tyro, & Sidoni remissius erit in die judicii, quam vobis. Quartus error est dicentium, animas malorum non statim post mortem descendere ad infernum, nec aliquas sanctorum animas paradisum intrare ante diem judicii, contra quos dicitur Lucæ 18. quod mortuus est dives, & sepultus in inferno. Et 2. Corint. 5. dicitur: Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, sed æternam in cœlis. Quintus est error dicentium, non esse purgatorium animarum post mortem, eorum scilicet, qui in charitate decesserunt, sed aliquid purgabile habent, contra quos dicitur 1. Corinth. 3: Si quis ædifi-

ca-

caverit ſuper fundamentum, ſcilicet fidei per dilectionem operantis lignum, fœnum, ſtipulam, detrimentum patietur, ipſe tamen ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem: & contra hos errores dicitur in Symbolo: Vitam æternam, Amen.

ALii vero qui ſeptem articulos circa fidem divinitatis aſſignant, eos ſic diſtinguunt, ut primus ſit de eſſentiæ unitate. Secundus, de perſona Patris. Tertius, de perſona Filii. Quartus, de perſona Spiritus ſancti. Quintus, de effectu creationis. Sextus, de effectu juſtificationis. Septimus de effectu remunerationis, ſub quo comprehendunt reſurrectionem, & vitam æternam. Et ſic dum prædictorum ſex articulorum ſecundum dividunt in tres: quintum vero, & ſextum compingunt in unum, fiunt ſecundum eos ſeptem articuli. Nec refert quantum ad veritatem fidei, vel errorum vitiationem qualiter diſtinguantur.

NUnc reſtat conſiderare articulos, qui pertinent ad humanitatem Chriſti, circa quam etiam ſex articulos diſtinguunt, quorum primus eſt circa conceptionem, & nativitatem Chriſti, ſecundum quod dicitur Eſai. & introducitur Matth. 1: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel. Et circa hunc multi fuerunt errores, quorum primus fuit dicentium, Chriſtum fuiſſe purum hominem, & quod non ſemper fuit, ſed a Maria ſumpſit exordium. Et iſte eſt error Carpocratis, & Cerinthi, & Ebionis, & Pauli Samoſateni, & Photini, contra quos dicitur Roman. 9: Ex quibus eſt Chriſtus, ſecundum carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Secundus error eſt Manichæorum dicentium, quod Chriſtus non habuit verum corpus, ſed phantaſticum, contra quod eſt, quod Dominus Luc. ult. reprehendit

er-

errorem discipulorum suorum, qui conturbati, & perterriti æstimabant se spiritum videre. Et Matt. 14: Videntes eum supra mare ambulantem, turbati sunt dicentes, quia phantasma est, & præ timore clamaverunt; quorum opinionem Dominus removit dicens: Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Tertius error est Valentini, qui dicit Christum celeste corpus attulisse, nihilque de Virgine assumpsisse, sed per ipsam tamquam per rivum, aut fistulam sine ulla de illa assumpta carne transisse, contra quod dicitur Gal. 4: Misit Deus Filium suum factum ex muliere. Quartus est error Apollinaris, qui dixit aliquid Verbi in carne fuisse conversum, aut transmutatum, non autem carnem de Mariæ carne susceptam. Propter illud enim, quod dicitur Joan. 1: Verbum caro factum est, intelligit quod Verbum sit in carne conversum, contra quod statim ibidem subditur: Et habitavit in nobis. Non autem in nostra natura integre habitasset, si fuisset in carne conversum: unde intelligendum est, Verbum caro factum est, idest, Verbum factum est homo. Sic enim frequenter caro sumitur in Scripturis, secundum illud Esa. 40: Videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est. Quintus error est Arii, qui posuit Christum humanam animam non habuisse, sed Verbum fuisse loco animæ, contra quod dicitur Joan. 10: Ego pono animam meam, & iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso. Sextus error est Apollinaris, qui cum prædicto testimonio, & aliis convinceretur humanam animam Christum habuisse, posuit quod Christus non habuit intellectum humanum, sed Verbum Dei fuit ei loco intellectus, contra quod est, quod Dominus se hominem esse confitetur Joan. 8: Quæritis me interficere, hominem qui veritatem locutus sum vobis: non autem fuisset homo,

mo, ſi anima rationali caruiſſet. Septimus eſt error Eutychis, qui poſuit in Chriſto unam naturam compoſitam ex diuinitate, & humanitate, contra quod Apoſt. dicit: Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, Philipen. 2; manifeſte diſtinguens in eo duas naturas, divinam & humanam. Octavus error eſt Monothelitarum ponentium in Chriſto unam ſcientiam, operationem, & voluntatem, contra quos Dominus dicit: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Ubi manifeſte in Chriſto ponitur alia voluntas humana, alia divina, quæ eſt communis Patri, & Filio. Nonus error eſt Neſtorii, qui poſuit Chriſtum Deum perfectum, & hominem perfectum, & tamen aliam dixit eſſe perſonam Dei, aliam hominis: & quod non eſt facta unio Dei, & hominis in una perſona Chriſti, ſed ſolum ſecundum gratiæ inhabitationem, ita quod negat beatam Virginem eſſe matrem Dei, ſed dicit eam eſſe matrem hominis Chriſti: contra quod dicitur Luc. 1: Quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Decimus error eſt Carpocratis, qui hominem Chriſtum de utroque natum putaſſe perhibetur, contra quod dicitur Matth. 1: Antequam convenirent, inventa eſt in utero habens de Spiritu Sancto. Undecimus error eſt Helvidii dicentis, quod poſtquam Beata Virgo peperit filium Criſtum, ex Joſeph plures filios genuit, contra quod dicitur Ezech. 44: Porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & vir non tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa principi. Et contra omnes hos errores in Symbolo Apoſtolorum dicitur: Conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine. Et in Symbolo Patrum: Qui propter nos homi-

nes,

nes, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt.

SEcundus articulus eſt de paſſione, & morte Chriſti, ſecundum quod ipſe Dominus prædixit Matth. 20: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, & ſcribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum. Et circa hunc articulum primus quidem eſt error Manichæorum, qui ſicut corpus Chriſti eſſe phantaſticum aſſerunt, ita paſſionem Chriſti non in veritate, ſed in phantaſia eſſe arbitrantur: contra quod dicitur Eſai. 53: Vere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit. Et iterum: Tamquam ovis ad occiſionem ductus eſt: quod etiam inducitur Act. 8. Secundus eſt error Galani, qui in Chriſto unam naturam poſuit, ſed incorporalem, & immortalem: contra quod dicitur 1. Pet. 3: Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Et contra hos errores ponitur in Symbolo: Crucifixus, mortuus, & ſepultus.

TErtius articulus eſt de reſurrectione Chriſti, ſecundum quod ipſe dicit Matth. 20: Tertia die reſurget. Et circa hunc articulum primo quidem erravit Cerinthus, afferens Chriſtum non ſurrexiſſe, ſed reſurrecturum eſſe: contra quod dicitur 1. Corin. 15: Reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas. Secundus error eſt, qui imponitur Origeni, quod ſit iterum pro ſalute hominum, & dæmonum paſſurus, contra quod dicitur Rom. 6: Chriſtus reſurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem vivit, vivit Deo. Et contra hos erro-

errores dicitur in Symbolo : Tertia die reſurrexit a mortuis.

QUartus articulus eſt de deſcenſu ad inferos. Credimus enim animam Chriſti deſcendiſſe ad inferos, corpore jacente in ſepulchro, Eph. 4 : Deſcendit primum in inferiores partes terræ. Unde in Symbolo dicitur : Deſcendit ad inferos; quod eſt contra quoſdam, qui poſuerunt ipſum Chriſtum non deſcendiſſe per ſeipſum ad inferos, cum tamen Petrus dicat Act. 2. quod non eſt derelictus in inferno.

QUintus articulus eſt de aſcenſione Chriſti in cœlum, de quo ipſe dicit Joan. 20 : Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum. Circa quæ errant Seleuciani, qui negant Salvatorem in carne ſedere ad dexteram Dei Patris, ſed quod eam exuit, & in Sole poſuit. Circa quod dicitur Marc. ult: Dominus quidem Jeſus poſtquam locutus eſt eis, aſcendit in cœlum, & ſedet a dextris Dei : unde in Symbolo dicitur : Aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Patris.

SExtus articulus eſt de adventu ad judicium, de quo Dominus dicit Matth. 25 : Cum venerit *Filius* hominis in majeſtate ſua, & omnes *Angeli ejus* cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem *majeſtatis ſuæ*. Et Petrus dicit Act. 10 : Hic eſt, qui conſtitutus *eſt* a Deo judex vivorum, & mortuorum, ſive eorum, qui jam mortui ſunt, & eorum, qui in adventu Chriſti vivi invenientur. Et circa hoc aliqui errant, de quibus dicitur 2. Pet. 3 : Venient in noviſſimis diebus in deceptione illuſores juxta proprias concupiſcentias dicentes. Ubi eſt promiſſio, aut adventus ejus ? contra quos dicitur Job. 19 : Fugite a facie gladii,

quo-

quoniam ultor iniquitatum gladius est, & scitote esse judicium. Unde in Symbolo dicitur: Qui venturus est judicare vivos, & mortuos. Illi autem, qui septem articulos humanitatis esse ponunt, distinguunt primum articulum in duos, ponentes scilicet sub alio articulo conceptionem Christi, & sub alio ejus nativitatem.

DE ECCLESIÆ SACRAMENTIS.

NUnc restat considerandum de Ecclesiæ Sacramentis, quæ tamen omnia comprehenduntur sub uno articulo, quæ ad effectum gratiæ pertinent. Sed quia specialem de Sacramentis fecistis quæstionem, de his seorsum agendum est. Et primo igitur sciendum, quod sicut August. dicit in 10. lib. de civit. Dei: Sacramentum est sacrum signum, vel sacræ rei signum. Fuerunt autem in veteri lege quædam Sacramenta, idest, sacræ rei signa, sicut agnus paschalis, & alia Sacramenta legalia, quæ quidem solum significabant Christi gratiam, non tamen eam caussabant. Unde Apostolus Gal. 4. vocat ea egena, & infirma elementa. Egena quidem, quia gratiam non continebant, & infirma, quia gratiam conferre non poterant. Sacramenta vero novæ legis continent, & conferunt gratiam. In eis enim virtus Christi sub tegumento rerum visibilium secretius operatur salutem, ut dicit Augustſ. Et ideo Sacramentum novæ legis est invisibilis gratiæ visibilis forma, ut ejus similitudinem gerat, & caussa existat. Sicut ablutio, quæ fit in aqua baptismatis repræsentat interiorem mundationem, quæ fit a peccatis per virtutem baptismi. Sunt autem Sacramenta legis novæ septem, scilicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema un-

unctio, Ordo, & Matrimonium: quorum prima quinque ordinantur ad perfectionem unius hominis in ſeipſo, ſed alia duo, ſcilicet Ordo, & Matrimonium, ordinantur ad perfectionem, & multiplicationem totius Eccleſiæ. Vita enim ſpiritualis conformatur vitæ corporali: in vita autem corporali perficitur homo primo per generationem, quia naſcitur in hoc mundo: ſecundo per augmentum, quo perducitur ad quantitatem, & virtutem perfectam: tertio per cibum, quo ſuſtentatur hominis vita, & virtus. Et hæc quidem ſufficerent, ſi numquam eum infirmari contingeret, ſed quia frequenter homo infirmatur, quarto indiget ſanatione; ſic eſt in vita ſpirituali. Primo enim indiget homo regeneratione, quæ fit per Baptiſmum, ſecundum illud Joan. 3: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Secundo, oportet quod homo accipiat perfectam virtutem quaſi quoddam ſpirituale augmentum, ſcilicet per Sacramentum Confirmationis ad ſimilitudinem Apoſtolorum, quos Spiritus ſanctus in eos veniens confirmavit. Unde Dominus dixit eis Luc. ult: Vos ſedete in civitate Jeruſalem quoadusque induamini virtute ex alto. Tertio, oportet quod homo ſpiritualiter nutriatur per Euchariſtiæ Sacramentum, ſecundum illud Joan. 6: Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quarto, oportet quod homo ſanetur ſpiritualiter per Sacramentum Pœnitentiæ, ſecundum illud. Pſal. 40: Sana Domine animam meam, quia peccavi tibi. Quinto, ſpiritualiter ſimul, & corporaliter per Sacramentum Extremæ unctionis ſanatur, ſecundum illud Jac. ult: Infirmatur aliquis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum

Do-

Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quantum autem ad communem Ecclesiæ utilitatem ordinantur duo Sacramenta, scilicet Ordo, & Matrimonium. Nam per Ordinem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter, & per Matrimonium multiplicatur corporaliter. Est autem considerandum, quod prædicta septem Sacramenta quædam habent communia, & quædam propria. Commune quidem est omnibus Sacramentis, quod conferant gratiam, sicut dictum est. Commune etiam est omnibus, quod Sacramentum consistit in verbis, & rebus corporalibus, sicut in Christo, qui est Sacramentorum auctor, est Verbum caro factum. Et sicut caro Christi sanctificata est, & virtutem sanctificandi habet per Verbum sibi unitum, ita & res sanctorum sanctificantur, & vim sanctificandi habent per verba, quæ in his proferuntur, unde Aug. dicit super Joan: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. Unde verba, quibus sanctificantur Sacramenta, dicuntur Sacramentorum formæ: res autem sanctificatæ dicuntur Sacramentorum materia, sicut aqua est materia Baptismi, & chrisma Confirmationis. Requiritur etiam in quolibet Sacramento persona ministri conferentis Sacramentum cum intentione conferendi, & faciendi quod facit Ecclesia: quorum trium si aliquid desit, idest, si non sit debita forma verborum, & si non sit debita materia, & si minister Sacramenti non intendit Sacramentum conficere, non perficitur Sacramentum. Impeditur etiam effectus Sacramenti per culpam recipientis, puta si fictus accedat, & non corde parato ad suscipiendum Sacramentum. Talis enim licet Sacramentum suscipiat, effectum tamen Sacramenti, idest, gratiam Spiritus sancti non recipit, quia ut dicitur Sap. 1: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. E contrario autem sunt alii, qui numquam reci-

piunt Sacramentum, qui tamen effectum Sacramenti ſuſcipiuat propter devotionem, quam habent ad Sacramentum, quod habent in voto, ſive deſiderio. Sunt autem & quædam propria Sacramentis quibuſdam. Nam quædam horum imprimunt characterem, ideſt; ſpirituale quoddam ſignum diſtinctivum a ceteris, ſicut in Sacramento Ordinis, vel Sacramento Baptiſmi, & in Sacramento Confirmationis: & talia Sacramenta nunquam iterantur ſuper eamdem perſonam. Numquam enim ille, qui eſt baptizatus, debet ulterius baptizari: neque confirmatus iterum confirmari: neque ordinatus iterum ordinari, quia character, qui in hujuſmodi Sacramentis imprimitur, indelebilis eſt. In aliis vero Sacramentis non imprimitur character ſuſcipienti ea, & ideo poſſunt iterari ad perſonam ſuſcipientem, non tamen quantum ad materiam. Poteſt enim unus homo frequenter pœnitere, frequenter Euchariſtiam ſumere, frequenter Extremam Unctionem ſuſcipere, frequenter Matrimonium contrahere, non tamen eadem hoſtia debet frequenter conſecrari, nec idem oleum infirmorum debet frequenter benedici. Eſt etiam alia differentia, quia quædam Sacramenta ſunt de neceſſitate ſalutis, ſicut Baptiſmus, & Pœnitentia, quibus non exiſtentibus, non poteſt homo ſalvari. Alia vero Sacramenta non ſunt de neceſſitate ſalutis, quia ſine eis poteſt eſſe ſalus, niſi propter contemptum Sacramenti. His viſis in communi circa Eccleſiæ Sacramenta, oportet quædam in ſpeciali de ſingulis dicere. Primo igitur circa Baptiſmum ſciendum eſt, quod materia Baptiſmi eſt aqua vera, & naturalis, nec differt utrum ſit frigida, vel calefacta. In aquis autem artificialibus, ſicut eſt aqua roſacea, & aliis hujuſmodi, non poteſt baptizari. Forma autem Baptiſmi eſt iſta. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus

ſan-

ſancti. Miniſter hujus Sacramenti proprius eſt Sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In articulo tamen neceſſitatis, non ſolum diaconus, ſed etiam laicus, & mulier, immo paganus, etiam hæreticus poteſt baptizare, dummodo ſervet formam Eccleſiæ, & intendat facere quod facit Eccleſia. Si vero extra articulum neceſſitatis aliquis a talibus baptizaretur, recipit quidem Sacramentum, & non debet iterum baptizari, non tamen recipit gratiam Sacramenti, quia ficti deputantur, utpote contra ſtatutum Eccleſiæ Sacramentum accipientes. Effectus autem Baptiſmi eſt remiſſio culpæ originalis, & actualis, & etiam totius culpæ, & pœnæ, ita quod baptizatis non eſt aliqua ſatisfactio injungenda pro peccatis præteritis, ſed ſtatim morientes poſt Baptiſmum introducuntur ad gloriam Dei: unde effectus Baptiſmi ponitur apertio januæ paradiſi. Circa hoc Sacramentum fuerunt aliqui errores. Primus quidem fuit Solentianorum, qui baptiſmum in aqua non recipiunt, ſed ſolum baptiſmum ſpiritualem, contra quos dicit Dominus Joan. 3: Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. Secundus error fuit Donatiſtarum rebaptizantium eos, qui ſunt baptizati a Catholicis: contra quos dicitur Ephe. 4: Una fides, unum baptiſma. Eſt autem alter error eorum: nam dicunt quod homo in peccato exiſtens, non poteſt baptizare: contra quos dicitur Jo. 1: Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt qui baptizat, ſcilicet Chriſtus. Unde non nocet homini malus miniſter, nec in hoc, nec in aliis Sacramentis; quia Chriſtus eſt bonus, qui merito ſuæ paſſionis perficit Sacramentum. Quartus error eſt Pelagianorum, qui dicunt pueros baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur ad regnum Dei de bono in melius translati, non iſta regeneratione ab aliquo malo obligationis veteris abſoluti, Secundum Sacramentum eſt

Confirmationis, cujus materia eſt chriſma confectum ex oleo, quod ſignificat nitorem conſcientiæ; & balſamo, quod ſignificat odorem bonæ famæ per Epiſcopum benedicto. Forma autem hujus Sacramenti eſt talis. Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Miniſter autem hujus Sacramenti eſt ſolus Epiſcopus. Non enim licet Sacerdoti confirmando chriſmate in fronte inungere. Effectus autem hujus Sacramenti eſt, quod in eo datur Spiritus Sanctus ad robur, ſicut datus eſt Apoſtolis in die Pentecoſtes, ut ſcilicet Chriſtianus audacter confiteatur nomen Chriſti. Et ideo confirmandus in fronte ungitur, in qua eſt ſedes verecundiæ, ut ſcilicet nomen Chriſti confiteri non erubeſcat, & præcipue crucem ejus, quæ eſt Judæis ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia, & propter hoc etiam ſigno crucis ſignantur. Circa hoc Sacramentum eſt error quorumdam Græcorum dicentium, quod Sacerdos ſimplex hoc Sacramentum poteſt conferre, contra quos dicitur Actuum 8. quod Apoſtoli miſerunt Petrum, & Joannem Apoſtolos, qui imponebant manus ſuper eos, qui baptizati erant a Philippo diacono, & accipiebant Spiritum Sanctum. Epiſcopi autem ſunt in Eccleſia loco Apoſtolorum, & loco illius manus impoſitionis datur in Eccleſia Confirmatio. Tertium Sacramentum eſt Euchariſtiæ, cujus materia eſt panis triticeus, & vinum de vite modica aqua permixtum, ita quod aqua tranſeat in vinum: nam aqua ſignificat populum incorporatum Chriſto. De alio autem pane quam tritici, & alio vino non poteſt hoc confici Sacramentum. Forma autem hujus Sacramenti ſunt ipſa verba Chriſti dicentis: Hoc eſt corpus meum, & Hic eſt calix ſanguinis mei, novi & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem

nem peccatorum : quæ Sacerdos in perſona Chriſti loquens , hoc conficit Sacramentum . Miniſter autem Sacramenti hujus eſt Sacerdos , neque aliquis alius poteſt corpus Chriſti conficere . Effectus autem hujus duplex eſt , quorum primus conſiſtit in ipſa conſecratione Sacramenti : nam virtute prædictorum verborum panis convertitur in corpus Chriſti , & vinum in ſanguinem , ita tamen quod totus Chriſtus continetur ſub ſpeciebus panis , quæ remanent ſine ſubjecto , & totus Chriſtus continetur ſub ſpeciebus vini : & ſub qualibet parte hoſtiæ conſecratæ , & vini conſecrati ſeparatione facta eſt totus Chriſtus . Alius vero effectus hujus Sacramenti , quem in anima digne ſumentis facit , eſt adunatio hominis ad Chriſtum , ſicut ipſe dicit Joan. 6 : Qui manducat meam carnem , & bibit meum ſanguinem , in me manet , & ego in eo . Et quia per gratiam homo Chriſto incorporatur , & membris ejus unitur , dignum eſt , quod hoc Sacramentum ſumentibus digne gratia augeatur . Sic igitur in hoc Sacramento eſt aliquid , quod eſt Sacramentum tantum , ſcilicet ipſa ſpecies panis , & vini ; & aliquid quod eſt res , & ſacramentum , ſcilicet corpus Chriſti verum ; & aliquid , quod eſt res tantum , ſcilicet unitas corporis myſtici , ideſt , Eccleſiæ , quam hoc Sacramentum & ſignificat , & cauſſat . Fuerunt autem circa hoc Sacramentum multi errores , quorum primus eſt eorum , qui dicunt quod in hoc Sacramento non eſt verum corpus Chriſti , ſed tantum ſignificative . Auctor erroris ejus dicitur fuiſſe Berengarius , contra quem dicitur Joan. 6 : Caro mea vere eſt cibus , & ſanguis meus vere eſt potus . Secundus eſt error Arrodinicarum , qui offerunt in Sacramento hoc panem , & caſeum , dicentes a primis hominibus oblationes de frugibus terræ , & ovium celebratas fuiſſe , contra quod eſt , quod Dominus hujus Sa-

cramenti inſtitutor, panem, & vinum diſcipulis ſuis dedit. Tertius eſt error Cathafrigarum, & Præputiatorum, qui de infantis ſanguine, quem de toto ejus corpore minutis punctorum vulneribus extorquent, quaſi Euchariſtiam ſuam confi-cere perhibentur, immiſcentes eum farinæ, pa-nemque inde facientes, quod magis eſt ſimile ſa-crificii dæmonum, quam ſacrificii Chriſti, ſecun-dum illud Pſal. 105: Effuderunt ſanguinem inno-centem, quem ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaan. Quartus eſt error Aquariorum, qui aquam ſolam in ſacrificiis offerunt, cum tamen Prov. 9. dica-tur ex ore ſapientiæ, qui eſt Chriſtus: Bibite vinum, quod miſcui vobis. Quintus eſt error Ophicarum, qui ſerpentem Chriſtum eſſe æſti-mantes, habent unum colubrum aſſuetum panes lingua lambere, atque ita eis velut Euchariſtiam ſanctificare. Sextus eſt error Præputiatorum, qui tantum dant mulieribus principatum, ut Sacer-dotio quoque apud eos honorentur. Septimus, eſt error Pauperum de Lugduno, qui dicunt, quemlibet juſtum hominem poſſe conficere hoc Sacramentum: contra quos errores eſt, quod Do-minus Apoſtolis ſuis poteſtatem tradidit hoc Sacra-mentum celebrandi: unde ſolum illi, qui quadam ſucceſſione ab Apoſtolis acceperunt hanc poteſta-tem, poſſunt hoc Sacramentum conficere. Octa-vus eſt error quorumdam, qui dicuntur Adama-ni, qui imitantes nuditatem Adæ, nudi mares feminæque conveniunt, nudi lectionem audiunt, nudi orant, Sacramenta nudi celebrant, contra quos dicitur 1. Corint. 14: Omnia honeſte, & ſecundum ordinem fiant in vobis. Quartum Sa-cramentum eſt Pœnitentia, cujus quaſi materia ſunt actus pœnitentis, qui dicuntur tres pœniten-tiæ partes, quarum prima eſt cordis contritio, ad quam pertinet quod homo doleat de peccato commiſſo, & proponat ſe de cetero non pecca-

turum. Secunda pars est oris confessio, ad quam pertinet ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo Sacerdoti confiteatur integraliter, non dividens ea diversis Sacerdotibus. Tertia pars est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium Sacerdotis, quæ quidem præcipue fit per jejunium, & orationem, & eleemosynam. Forma autem hujus Sacramenti sunt verba absolutionis, quæ Sacerdos profert, cum dicit: Ego te absolvo. Minister hujus Sacramenti est Sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus hujus Sacramenti est absolutio a peccato. Est autem contra hoc Sacramentum error Novatianorum, qui dicunt hominem post Baptismum peccantem non posse per pœnitentiam veniam consequi: contra quos dicitur Apocalyp. 2: Memor esto unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Quintum Sacramentum est Extremæ Unctionis, cujus materia est oleum olivæ per Episcopum benedictum: hoc autem Sacramentum non debet dari nisi infirmis, quando timetur de periculo mortis, qui debent inungi in locis quinque sensuum, videlicet in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum, vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum. Quidam autem inungunt in renibus, ubi viget libido. Forma autem hujus Sacramenti est ista: Per istam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quicquid deliquisti per visum, & similiter in aliis. Minister hujus Sacramenti est Sacerdos: effectus autem hujus Sacramenti est sanatio mentis, & corporis. Contra hoc Sacramentum est error Eraconitarum, qui ferunt suos morientes novo modo quasi redimere per oleum, & balsamum, & aquam, & invocationibus, quas hebraicis ver-

bis dicunt ſuper capita eorum, quod eſt contra formam a Jacobo traditam, ut ſupra dictum eſt. Sextum eſt Sacramentum Ordinis. Sunt autem ſeptem Ordines, ſcilicet presbyteratus, diaconatus, ſubdiaconatus, acolytatus, exorciſtæ, lectoris, & oſtiarii; clericatus autem non eſt ordo, ſed quædam profeſſio vitæ dantium ſe divino miniſterio. Epiſcopatus autem magis eſt dignitas, quam ordo. Materia autem hujus Sacramenti eſt illud materiale, per cujus traditionem confertur Ordo: ſicut presbyteratus traditur per collationem calicis, & quilibet Ordo traditur per collationem illius rei, quæ præcipue pertinet ad miniſterium illius Ordinis. Forma autem hujus Sacramenti eſt talis: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium in Eccleſia pro vivis, & mortuis: & idem eſt dicendum in conſimilibus Ordinibus. Miniſter hujus Sacramenti eſt Epiſcopus, qui confert Ordines, effectus autem hujus Sacramenti eſt augmentum gratiæ ad hoc, quod aliquis ſit idoneus miniſter Chriſti: contra hoc Sacramentum fuit error Arii, qui dicebat, Presbyterum ab Epiſcopo non debere diſcerni. Septimum Sacramentum eſt Matrimonium, quod eſt ſignum conjunctionis Chriſti, & Eccleſiæ. Cauſſa autem efficiens Matrimonii eſt mutuus conſenſus per verba de præſenti expreſſus. Eſt autem triplex bonum matrimonii, quorum primum eſt proles ſuſcipienda, & educanda ad cultum Dei. Secundum, eſt fides, quam unus conjugum alteri debet ſervare. Tertium, eſt Sacramentum, ideſt indiviſibilitas matrimonii, propter hoc quod ſignificat indiviſibilem conjunctionem Chriſti, & Eccleſiæ. Eſt autem circa hoc Sacramentum multiplex error. Primo quidem eſt Tacianorum, qui nuptias damnant, contra quos eſt, quod dicitur 1. Corint. 7: Si nupſerit virgo, non peccavit. Secundus eſt error Joviniani, qui nuptias æquavit virginitati, de quo

ſupra

ſupra dictum eſt. Tertius error eſt Nicolaitarum, qui indifferenter mutuis uxoribus utuntur. Fuerunt etiam multi alii hæretici turpia quædam docentes, & exercentes, contra id quod dicitur Hebr. ult: Sit honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Horum autem virtute Sacramentorum homo perducitur ad futuram gloriam, quæ conſiſtit in ſeptem dotibus, tribus animæ, & quatuor corporis. Prima dos animæ eſt viſio Dei. per eſſentiam, ſecundum illud 1. Joan. 3: Videbimus eum ſicuti eſt. Secunda eſt comprehenſio, qua ſcilicet Deum comprehendemus quaſi meritorum mercedem 1. Corin. 9: Sic currite, ut comprehendatis. Tertia eſt fruïtio, qua in Deo delectabimur, ſecundum illud Job 22: Tunc ſuper omnipotentem delitiis affluës, & elevabis ad Deum faciem tuam. Prima autem dos corporis eſt impaſſibilitas, ſecundum illud 1. Corin. 15: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Secunda eſt claritas, ſecundum illud Matth. 13: Fulgebunt juſti ſicut ſol in regno Patris eorum. Tertia eſt agilitas, per quam celeriter adeſſe poterunt ubi volent. Sapien. 3: Tamquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Quarta eſt ſubtilitas, per quam poterunt quæcumque voluerint penetrare, ſecundum illud 1. Corint. 15: Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Ad quam nos perducat qui vivit, & regnat per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Explicit Opuſculum Quintum divi Thomæ de Articulis fidei, & Eccleſiæ Sacramentis ad Panormitanum Archiepiſcopum.

EJUS-

EJUSDEM DOCTORIS D. THOMÆ

Devotissima expositio super Symbolo Apostolorum, scilicet Credo in Deum.

Opusculum Sextum.

CRedo in unum Deum &c. Primum, quod est necessarium Christiano, est fides, sine qua nullus dicitur fidelis Christianus. Fides autem facit quatuor bona. Primum est, quod per fidem anima conjungitur Deo. Nam per fidem anima Christiana facit quasi quoddam matrimonium cum Deo. Osee 2: Sponsabo te mihi in fide. Et inde est, quod quando homo baptizatur, primo confitetur fidem cum dicitur ei, Credis in Deum? quia Baptismus est primum Sacramentum fidei. Et ideo dicit Dominus Mar. ult: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit. Baptismus enim sine fide non prodest. Et ideo sciendum est, quod nullus est acceptus Deo sine fide. Hebr. 11: Sine fide impossibile est placere Deo. Et ideo dicit Augustinus super illud Rom. 14: Omne quod non est ex fide &c: Ubi non est æternæ, & incommutabilis veritatis agnitio, falsa est virtus etiam in optimis moribus. Secundo, quia per fidem inchoatur in nobis vita æterna. Nam vita æterna nihil aliud est, quam cognoscere Deum: unde dicit Dominus Jo. 17: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum. Hæc autem

tem

tem cognitio Dei incipit hic per fidem, ſed perficitur in vita futura, in qua cognoſcemus eum ſicuti eſt. Et ideo dicitur Hebr. 11: Fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum. Nullus ergo poteſt pervenire ad beatitudinem, quæ eſt vera cognitio Dei, niſi primo cognoſcat per fidem. Joa. 20: Beati qui non viderunt, & crediderunt. Tertio, quia fides dirigit vitam præſentem: nam ad hoc quod homo bene vivat, oportet quod ſciat neceſſaria ad bene vivendum: & ſi deberet omnia neceſſaria ad bene vivendum per ſtudium addiſcere, vel non poſſet pervenire, vel poſt longum tempus. Fides autem docet omnia neceſſaria ad bene vivendum. Ipſa enim docet, quod eſt unus Deus, qui eſt remunerator bonorum, & punitor malorum, & quod eſt alia vita, & hujuſmodi, quibus ſatis allicimur ad bonum, & vitamus malum. Habac. 2: Juſtus meus ex fide vivit. Et hoc etiam patet, quia nullus philoſophorum ante adventum Chriſti cum toto conatu ſuo potuit tantum ſcire de Deo, & de neceſſariis ad vitam æternam, quantum poſt adventum Chriſti ſcit vetula per fidem. Et ideo dicitur Eſai. 11: Repleta eſt terra ſcientia Domini. Quarto, quia fides eſt, qua vincimus tentationes. Hebr. 11: Sancti per fidem vicerunt regna. Et hoc patet, quia omnis tentatio vel eſt a diabolo, vel a mundo, vel a carne. Diabolus enim tentat ut non obedias Deo, nec ſubjiciaris ei. Et hoc per fidem removetur: nam per fidem cognoſcimus, quod ipſe eſt Dominus omnium, & ideo ſibi eſt obediendum 1. Petr. 5: Adverſarius veſter diabolus circuit quærens, quem devoret, cui reſiſtite fortes in fide. Mundus autem tentat vel alliciendo proſperis, vel terrendo adverſis. Sed hæc vincimus per fidem, quæ facit nos credere aliam vitam meliorem iſta. Et ideo proſpera mundi hujus deſpicimus, & non formidamus adverſa; 1. Jo. 5: Hæc

5: Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Et etiam quia docet nos credere alia majora mala, ſcilicet inferni. Caro vero tentat inducendo nos ad delectationes vitæ præſentis momentaneas: ſed fides oſtendit nobis, quod per has, ſi eis indebite adhæremus, æternas delectationes amittimus. Ephe. 6: In omnibus ſumentes ſcutum fidei. Sic ergo patet, quod multum eſt utile habere fidem. Sed dicit aliquis; Stultum eſt credere quod non videtur, nec ſunt credenda, quæ non videntur? Reſpondeo. Dicendum, quod hoc dubium primo tollit imperfectio intellectus noſtri: nam ſi homo poſſet perfecte per ſe cognoſcere omnia viſibilia, & inviſibilia, ſtultum eſſet credere, quæ non videmus: ſed cognitio noſtra eſt adeo debilis, quod nullus philoſophus potuit umquam perfecte inveſtigare naturam unius muſcæ: unde legitur, quod unus philoſophus fuit triginta annis in ſolitudine, ut cognoſceret naturam apis. Si ergo intellectus noſter eſt ita debilis, nonne ſtultum eſt nolle credere de Deo, niſi illa tantum, quæ homo poteſt cognoſcere per ſe? Et ideo contra hoc dicitur Job. 3: Ecce Deus magnus, vincens ſcientiam noſtram. Secundo, poteſt reſponderi, quia dato quod aliquis magiſter aliquid diceret in ſua ſcientia, & aliquis ruſticus diceret, non eſſe ita ſicut magiſter doceret, eo quod ipſe non intelligeret, multum reputaretur ſtultus ille ruſticus. Conſtat autem quod intellectus Angeli excedit magis intellectum optimi philoſophi, quam intellectus optimi philoſophi intellectum ruſtici. Et ideo ſtultus eſt philoſophus ſi nolit credere ea, quæ Angeli dicunt, & multo magis ſi nolit credere ea, quæ Deus dicit. Et contra hoc dicitur Eccl. 3: Plurima ſupra ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi. Tertio, reſponderi poteſt, quia ſi homo nollet credere niſi ea, quæ cognoſceret, certe non poſſet vivere in hoc

mun-

mundo, quomodo enim aliquis vivere poſſet, niſi crederet alicui? Quomodo etiam crederet quod talis eſſet pater ſuus? Et ideo eſt neceſſe, quod homo credat alicui de iis, quæ perfecte non poteſt ſcire per ſe: ſed nulli eſt credendum ſicut Deo. Et ideo illi, qui non credunt dictis fidei, non ſunt ſapientes, ſed ſtulti, & ſuperbi, ſicut dicit Apoſt. 1. ad Tim. 6: Superbus eſt, nihil ſciens. Propterea dicebat 2. Tim. 1: Scio cui credidi, & certus ſum. Eccl. 2: Qui timetis Deum, credite illi. Quarto, poteſt etiam reſponderi, quia Deus probat quod ea, quæ docet fides ſunt vera. Si enim rex mitteret litteras cum ſigillo ſuo ſigillatas, nullus auderet dicere, quod illæ litteræ non proceſſiſſent de regis voluntate. Conſtat autem quod omnia, quæ ſancti crediderunt, & tradiderunt nobis de fide Chriſti ſignata ſunt ſigillo Dei, quod ſigillum oſtendunt illa opera, quæ nulla pura creatura facere poteſt. Et hæc ſunt miracula, quibus Chriſtus confirmavit dicta Apoſtolorum, & Sanctorum. Si dicas, quod miracula nullus vidit fieri. Reſpondeo ad hoc. Conſtat enim, quod totus mundus colebat idola, & fidem Chriſti perſequebatur, ſicut Paganorum etiam hiſtoriæ tradunt: ſed modo omnes converſi ſunt ad Chriſtum, & ſapientes, & nobiles, & divites, & potentes, & magni ad prædicationem ſimplicium, & pauperum, & paucorum prædicantium Chriſtum. Aut ergo hoc eſt miraculoſe factum, aut non. Si miraculoſe, habes propoſitum. Si non, dico quod non potuit eſſe majus miraculum, quam quod mundus totus ſine miraculis converteretur, non ergo quærimus aliud. Sic ergo nullus debet dubitare de fide, ſed credere ea, quæ fidei ſunt magis, quam ea, quæ videt: quia viſus hominis poteſt decipi, ſed Dei ſcientia numquam fallitur.

Cre-

CRedo in unum Deum &c. Inter omnia, quæ debent credere fideles, hoc eſt primum, quod debent credere, ſcilicet quod ſit unus Deus. Conſiderandum autem quid ſignificet hoc nomen, Deus. Quod quidem nihil eſt aliud quam gubernator, & proviſor rerum omnium. Ille igitur credit Deum eſſe, qui credit omnes res mundi hujus gubernari, & provideri ab illo. Qui autem credit, quod omnia proveniant a caſu, hic non credit Deum eſſe. Nullus autem invenitur adeo ſtultus, qui non credat quod res naturales gubernentur, provideantur, & diſponantur, cum in quodam ordine, & certis temporibus procedant. Videmus enim ſolem, & lunam, & ſtellas, & alias res naturales omnes ſervare determinatum curſum, quod non contingeret, ſi a caſu eſſent: unde ſi aliquis eſſet, qui non crederet Deum eſſe, ſtultus eſſet. Pſal. 11: Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus. Sunt autem aliqui, qui licet credant Deum gubernare, & diſponere res naturales, non tamen credunt Deum eſſe humanorum actuum proviſorem, qui ſcilicet credunt actus humanos non diſponi a Deo. Cujus ratio eſt, quia vident in mundo iſto bonos affligi, & malos proſperari, quod videtur tollere providentiam divinam circa homines: unde in perſona eorum dicitur Job 22: Circa cardines cœli perambulat, nec noſtra conſiderat: hoc autem eſt valde ſtultum. Nam iſtis accidit, ſicut ſi aliquis neſciens medicinam, videret medicum propinantem uni infirmo aquam, alteri vinum, ſecundum ſcilicet quod ars medicinæ dictat, crederet quod fiat caſu, cum neſciat artem medicinæ, quæ ex juſta cauſſa hoc facit, ſcilicet, quod iſti dat vinum, illi vero aquam: ſic eſt de Deo. Deus enim juſta cauſſa, & ſua providentia diſponit ea, quæ ſunt hominibus neceſſaria, & ſic quoſdam bonos affligit, & quoſdam malos in proſperitate

di-

dimittit : unde qui credit hoc provenire a caſu, eſt, & reputatur inſipiens, quia non contingit hoc, niſi quia neſcit artem, & cauſſam diſpoſitionis divinæ. Job. 11 : Utinam oſtenderet tibi ſecula ſapientiæ, & quod multiplex eſſet lex ejus. Et ideo firmiter credendum eſt, quod Deus gubernat, & diſponit non ſolum res naturales, ſed etiam actus humanos. Pſal. 93 : Et dixerunt, Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob. Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite. Qui plantavit aurem non audiet, aut qui qui finxit oculum non conſiderat ? Dominus ſcit cogitationes hominum. Omnia ergo videt, & cogitationes, & occulta voluntatis : unde & hominibus ſpecialiter imponitur neceſſitas bene faciendi, quia omnia, quæ cogitant, & faciunt, divino conſpectui ſunt manifeſta. Apoſtolus Hebræor. 4 : Omnia nuda ſunt, & aperta oculis ejus. Eſt autem credendum, quod Deus, qui omnia diſponit, & regit, ſit unus Deus tantum : cujus ratio eſt, quia illa diſpoſitio rerum humanarum eſt bene diſpoſita, in qua multitudo invenitur diſponi, & gubernari per unum. Nam multitudo præſidentium inducit ſæpe diſſenſionem in ſubditis, unde cum divinum regimen præemineat regimini humano, manifeſtum eſt, quod regnum mundi non eſt per multos Deos, ſed per unum tantum. Sunt autem quatuor, ex quibus homines inducti ſunt ad ponendum plures Deos. Primum eſt imbecillitas intellectus humani. Nam homines imbecillis intellectus non valentes corporalia tranſcendere, non crediderunt aliquid eſſe ultra naturam corporum ſenſibilium, & ideo inter corpora illa poſuerunt præeminere, & diſponere mundum, quæ pulchriora, & digniora inter ea videbantur, & eis attribuebant, & impendebant divinum cultum, & hujuſmodi ſunt corpora cœleſtia, ſcilicet ſol, & luna, & ſtellæ. Sed iſtis

accidit ſicut alicui eunti ad curiam regis, quī volens videre regem, & credit quemcunque bene indutum, vel in officio conſtitutum, regem eſſe, de quibus dicitur Sap. 13: Solem, & lunam, aut gyrum ſtellarum rectores orbis terrarum Deos putaverunt. Eſai. 51: Levate in excelſum oculos veſtros &c. Secundo, provenit ex adulatione hominum: nam & aliqui volentes adulari dominis, & regibus, honorem Deo debitum eis exhibuerunt, obediendo eis, & ſubjiciendo ſe eis: unde & aliquos poſt mortem fecerunt Deos, alios etiam in vita dixerunt Deos. Judith. 3: Sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonoſor Deus terræ eſt, & præter ipſum alius non eſt. Tertio, provenit ex carnali affectu ad filios, & conſanguineos: nam aliqui propter nimium amorem quem ad ſuos habebant, faciebant ſtatuas poſt eorum mortem, & ſic ex hoc proceſſum eſt, quod illis ſtatuis divinum cultum impendebant, de quibus dicitur Sap. 14: Quoniam aut affectui, aut regibus deſervientes homines, incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt. Quarto, ex malitia diaboli. Ipſe enim ab initio voluit æquiparari Deo: unde ipſe ait Eſai. 14: Ponam ſedem meam ab aquilone, in cœlum conſcendam, & ero ſimilis Altiſſimo. Et hanc voluntatem nondum depoſuit, & ideo totus conatus ſuus in hoc exiſtit, ut faciat ſe ab hominibus adorari, & ſacrificia ſibi offerri, non quod delectetur in uno cane, vel cato, qui ei offertur, ſed delectatur in hoc, quod ei impendatur reverentia ſicut Deo: unde & Chriſto dixit, Matt. 41: Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraveris me: inde eſt etiam quod intrantes idola, dabant reſponſa, ut ſcilicet venerarentur ut dii. Pſalm. 95: Omnes dii gentium dæmonia. Apoſt. 1. Cor. 10: Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Licet autem hæc ſint horribilia, ſunt tamen aliqui,

qui, & multi, qui frequenter incidunt in iſtas quatuor cauſſas. Et licet non ore, aut corde, tamen factis oſtendunt, ſe credere plures Deos. Nam qui credunt quod corpora cœleſtia poſſunt in voluntatem hominis imprimere, & qui in factis ſuis certa accipiunt tempora, ii ponunt corpora cœleſtia eſſe Deos, & aliis dominari, facientes aſtrolabia. Hjere.10: A ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ ſunt. Item, omnes illi, qui obediunt regibus pluſquam Deo, vel in illis, in quibus non debent; conſtituunt eos Deos ſuos. Actuum 5: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Item, illi qui diligunt filios, aut conſanguineos pluſquam Deum, oſtendunt factis ſuis plures eſſe Deos: vel etiam illi, qui diligunt eſcam pluſquam Deum, de quibus Apoſt. Phil. 3: Quorum Deus venter eſt. Item, omnes illi, qui inſiſtunt veneficiis, & incantationibus, credunt dæmones eſſe Deos; cujus ratio eſt, quia petunt a dæmonibus id, quod ſolus Deus dare poteſt, ſcilicet revelationem alicujus rei occultæ, & veritatem futurorum. Eſt ergo primo credendum, quod Deus eſt unus tantum.

PAtrem omnipotentem, Creatorem & cœli, & terræ. Sicut dictum eſt, primum quod credere debemus eſt, quod ſit unus ſolus Deus: ſecundum eſt, quod iſte Deus ſit Creator, & factor cœli, & terræ viſibilium, & inviſibilium. Et ut rationes ſubtiles dimittantur ad præſens, quodam rudi exemplo manifeſtatur propoſitum, quod ſcilicet omnia ſunt a Deo creata, & facta. Conſtat enim, quod ſi aliquis intraret domum aliquam, & in ipſius domus introitu ſentiret calorem, poſtmodum vadens interius ſentiret majorem calorem, & ſic deinceps, crederet ignem eſſe interius, etiam ſi ipſum ignem non videret, qui cauſſaret dictos calores: ſic quoque contigit conſideranti res hujus mundi. Nam

ipſe invenit res omnes ſecundum diverſos gradus pulchritudinis, & nobilitatis eſſe diſpoſitas, & quanto magis appropinquat Deo, tanto pulchriora, & meliora invenit. Unde corpora cœleſtia pulchriora, & nobiliora ſunt, quam corpora inferiora, & inviſibilia viſibilibus: & ideo credendum eſt, quod omnia hæc ſunt ab uno Deo, qui dat ſuum eſſe ſingulis rebus, & nobilitatem. Sap. 13: Vani ſunt autem omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui eſt, neque operibus attendentes, agnoverunt quis eſſet artifex. Et infra: A magnitudine enim ſpeciei, & creaturæ cognoſcibiliter poterit Creator horum videri. Sic ergo pro certo debet nobis conſtare, quod omnia, quæ ſunt in mundo, a Deo ſunt. Circa hoc autem debemus vitare tres errores. Primus eſt error Manichæorum, qui dicunt, quod omnia viſibilia creata ſunt a diabolo, & ideo Deo ſolum attribuunt creationem inviſibilium, & cauſſa hujus erroris eſt, quia ipſi Deum aſſerunt ſummum bonum, ſicut & verum eſt, & omnia, quæ a bono ſunt, bona eſſe: unde neſcientes diſcernere quid ſit malum, & quid bonum, crediderunt quod omnia illa, quæ ſunt aliqualiter mala, ſimpliciter eſſent mala, ſicut ignis, quia urit, dicitur ab eis ſimpliciter malus: & aqua, quia ſuffocat, & ſic de aliis. Unde quia nihil iſtorum ſenſibilium eſt ſimpliciter bonum, ſed aliqualiter malum, & deficiens, dixerunt quod viſibilia omnia non ſunt facta a Deo bono, ſed a malo: contra hos ponit Auguſtinus tale exemplum. Si aliquis intraret domum fabri, & inveniret inſtrumenta, ad quæ impingeret, & læderent eum, & ex hoc reputaret illum fabrum malum, quia tenet talia inſtrumenta, ſtultus eſſet; cum faber ea teneat ad opus ſuum; ita ſtultum eſt dicere, quod per

hoc creaturæ sint malæ, quia sunt in aliquo nocivæ: nam quod uni est nocivum, alteri est utile. Hic autem error est contra fidem Ecclesiæ, & ideo ad hunc removendum, dicitur, Visibilium omnium, & invisibilium. Gen. 1: In principio creavit Deus cœlum, & terram. Joan. 1: Omnia per ipsum facta sunt. Secundus est error ponentium mundum ab æterno, secundum quem modum loquitur Petrus dicens 2. Pet. 3: Ex quo patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ: & isti ducti sunt ad hanc positionem, quia nescierunt considerare principium mundi. Unde sicut Rabbi Moyses dicit, istis contingit sicut puero, qui si statim cum nascitur, poneretur in insula, & numquam videret mulierem prægnantem, nec puerum nasci, & diceretur isti puero quando magnus esset, qualiter homo concipitur, portatur in utero, & nascitur, nulli crederet sibi dicenti, quia impossibile sibi videretur, quod homo posset esse in utero matris. Sic isti considerantes statum mundi præsentem, non credunt, quod incœperit. Est etiam hoc contra fidem Ecclesiæ: & ideo ad hoc removendum dicitur, Factorem cœli, & terræ. Si enim fuerunt facta, constat quod non semper fuerunt: & ideo dicitur in Psal. 148: Dixit, & facta sunt. Tertius est error ponentium, Deum fecisse mundum ex præjacenti materia, & ad hoc ducti sunt, quia voluerunt metiri potentiam Dei secundum potentiam nostram: & ideo, quia homo nihil potest facere, nisi ex præjacenti materia, crediderunt quod eodem modo & Deus, unde dixerunt, quod in productione rerum habuit materiam præjacentem. Sed hoc non est verum: nam homo ideo nihil potest facere sine præjacenti materia, quia est factor particularis, & non potest inducere nisi hanc formam in determinata materia ab aliquo præsupposita; cujus ratio est, quia virtus sua est

determinata ad formam tantum, & ideo non poteſt eſſe cauſſa niſi hujus formæ. Deus autem eſt univerſalis cauſſa omnium rerum, & non ſolum creat formam, ſed etiam materiam, unde & de nihilo omnia fecit: & ideo ad removendum hunc errorem, dicitur, Creatorem cœli, & terræ. In hoc enim differunt creare, & facere, quia creare eſt de nihilo aliquid facere, facere autem eſt de aliquo aliquid facere. Si ergo ex nihilo fecit, credendum eſt quod iterum poſſet omnia facere, ſi deſtruerentur: unde poteſt cæcum illuminare, mortuum ſuſcitare, &c. opera miraculoſa facere; Sap. 12: Subeſt enim tibi, cum volueris, poſſe. Ex hujuſmodi autem conſideratione homo dirigitur ad quinque. Primo, ad cognitionem divinæ majeſtatis, nam factor præeminet factis: unde quia Deus eſt factor omnium rerum, conſtat eum eminentiorem omnibus rebus, Sap. 13: Quorum & ſi ſpecie delectati Deos putaverunt, ſciant quanto his dominator eorum ſpecioſior eſt. Aut ſi virtutem, & opera eorum mirati ſunt, & intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior eſt illis. Et inde eſt, quod quicquid poteſt intelligi, vel cogitari, minus eſt ipſo Deo; Job. 36: Ecce Deus magnus, vincens ſcientiam noſtram. Secundo ex hoc dirigitur ad gratiarum actionem: quia enim Deus eſt creator omnium rerum, certum eſt, quod quicquid ſumus, & quicquid habemus, a Deo eſt. Apoſt. Corinth. 4: Quid habes quod non accepiſti? Pſal. 23: Domini eſt terra, & plenitudo ejus &c. & ideo debemus ei reddere gratiarum actiones. Pſal. 115.: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Tertio, inducitur ad patientiam in adverſis. Nam licet omnis creatura ſit a Deo, & ex hoc ſit bona ſecundum ſuam naturam, tamen ſi in aliquo noceat, & inferat nobis pœnam, debemus credere, quod illa pœna ſit a Deo, non tamen cul-

culpa, quia nullum malum eſt a Deo, niſi quod ordinatur ad bonum : & ideo ſi omnis pœna, quam homo ſuffert, eſt a Deo, debet patienter ſuſtinere. Nam pœnæ purgant peccata, humiliant reos, provocant bonos ad amorem Dei. Job. 2: Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala autem quare non ſuſtineamus? Quarto inducimur ad recte utendum rebus creatis : nam creaturis debemus uti ad hoc, ad quod factæ ſunt a Deo. Sunt autem factæ ad duo, ſcilicet ad gloriam Dei, quia univerſa propter ſemetipſum, ideſt, ad gloriam ſuam operatus eſt Dominus, ut dicitur Proverbior. 16. & ad utilitatem noſtram; Deuteron. 4 : Quæ fecit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus. Debemus ergo uti rebus ad gloriam Dei, ut ſcilicet in hoc placeamus Deo, & ad utilitatem noſtram, ut ſcilicet ipſis utendo, non committamus peccatum; 1. Paralip. 29: Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. Quicquid ergo habes, ſive ſcientiam, ſive ſapientiam, ſive pulchritudinem, totum debes referre, & uti eo ad gloriam Dei. Quintò, ducimur ex hoc in cognitionem dignitatis humanæ. Deus enim omnia fecit propter hominem, ſicut dicitur in Pſal. 8 : Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus: & homo magis eſt ſimilis Deo inter creaturas poſt Angelos. Unde dicitur Geneſ. 1 : Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Hoc quidem non dixit de cœlo, ſive de ſtellis, ſed de homine, non autem quantum ad corpus, ſed quantum ad animam, quæ eſt liberam voluntatem habens, & incorruptibilis, in quo magis aſſimilatur Deo, quam ceteræ creaturæ. Debemus ergo conſiderare hominem poſt Angelos digniorem eſſe ceteris creaturis, & nullo modo dignitatem noſtram diminuere propter peccata, & propter inordinatum appetitum rerum corporaliam, quæ viliores ſunt

nobis, & ad ſervitium noſtrum factæ: ſed eo modo debemus nos habere, quo Deus fecit nos. Deus enim fecit hominem, ut præeſſet omnibus, quæ ſunt in terra, & ut ſubſit Deo. Debemus ergo dominari, & præeſſe rebus, Deo autem ſubeſſe, obedire, ac ſervire, & ex hoc perveniemus in fruitionem Dei, quod nobis præſtare &c.

ET in Jeſum Chriſtum Filium ejus unicum Dominum noſtrum. Non ſolum eſt neceſſe Chriſtianis unum Deum credere, & hunc eſſe Creatorem cœli, & terræ, & omnium, ſed etiam neceſſe eſt, ut credant quod Deus eſt Pater, & quod Chriſtus ſit verus Filius Dei. Hoc autem, ſicut dicit beatus Petrus in canonica ſua. 2. Pet. 1: Non eſt fabuloſum, ſed certum, & probatum per Verbum Dei in monte: unde dicit ibidem: Non enim indoctas fabulas ſecuti, notam facimus vobis Domini noſtri Jeſu Chriſti virtutem, & præſcientiam, ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapſa ad eum hujuſcemodi a magnifica gloria: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite: & hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam, cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto. Ipſe etiam Chriſtus Jeſus in pluribus locis vocat Deum Patrem ſuum, & ſe dicit Filium Dei. Et Apoſtoli, & ſancti Patres poſuerunt inter articulos fidei, quod Chriſtus eſt Filius Dei, dicentes: Et in Jeſum Chriſtum Filium ejus, ſcilicet Dei, ſupple, credo. Sed aliqui hæretici fuerunt, qui hoc perverſe crediderunt. Photinus enim dicit, quod Chriſtus non eſt aliter Filius Dei, quam boni viri, qui bene vivendo merentur dici Filii Dei per adoptionem faciendo Dei voluntatem, & ita Chriſtus, qui bene vixit, &

ſe-

ſecit Dei voluntatem, meruit dici Filius Dei: & voluit quod Chriſtus non fuerit ante beatam Virginem, ſed tunc incœpit, quando ex ea conceptus eſt. Et ſic in duobus erravit. Primo in hoc, quod non dixit eum verum Filium Dei ſecundum naturam. Secundo, quod dixit eum ſecundum totum ſuum eſſe ex tempore incœpiſſe, cum fides noſtra teneat, quod Filius ſit Dei per naturam, & quod ab æterno ſit: & de his habemus expreſſas auctoritates contra eum in ſacra Scriptura. Nam contra primum dicitur, quod ſit non Filius ſolum, ſed etiam unigenitus; Joan. 1: Antequam Abraham fieret, ego ſum. Conſtat autem, quod Abraham ante beatam Virginem fuit: & ideo ſancti Patres addiderunt in alio Symbolo contra primum: Filium Dei unigenitum; contra ſecundum, Et ex Patre natum ante omnia ſecula. Sabellius vero licet diceret, quod Chriſtus fuit ante beatam Virginem, dixit tamen, quod non eſt alia perſona Patris, alia Filii, ſed ipſe Pater eſt incarnatus: & ideo eadem eſt perſona Patris, & Filii. Sed hoc eſt erroneum, quia aufert Trinitatem Perſonarum, & contra hoc eſt auctoritas Joan. 8: Solus non ſum, ſed ego, & qui miſit me Pater. Conſtat autem, nullum a ſe mitti. Sic ergo mentitur Sabellius: & ideo in Symbolo Patrum additur, Deum de Deo, lumen de lumine, ideſt, Deum Filium de Deo Patre, & Filium, qui eſt lumen de lumine Patre, eſſe credere debemus. Arius autem licet diceret, quod Chriſtus fuerit ante beatam Virginem, & quod alia fuerit perſona Patris, alia Filii, tamen tria attribuit Chriſto. Primum eſt, quod Filius Dei fuit creatura. Secundum eſt, quod non ab æterno, ſed ex tempore factus a Deo nobiliſſima creaturarum. Tertium eſt, quod non fuerit unius naturæ Deus Filius cum Deo Patre, & ſic quod non fuerit ve-

rus Deus. Sed hoc ſimiliter eſt erroneum, & contra auctoritates ſacræ Scripturæ. Dicitur enim Joan. 10: Ego, & Pater unum ſumus, ſcilicet in natura: & ideo ſicut Pater fuit ſemper, ita & Filius: & ſicut Pater eſt verus Deus, ita & Filius. Ubi ergo dicitur ab Ario, Chriſtum fuiſſe creaturam, e contra dicitur in Symbolo a Patribus, Deum verum de Deo vero. Ubi autem dicitur, eum non fuiſſe ab æterno, ſed ex tempore, e contra in Symbolo dicitur, Genitum, non factum. Contra illud vero, quod dicitur, eum non eſſe ejuſdem ſubſtantiæ cum Patre, additur in Symbolo, Conſubſtantialem Patri. Patet ergo, quod credere debemus, quod Chriſtus unigenitus Dei eſt, & vere Filius Dei, & quod ſemper fuerit cum Patre, & quod alia eſt perſona Filii, alia Patris, & quod unius eſt naturæ cum Patre. Sed hoc credimus hic per fidem, cognoſcemus autem in vita æterna per perfectam viſionem, & ideo ad conſolationem noſtram dicemus aliquid de his. Sciendum eſt igitur, quod diverſa diverſum modum generationis habent. Generatio autem Dei alia eſt, quam generatio aliarum rerum; unde non poſſumus attingere ad generationem Dei, niſi per generationem ejus, quod in creaturis magis accedit ad ſimilitudinem Dei. Nihil eſt autem Deo ita ſimile, ſicut anima hominis, ut dictum eſt. Modus autem generationis in anima eſt, quia homo cogitat per animam ſuam aliquid, quod vocatur conceptio intellectus: & hujuſmodi conceptio oritur ex anima ſicut ex patre, & vocatur verbum intellectus, ſive hominis. Anima igitur cogitando generat verbum ſuum: ſic & Filius Dei nihil eſt aliud quam Verbum Dei, non ſicut verbum exterius prolatum, quia illud tranſit, ſed ſicut Verbum interius conceptum: & ideo ipſum Verbum Dei eſt unius naturæ cum Deo, & æquale Deo. Unde & bea-

tus

tus Joannes de Verbo Dei loquens, tres hæreſes deſtruxit. Primo, hæreſim Photini, quæ tacta eſt cum dicit: In principio erat Verbum: ſecundo, Sabellii, cum dicit: Et Verbum erat apud Deum: tertii, Arii, cum dicit: Et Deus erat Verbum. Verbum autem aliter eſt in nobis, & aliter in Deo. In nobis enim Verbum noſtrum eſt accidens, ſed in Deo Verbum Dei eſt idem quod ipſe Deus, cum nihil ſit in Deo, quod non ſit eſſentia Dei. Nullus autem poteſt dicere, quod Deus non habeat Verbum, quia contingeret Deum eſſe inſipientiſſimum: & ideo ſicut fuit ſemper Deus, ita & Verbum ejus. Sicut autem artifex facit omnia per formam, quam præcogitavit in corde ſuo, quod eſt verbum ejus: ita & Deus omnia facit Verbo ſuo, ſicut per artem ſuam. Joan. 1: Omnia per ipſum facta ſunt. Si ergo Verbum Dei eſt Filius Dei, & omnia Dei verba ſunt ſimilitudo quædam iſtius Verbi, debemus primo libenter audire verba Dei. Hoc eſt enim ſignum, quod diligamus Deum, ſi verba illius libenter audimus. Secundo debemus credere verbis Dei, quia ex hoc Verbum Dei habitat in nobis, ideſt, Chriſtus qui eſt Verbum Dei. Apoſt. Eph. 3: Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Joan. 5: Verbum Dei non habetis in vobis manens. Tertio, oportet quod Verbum Dei in nobis manens continue meditemur, quia non ſolum oportet credere, ſed meditari, aliter non prodeſſet: & hujuſmodi meditatio valet multum contra peccatum. Pſal. 118: In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Et iterum de viro juſto dicitur: In lege ejus meditabitur die ac nocte. Unde de Beata Virgine dicitur, quod conſervabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo. Quarto, oportet quod homo Verbum Dei communicet aliis, commonendo, prædicando, & inflammando. Apoſt. Eph. 4. O-

mnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis bonus ad ædificationem. Idem Coloſ. 3: Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter in omnia ſapientia docentes, & commonentes voſmetipſos. Idem 2. Tim. 4: Prædica Verbum, inſta opportune, importune &c. Ultimo Verbum Dei debet executioni mandari. Jac. 1: Eſtote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes voſmetipſos. Iſta quinque ſervavit per ordinem Beata Maria in generatione Verbi Dei ex ſe. Primo enim audivit: Spiritus Sanctus ſuperveniet in te. Secundo, conſenſit per fidem: Ecce ancilla Domini. Tertio, tenuit, & portavit in utero. Quarto, protulit, & peperit eum. Quinto, nutrivit, & lactavit eum: unde Eccleſia cantat: Ipſum Regem Angelorum ſola Virgo lactabat ubere de cœlo pleno..

QUi conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine: non ſolum eſt neceſſarium credere Chriſtiano Filium Dei, ut oſtenſum eſt, ſed etiam oportet credere incarnationem ejus. Et ideo Beatus Joannes poſtquam dixerat multa ſubtilia, & ardua, conſequenter inſinuat nobis ejus incarnationem, cum dicit: Et verbum caro factum eſt: & ut de hoc aliquid capere poſſimus duo exempla ponam in medium. Conſtat quod Filio Dei nihil eſt ita ſimile, ſicut verbum in corde noſtro conceptum, non prolatum. Nullus autem cognoſcit verbum dum eſt in corde hominis, niſi ille, qui concipit, ſed tunc primo cognoſcitur, cum profertur. Sic Verbum Dei dum erat in corde Patris, non cognoſcebatur niſi a Patre tantum, ſed carne indutum ſicut verbum voce, tunc primo manifeſtum, & cognitum eſt. Baruc. 3: Poſt hoc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt. Aliud exemplum eſt, quia licet verbum prolatum cognoſcatur per auditum,

ditum, tamen non videtur, nec tangitur, ſed cum ſcribitur in charta, tunc videtur, & tangitur. Sic & Verbum Dei & viſibile, & tangibile factum eſt, cum in carne noſtra fuit quaſi ſcriptum. Et ſicut charta, in qua verbum regis ſcriptum eſt, dicitur verbum regis, ita homo, cui conjunctum eſt Verbum Dei in una hypoſtaſi, dicitur Filius Dei. Eſai. 8: Sume tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtilo hominis: & ideo ſancti Apoſtoli dixerunt: Qui conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine. In quo quidem multi erraverunt. Unde & ſancti Patres in alio Symbolo in Synodo Nicæna multa addiderunt, per quæ nunc omnes errores deſtruuntur. Origenes enim dixit, quod Chriſtus eſt natus, & etiam venit in mundum, ut etiam ſalvaret dæmones: unde dixit dæmones omnes eſſe ſalvandos in fine mundi. Sed hoc eſt contra ſacram Scripturam. Dicitur enim Matth. 25: Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis ejus: & ideo ad hoc removendum additur: Qui propter nos homines, non propter dæmones, & propter noſtram ſalutem: in quo quidem magis apparet amor Dei ad nos. Photinus vero voluit, quod Chriſtus natus eſſet de Beata Virgine, ſed addit quod eſſet purus homo, qui bene vivendo, & faciendo voluntatem Dei, meruit Filius Dei fieri, ſicut & alii Sancti: contra quod dicitur Joan. 6: Deſcendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me. Conſtat autem quod non deſcendiſſet niſi ibi fuiſſet, & ſi fuiſſet purus homo, non fuiſſet in cœlo: & ideo ad hoc removendum additur: Deſcendi de cœlis. Manichæus vero dixit, quod licet Filius Dei fuerit ſemper, & deſcenderit de cœlo, tamen non habuit veram carnem, ſed apparentem. Sed hoc eſt falſum. Non enim decebat Doctorem veritatis aliquam falſi-

BIBLIOTECA O. F. M. CAP. MONTEFUSCO (AV)

rem habere: & ideo sicut ostendit veram carnem, sic habuit. Unde dixit Luc. 24: Palpate, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere: & ideo ad hoc removendum addiderunt: Et incarnatus est. Hebion vero, qui fuit genere Judæus, dixit quod Christus natus est de Beata Virgine, sed ex commixtione viri, & ex virili semine. Sed hoc est falsum, quia Angelus dixit Matth. 1: Quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est: & ideo sancti Patres ad hoc removendum addiderunt: De Spiritu Sancto. Valentinus autem licet confiteretur, quod Christus conceptus fuerit de Spiritu Sancto, voluit tamen, quod Spiritus Sanctus portaverit unum corpus cœleste; & posuerit in Beata Virgine, & hoc fuit Corpus Christi: unde nihil aliud operata est Beata Virgo, nisi quod fuit locus ejus: unde dixit, quod illud corpus transivit per Beatam Virginem sicut per aquæductum: sed hoc est falsum. Nam Angelus dixit ei Luc. 1: Quod enim ex te nascetur sanctum vocabitur Filius Dei; & Apost. Galat. 4: At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere; & ideo addiderunt: Natus ex Maria Virgine. Arius vero & Apollinarius dixerunt, quod licet Christus fuerit Verbum Dei, & natus ex Maria Virgine, tamen non habuit animam, sed loco animæ fuit ibi divinitas. Sed hoc est contra Scripturam, quia Christus dixit Joan. 12: Nunc anima mea turbata est, & iterum Matth. 26: Tristis est anima mea usque ad mortem: & ideo sancti Patres ad hoc removendum addiderunt: Et homo factus est. Homo enim ex anima, & corpore consistit: unde verissime habuit omnia, quæ homo habere potest præter peccatum. In hoc autem quod dicitur, Homo factus, destruuntur omnes errores superius positi, & omnes alii qui dici possent, & præcipue error Eutychetis, qui di-

xit commixtionem factam, scilicet ex divina natura, & humana factam unam naturam Christi, quæ nec Deus pure est, nec purus homo. Sed hoc est falsum, quia tunc non esset homo, & est etiam contra hoc quod dicitur, quod homo factus est. Destruitur etiam error Nestorii, qui dixit Filium Dei unitum esse homini solum per inhabitationem. Sed hoc est falsum, quia tunc non esset homo, sed in homine; & quod sit homo, patet per Apost. Philip. 2: Et habitu inventus ut homo. Joan. 8: Quid quæritis me interficere hominem &c. Possumus autem sumere ex his aliqua ad eruditionem. Primo enim confirmatur fides nostra. Si enim aliquis diceret aliqua de aliqua terra remota, & ipse non fuisset ibi, non crederetur ei sicut si ibi fuisset: Antequam ergo veniret Christus in mundum, Patriarchæ, & Prophetæ, & Joannes Baptista dixerunt aliqua de Deo: sed tamen non ita crediderunt eis homines, sicut Christo, qui fuit cum Deo, immo unum cum ipso; unde multum firma est fides nostra ab ipso Christo nobis tradita. Joan. 1: Deum nemo vidit unquam, unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit: & inde est quod multa fidei secreta sunt manifesta nobis post adventum Christi, quæ ante occulta erant. Secundo, ex iis elevatur spes nostra. Constat enim, quod Dei Filius non pro parvo ad nos venit, sumens carnem nostram, sed pro magna utilitate nostra; unde fecit quoddam commercium, scilicet quod assumpsit corpus animatum, & de Virgine nasci dignatus est, ut nobis largiretur suam deitatem, & sic factus est homo, ut hominem faceret Deum. Rom. 5; Per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Tertio, ex hoc accenditur charitas. Nullum enim est tam evidens divinæ charitatis indicium, quam quod Deus Creator omnium factus

est

est creatura, Dominus noster factus est frater noster, Filius Dei factus est filius hominis. Joan. 3: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: & ideo ex hujus consideratione amor reaccendi debet, & inflammari ad Deum. Quarto, inducimur ad servandam puram animam nostram. In tantum enim natura nostra fuit nobilitata, & exaltata ex conjunctione ad Deum, quod fuit ad consortium divinæ Personæ suscepta: unde Angelus post incarnationem noluit sustinere, quod beatus Joannes adoraret eum, quod ante sustinuerat etiam a maximis Patriarchis: ideo homo hujus exaltationem recolens, & attendens, debet dedignari vilificare se, & naturam suam per peccatum: ideo dicit beatus Petrus 2. Pet. 1: Per quem maxima, & pretiosa nobis promissa donavit, ut per hoc efficiamur divinæ consortes naturæ, confugientes ejus, quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem. Quinto, ex his inflammatur desiderium nostrum ad perveniendum ad Christum. Si enim aliquis rex esset frater alicujus, & esset remotus ab eo, desideraret ille, cujus frater esset rex, ad eum venire, & apud eum esse, & manere: unde cum Christus sit frater noster, debemus desiderare esse cum eo, & conjungi ei. Matth. 24: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ: & Apostolus desiderium habebat dissolvi, & esse cum Christo: quod quidem desiderium crescit in nobis considerando incarnationem ejus.

PAssus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Sicut necessarium est Christiano, quod credat incarnationem filii Dei, ita necessarium est, quod credat passionem ejus, & mortem: quia sicut dicit Gregorius. Nihil nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset: hoc autem, scilicet quod Christus pro nobis est mortuus, ita est ar-

arduum, quod vix potest intellectus noster capere: immo nullo modo cadit in intellectu nostro. Et hoc est, quod dicit Apostolus Actuum 13: Opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis si quis enarraverit vobis. Et Habacuch. 1: Opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum narrabitur. Tanta est enim gratia Dei, & amor ad nos, quod plus ipse fecit nobis, quam possumus intelligere. Non tamen debemus credere, quod Christus ita sustinuerit mortem, quod deitas mortua sit, sed quod humana natura in ipso mortua sit. Non enim mortuus est secundum quod Deus erat, sed secundum quod homo: & hoc patet per tria exempla. Unum est in nobis. Constat enim, quod cum homo moritur, in separatione animæ a corpore non moritur anima, sed ipsum corpus, seu caro: sic & in morte Christi non est mortua divinitas, sed natura humana. Sed si Judæi non occiderunt divinitatem, videtur quod non magis peccaverunt, quam si occidissent unum alium hominem. Ad hoc est dicendum, quod dato quod rex esset indutus una veste, si quis inquinaret vestem illam, tantum reatum incurreret, ac si ipsum regem inquinasset. Judæi licet non possent Deum interficere, tamen humanam naturam a Christo assumptam occidentes, sunt tantum puniti ac si ipsam divinitatem occidissent. Item, sicut dictum est superius, Filius Dei est Verbum Dei, & Verbum Dei incarnatum est, sicut verbum regis scriptum in charta. Si igitur aliquis dilaniaret chartam regis, pro tanto habetur ac si dilaniaret verbum regis. Et ideo pro tanto habetur peccatum Judæorum ac si occidissent Verbum Dei. Sed quæ necessitas, ut Verbum Dei pateretur pro nobis? Magna: & potest colligi duplex necessitas. Una est ad remedium contra peccata, alia est ad exemplum quantum ad agenda. Ad remedium quidem,

quia

quia contra omnia mala, quæ incurrimus per peccatum, invenimus remedium per passionem Christi. Incurrimus autem quinque mala. Primo, maculam. Homo enim cum peccat, deturpat animam suam; quia sicut virtus animæ est pulchritudo ejus, ita peccatum est macula ejus; Baruc. 3: Quid est Israel, quod in terra inimicorum es, coinquinatus es cum mortuis? Sed hoc removet passio Christi. Nam Christus sua passione fecit balneum in sanguine suo, quo peccatores lavaret. Apocalyp. 1: Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Lavatur autem anima sanguine Christi in baptismo, qui ex Christi sanguine virtutem habet regenerativam. Et ideo cum aliquis se inquinat per peccatum, facit Christo injuriam, & magis peccat quam ante. Hebr. 10: Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit? Secundo, incurrimus offensam Dei. Nam sicut carnalis diligit carnalem pulchritudinem, ita Deus spiritualem, quæ est pulchritudo animæ. Quando ergo anima per peccatum inquinatur, Deus offenditur, & odio habet peccatorem. Sapien. 14: Odio sunt Deo impius, & impietas ejus. Sed Christi passio hoc removet, qui Deo Patri satisfecit pro peccato, pro quo ipse homo satisfacere non poterat, cujus charitas fuit major, & obedientia, quod peccatum primi hominis, & prævaricatio. Rom. 5: Cum inimici essemus Deo, reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus. Tertio, incurrimus in infirmitatem. Nam homo semel peccando credit postmodum a peccato posse continere. Sed totum contrarium accidit, quia per primum peccatum debilitatur, & fit promior ad peccandum, & peccatum magis dominatur homini, & homo quantum de se est, ponit se in ta-

tali statu, ut non surgat, sicut qui in puteum se projicit, nisi ex divina virtute. Unde post quam homo peccavit, natura nostra fuit debilitata, & corrupta, & tunc homo fuit pronior ad peccandum. Sed Christus hanc infirmitatem, & debilitatem diminuit, licet non totam deleverit, tamen ita est homo ex Christi passione confortatus, & peccatum debilitatum, quod non tantum dominatur ei, sed & potest homo conari adjutus gratia Dei, quæ confertur in Sacramentis, quæ ex Christi passione efficaciam habent, ita quod potest resilire a peccatis. Apost. Rom. 6: Vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati. Nam ante passionem Christi pauci inventi sunt sine peccato mortali viventes, sed post sine peccato mortali multi vixerunt, & vivunt. Quarto, incurrimus reatum pœnæ: hoc enim exigit justitia Dei, ut quicumque peccat, puniatur: pœna autem pensatur ex culpa. Unde cum culpa peccati mortalis sit infinita, utpote contra bonum infinitum, scilicet Deum, cujus præcepta peccator contemnit, pœna debita peccato mortali est infinita. Sed Christus per suam passionem abstulit nobis pœnam hanc, & sustinuit ipse; 1. Pet. 2: Peccata nostra, id est, pœnam peccati, pertulit in corpore suo. Nam passio Christi fuit tantæ virtutis, quod sufficit ad expiandum omnia peccata totius mundi, etiam si essent centum millia. Et inde est, quod baptizati ab omnibus peccatis lavantur: inde est etiam, quod Sacerdos peccata dimittit: inde est etiam, quod quicumque magis passioni Christi se conformat, majorem consequitur veniam, & plus meretur de gratia. Quinto incurrimus exilium regni: nam qui offendunt reges, exulare coguntur a regno, sic & homo propter peccatum expellitur de Paradiso. Inde est quod Adam statim post peccatum est ejectus de Paradiso, & clausa est janua Paradisi: sed Chri-

ſtus ſua paſſione januam illam aperuit, & ad regnum exules revocavit. Aperto enim latere Chriſti, aperta eſt janua Paradiſi, & fuſo ſanguine ejus deleta eſt macula, placatus eſt Deus, ablata eſt debilitas, expiata eſt pœna, exules revocantur ad regnum: & inde eſt, quod ſtatim latroni dicitur: Hodie mecum eris in Paradiſo; hoc non eſt dictum olim. Non enim dictum fuit alicui, non Adæ, non Abrahæ, non David, ſed hodie, ſcilicet quando aperta eſt janua, latro veniam petit, & invenit. Hebr. 10: Habentes fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti, Sic ergo patet utilitas ex parte remedii, ſed non minor eſt utilitas quantum ad exemplum. Nam ſicut dicit beatus Aug; Paſſio Chriſti ſufficit ad informandum totaliter vitam noſtram, Quicumque enim vult perfecte vivere, nihil aliud facit niſi quod contemnat, quæ Chriſtus in cruce contempſit, & appetat, quæ Chriſtus appetiit. Nullum enim exemplum virtutis abeſt a cruce, Si enim quæras exemplum charitatis, Majorem charitatem nemo habet, quod ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Joan. 15. & hoc in cruce fecit Chriſtus; & ideo ſi pro nobis animam ſuam dedit, non debet nobis eſſe grave quæcumque mala ſuſtinere pro ipſo. Pſ. 115: Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Si quæris exemplum patientiæ, excellentiſſima in cruce invenitur. Patientia enim ex duobus magna oſtenditur, aut cum quis magna patienter ſuffert, aut cum ea ſuffert, quæ vitare poſſet, & non vitat: Chriſtus autem magna in cruce pertulit. Threnorum 1: O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſicut dolor meus. Et patienter, quia cum pateretur, non comminabatur. 1. Petr. 2. & Eſai. 53: Sicut ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet. Item

vi-

vitare potuit, & non vitavit ; Matth. 26 : An putas quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum? Magna eſt ergo Chriſti patientia in cruce; Hebræor. 12 : Per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in auctorem fidei, & conſummatorem Jeſum, qui propoſito ſibi gaudio, ſuſtinuit crucem confuſione contempta. Si quæris exemplum humilitatis, reſpice crucifixum: nam Deus judicari voluit ſub Pontio Pilato, & mori. Job 36: Cauſſa tua quaſi impii judicata eſt. Vere impii, quia morte turpiſſima condemnemus eum, Sap. 2. Dominus pro ſervo, & vita Angelorum pro homine mori voluit; Phil. 2 : Factus eſt obediens uſque ad mortem. Si quæris exemplum obedientiæ, ſequere eum, qui factus eſt obediens Patri uſque ad mortem; Rom. 5 : Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per unius obedientiam juſti conſtituentur multi. Si quæris exemplum contemnendi terrena, ſequere eum, qui eſt Rex regum, & Dominus dominantium in quo ſunt theſauri ſapientiæ, in cruce tamen nudatum, illuſum, conſputum, cæſum, ſpinis coronatum, & felle, & aceto potatum, & mortuum. Igitur non afficiaris ad veſtes, & ad divitias, quia diviſerunt ſibi veſtimenta mea: non ad honores, quia ego ludibria, & verbera expertus ſum: non ad dignitates, quia plectentes coronam de ſpinis, impoſuerunt capiti meo: non ad delitias, quia in ſiti mea potaverunt me aceto. Aug. ſupra illud Heb. 12 : Qui poſito ſibi gaudio &c. dicit, Omnia bona terrena contempſit homo Chriſtus Jeſus, ut contemnenda monſtraret.

DEſcendit ad inferos. Sicut dictum eſt, mors Chriſti fuit in ſeparatione animæ a corpo-

re, ſicut & aliorum hominum : ſed divinitas ita inſolubiliter juncta fuit homini Chriſto, quod licet anima, & corpus ſepararentur ab invicem, ipſa tamen deitas perfectiſſime ſemper & animæ, & corpori affuit, & ideo in ſepulchro cum corpore fuit Filius Dei, & ad inferos cum anima deſcendit. Sunt autem quatuor rationes, quare Chriſtus cum anima ad infernum deſcendit. Prima, ut ſuſtineret totam pœnam peccati, ut ſic totam culpam expiaret. Pœna autem peccati hominis non ſolum erat mors corporis, ſed etiam erat pœna in anima: quia etiam peccatum erat quantum ad animam, quia etiam ipſa anima puniebatur quantum ad carentiam viſionis divinæ, pro qua abolenda nondum ſatisfactum erat. Et ideo poſt mortem deſcendebant omnes etiam ſancti Patres ante Chriſti adventum ad infernum. Ut ergo Chriſtus ſuſtineret totam pœnam peccatoribus debitam; voluit non ſolum mori, ſed etiam ſecundum animam ad infernum deſcendere. Unde Pſal. 87: Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Factus ſum ſicut homo ſine adjutorio inter mortuos liber. Alii enim erant ibi ut ſervi, ſed Chriſtus ut liber. Secunda ratio eſt, ut perfecte ſubveniret ſuis amicis omnibus. Habebat enim amicos ſuos non ſolum in mundo, ſed etiam in inferno. In hoc enim ſunt aliqui amici Chriſti, in quantum habent charitatem: in inferno autem multi erant, qui cum charitate, & fide venturi deceſſerant, ſicut Abraham, Iſaac, Jacob, Moyſes, David, & alii juſti, & perfecti viri. Et quia Chriſtus ſuos viſitaverat in mundo, & eis ſubvenerat per mortem ſuam, voluit etiam viſitare ſuos, qui erant in inferno, & ſubvenire eis deſcendendo ad eos. Eccleſiaſt. 24: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino. Tertia vero ratio eſt, ut

per-

perfecte de diabolo triumpharet. Tunc enim perfecte triumphat aliquis de aliquo, quando non ſolum vincit eum in campo, ſed etiam invadit eum uſque in domum propriam, & aufert ei ſedem regni, & domum ſuam. Chriſtus autem triumphaverat contra diabolum, & in cruce vicerat eum: unde ait Joan. 12: Nunc judicium eſt mundi, nunc princeps hujus mundi, ſcilicet diabolus, ejicietur foras. Et ideo ut perfecte triumpharet, voluit auferre ſedem regni ſui, & ligare eum in domo ſua, quæ eſt infernus. Et ideo deſcendit illuc, & diripuit omnia ſua, & ligavit eum, & abſtulit ei prædam ſuam. Coloſſ. 2. Expolians principatus, & poteſtates traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo. Similiter etiam, quia poteſtatem, & poſſeſſionem acceperat Chriſtus cœli, & terræ, voluit etiam poſſeſſionem accipere inferni, ut ſic ſecundum Apoſtolum ad Philipp. 2: In nomine Jeſu omne genuflectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Marc. ult: In nomine meo dæmonia ejicient &c. Quarta ratio, & ultima eſt, pati mortem ut liberaret ſanctos, qui erant in inferno. Chriſtus enim ſicut voluit pati mortem, ut liberaret viventes a morte: ita etiam voluit deſcendere ad infernum, ut liberaret eos, qui erant ibi. Zach. 9: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Oſeæ 13: Ero mors tua o mors, ero morſus tuus inferne. Licet enim mortem totaliter deſtruxerit Chriſtus, infernum tamen non omnino deſtruxit, ſed momordit, quia ſcilicet non omnes liberavit de inferno, ſed illos tantum, qui erant ſine peccato mortali. Et ſimiliter ſine peccato originali, a quo quantum ad perſonam liberati erant per circumciſionem. Vel ante circumciſionem, qui ſalvati erant in fide parentum fidelium, quantum ad eos, qui non

habebant uſum rationis: vel per ſacrificia, & in fide Chriſti venturi, quantum ad adultos. Sed erant ibi propter peccatum originale Adæ, a quo quantum ad naturam non potuerunt liberari, niſi per Chriſtum. Et ideo dimiſit ibi illos, qui deſcenderunt cum peccato mortali, & incircumciſos parvulos, & ideo dicit: Ero morſus tuus inferne. Sic ergo patet, quod Chriſtus deſcendit ad inferos, & propter quid. Ex iis ad inſtructionem noſtram poſſumus accipere quatuor. Primo, ſpem firmam de Deo: nam quantumcumque homo ſit in afflictione, ſemper tamen debet ſperare de Dei adjutorio, & in eo confidere. Nihil enim ita grave invenitur, ſicut eſſe in inferno. Si ergo Chriſtus illos, qui erant in inferno liberavit, multum debet quilibet, ſi eſt amicus Dei, confidere ut liberetur ab eo a quacumque anguſtia. Sap. 10: Hæc, ſcilicet ſapientia, venditum juſtum non dereliquit, deſcenditque cum illo in foveam, & in vinculis non dereliquit eum. Et quia ſpecialiter Deus juvat ſervos ſuos, multum debet eſſe ſecurus ille qui ſervit Deo. Eccle. 34: Qui timet Deum, nihil trepidabit, & non pavebit, quoniam ipſe eſt ſpes ejus. Secundo, debemus concipere timorem, & propellere præſumptionem. Nam licet Chriſtus paſſus ſit pro peccatoribus, & ad infernum deſcenderit, non tamen liberavit omnes, ſed illos tantum, qui ſine peccato mortali erant, ut dictum eſt. Illos vero, qui in mortali deceſſerant, dimiſit. Et ideo nullus, qui cum peccato mortali illuc deſcendit, ſperet veniam. Sed tantum in inferno erit, quantum ſancti patres in paradiſo, ſcilicet in æternum. Matth. 25: Ibunt ii in ſupplicium æternum, iſti autem in vitam æternam. Tertio, debemus habere ſollicitudinem. Nam Chriſtus deſcendit ad inferos pro ſalute noſtra, & nos frequenter debemus ſolliciti eſſe illuc deſcendere con-

conſiderando ſcilicet pœnas illas, ſicut faciebat ille S. Ezechias, dicens Eſai. 38: Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Nam qui illuc frequenter per cogitationem deſcendit in vita, non deſcendit de facili in morte, quia hujuſmodi conſideratio retrahit a peccato. Videmus enim, quod homines hujus mundi cavent ſibi a maleficiis propter temporalem pœnam, quanto ergo magis debent ſibi cavere propter pœnam inferni, quæ major eſt & quantum ad diuturnitatem, & quantum ad acerbitatem, & quantum ad multiplicitatem? Eccleſiaſt. 7: Memorare noviſſima tua, & in æternum non peccabis. Quarto, provenit nobis ex hoc exemplum dilectionis. Chriſtus enim deſcendit ad inferos, ut liberaret ſuos, & ideo debemus illuc deſcendere, ut ſubveniamus noſtris. Ipſi enim nihil poſſunt, & ideo debemus eis ſubvenire, qui ſunt in purgatorio. Nimis eſſet durus qui non ſubveniret charo ſuo, qui eſſet in carcere terreno. Multo ergo magis eſt durus, qui non ſubvenit amico, qui eſt in purgatorio, cum nulla ſit comparatio pœnarum mundi ad illas. Job 19: Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. 2. Machab. 12: Sancta, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis ſolvantur. Subvenitur autem eis præcipue per tria, ſicut dicit Auguſt. ſcilicet per Miſſas, orationes, & eleemoſynas. Gregorius addit quartum, ſcilicet jejunium; nec eſt mirum, quia etiam in mundo iſto poteſt amicus ſatisfacere pro amico: intelligendum eſt tamen hoc de illis, qui ſunt in purgatorio.

TErtia die reſurrexit a mortuis. Duo ſunt homini neceſſaria ad cognoſcendum, ſcilicet gloria Dei, & pœna inferni. Nam per gloriam illecti, & per pœnas territi, cavent ſibi homine

mines & retrahuntur a peccatis. Sed hæc ſunt valde difficilia homini ad cognoſcendum. Unde de gloria dicitur Sap. 9 : Quæ in cœlis ſunt quis inveſtigavit? Et hoc quidem difficile eſt terrenis, quia ut dicitur Joan. 3 : Qui de terra eſt, de terra loquitur. Sed non eſt difficile ſpiritualibus, quia qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt, ut dicitur ibidem. Et ideo Deus de cœlo deſcendit, & incarnatus eſt, ut doceret nos cœleſtia. Erat etiam difficile cognoſcere pœnas inferni. Sap. 2 : Non eſt qui agnitus ſit reverſus ab inferis ; & hoc dicitur in perſona impiorum. Et hoc non poteſt modo dici : quia ſicut deſcendit de cœlo, ut doceret cœleſtia, ita reſurrexit ab inferis, ut nos de inferis educeret. Et ideo neceſſe eſt, ut credamus, quod non ſolum homo factus eſt, & mortuus, ſed quod reſurrexit a mortuis. Et ideo dicitur : Tertia die reſurrexit a mortuis. Invenimus autem, quod multi ſurrexerunt a mortuis, ſicut Lazarus, & filius viduæ, & filia Archiſynagogi. Sed reſurrectio Chriſti differt a reſurrectione iſtorum, & aliorum in quatuor. Primo, quantum ad cauſſam reſurrectionis, quia alii, qui ſurrexerunt, non ſurrexerunt ſua virtute, ſed vel Chriſti, vel ad preces alicujus Sancti : Chriſtus vero reſurrexit propria virtute, quia non ſolum erat homo, ſed etiam Deus, & divinitas Verbi numquam ſeparata fuit nec ab anima, nec a corpore, & ideo corpus animam, & anima corpus cum voluit, reſumpſit. Joan. 10 : Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Et licet mortuus fuerit, hoc non fuit ex infirmitate, nec ex neceſſitate, ſed virtute, quia ſponte ; & hoc patet, quia cum emiſit ſpiritum, clamavit voce magna, quod alii morientes nequeunt, quia ex infirmitate moriuntur. Unde Centurio dixit Matth. 27 : Vere Filius Dei erat iſte : & ideo ſicut ſua virtute poſuit

ani-

animam suam, ita sua virtute recepit eam. Et ideo dicitur, quia resurrexit, & non quod fuerit suscitatus quasi ab alio. Psal. 3: Ego dormivi, & soporatus sum, & exurrexi: nec est hoc contrarium ei, quod dicitur Act. 2: Hunc Jesum resuscitavit Deus. Nam & Pater resuscitavit eum, & Filius, quia eadem est virtus Patris, & Filii. Secundo, differt quantum ad vitam, ad quam resurrexit, quia Christus ad vitam glorioſam, & incorruptibilem. Apost. Rom. 6: Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris. Alii vero ad eamdem vitam, quam prius habuerant, sicut patet de Lazaro, & de aliis. Tertio, differt quantum ad fructum, & efficaciam, quia virtute resurrectionis Christi resurgunt omnes; Matth. 27: Multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Apost. 1. Corinth. 15: Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium. Sed vide quod Christus per passionem pervenit ad gloriam; Luc. 24: Nonne sic oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? ut doceat nos qualiter ad gloriam pervenire possimus. Act. 14: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Quarto, differt quantum ad tempus, quia resurrectio aliorum differtur usque ad finem mundi, nisi aliquibus ex privilegio ante concedatur, ut beatæ Virgini, & ut pie creditur, beato Jôanni Evangelistæ. Sed Christus resurrexit tertia die, cujus ratio est, quia resurrectio, & mors, & nativitas Christi fuit propter nostram salutem, & ideo tunc voluit resurgere, quando salus nostra perficeretur: unde si statim resurrexisset, non fuisset creditum, quod fuisset mortuus. Item, si multum distulisset, discipuli non remansissent in fide, & sic nulla utilitas fuisset in passione sua; Psal. 29: Quæ utilitas in sanguine meo dum descendo in corruptionem? Et ideo die tertia resurrexit, ut crederetur mortuus,

&

& ut diſcipuli fidem non amitterent . Poſſumus autem ex iis quatuor ad noſtram eruditionem accipere. Primo , ut ſtudeamus reſurgere ſpiritualiter a morte animæ , quam incurrimus per peccatum , ad vitam juſtitiæ , quæ habetur per pœnitentiam . Apoſt. Eph. 5 : Surge qui dormis , & exurge a mortuis , & illuminabit te Chriſtus . Et hæc eſt reſurrectio prima , Apoc. 20: Beatus , qui habet partem in reſurrectione prima . Secundo , quod non differamus reſurgere uſque ad mortem , ſed cito , quia Chriſtus reſurrexit tertia die; Eccle. 5 : Ne tardes converti ad Dominum , & ne differas de die in diem &c. quia non poteris cogitare quæ pertinent ad ſalutem infirmitate gravatus . Et quia etiam perdis partem omnium bonorum , quæ fiunt in Eccleſia , & multa mala incurris ex perſeverantia in peccato . Diabolus etiam quanto diutius poſſidet , tanto difficilius dimittit , ut dicit Beda . Tertio , ut reſurgamus ad vitam incorruptibilem , ut ſcilicet non iterum moriamur , ideſt , in tali propoſito , quod ultra non peccemus . Rom. 6 : Chriſtus reſurgens ex mortuis , jam non moritur &c. & infra : Ita & vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viventes autem Deo in Chriſto Jeſu . Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore , ut obediatis concupiſcentiis ejus : ſed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato , ſed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes . Quarto , ut reſurgamus ad vitam novam , & glorioſam , ut ſcilicet vitemus omnia , quæ prius fuerant occaſiones , & cauſſa mortis , & peccati . Roman. 6 : Quomodo Chriſtus ſurrexit a mortuis per gloriam Patris , ita & nos in novitate vitæ ambulemus . Et hæc nova vita eſt vita juſtitiæ , quæ innovat animam , & perducit ad vitam gloriæ . Amen .

Aſcen-

ASCendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Poſt Chriſti reſurrectionem oportet credere ejus aſcenſionem, quia in cœlum aſcendit die quadrageſima. Et ideo dicit: Aſcendit &c. Circa quod debes notare tria. Primo ſcilicet quod fuit ſublimis, rationalis, & utilis. Sublimis quidem fuit, quia aſcendit ad cœlos. Et hoc tripliciter exponitur. Primo ſuper omnes cœlos corporeos. Apoſt. Ephe. 4: Aſcendit ſuper omnes cœlos. Et hoc primo incœpit in Chriſto: nam antea corpus terrenum non erat niſi in terra, in tantum ut etiam Adam fuerit in Paradiſo terreſtri. Secundo, aſcendit ſuper omnes cœlos ſpirituales, ſcilicet naturas ſpirituales; Epheſ. 1: Conſtituens, Jeſum, ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſuper omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubjecit ſub pedibus ejus. Tertio, aſcendit uſque ad ſedem Patris. Danielis 7: Ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum pervenit. Et Marc. ult: Et Dominus quidem Jeſus poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet a dextris Dei. Non autem accipitur in Deo dextera corporaliter, ſed metaphorice: quia in tantum Deus dicitur ſedere ad dexteram Patris, ideſt, ad æqualitatem Patris, in quantum homo ſedet ad dexteram Patris, ideſt, in potioribus bonis. Hoc autem affectavit diabolus. Eſai. 14: In cœlum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum. Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus aquilonis: aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Sed non pervenit, niſi Chriſtus, ideo dicitur, Aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Patris. Pſal. 109: Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis. Secundo, Chriſti

ſti aſcenſio fuit rationalis, quia ad cœlos: & hoc propter tria. Primo, quia cœlum debebatur Chriſto ex ſua natura. Naturale enim eſt, ut unumquodque revertatur unde trahit originem. Principium autem originis Chriſti eſt a Deo, qui eſt ſuper omnia. Joan. 15: Exivi a Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. Joan. 3: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis qui eſt in cœlo. Et licet ſancti in cœlum aſcendant, non tamen ſicut Chriſtus, quia Chriſtus ſua virtute, ſancti vero attracti a Chriſto. Cant. 1: Trahe me poſt te. Vel poteſt dici, quia nemo aſcendit in cœlum, niſi Chriſtus, quia ſancti non aſcendunt, niſi in quantum ſunt membra Chriſti, qui eſt caput Eccleſiæ. Matth. 24: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ. Secundo, debebatur Chriſto cœlum ex ſua victoria. Nam Chriſtus eſt in mundum miſſus ad pugnandum contra diabolum, & vicit eum, & ideo meruit exaltari ſuper omnia. Apoc. 3: Ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno ejus. Tertio, ex ſui humilitate. Nulla enim humilitas eſt ita magna ſicut humilitas Chriſti, qui cum eſſet Deus, voluit fieri homo, & cum eſſet Dominus, voluit formam ſervi accipere, factus obediens uſque ad mortem, ut dicitur Phil. 2. & deſcendit uſque ad infernum, & ideo meruit exaltari uſque ad cœlum ad ſedem Dei: nam humilitas via eſt ad exaltationem, Luc. 14: Qui ſe humiliat, exaltabitur; Eph. 4: Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos. Tertio, Chriſti aſcenſio fuit utilis: & hoc quantum ad tria. Primo, quantum ad ductum, nam ad hoc aſcendit, ut nos duceret; ſicut reſurrexit, ut nos reſurgere faceret, ita aſcendit, ut nos duceret. Nos enim neſciebamus viam, ſed ipſe oſtendit. Mich. 2: Aſcendit iter pandens ante eos. Et ut nos ſe-

cu-

curos redderet de poſſeſſione regni cœleſtis. Joan. 14: Vado parare vobis locum. Secundo, quantum ad ſecuritatem: ad hoc enim aſcendit, ut interpellaret pro nobis. Hebr. 7: Accedens per ſemetipſum ad Deum, ſemper vivens ad interpellandum pro nobis. 1. Jo. 2: Advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum. Tertio, ut ad ſe corda noſtra traheret. Matth. 6: Ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum, ut contemnamus temporalia. Apoſt. Coloſ. 3: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.

INde venturus eſt judicare vivos, & mortuos. Ad officium Regis, & Domini ſpectat judicare; Proverb. 20: Rex, qui ſedet in ſolio judicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo. Quia ergo Chriſtus aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei, ſicut Dominus omnium, manifeſtum eſt, quod ſpectat ad eum judicium. Et ideo in regula Catholicæ fidei confitemur, quod venturus eſt judicare vivos, & mortuos: hoc etiam dixerunt Angeli; Act. 1: Hic Jeſus, qui aſſumptus eſt a vobis in cœlum, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Sunt autem tria conſideranda de hoc judicio. Primum eſt forma judicii: ſecundum eſt, quod judicium hoc eſt timendum: tertium eſt, qualiter præparemus nos ad hoc judicium. Quoad formam judicii tria concurrunt, ſcilicet quis ſit judex, qui judicandi, & de quibus. Chriſtus autem eſt judex; Act. 10: Ipſe eſt, qui conſtitutus eſt a Deo judex vivorum, & mortuorum; ſive accipiamus per mortuos peccatores, & per vivos recte viventes; ſive per vivos ad litteram illos, qui tunc vivent, & per mortuos omnes, qui mortui ſunt. Eſt autem judex non ſolum in quantum Deus

eſt,

eſt, ſed etiam in quantum homo. Et hoc propter tria. Primo, quia neceſſarium eſt, ut judicandi judicem videant. Divinitas autem eſt ita delectabilis, quod nullus poteſt ſine gaudio eam videre; & ideo nullus damnatus poterit eam videre, quia tunc gauderet. Et ideo neceſſe eſt, ut appareat in forma hominis, ut ab omnibus videatur. Joan. 5: Poteſtatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis eſt. Secundo, quia ipſe meruit hoc officium ſecundum quod homo. Ipſe enim ſecundum quod homo fuit injuſte judicatus, & ex hoc Deus fecit eum judicem totius mundi. Job. 36: Cauſſa tua quaſi impii judicata eſt, cauſſam judiciumque recipies. Tertio, ut ceſſet deſperatio ab omnibus, ſi ab homine judicantur. Si enim ſolus Deus judicaret, homines territi deſperarent; Lucæ 12: Videbunt filium hominis venientem in nube. Judicandi vero ſunt omnes, qui ſunt, fuerunt, & erunt. Apoſt. 2. Corinth. 5: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum. Eſt autem, ſicut dicit Gregorius, quadruplex differentia inter judicandos. Aut enim judicandi ſunt boni, aut mali. Malorum autem quidam condemnabuntur, ſed non judicabuntur, ſicut infideles, quorum facta non diſcutientur, quia qui non credit jam judicatus eſt, ut dicitur Joan. 3. Quidam vero condemnabuntur, & judicabuntur, ſicut fideles, qui deceſſerunt cum peccato mortali. Apoſt. Rom. 6: Stipendia peccati mors: non enim excludentur a judicio propter fidem, quam habuerunt. Bonorum etiam quidam ſalvabuntur, & non judicabuntur, pauperes ſcilicet ſpiritu propter Deum, quinimmo alios judicabunt; Matth. 19: Vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duo-

de-

decim judicantes duodecim tribus Israel : quod quidem non solum intelligitur de discipulis , sed etiam de omnibus pauperibus, alias Paullus , qui plus aliis laboravit , non esset de numero illorum, & ideo intelligendum est etiam de omnibus sequentibus Apostolos , & de Apostolicis viris . Ideo Apost. 1. Corint. 6 : An nescitis quoniam Angelos judicabimus ? Esai. 3 : Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui , & principibus ejus . Quidam autem salvabuntur , & judicabuntur, scilicet morientes in justitia . Licet enim in justitia decesserint , in occupatione tamen temporalium in aliquo lapsi sunt , & ideo judicabuntur, sed salvabuntur . Judicabuntur autem de omnibus factis bonis , & malis . Ecclesiastes 11 : Ambula in viis cordis tui , & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium . Ecclesiast. 12 : Cuncta , quæ fiunt , adducet Deus in judicium pro omni errato , sive bonum , sive malum sit . De verbis etiam otiosis ; Matth. 12 : Omne verbum otiosum , quod locuti fuerint homines reddent rationem de eo in die judicii . De cogitationibus ; Sap. 1 : In cogitationibus impii interrogatio erit: & sic patet forma judicii . Est autem judicium illud timendum propter quatuor , primo , propter judicis sapientiam . Scit enim omnia & cogitationes, & locutiones , & operationes ; quoniam omnia nuda , & aperta sunt oculis ejus , ut dicitur Hebr. 4. Proverb. 16 : Omnes viæ hominum patent oculis ejus . Ipse etiam scit verba nostra ; Sap. 1: Auris zeli audit omnia . Item , cogitationes nostras ; Jerem. 17 ; Pravum est cor hominis , & inscrutabile ; quis cognoscet illud ? Ego Dominus scrutans corda , & probans renes , qui do unicuique juxta viam suam , & juxta fructum adinventionum suarum . Ibi erunt testes infallibiles , scilicet propriæ hominum conscientiæ . Apost. Rom. 2 : Testimonium reddente illis conscientia

tia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus in die cum judicabit Deus occulta hominum. Secundo, propter judicis potentiam, quia omnipotens eſt in ſe; Eſai. 40: Ecce Dominus Deus in fortitudine veniet. Item, omnipotens eſt in aliis, quia omnis creatura erit cum eo. Sap. 5: Pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos: & ideo dicebat Job. 10: Cum ſit nemo, qui de manu tua poſſit eruere. Pſalm. 138: Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. Tertio, propter operis inflexibilem juſtitiam. Nunc enim eſt tempus miſericordiæ, ſed tempus futurum erit ſolum tempus juſtitiæ: & ideo nunc eſt tempus noſtrum, ſed tunc erit ſolum tempus Dei. Pſalm. 74: Cum accepero tempus, ego juſtitias judicabo. Proverb. 6: Zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cujuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima. Quarto, propter judicis iram. Aliter enim apparebit juſtis, quia dulcis, & delectabilis. Eſai. 33: Regem in decore videbunt: aliter malis, quia iratus, & crudelis, in tantum ut dicant montibus, Cadite ſuper nos, & abſcondite nos ab ira Agni, ut dicitur Apocal. 6. Hæc autem ira non dicit in Deo commotionem animi, ſed effectum iræ, pœnam ſcilicet peccatoribus inflictam, ſcilicet æternalem. Origenes: Quam anguſtæ erunt peccatoribus viæ in judicio. Deſuper erit judex iratus &c. Contra autem hunc timorem debemus quatuor habere remedia. Primum eſt bona operatio. Apoſt. Rom. 13: Vis non timere poteſtatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Secundum eſt confeſſio, & pœnitentia de commiſſis, in qua tria debent eſſe, ſcilicet dolor in cogitatione, pudor in confeſſione, & acerbitas in ſatisfactione, quæ quidem expiant pœnam æternam. Tertium eſt eleemoſyna,

quæ

quæ omnia mundat; Luc. 16: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Quartum est charitas, scilicet amor Dei, & proximi, quæ quidem charitas operit multitudinem peccatorum, ut dicitur 1. Petr. 4. & Proverb. 10.

CRedo in Spiritum Sanctum. Sicut dictum est, Verbum Dei est filius Dei, sicut verbum hominis est conceptio intellectus. Sed quandoque homo habet verbum mortuum, scilicet quando homo cogitat, quæ debet facere, sed tamen voluntas faciendi non adest ei: sicut quando homo credit, & non operatur, fides ejus dicitur mortua, ut dicitur Jaco. 2. Verbum autem Dei est vivum; Hebr. 4; Vivus est sermo Dei. Et ideo necesse est, quod Deus habeat secum voluntatem, & amorem: unde August. in lib. de Trinit: Verbum, quod insinuare intendimus cum amore, notitia est. Sicut autem Verbum Dei est Filius Dei, ita amor Dei est Spiritus. Et inde est, quod tunc homo habet Spiritum Sanctum, quando diligit Deum. Apost. Rom. 5: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Fuerunt autem aliqui, qui male sentientes de Spiritu Sancto, dixerunt quod erat servus, & minister Dei. Et ideo sancti ad removendum hos errores addiderunt quinque verba in alio Symbolo de Spiritu Sancto. Primum est, quod licet sint alii spiritus, scilicet Angeli, sunt tamen ministri Dei, secundum illud Apostoli Hebræ. 1: Omnes sunt administratorii spiritus: sed Spiritus Sanctus Dominus est. Joan. 4: Spiritus est Deus, & Apost. 2. Corinth. 3: Dominus autem spiritus est: & inde est, quod ubi est spiritus Domini, ibi est libertas, ut dicitur 2. Corinth. 3. cujus ratio est, quia facit diligere Deum, & aufert amorem mundi:

& ideo dicitur, In Spiritum Sanctum Dominum. Secundum eſt, quia in hoc eſt vita animæ, quod conjungitur Deo, cum ipſe Deus ſit vita animæ, ſicut anima vita corporis. Deo autem conjungit Spiritus Sanctus per amorem, quia ipſe eſt amor Dei, & ideo vivificat; Joan. 9: Spiritus eſt, qui vivificat: unde dicitur, Et vivificantem. Tertium eſt, quod Spiritus Sanctus eſt ejuſdem ſubſtantiæ cum Patre, & Filio, quia ſicut Filius eſt Verbum Patris, ita Spiritus Sanctus eſt amor Patris, & Filii, & ideo procedit ab utroque: & ſicut Verbum Dei eſt ejuſdem ſubſtantiæ cum Patre, ita & amor cum Patre, & Filio. Et ideo dicitur; Qui ex Patre, Filioque procedit: unde & per hoc patet, quod non eſt creatura. Quartum eſt, quod eſt æqualis Patri, & Filio quantum ad cultum. Joan. 4: Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate. Matth. ult; Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & ideo dicitur, Qui cum Patre, & Filio ſimul adoratur. Quintum, per quod manifeſtatur quod ſit æqualis Deo, eſt quia ſancti Prophetæ locuti ſunt a Deo; Conſtat autem quod Prophetæ fuerint locuti ab eo. Sed Petrum dicit 2. Pet. 1. quod Spiritu Sancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Eſai. 48: Dominus Deus miſit me, & Spiritus ejus; unde hic dicitur; Qui locutus eſt per Prophetas. Per hoc autem deſtruuntur duo errores, error ſcilicet Manichæorum, qui dixerunt quod vetus Teſtamentum non erat a Deo, quod falſum eſt, quia per Prophetas locutus eſt Spiritus Sanctus. Item, error Priſcillæ, & Montani, qui dixerunt quod Prophetæ non ſunt locuti a Spiritu Sancto, ſed quaſi amentes. Provenit autem in nobis multiplex fructus a Spiritu Sancto. Primo, quia purgat a peccatis; cujus ratio eſt, quia ejuſdem eſt reficere, cujus eſt conſtituere. Anima autem

crea-

creatur per Spiritum Sanctum, quia omnia per ipsum facit Deus: Deus amando diligendo suam bonitatem causat omnia; 1. Joan. 11: Diligens omnia quæ sunt &c. Dionys. in c. de divinis nomin: Divinus amor non permaneum sine germine esse. Oportet ergo, quod data hominum per peccatum destructa reficianti Spiritu Sancto. Psalm. 103; Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ. Nec mirum si Spiritus purgat, quia omnia peccata dimittuntur per amorem. Luc. 7: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. 1. Petr. 10. Universa delicta operit charitas. Item, Petr. 4: Charitas operit multitudinem peccatorum. Secundo, illuminat intellectum, quia omnia quæ scimus, a Spiritu Sancto scimus. Joan. 14: Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis. Item, 1. Joan. 2: Unctio docet vos de omnibus. Tertio, juvat, & quodammodo cogit ferendo mandata. Nullus enim posset servare mandata Dei, nisi amaret Deum. Joan. 14: Si quis diligit me, sermonem meum servabit. Spiritus autem facit amare Deum, ideo juvat. Ezech. 36: Dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri. Et faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis, & operemini. Quarto, confirmat ad gaudium vitæ æternæ, quia est sicut pignus hæreditatis illius. Apost. Eph. 1: Signati estis Spiritus promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Est enim quasi arrhas vitæ æternæ; cujus est, quia ex hoc debetur vita æterna hoc in quantum efficitur filius Dei, & hoc hoc, quod fit similis Christo. Assimilatur autem aliquis Christo per

hoc, quod habet Spiritum Christi, qui est Spiritus Sanctus. Apostom. 8: Non enim accepistis spiritum servitutis rursum in timore, sed accepistis spiritum adoptis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Et Galat. 4: Quoniam autem estis filii Dei, misit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem Abba, Pater. Quinto, consulit in dubiis, & docet nos, quæ sit voluntas Dei. Apoc. 1; Qui habet aures audiendi, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Ii. 50: Audiam eum quasi magistrum.

SAnctam Ecclesiam catholicam. Sicut videmus quod in uno homine est una anima, & unum corpus, & tamen sunt diversa membra ipsius, ita Ecclesia Catholica unum corpus, & habet diversa membra. An autem, quæ hoc corpus vivificat, est Spiritus sanctus. Et ideo post fidem de Spiritu Sancto jubemur credere sanctam Ecclesiam Catholicam. unde additur in Symbolo, Sanctam Ecclesiam Catholicam. Circa quod sciendum est, quod Ecclesia est idem quod congregatio. Unde Ecclesia sancta idem est quod congregatio fidelium, quilibet Christianus est sicut membrum ipsius Ecclesiæ: de qua dicitur Ecclesiast. ult: Approximate ad me indocti, & congregate vos in domo disciplinæ. Hæc autem Ecclesia sancta habet tuor conditiones, quia est una, quia est catholica, idest universalis, & quia tis, & firma. Quantum ad primum sciendum, quod licet diversi hæretici diversas sectas venerint, non tamen pertinent ad Ecclesiam, ja sunt divisi in partes, sed Ecclesia est una nt. 6: Una est columba mea, perfecta mea ssatur autem unitas Ecclesiæ ex tribus. Pri x unitate fidei. Omnes enim

enim Christiani, qui sunt de corpore Ecclesiæ, idem credunt. 1. Corinth. 1: Id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata; & Ephes: Unus Deus, una fides, unum baptisma. Secundo, ex unitate spei, quia omnes firmati sunt in una spe perveniendi ad vitam æternam: & ideo dicit Apost. Ephes. 4: Unum corpus, unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Tertio, ex unitate charitatis, quia omnes connectuntur in amore Dei, & ad invicem in amore mutuo. Joan. 17: Charitatem, quam dedisti mihi, dedi eis ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Manifestatur autem hujusmodi amor si verus est, quando membra pro se invicem sunt sollicita, & quando invicem compatiuntur. Ephes. 4: In charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus connexum, & compactum per omnem juncturam subministrationis secundum operationem in mensura unius cujusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate; quia quilibet de gratia sibi collata a Deo debet proximo servire: unde nullus debet contemnere, nec pati ab ista Ecclesia abjici, & expelli, quia non est nisi una Ecclesia, in qua homines salventur, sicut extra arcam Noe nullus salvari potuit. Circa secundum sciendum, quod est etiam alia congregatio, sed malignantium. Psalm. 25: Odivi Ecclesiam malignantium &c. sed hæc est mala, Ecclesia vero Christi est sancta. Apost. 1. Corinth. 3: Templum Dei sanctum est, quod estis vos: unde dicitur, Sanctam Ecclesiam. Sanctificantur autem fideles hujus congregationis ex tribus. Primo enim, quia sicut Ecclesia cum consecratur, materialiter lavatur, ita fideles loti sunt sanguine Christi; Apoc. 1: Dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Hebr. 13: Jesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum.

Secundo, ex inunctione, quia ſicut Eccleſia inungitur, ſic & fideles ſpirituali inunctione unguntur, u ſanctificentur. alias non eſſent Chriſtiani, Chriſtus enim idem eſt quod unctus. Hæc autemunctio eſt gratia Spiritus Sancti. 2. Corinth.: Qui unxit nos Deus. Apoſt. 1. Corinth. 6: Sanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Tertio, ex inhabitatione Trinitatis; nam ubicumique Deus inhabitat, locus ille ſanctus eſt: unde Geneſ. 28: Vere locus iſte ſanctus eſt: & Pſl. 29: Domum tuam decet ſanctitudo Domine. Quarto, propter invocationem Dei: Hier. 4: Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum invocatum eſt ſuper nos. Cavendum eſt ergo, ne poſt talem ſanctificationem polluamus animam noſtram, quæ templum Dei eſt, per peccatum. Apoſt. 1. Cor. 3: Si quis templum Dei violáverit, diſperdet illum Deus. Circa tertium ſciendum eſt, quod Eccleſia eſt Catholica, ideſt, univerſalis, primo quantum ad locum, quia eſt per totum mundum, contra Donatiſtas; Rom. 1: Fides veſtra annuntiatur in univerſo mundo; Marc. ult: Euntes in mundum univerſum prædicate Evangelium omni creaturæ: unde antiquitus Deus erat notus tantum in Judæa, nunc autem per totum mundum. Habet autem hæc Eccleſia tres partes. Una eſt in terra, alia eſt in cœlo, tertia eſt in purgatorio. Secundo, eſt univerſalis quantum ad conditionem hominum, quia nullus abjicitur, nec dominus, nec ſervus, nec maſculus, nec femina; Gal. 3: Non eſt maſculus, neque femina. Tertio, eſt univerſalis quantum ad tempus: nam aliqui dixerunt, quod Eccleſia debet durare uſque ad certum tempus. Sed hoc eſt falſum, quia hæc Eccleſia incœpit a tempore Abel, & durabit uſque ad finem ſeculi. Matth. ult: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi; ſed poſt conſummationem

nem ſeculi remanebit in cœlo. Circa quartum ſciendum eſt, quod Eccleſia Dei eſt firma. Domus autem dicitur firma, primo ſi habet bona fundamenta. Fundamentum autem Eccleſiæ principale eſt Chriſtus. Apoſt. 1. Cor. 3: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Secundarium vero fundamentum ſunt Apoſtoli, & eorum doctrina, & ideo firma eſt. Unde in Apocal. dicitur, quod civitas habebat duodecim fundamenta, & erant ibi ſcripta nomina duodecim Apoſtolorum; Apoc. 21. Et inde eſt quod dicitur Eccleſia Apoſtolica. Exinde etiam quod ad ſignificandum firmitatem hujus Eccleſiæ B. Petrus dictus eſt vertex. Secundo, apparet firmitas domus, ſi conquaſſata non poteſt deſtrui. Eccleſia autem numquam potuit deſtrui, nec a perſecutoribus, immo perſecutionibus durantibus magis crevit, & qui eam perſequebantur, & quos ipſa perſequebatur, deficiebant. Matt. 21: Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur: ſuper quem vero ceciderit, conteret eum. Nec ab erroribus, immo quanto magis errores ſupervenerunt, tanto magis veritas manifeſtata eſt. 2. Tim. 3: Homines mente corrupti, reprobi circa fidem, ſed ultra non proficientes &c. Nec a tentationibus dæmonum. Eccleſia enim eſt ſicut turris, ad quam fugit quicumque pugnat contra diabolum. Proverb. 18: Turris fortiſſima nomen Domini. Et ideo diabolus principaliter conatur ad deſtructionem ejus, ſed non prævalet, quia Dominus dixit Matth. 16: Et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam; quaſi dicat: Bellabunt adverſum te, ſed non prævalebunt. Et inde eſt, quod ſola Eccleſia Petri, in cujus partem venit tota Italia, dum diſcipuli mitterentur ad prædicandum, ſemper fuit firma in fide. Et cum in aliis partibus vel nulla fides ſit, vel ſit commixta multis erroribus, Ec-

cleſia tamen Petri & fide viget, & ab erroribus munda eſt. Nec mirum, quia Dominus dixit Petro. Luc. 22: Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua.

Sanctorum communionem. Sicut in corpore naturali operatio unius membri cedit in bonum totius corporis, ita in corpore ſpirituali, ſcilicet Eccleſia. Et quia omnes fideles ſunt unum corpus, bonum unius alteri communicatur. Apoſt. Rom. 12: Singuli autem alter alterius membra. Unde & inter alia credenda, quæ tradiderunt Apoſtoli, eſt quod communio bonorum ſit in Eccleſia: & hoc eſt quod dicitur, Sanctorum communionem. Inter alia vero membra Eccleſiæ, principale membrum eſt Chriſtus, quia eſt caput; Epheſ. 1: Ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Bonum ergo Chriſti communicatur omnibus Chriſtianis, ſicut virtus capitis omnibus membris, & hæc communicatio fit per Sacramenta Eccleſiæ, in quibus operatur virtus paſſionis Chriſti, quæ operatur ad conferendam gratiam in remiſſionem peccatorum. Hujuſmodi autem Sacramenta Eccleſiæ ſunt ſeptem. Primum eſt Baptiſmus, qui eſt regeneratio quædam ſpiritualis. Sicut enim vita carnalis non poteſt haberi, niſi homo carnaliter naſcatur, ita vita ſpiritualis, vel gratiæ non poteſt haberi, niſi homo renaſcatur ſpiritualiter: hæc autem generatio fit per Baptiſmum. Joan. 3: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei. Et eſt ſciendum quod ſicut homo non naſcitur niſi ſemel, ſic & ſemel tantum baptizatur. Unde & ſancti addiderunt, Confiteor unum Baptiſma. Virtus autem Baptiſmi eſt, quod purgat ab omnibus peccatis, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam: & inde eſt quod nulla pœnitentia impo-

nitur baptizatis, quantumcumque fuerint peccatores, & ſi ſtatim moriantur poſt Baptiſmum, immediate evolant in vitam æternam. Inde eſt etiam, quod licet ſoli Sacerdotes ex officio baptizent, ex neceſſitate tamen cuilibet licet baptizare, ſervata tamen forma Baptiſmi, quæ eſt: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Sumit autem hoc Sacramentum virtutem a paſſione Chriſti. Roman. 6: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Et inde eſt, quod ſicut Chriſtus fuit tribus diebus in ſepulcro, ita ſit triua immerſio in aqua. Secundum Sacramentum eſt Confirmatio. Sicut enim in illis, qui corporaliter naſcuntur, neceſſariæ ſunt vires ad operandum, ita ſpiritualiter renatis neceſſarium eſt robur Spiritus Sancti. Unde & Apoſtoli ad hoc quod eſſent fortes, receperunt Spiritum Sanctum poſt aſcenſionem Chriſti. Luc. 14: Vos autem ſedete in civitate, quouſque induamini virtute ex alto: hoc autem robur confertur in Sacramento Confirmationis. Et ideo illi, qui habent curam puerorum debent multum eſſe ſolliciti quod confirmentur, quia in Confirmatione confertur magna gratia. Et ſi decedat, majorem habet gloriam confirmatus, quam non confirmatus, quia hic habuit plus de gratia. Tertium Sacramentum eſt Euchariſtia. Sicut enim in vita corporali poſtquam homo natus eſt, & vires ſumpſit, neceſſarius eſt ei cibus, ut conſervetur, & ſuſtentetur: ita in vita ſpirituali poſt habitum robur neceſſarius eſt ei cibus ſpiritualis, qui eſt corpus Chriſti. Joan. 6: Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Et ideo ſecundum ordinationem Eccleſiæ quilibet Chriſtianus ſemel in anno debet recipere corpus Chriſti, digne tamen, & munde, quia ut dicitur, 1. Cor. 11: Qui manducat, & bibit indigne,

ſcilicet cum conſcientia peccati mortalis, de quo non eſt confeſſus, vel non proponit abſtinere, judicium ſibi manducat, & bibit. Quartum Sacramentum eſt Pœnitentia. Contingit enim in vita corporali quod quandoque quis infirmatur, & niſi habeat medicinam moritur, & ita in vita ſpirituali quis infirmatur per peccatum, unde neceſſaria eſt medicina ad recuperandam ſanitatem, & hæc gratia, quæ confertur in Pœnitentiæ Sacramento. Pſalm. 102: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. In Pœnitentia autem tria debent eſſe, contritio, quæ eſt dolor de peccato cum propoſito abſtinendi, confeſſio peccatorum cum integritate, & ſatisfactio, quæ eſt per bona opera. Quintum Sacramentum eſt extrema Unctio. In hac enim vita ſunt multa, quæ impediunt, propter quæ homo non poteſt perfecte conſequi purgationem a peccatis. Et quia nullus poteſt intrare vitam æternam, niſi ſit bene purgatus, neceſſarium fuit aliud Sacramentum, quo homo purgaretur a peccatis, & liberaretur ab infirmitate, & præpararetur ad introitum regni cœleſtis, & hoc eſt Sacramentum extremæ Unctionis. Sed quod non ſemper curet corporaliter, hoc eſt quia forte vivere non expedit ſaluti animæ. Jac. 5: Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Sic ergo patet, quod per quinque Sacramenta, quæ prædicta ſunt, habetur perfectio vitæ. Sed quia neceſſarium eſt, quod hujuſmodi Sacramenta conferantur per determinatos miniſtros, ideo fuit neceſſarium Sacramentum Ordinis, cujus miniſterio hujuſmodi Sacramenta diſpenſarentur: nec eſt attendenda ad hoc eorum vita, ſi aliquando ad mala declinant, ſed virtus

Chri-

Christi, per quam ipsa Sacramenta efficaciam habent, quorum ipsi dispensatores sunt. Apost. 1. Corinth. 4: Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei: & hoc est sextum Sacramentum, scilicet Ordinis. Septimum Sacramentum est Matrimonium, in quo si munde vivunt homines, salvantur, & possunt sine peccato mortali vivere. Et interdum declinant conjugati ad venialia, quando eorum concupiscentia non fertur extra bona matrimonii, & si efferatur extra, tunc declinant ad mortale. Per hæc autem septem Sacramenta consequimur peccatorum remissionem, & ideo hic statim subditur, Remissionem peccatorum. Per hoc etiam datum est Apostolis dimittere peccata: & ideo credendum est, quod ministri Ecclesiæ, ad quos derivata est hujusmodi potestas ab Apostolis, & ad Apostolos a Christo, in Ecclesia habeant potestatem ligandi, atque solvendi, & quod in Ecclesia sit plena potestas dimittendi peccata, sed gradatim, scilicet a Papa in alios Prælatos. Sciendum est etiam, quod non solum virtus passionis Christi communicatur nobis, sed etiam meritum vitæ Christi, & quicquid boni fecerunt omnes sancti communicatur in charitate existentibus, quia omnes unum sunt. Psalm. 118: Particeps ego sum omnium timentium te. Et inde est, quod qui in charitate vivit, particeps est omnis boni, quod fit in toto mundo, sed tamen specialius illi, pro quibus specialius fit aliquod bonum: nam unus potest satisfacere pro alio, sicut patet in beneficiis, ad quæ plures congregationes admittunt aliquos. Sic ergo per hanc communionem consequimur duo, unum scilicet quod meritum Christi communicatur omnibus: aliud quod bonum unius communicatur alteri, unde excommunicati per hoc quod sunt extra Ecclesiam, perdunt partem omnium bonorum, quæ fiunt, quod est majus da-

damnum, quam damnum alicujus rei temporalis. Eſt etiam aliud periculum, quia conſtat quod per hujuſmodi ſuffragia impeditur diabolus, ne poſſit nos tentare: unde quando quis excluditur ab hujuſmodi ſuffragiis, diabolus facilius vincit eum. Et inde eſt quod in primitiva Eccleſia, cum aliquis excommunicabatur, ſtatim diabolus vexabat eum corporaliter.

CArnis reſurrectionem. Spiritus Sanctus non ſolum ſanctificat Eccleſiam quantum ad animam, ſed virtute ejus reſurgent corpora noſtra. Rom. 4: Qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum a mortuis; & 1. Corinth. 15: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: & ideo credimus ſecundum fidem noſtram reſurrectionem mortuorum futuram. Circa quam quatuor conſideranda occurrunt. Primum eſt utilitas, quæ ex fide reſurrectionis provenit: ſecundum eſt qualitas reſurgentium quantum ad omnes in generali: tertium, quantum ad bonos: quartum, quantum ad malos in ſpeciali. Circa primum ſciendum, quod ad quatuor eſt nobis utilis fides, & ſpes reſurrectionis. Primo, ad tollendum triſtitias, quas ex mortuis concipimus. Impoſſibile eſt enim quod homo non doleat de morte chari ſui: ſed per hoc quod ſperat eum reſurrecturum, multum temperatur dolor mortis. 1. Theſſalonicen. 4: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contriſtemini ſicut & cæteri, qui ſpem non habent. Secundo, aufert timorem mortis: ſi homo poſt mortem non ſperaret aliam vitam meliorem, ſine dubio mors eſſet valde timenda, & potius deberet homo quæcumque mala facere, quam incurrere mortem: ſed quia credimus eſſe aliam vitam meliorem, ad quam perveniemus poſt mortem, conſtat quod nullus debet mortem timere,

nec

nec timore mortis aliqua mala facere. Hebr. 2: Ut per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, ideſt, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant ſervituti. Tertio, reddit ſollicitos, & ſtudioſos ad bene operandum, ſi enim vita hominis eſſet tantum iſta, in qua vivimus, non ineſſet hominibus magnum ſtudium ad bene operandum: quia quicquid faceret, parvum eſſet, cum ejus deſiderium non ſit ad bonum determinatum ſecundum certum tempus, ſed ad æternitatem. Sed quia credimus quod per hæc, quæ hic facimus, recipiemus bona æterna in reſurrectione, ideo ſtudemus bona operari. 1. Corinth. 15: Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Quarto, retrahit a malo. Sicut enim ſpes præmii allicit ad bonum operandum, ita timor pœnæ, quam credimus malis reſervari, retrahit a malo. Joan. 6: Et procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt in reſurrectionem judicii. Circa ſecundum ſciendum eſt, quod quantum ad omnes quadruplex conditio attendi poteſt in reſurrectione. Prima eſt ad identitatem corporum reſurgentium, quia idem corpus, quod nunc eſt, & quantum ad carnem, & quantum ad oſſa reſurget, licet aliqui dixerint, quod hoc corpus quod nunc corrumpitur, non reſurget: quod eſt contra Apoſtolum. Ait enim 1. Corinth. 15: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: & quia ſacra Scriptura dicit, quod virtute Dei idem corpus ad vitam reſurget; Job 19: Rurſum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Secunda conditio erit quantum ad qualitatem, quia corpora reſurgentia erunt alterius qualitatis quam nunc ſint, quia & quantum ad beatos, & quantum ad malos corpora erunt incorruptibilia, quia boni

erunt

erunt ſemper in gloria, & mali ſemper in pœna eorum. 1. Corinth. 15: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Et quia corpus erit incorruptibile, & immortale, non erit uſus ciborum, & venereorum, Matth. 22: In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. Et hoc eſt contra Judæos, & Saracenos. Job 7: Non revertetur ultra in domum ſuam. Tertia conditio quantum ad integritatem, quia omnes & boni, & mali reſurgent cum omni integritate, quæ ad perfectionem hominis pertinet. Non enim erit ibi cæcus, vel claudus, nec aliquis defectus. Apoſt. 1. Cor. 15: Mortui reſurgent incorrupti, ideſt, impaſſibiles quantum ad corruptiones præſentes. Quarta conditio eſt quantum ad ætatem, quia omnes reſurgent in ætate perfecta, ideſt triginta trium, vel duorum annorum; cujus ratio eſt, quia qui nondum pervenerunt ad hoc, non habent ætatem perfectam, & ſenes hanc jam amiſerunt, & ideo juvenibus, & pueris addetur quod deeſt, ſenibus vero reſtituetur. Eph. 4: Donec occurramus omnes in virum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Circa tertium ſciendum eſt, quod quantum ad bonos erit ſpecialis gloria, quia ſancti habebunt corpora glorificata, in quibus erit quadruplex conditio. Prima eſt claritas, Mat. 13: Fulgebunt juſti ſicut ſol in regno Patris eorum. Secunda eſt impaſſibilitas; 1. Cor. 15: Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Apoc. 21: Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abjerunt. Tertia eſt agilitas; Sap. 3: Fulgebunt juſti, & ſicut ſcintillæ in arundineto diſcurrent. Quarta eſt ſubtilitas; 1. Cor. 15: Seminatur corpus animale, ſurget corpus

ſpi-

ſpirituale; non quod omnino ſit ſpiritus, ſed quia erit totaliter ſpiritui ſubjectum. Circa quartum ſciendum, quod damnatorum conditio contraria erit conditioni beatorum, quia erit in eis pœna æterna, in qua eſt quadruplex mala conditio: nam corpora eorum erunt obſcura; Eſai. 13: Facies combuſtæ vultus eorum. Item, paſſibilia, licet numquam corrumpantur, quia ſemper in igne ardebunt, & numquam conſummabuntur; Eſai. 66: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Item, erunt gravia. Anima enim erit ibi quaſi catenata; Pſal. 149: Ad alligandos reges eorum in compedibus. Item, erunt quodammodo carnalia & anima, & corpus. Joel. 1: Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo.

VItam æternam. Amen. Convenienter in fine omnium deſideriorum noſtrorum, ſcilicet in vita æterna finis datur credendi in Symbolo, cum dicitur, Vitam æternam. Amen: contra quod dicunt illi, qui ponunt animam interire cum corpore. Si enim hoc eſſet verum, homo eſſet ejuſdem conditionis cum brutis: & iſtis convenit illud Pſal. 48.: Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Anima enim humana aſſimilatur Deo in immortalitate, ex parte autem ſenſualitatis aſſimilatur beſtiis. Cum ergo credit quis, quod anima moriatur cum corpore, recedit a Dei ſimilitudine, & beſtiis comparatur, contra quos dicitur Sap. 2: Neque mercedem ſperaverunt juſtitiæ, nec judicaverunt honorem animarum ſanctarum: quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum. Eſt autem primo conſiderandum in hoc articulo, quæ vita ſit vita æterna: circa quod ſciendum, quod in vita æterna primum eſt quod homo conjungitur Deo,

Deo. Nam ipſe Deus eſt præmium, & finis omnium laborum noſtrorum. Gen. 15: Ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Conſiſtit autem hæc conjunctio in perfecta viſione; 1. Corinth. 13: Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Item conſiſtit in ſumma laude. Aug. in 22. de Civ. Dei: Videbimus, amabimus, & laudabimus. Eſai. 51: Gaudium, & lætitiam invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Item, in perfecta ſatietate deſiderii: nam ibi habebit quilibet beatus ultra deſiderata, & ſperata; cujus ratio eſt, quia nullus poteſt in vita iſta implere deſiderium ſuum, nec umquam aliquod creatum ſatiat deſiderium hominis. Deus enim ſolus ſatiat, & infinitum excedit, & inde eſt quod non quieſcit niſi in Deo. Aug. in 1. confeſ: Feciſti nos Domine ad te, & inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te. Et quia Sancti in patria perfecte habebunt Deum, manifeſtum eſt quod ſatiabitur deſiderium eorum, & adhuc gloria excedet. Et ideo dicit Dominus Matt. 25: Intra in gaudium Domini tui. Auguſt: Totum gaudium non intrabit in gaudentes, ſed toti gaudentes intrabunt in gaudium. Pſal. *16:* Satiabor cum apparuerit gloria tua; & iterum: Qui replet in bonis deſiderium tuum &c. Quicquid enim delectabile eſt, totum eſt ibi ſuperabundanter. Si enim appetantur delectationes, ibi erit ſumma, & perfectiſſima delectatio, quia de ſummo bono, ſcilicet Deo. Job 22: Tunc ſuper omnipotentem delitiis affluues. Pſalm. 15: Delectationes in dextera tua uſque in finem. Item, ſi appetuntur honores, ibi erit omnis honor. Homines præcipue deſiderant eſſe reges quantum ad laicos, & Epiſcopi, quantum ad clericos, & utrumque erit ibi. Apoc. 5: Feciſti nos Deo noſtro regnum, & Sacerdotes. Sap. 5: Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei.

Item,

Item, ſi ſcientia appetitur, ibi erit perfectiſſima, quia omnes naturas rerum, & omnem veritatem, & quicquid volemus ſciemus, & quicquid volemus habere habebimus ibi cum ipſa vita æterna. Sapien. 7: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Proverb. 10: Deſiderium ſuum juſtis dabitur. Tertio, conſiſtit in perfecta ſecuritate: nam in mundo iſto non eſt perfecta ſecuritas, quia quanto quis habet plura, & magis eminet, tanto plura timet, & pluribus indiget: ſed in vita æterna nulla eſt triſtitia, nullus labor, nullus timor. Prov. 1: Abundantia perfruetur malorum timore ſublato. Quarto, conſiſtit in omnium beatorum jucunda ſocietate, quæ ſocietas erit maxime delectabilis, quia quilibet habebit omnia bona cum omnibus beatis: nam quilibet diliget alium ſicut ſeipſum, & ideo gaudebit de bono alterius ſicut de ſuo. Quo fit ut tantum augeatur lætitia, & gaudium unius, quantum eſt gaudium omnium. Pſal. 36: Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te. Hæc autem, quæ dicta ſunt, & multa ineffabilia habebunt Sancti, qui erunt in patria. Mali vero, qui erunt in morte æterna non minus habebunt de dolore, & pœna, quam boni de gaudio, & gloria. Exaggeratur autem pœna eorum primo ex ſeparatione Dei, & omnium bonorum, & hæc eſt pœna damni, quæ reſpondet averſioni, quæ pœna major eſt quam pœna ſenſus. Matth. 25: Inutilem ſervum ejicite in tenebras exteriores. In vita enim illa mali habent tenebras interiores, ſcilicet peccati, ſed tunc habebunt etiam exteriores. Secundo ex remorſu conſcientiæ. Pſal. 49: Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Sap. 5: Præ anguſtia ſpiritus gementes: & tamen hæc pœnitentia, & gemitus erit inutilis, quia non propter odium mali, ſed propter dolorem pœnæ. Tertio, ex immenſitate pœnæ ſenſibilis, ſcilicet ignis inferni,

qui animam, & corpus cruciabit, quæ eſt acerbiſſima pœnarum, ſicut dicunt ſancti, & erunt ſicut ſemper morientes, & numquam mortui, nec moriuntur; unde dicitur mors æterna, quia ſicut moriens eſt in acerbitate pœnarum, ſic & illi, qui ſunt in inferno. Pſal. 48: Sicut oves in inferno poſiti ſunt, mors depaſcet eos. Quarto, ex deſperatione ſalutis. Nam ſi eis daretur ſpes liberationis a pœnis, eorum pœna mitigaretur: ſed cum ſubtrahitur eis omnis ſpes, pœna efficitur graviſſima. Eſai. 66: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Sic ergo patet differentia inter bene operari, & male, quia bona opera ducunt ad vitam, mala autem trahunt ad mortem: & propter hoc homines deberent frequenter reducere hæc ad memoriam, quia ex hoc provocarentur ad bonum, & retraherentur a malo: unde & ſignanter in fine omnium ponitur, Vitam æternam, ut ſemper magis memoriæ imprimatur, ad quam vitam nos perducat Dominus Jeſus Chriſtus, Deus benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Explicit Opuſculum ſextum, ſcilicet expoſitio S. Thomæ de Aquino Ordinis Prædicatorum ſuper Symbolo Apoſtolorum, ſcilicet Credo in Deum.

EJUS-

EJUSDEM DOCTORIS EXPOSITIO

Devotissima orationis Dominicæ, videlicet, Pater noster.

Opusculum Septimum.

PAter noster. Inter alias orationes oratio Dominica principalior invenitur. Habet enim quinque excellentia, quæ in oratione requiruntur. Debet enim esse oratio secura, recta, ordinata, & humilis. Secura quidem, ut cum fiducia adeamus ad thronum gratiæ ejus, ut dicitur Hebr. 4. In fide etiam non deficientes. Dicitur enim Jacob. 1: Postulet autem in fide nihil hæsitans. Rationabiliter autem hæc oratio est securissima: est enim ab advocato nostro formata, qui est sapientissimus petitor, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, ut dicitur ad Colossens. 2. De quo dicitur 1. Joan. 2: Advocatum habemus apud Patrem: unde dicit Cyprianus in libro de oratione Dominica: Cum Christum habeamus advocatum apud Patrem pro peccatis nostris, quando pro delictis nostris petimus, advocati nostri verba proponamus. Ulterius securior apparet ex hoc, quod ipse, qui orationem exaudit cum Patre, docuit nos orare, secundum illud Psalm. 90: Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: unde dicit Cyprianus: Amica, familiaris, & devota est oratio, Dominum de suo rogare: unde ab hac ora-

tione numquam ſine fructu receditur, nam per eam venialia dimittuntur, ut dicit Auguſt. Debet etiam eſſe oratio noſtra recta, ut petat orans a Deo, quæ ſibi conveniunt. Nam Damaſcenus dicit: Oratio eſt petitio decentium a Deo. Multoties enim non exauditur oratio, quia indecentia poſtulantur. Jacob. 4: Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis. Scire autem quid ſit petendum, difficillimum eſt, cum difficillimum ſit ſcire quid ſit deſiderandum. Ea enim, quæ licite petuntur, in oratione licite deſiderantur: & ideo Apoſtol. dicit ad Roman. 8: Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus. Ipſe autem Chriſtus doctor eſt: nam ipſius eſt docere quid nos orare oporteat. Nam diſcipuli dixerunt ei Lucæ 11: Domine doce nos orare. Ea ergo, quæ ipſe orare docuit, rectiſſime poſtulantur: unde Auguſtinus: Quæcumque autem verba dicamus, nihil aliud dicimus, quam quod in iſta oratione Dominica poſitum eſt, ſi recte, & congruenter oramus. Debet etiam eſſe ordinata ſicut deſiderium, cum oratio ſit deſiderii interpres. Eſt autem hic debitus ordo, ut ſpiritualia carnalibus, cœleſtia terrenis deſiderando, & orando præferamus, ſecundum illud Matth. 6: Primum quærite regnum Dei &c. Hoc Dominus in hac oratione ſervare docuit, in qua primo petuntur cœleſtia, & poſtmodum terrena. Debet etiam oratio eſſe devota, quia pinguedo devotionis facit ſacrificium orationis eſſe Deo acceptum, ſecundum illud Pſalm. 62: In nomine tuo levabo manus meas: ſicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. Devotio autem plerumque propter prolixitatem orationis obtunditur; unde Dominus ſuperfluam orationis prolixitatem docuit vitare, dicens Matth. 6: Orantes autem nolite multum loqui. Et Auguſt. dicit ad Probam: Abſit ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa pre-

precatio, ſi fervens perſeveret intentio, unde Dominus hanc orationem brevem inſtituit. Conſurgit autem devotio ex charitate, quæ eſt amor Dei, & proximi, quorum utrumque in hac oratione oſtenditur. Nam ad inſinuandum divinum amorem, vocamus eum Patrem: ad inſinuandum autem amorem proximi communiter pro omnibus oramus dicentes, Pater noſter &c. Et dimitte nobis debita noſtra &c. ad quod proximorum dilectio nos inducit. Debet etiam oratio eſſe humilis, ſecundum illud Pſal. 101: Reſpexit in orationem humilium. Et Luc. 18. de phariſæo, & publicano. Et Judit. 9: Humilium, & manſuetorum ſemper tibi placuit deprecatio; quæ quidem humilitas in hac oratione ſervatur: nam vera humilitas eſt quando aliquis nihil ex ſuis viribus præſumit, ſed totum ex divina virtute impetrandum expectat. Nota inſuper, quod tria bona facit oratio. Primo enim eſt efficax, & utile remedium contra mala. Liberat enim a peccatis commiſſis. Pſalm. 31: Tu remiſiſti impietatem peccati mei: pro hac orabit ad te omnis ſanctus. Sic latro in cruce oravit, & remiſſionem obtinuit, quia Hodie mecum eris in Paradiſo. Luc. 23. Sic publicanus oravit, & juſtificatus deſcendit in domum ſuam, Luc. 18. Liberat etiam a timore peccatorum ſupervenientium a tribulationibus, & triſtitiis. Jacob. ult: Triſtatur quis in vobis, oret æquo animo. Liberat etiam a perſecutionibus, & inimicis. Pſalm. 108: Pro eò ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. Secundo, eſt efficax, & utilis ad omnia deſideria obtinenda. Matth. 11: Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis: & ſi non exaudimur, hoc eſt quia non inſtanter petimus. Oportet enim ſemper orare, & numquam deficere, Luc. 18. Vel quia non petimus id, quod magis expedit ad ſalutem. Auguſt: Bonus

Dominus, qui ſæpe non tribuit quod volumus, ut tribuat quod mallemus. Et hoc reperitur de Paullo, qui ter petiit a ſe removeri ſtimulum, & non eſt exauditus. Tertio eſt utilis, quia facit nos familiares Deo. Pſalm.140: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Dicit ergo:

PAter. Nota hic duo, quomodo ſcilicet Pater ſit, & quid debemus ei, quia Pater eſt. Dicitur autem Pater ratione ſpecialis creationis, quia creavit nos ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, quam aliis creaturis inferioribus non impreſſit. Deut. 32; Ipſe eſt Pater tuus, qui fecit, & creavit te. Item, ratione gubernationis. Quamquam enim omnia gubernet, nos tamen gubernat ut dominos, alia ut ſervos: Sap. 14: Tua Pater, providentia cuncta gubernat; & Sap. 13: Et cum magna reverentia diſponis nos. Item, ratione adoptionis, quia aliis creaturis dedit quaſi munuſcula, nobis autem hæreditatem, & hoc quia filii: ſed ſi filii, & hæredes. Apoſt. Rom. 8: Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater. Debemus autem nos ei tria. Primo, honorem. Malach. 1: Si ego Pater, ubi eſt honor meus? qui conſiſtit in tribus, in laudis datione, quo ad Deum. Pſal. 49: Sacrificium laudis honorificabit me; quæ non ſolum debet eſſe in ore, ſed etiam in corde. Eſai. 29: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me. In corporis puritate quo ad ſeipſum. 1. Corinth. 6: Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro. In judicii æquitate, quo ad proximum: Pſal. 95: Honor regis judicium diligit. Secundo, debemus ei imitationem, quia Pater eſt. Hier. 3: Patrem vocabis me, & poſt me ingredi non ceſſabis: quæ perficitur in

tri-

tribus, in dilectione; Ephes. 5 : Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione: & hoc oportet esse in corde. In miseratione, dilectio enim debet esse cum miseratione; Luc. 6: Estote misericordes: & hoc debet esse in opere. In perfectione, quia dilectio, & miseratio debet esse perfecta; Matth. 5 : Estote perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est. Tertio, debemus ei obedientiam; Heb. 12 : Multo magis obtemperabimus Patri spirituum : & hoc propter tria. Primo, propter dominium. Ipse enim est Dominus. Exod. 24: Omnia, quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes. Secundo, propter exemplum, quia verus Filius factus est Patri obediens usque ad mortem, ut dicitur Phil. 3. Tertio, propter commodum. 2. Reg. 2: Ludam ante Dominum, qui elegit me. Quarto, debemus ei patientiam in castigationibus. Prover. 3 : Disciplinam Domini fili mi, ne abjicias, nec deficias cum ab eo corriperis. Quem enim diligit Dominus, corripit: & quasi pater in filio complacet sibi.

NOster. Ex hoc autem ostenditur, quod duo debemus proximis. Primo amorem, quia fratres nostri sunt: nam omnes sunt filii Dei. 1. Joan. 4: Qui non diligit fratrem suum quem videt &c. Item, reverentiam, quia filii Dei sunt. Malach. 2 : Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creavit nos? Quare ergo decipit unusquisque vestrum fratrem suum? Rom. 12 : Honore invicem prævenientes : & hoc propter fructum, quia ipse factus est omnibus obtemperantibus sibi caussa salutis æternæ, Hebr. 5.

QUi es in cœlis. Inter cetera, quæ oranti sunt necessaria, fiducia plurimum valet, Jac. 1 : Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Unde Dominus nos orare docens, ea præmittit, ex quibus in nobis fiducia generetur, scilicet ex

benignitate patris : unde Pater noſter dicit , ſecundum illud Luc. 11 : Si vos cum ſitis mali noſtis bona dare filiis veſtris , quanto magis Pater veſter cœleſtis de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe? Et ex magnitudine poteſtatis ; unde dicit, Qui es in cœlis. Unde Pſal. 122 : Ad te levavi oculos meos , qui habitas in cœlis . Poteſt autem hoc ad tria pertinere . Primo quidem ad orantis præparationem , quia dicitur Eccl. 18 : Ante orationem præpara animam tuam ; ut intelligatur in cœlis , hoc eſt , in cœleſti gloria , ſecundum illud Matth. 5 : Merces veſtra copioſa eſt in cœlis . Et hæc præparatio debet eſſe per cœleſtium imitationem , quia filius debet imitari patrem . Unde dicitur 1. Cor. 15 : Sicut portavimus imaginem terreni , portemus & imaginem cæleſtis . Item , per cæleſtium contemplationem , quia homines ſolent frequentius cogitationem dirigere, ubi habent patrem , & alia , quæ diligunt , ſecundum illud Matth. 6 : Ubi eſt theſaurus tuus , ibi eſt & cor tuum : unde dicebat Apoſt. Phil. 3 : Noſtra converſatio in cœlis eſt : & per cœleſtium intentionem , ut ab eo , qui in cœlis eſt , non niſi cœleſtia quæramus , ſecundum illud Coloſ. 3 : Quæ ſurſum ſunt quærite ubi Chriſtus eſt . Secundo , poteſt pertinere quod dicitur , qui es in cœlis , ad audientis facilitatem , quia propinquus eſt nobis , ut intelligatur , qui eſt in Cœlis , ideſt in ſanctis , in quibus Deus habitat , ſecundum illud Jer. 14 : Tu in nobis es Domine . Sancti enim cœli dicuntur , ſecundum illud Pſalm. 18 : Cœli enarrant gloriam Dei . Habitat autem Deus in ſanctis per fidem . Epheſ. 3 : Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris . Per dilectionem 1. Joan. 4 : Qui manet in charitate , in Deo manet , & Deus in eo : per mandatorum impletionem . Joan. 14 : Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit , & Pater meus diliget eum , & ad eum veniemus , & manſionem apud eum fa-

faciemus &c. Tertio, poteſt pertinere quod dicitur, Qui es in cœlis, ad efficaciam exaudientis, ut per cœlos, corporeos cœlos intelligamus, non quod corporalibus cœlis includatur, ſecundum illud 3. Reg. 8: Cœlum, & cœli cœlorum te capere non poſſunt; ſed ut ſignificetur quod Deus eſt perſpicax in conſideratione, utpote qui de alto videt. Pſal. 101: Proſpexit de excelſo ſancto ſuo: & quod ſublimis eſt in poteſtate, ſecundum illud Pſal. 102: Dominus in cœlo paravit ſedem ſuam: & quod ſtabilis eſt in æternitate, ſecundum illud Pſal. 101: Tu autem in æternum permanes, & anni tui non deficient. Unde & de Chriſto dicitur: Thronus ejus ſicut dies cœli. Et Philoſ. dicit in 1. de cœlo, quod propter incorruptionem cœli, omnes poſuerunt cœlum eſſe locum ſpirituum. Per hoc ergo quod dicitur, qui es in cœlis, datur nobis fiducia orandi, quantum ad tria. Quantum ad poteſtatem, & quantum ad familiaritatem ejus, a quo petitur, & quantum ad congruitatem petitionis. Poteſtas enim ejus, a quo petitur, inſinuatur, ſi per cœlos intelligantur cœli corporei: & quamvis ipſe locis corporalibus non comprehendatur, cum ſcriptum ſit Jer. 23: Cœlum, & terram ego impleo, tamen dicitur eſſe in cœlis corporeis ad inſinuandum duo, ſcilicet potentiæ ejus virtutem, & ſublimitatem naturæ. Primum quidem eſt contra illos, qui dicunt omnia ex fato cœleſtium corporum ex neceſſitate accidere, ſecundum quam opinionem inutile eſſet aliquid a Deo orando petere. Sed hoc ſtultum eſt, cum Deus in cœlis ſic eſſe dicatur, ut cœlorum Dominus, & ſtellarum, ſecundum illud Pſalm. 120: Dominus in cœlo paravit ſedem ſuam. Secundum vero contra illos eſt, qui in orando aliquas ſibi corporeas phantaſias de Deo proponunt, & fingunt, ideo dicitur eſſe in cœlis, ut per id, quod in ſenſibilibus rebus eſt altiſſimum, oſtendatur divina ſublimitas omnia excedens

deus, etiam hominum deſiderium, & intellectum: unde quicquid cogitari, vel deſiderari poteſt, eſt minus quam Deus. Propter quod dicitur in Job. 36: Ecce Deus magnus vincens ſcientiam noſtram. Pſal. 12: Excelſus ſuper omnes gentes Dominus. Eſai. 40: Cui ſimilem feciſtis Deum? Familiaritas autem Dei oſtenditur, ſi per cœlos ſancti accipiantur *. Quia enim propter ejus altitudinem aliqui dixerunt, quod humana non curat, oportet conſiderare, quia nobis eſt vicinus, immo intimus, quia dicitur eſſe in cœlis, ideſt in ſanctis, qui cœli dicuntur, ſecundum illud Pſalm. 18: Cœli enarrant gloriam Dei. Hier. 14: Tu in nobis es Domine. Hoc enim affert fiduciam orantibus quantum ad duo. Primo, quantum ad propinquitatem Dei, ſecundum illud Pſal. 144: Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum. Unde Matth. 6: Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum, ſcilicet cordis. Secundo, quia per patrocinium aliorum ſanctorum poſſumus impetrare quod petimus, ſecundum illud Job. 5: Ad aliquem ſanctorum convertere. Jac. 5: Orate pro invicem, ut ſalvemini. Idoneitatem etiam, & congruitatem accipit oratio ex hoc quod dicitur eſſe in cœlis, ſecundum quod per cœlos ſpiritualia bona, & æterna intelliguntur, in quibus eſt beatitudo propter duo. Primo, quia per hoc excitatur noſtrum deſiderium ad cœleſtia. Tendere enim debet illuc deſiderium noſtrum, ubi patrem habemus, quia illic eſt hæreditas noſtra. Coloſ. 3: Quæ ſurſum ſunt quærite. 1. Pet: In hæreditatem immarceſcibilem, conſervatam in cœlis. Secundo, quia per hoc informatur ut ſit vita cœleſtis, ut ſimus conformes Patri cœleſti, ſecundum illud 1. Cor. 15: Qualis cœleſtis, tales & cœlestes: & hæc duo faciunt idoneum ad petendum, ſcilicet deſiderium cæleſte, & vita cæleſtis ex quibus oratio congrua fit.

Pri-

Prima petitio.

SAnctificetur nomen tuum. Hæc eſt prima petitio, in qua petitur ut nomen ejus in nobis manifeſtetur, & declaretur. Eſt autem nomen Dei primo mirabile, quia in omnibus creaturis mirabilia operatur: unde Dominus in Evangelio Marc. ult: In nomine meo dæmonia ejicient &c. Secundo, eſt amabile. Act. 4: Non eſt aliud nomen datum ſub cœlo, in quo oporteat nos ſalvos fieri. Salus autem eſt ab omnibus diligenda. Exemplum de beato Ignatio, qui tantum nomen Chriſti dilexit, quod cum Trajanus requireret ab eo, ut nomen Chriſti negaret, reſpondit quod de ore ejus removeri non poſſet: & cum ille minaretur ſibi caput abſcindere, & Chriſtum de ejus ore removere, dixit: Et ſi de ore abſtuleris, numquam tamen de corde eripere poteris: hoc enim nomen cordi meo inſcriptum habeo, & ideo ab ejus invocatione ceſſare non valeo. Quod audiens Trajanus, & probari cupiens, ſervi Dei abſciſſo capite cor ejus extrahi juſſit, & inventum eſt habens nomen Chriſti in ſe ſcriptum litteris aureis. Poſuerat enim ſuper cor ſuum hoc nomen quaſi ſignaculum. Tertio, eſt venerabile. Apoſt. Philip. 2: Ut in nomine Jeſu omne genuflectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Cæleſtium quantum ad Angelos, & beatos: & terreſtrium quantum ad mundanos, qui hoc faciunt ex amore adipiſcendæ gloriæ, vel timore fugiendæ pœnæ: & infernorum quoad damnatos, qui hoc faciunt ex timore. Quarto, inexplicabile, quia a narratione ejus deficiunt omnes linguæ: & ideo explicatur aliquando per creaturas, unde dicitur lapis ratione firmitatis. Matt. 16: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Item, ignis ratione purificationis, quia ſicut ignis metalla

talla purificat, ita Deus purificat corda peccatorum. Unde Deuteron. 4: Deus tuus ignis conſumens eſt. Item, lux ratione illuminationis, quia ſicut lux illuminat tenebras, ita nomen Dei illuminat tenebras mentis, Pſalm. 17: Deus meus illumina tenebras meas: unde iſtud nomen petimus manifeſtari, ut cognoſcatur, & teneatur ſanctum. Sanctum autem tripliciter dicitur. Sanctum enim idem eſt, quod firmum: unde omnes beati, qui in cœlo ſunt, ſancti dicuntur, quia ſunt æterna felicitate firmati. In mundo non poſſunt eſſe ſancti, quia ſunt continue mobiles. Auguſtinus Defluxi Domine a te & erravi nimis, devius factus ſum a ſtabilitate tua. Secundo, ſanctum idem eſt, quod non terrenum: unde ſancti, qui in cœlo ſunt, nullum habent affectum terrenum: unde Apoſt. Phil. 3: Omnia arbitratus ſum ut ſtercora &c. Per terram autem deſignantur peccatores. Primo, ratione germinis. Terra enim ſi non colitur, ſpinas, & tribulos germinat, ſic anima peccatoris niſi colatur per gratiam, non germinat niſi tribulos, & punctiones peccatorum. Geneſ. 3: Spinas, & tribulos germinabit tibi. Secundo, ratione caliginis. Terra enim caliginoſa eſt, & opaca. Sic etiam peccator caliginoſus, & opacus eſt. Geneſ. 1: Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Tertio, ratione conditionis. Terra enim eſt elementum ſiccum, quod ſpargitur niſi contineatur ab aquæ humiditate, nam Deus poſuit terram ſuper aquam, juxta illud Pſalm. 99: Qui firmavit terram ſuper aquas, quia ex humiditate aquæ continetur ariditas, vel ſiccitas terræ, ſic peccator animam habet ſiccam, & aridam, juxta illud Pſalm. 142: Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. Item, tertio dicitur ſanctum, ideſt ſanguine tinctum: unde ſancti, qui ſunt in cœlo, ſancti dicuntur, eo quod ſunt ſanguine tincti, juxta illud Apoc. 7: Iſti ſunt, qui

venerunt ex magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. Item, Apoc. 1: Lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

Secunda petitio.

ADveniat Regnùm tuum. Sicut dictum eſt, Spiritus Sanctus facit nos recte amare, deſiderare, & petere, & efficit in nobis primo timorem, per quem quærimus quod nomen Dei ſanctificetur. Aliud donum, quod eſt donum pietatis, eſt proprie pietas, dulcis & devotus affectus ad Patrem, & ad omnem hominem in miſeria conſtitutum. Cum ergo Deus ſit pater noſter, ut patet, non ſolum debemus eum revereri, & timere, ſed etiam ad eum habere debemus dulcem, & pium affectum. Hic autem affectus facit nos petere, quod adveniat Regnum Dei. ad Tit. 2: Pie & juſte vivamus in hoc ſæculo expectantes beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei. Poſſet autem quæri; Regnum Dei ſemper fuit, quare ergo petimus, quod veniat? Et ideo dicendum eſt, quod hoc poteſt tripliciter intelligi. Primo, quia aliquando rex habet jus regni ſolum, ſeu dominii, & tamen nondum dominium ipſius regni eſt declaratum, quia nondum homines regni ſunt ei ſubjecti. Tunc ergo apparebit primo ejus regnum, ſeu dominium, quando homines regni erunt ſibi ſubjecti. Deus autem ex ſe, & ſua natura eſt Dominus omnium, & Chriſtus ſecundum quod Deus, & etiam ſecundum quod homo habet a Deo, quod ſit Dominus omnium, Daniel. 7: Dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum. Oportet ergo quod ſibi ſint omnia ſubjecta: hoc autem nondum eſt, ſed erit in finem. 1. Cor. 15: Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus. Et ideo petimus, & dicimus,

Ad-

Adveniat regnum tuum ; & hoc quantum ad tria, ſcilicet ut juſti convertantur, peccatores puniantur, & mors deſtruatur : nam homines dupliciter ſubjiciuntur Chriſto, aut voluntarii, aut inviti. Cum enim voluntas Dei ſit ita efficax, quod oporteat penitus illam compleri, & Deus velit quod omnia ſubjiciantur Chriſto, alterum duorum erit neceſſarium, ut ſcilicet aut homo faciat voluntatem Dei ſubjiciendo ſe mandatis ejus, & hoc facient juſti : aut Deus faciet de omnibus voluntatem ſuam puniendo eos, & hoc faciet peccatoribus, & inimicis ſuis, & hoc erit in fine mundi. Pſalm. 109 : Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum ; & ideo ſanctis eſt datum quærere quod adveniat Regnum Dei, ſcilicet quod ipſi totaliter ſubjiciantur ei, ſed peccatoribus eſt horribile, quia nihil aliud eſt quærere quod adveniat Regnum Dei, niſi quod de voluntate Dei ſubjiciantur pœnis. Amos 5 : Væ deſiderantibus diem Domini. Sed & ex hoc deſtruitur mors. Cum enim Chriſtus ſit vita, non poteſt in regno ejus eſſe mors, quæ eſt vitæ contraria, ideo dicitur 1. Corinth. 15 : Noviſſime autem inimica deſtruetur mors ; & hoc erit in reſurrectione. Philip. 3 : Reformabit corpus humilitatis noſtræ. Secundo, Regnum cœlorum dicitur gloria Paradiſi, nec mirum ; nam regnum nihil aliud dicitur, niſi regimen. Ibi autem eſt optimum regimen, ubi nihil invenitur contra voluntatem Regentis. Voluntas autem Dei eſt ſalus hominum, quia vult omnes homines ſalvos fieri : & hoc potiſſime erit in Paradiſo, ubi nihil erit ſaluti hominum repugnans. Matth. 13 : Auferentur de regno ejus omnia ſcandala. In mundo autem iſto ſunt multa contra ſalutem hominum. Cum ergo petimus, Adveniat regnum tuum, oramus ut ſimus participes regni cœleſtis, & gloriæ Paradiſi. Quod quidem regnum eſt valde deſiderandum

pro-

propter tria. Primo, propter ſummam juſtitiam, quæ eſt in eo. Eſai. 6: Populus tuus omnes juſti. Hic enim mali ſunt mixti bonis, ſed ibi nullus malus erit, & nullus peccator. Item, propter perfectiſſimam libertatem. Hic enim non eſt libertas, quamquam omnes naturaliter deſiderent eam: ſed ibi erit omnimoda libertas contra omnem ſervitutem. Rom. 8: Ipſa creatura liberabitur a corruptione. Et non ſolum erunt ibi omnes liberi, ſed erunt reges. Apoc. 5: Feciſti nos Deo noſtro regnum. Cujus ratio eſt, quia omnes erunt ejuſdem voluntatis cum Deo, & Deus volet quicquid ſancti volent, & ſancti quicquid Deus voluerit: unde cum voluntate Dei fiet voluntas eorum, & ideo omneś regnabunt, quia omnium voluntas fiet, & Dominus erit corona omnium. Eſai. 28: In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & ſertum exultationis reſiduo populi ſui. Item, propter mirabilem affluentiam. Eſai. 64; Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Pſalm. 102: Qui replet in bonis deliderium tuum &c. Et nota, quod homo inveniet omnia in ſolo Deo excellentius, & perfectius omni eo, quod in mundo quæritur. Si delectationem quæris, ſummam invenies in Deo. Si divitias, ibi omnem ſufficientiam invenies, propter quam ſunt divitiæ, & ſic de aliis. Auguſt. in confeſſionib: Anima cum fornicatur abs te, quærit extra te, quæ pura & limpida non invenit, niſi cum redit ad te. Tertio modo, quia aliquando in mundo iſto regnat peccatum: & hoc eſt quando homo eſt ita diſpoſitus, quod ſtatim ſequitur, & proſequitur appetitum peccati. Apoſt. Rom. 6: Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore: ſed debet Deus regnare in corde tuo; Eſai. 52: Sion regnabit Deus tuus. Et hoc eſt quando paratus es obedire Deo, & ſervare omnia mandata ſua. Cum

ergo

ergo petimus, quod veniat regnum, oramus quod non regnet in nobis peccatum, ſed ipſe Deus. Per hanc autem petitionem pervenimus ad beatitudinem, qua dicitur Matth. 5: Beati mites: nam ſecundum primam expoſitionem, ex quo homo deſiderat quod Deus ſit Dominus omnium, non vindicat ſe de injuria ſibi illata, ſed reſervat eam Deo. Nam ſi vindicares te, non quæreres quod adveniret regnum ejus. Secundum vero ſecundam expoſitionem, ſi tu expectas regnum ejus, ideſt, gloriam Paradiſi, non debes curare ſi perdis res mundanas. Item, ſecundum tertiam expoſitionem, ſi tu petis quod Deus regnet in te, & Chriſtus, cum ipſe fuerit mitiſſimus, & tu debes eſſe mitis. Matth. 11: Diſcite à me quia mitis ſum. Hebr. 10: Rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis.

Tertia petitio.

Fiat voluntas tua ſicut in Cœlo, & in Terra. Tertium donum, quod efficit in nobis Spiritus Sanctus, dicitur donum ſcientiæ. Ipſe enim Spiritus Sanctus non ſolum efficit in bonis donum timoris, & donum pietatis, quæ eſt dulcis affectus ad Deum, ut dictum eſt, ſed etiam facit hominem ſapientem: & hoc petebat David in Pſalm. 118. dicens: Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me. Et hæc eſt ſcientia, qua homo bene vivit, quam docuit nos Spiritus Sanctus. Inter alia autem, quæ faciunt ad ſcientiam, & ſapientiam hominis potiſſima ſapientia eſt, quod homo non innitatur ſenſui ſuo. Proverb. 3: Ne innitaris prudentiæ tuæ. Nam illi, qui præſumunt de ſenſu ſuo ita, quod non credunt aliis, ſed ſibi tantum, ſemper inveniuntur, & judicantur ſtulti; Proverb. 26: Vidiſti hominem ſapientem ſibi videri, magis illo ſpeciem habebit inſipiens. Quod autem homo non credat ſenſui ſuo,

pro-

procedit ex humilitate : unde & locus humilitatis eſt ſapientia, ut dicitur Prov. 11. Superbi autem ſibi ipſis nimis credunt . Docet ergo hoc Spiritus Sanctus per donum ſcientiæ , ut ſcilicet non faciamus voluntatem noſtram , ſed voluntatem Dei . Et ideo propter hoc donum petimus a Deo, ut fiat voluntas ſua ſicut in cœlo & in terra, & in hoc apparet donum ſcientiæ . Unde hoc modo dicitur Deo, fiat voluntas tua: ſicut ſi eſſet unus infirmus , & vellet aliquid a medico, non præciſe vult, ſed de voluntate medici, alias ſi tantum de voluntate ſua vellet , eſſet ſtultus . Sic nos a Deo nihil petere debemus , niſi quod fiat de nobis voluntas ſua, ideſt, ut voluntas ſua compleatur in nobis . Tunc enim eſt rectum cor hominis, quando concordat cum voluntate divina. Hoc Chriſtus fecit. Joan. 6 : Deſcendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam , ſed ejus , qui miſit me . Chriſtus enim ſecundum quod Deus, eamdem voluntatem habet cum Patre, ſed ſecundum quod homo, habet aliam voluntatem a Patre: & ſecundum hanc dicit ſe non facere voluntatem ſuam, ſed Patris , & ideo docet nos orare, & petere , Fiat voluntas tua . Sed quid eſt quod dicitur? Nonne in Pſalm. 113. dicitur, Omnia quæcumque voluit fecit? Si omnia facit, quæ vult in cœlo, & in terra, quid eſt hoc quod dicit, fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra? Ad hoc ſciendum eſt , quod Deus tria vult de nobis , & nos petimus , quod hæc impleantur . Primum quidem quod Deus vult de nobis , eſt quod nos habeamus vitam æternam . Quicumque enim facit aliquid propter aliquem finem , vult de illa re illud , pro quo facit eam . Deus autem fecit hominem, ſed non pro nihilo: quia ſicut dicitur in Pſalm. 88: Numquid vane conſtituiſti omnes filios hominum? Fecit ergo homines propter aliquid, ſed non propter voluptates, quia &

bruta habent eas, ſed ut habeat vitam æternam. Quando vero aliquid conſequitur illud, ad quod factum eſt, dicitur quod ſalvatur: quando vero non conſequitur, dicitur quod res illa perditur. Deus autem fecit hominem propter vitam æternam. Cum ergo conſequitur vitam æternam, ſalvatur; & hoc vult Dominus, Joan. 6: Hæc eſt voluntas Patris mei, qui miſit me, ut omnis, qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Hæc autem voluntas jam completa eſt in Angelis, & in Sanctis, qui ſunt in patria, quia vident Deum, & cognoſcunt, & fruuntur eo: ſed nos deſideramus quod ſicut voluntas Dei completa eſt in beatis, qui ſunt in cœlis, ita compleatur in nobis, qui ſumus in terra. Et hoc petimus cum oramus, fiat voluntas tua in nobis, qui ſumus in terra, ſicut in Sanctis, qui ſunt in cœlo. Alia voluntas Dei de nobis eſt, ut ſervemus mandata ejus. Quando enim aliquis deſiderat aliquid, non ſolum vult illud, quod deſiderat, ſed omnia per quæ venitur ad illud: ſicut medicus ut conſequatur ſanitatem, vult etiam dietam, & medicinam, & hujuſmodi. Deus autem vult ut habeamus vitam æternam. Matth. 19; Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. Vult ergo ut ſervemus mandata. Rom. 12: Rationabile obſequium veſtrum, ut probetis, quæ ſit voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta: bona, quia utilis. Eſai. 48: Ego Dominus docens te utilia. Beneplacens amanti, & ſi aliis non ſit grata, amanti tamen eſt delectabilis. Pſalm. 96: Lux orta eſt juſto, & rectis corde lætitia: perfecta, quia honeſta, Matth. 5: Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Sic ergo cum dicimus, fiat voluntas tua, oramus ut impleamus mandata Dei. Hæc autem voluntas Dei fit in juſtis; ſed in peccatoribus nondum fit. Juſti autem deſignantur per cœlum, peccatores

au-

autem per terram. Petimus ergo ut fiat voluntas Dei ita in terra, ideſt, in peccatoribus, ſicut in cœlo, ideſt, in juſtis. Notandum autem quod ex modo loquendi datur nobis doctrina. Non enim dicit fac, nec etiam faciamus: ſed dicit, fiat voluntas tua, quia ad vitam æternam duo ſunt neceſſaria, ſcilicet gratia Dei, & voluntas hominis; & licet Deus fecerit hominem ſine homine, non tamen juſtificat eum ſine eo. Auguſtinus ſuper Joan: Qui creavit te ſine te, non juſtificabit te ſine te: quia vult quod homo cooperetur. Zach. 1: Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Apoſtolus 1. Corinth. 15: Gratia Dei ſum id quod ſum, & gratia ejus in me vacua non fuit. Non ergo præſumas de te, ſed confidas de gratia Dei: nec negligas, ſed adhibeas ſtudium tuum, & ideo non dicit, faciamus, ne videretur quod nihil faceret gratia Dei: nec dicit fac, ne videretur quod nihil faceret voluntas, & conatus noſter: ſed dicit fiat per gratiam Dei, adhibito ſtudio, & conatu noſtro. Tertium quod vult Deus de nobis eſt, ut reſtituatur homo ad ſtatum, & dignitatem in qua creatus fuit primus homo, quæ tanta fuit, ut ſpiritus, & anima nullam repugnantiam ſentiret a carne, & ſenſualitate. Quamdiu enim anima ſubjecta fuit Deo, caro ita ſubjecta fuit ſpiritui, ut nullam corruptionem mortis, ſeu infirmitatis, & aliarum paſſionum ſentiret: ſed ex quo ſpiritus, & anima, quæ erat media inter Deum, & carnem, rebellavit Deo per peccatum, tunc corpus rebellavit animæ, & tunc mortem, & infirmitates ſentire cœpit, & continuam rebellionem ſenſualitatis ad ſpiritum. Rom. 7: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ; & Gal. 5: Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem. Sic eſt continua pugna inter carnem, & ſpiritum, & homo continue deterioratur per peccatum. Eſt

ergo voluntas Dei, ut homo reſtituatur ad ſtatum primum, ut ſcilicet nihil ſit in carne contrarium ſpiritui. 1. Theſſal. 4: Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra. Hæc autem voluntas Dei non poteſt impleri in vita iſta, ſed complebitur in reſurrectione ſanctorum, quando reſurgent corpora glorificata, & erunt incorruptibilia, & nobiliſſima. 1. Cor. 15: Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Eſt tamen voluntas Dei in juſtis quantum ad ſpiritum per juſtitiam, & ſcientiam, & vitam: & ideo cum dicimus, fiat voluntas tua, oramus ut etiam fiat in carne. Nam hoc modo per cœlum accipimus ſpiritum, per terram carnem, ut ſit ſenſus: Fiat voluntas tua ita in terra, ideſt, in carne noſtra, ſicut fit in cœlo, ideſt, in ſpiritu noſtro per juſtitiam. Per hanc autem petitionem pervenimus ad beatitudinem luctus, de qua Matth. 5: Beati qui lugent &c. & hoc ſecundum quamlibet trium expoſitionum. Nam ſecundum primam deſideramus vitam æternam, unde pro ejus dilectione inducimur ad luctum. Pſalmo 119: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Et hoc deſiderium ſanctorum eſt ita vehemens, quod propter hoc deſiderant mortem, quæ ſecundum ſe fugienda eſt. 2. Corinthios 5: Audemus, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari a corpore, & præſentes eſſe ad Deum. Item, ſecundum ſecundam expoſitionem illi, qui ſervant mandata, ſunt in luctu: quia licet ſint dulcia animæ, tamen carni ſunt amara, quæ continue maceratur. Pſalm. 125: Euntes ibant, & flebant, quantum ad carnem: venientes autem venient cum exultatione, quantum ad animam. Item, ſecundum tertiam expoſitionem ex pugna, quæ continue eſt inter carnem, & ſpiritum provenit luctus. Non enim poteſt fieri, quin anima ſaucietur ad minus per venialia a carne, & ideo ut expietur eſt in luctu.

Pſalm.

Pſalm. 6: Lavabo per ſingulas noctes, ideſt, obſcuritates peccati, lectum meum, ideſt, conſcientiam meam. Et qui ſic plorant perveniunt ad patriam, ad quam nos perducat &c.

Quarta petitio.

PAnem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Multoties accidit, quod aliquis ex magna ſcientia, & ſapientia efficitur timidus: & ideo eſt ei neceſſaria fortitudo cordis, ne deficiat in neceſſitatibus. Eſaj. 40: Qui dat laſſo virtutem, & his, qui non ſunt, fortitudinem, & robur multiplicat. Hanc autem fortitudinem Spiritus Sanctus dat. Ezech. 2: Ingreſſus eſt in me ſpiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos. Eſt autem hæc fortitudo, quam Spiritus Sanctus dat, ut cor hominis non deficiat timore rerum neceſſariarum, ſed credat firmiter quod omnia, quæ ſunt ei neceſſaria, miniſtrentur ſibi a Deo. Et ideo Spiritus Sanctus, qui hanc fortitudinem dat, docet nos petere a Deo, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: unde Spiritus fortitudinis dicitur. Sciendum eſt autem, quod in tribus præcedentibus petitionibus petuntur ſpiritualia, quæ hic inchoantur in hoc mundo, ſed non perficiuntur niſi in vita æterna. Cum enim petimus quod ſanctificetur nomen Dei, petimus quod cognoſcatur ſanctitas Dei. Cum vero petimus quod adveniat regnum Dei, petimus quod ſimus participes vitæ æternæ. Cum autem oramus quod fiat voluntas Dei, petimus quod compleatur voluntas ejus in nobis. Quæ omnia etſi inchoentur in hoc mundo, non tamen poſſunt haberi perfecte niſi in vita æterna: & ideo neceſſarium fuit aliqua petere neceſſaria, quæ perfecte poſſent haberi in vita præſenti: & inde eſt quod Spiritus Sanctus docuit petere neceſſaria in vita præſenti, quæ perfecte

hic habentur. Simul etiam ut oſtendat quod etiam temporalia providentur nobis a Deo, & hoc eſt quod dicit: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: in quibus quidem verbis docuit nos vitare quinque peccata, quæ conſueverunt contingere ex deſiderio rerum temporalium. Primum peccatum eſt, quod homo per immoderatum appetitum petit ea, quæ ſtatum, & conditionem ejus excedunt, non contentus his, quæ decent eum: ſicut ſi deſiderat veſtes, non vult eas ut miles, ſi eſt miles, ſed ſicut Comes: non ut clericus, ſi eſt clericus, ſed ſicut Epiſcopus, & hoc vitium retrahit homines a ſpiritualibus, in quantum nimis inhæret eorum deſiderium temporalibus. Hoc autem vitium docuit nos vitare Dominus, docens nos petere panem tantum, ideſt neceſſaria ad præſentem vitam ſecundum conditionem uniuſcujuſque, quæ omnia ſub nomine panis intelliguntur: unde non docuit delicata petere, non diverſa, non exquiſita, ſed panem ſine quo vita hominis duci non poteſt, quia omnibus communis eſt. Eccleſiaſt. 29: Initium vitæ hominis panis, & aqua. Apoſtolus 1. Timot. 6: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Secundum vitium eſt, quod aliqui in acquiſitione rerum temporalium alios moleſtant, & defraudant. Hoc vitium eſt adeo periculoſum, quo eſt difficile bona ablata reſtitui. Non enim dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, ſecundum Auguſtinum. Quod quidem vitium docuit nos vitare, docens nos petere panem noſtrum, non alienum. Raptores enim non comedunt panem ſuum, ſed alienum. Tertium eſt ſuperflua ſollicitudo. Aliqui enim ſunt, qui numquam ſunt contenti de eo, quod habent, ſed ſemper plus volunt, quod quidem immoderatum eſt: quia deſiderium debet moderari ſecundum neceſſitatem. Prov. 30: Divitias, & paupertatem ne dederis mihi, ſed tan-

tantùm victui meo tribue neceſſaria &c. Et hoc monuit nos vitare dicens: Panem noſtrum quotidianum, ideſt, unius diei, vel unius temporis. Quartum vitium eſt immoderata voracitas. Sunt enim aliqui, qui tantum volunt conſumere uno die, quod ſufficeret pluribus diebus, & iſti petunt non panem quotidianum, ſed decem dierum: & ex hoc quod nimis expendunt, contingit quod omnia conſumunt. Prover. 23: Vacantes potibus, & dantes ſymbola, conſumentur. Eccl. 19: Operarius ebrioſus non locupletabitur. Quintum vitium eſt ingratitudo. Nam cum aliquis ex divitiis ſuperbit, & non recognoſcit a Deo ea, quæ habet, hoc eſt valde malum: quia omnia, quæ habemus ſive ſpiritualia, ſive temporalia a Deo ſunt. 1. Paral. 29: Omnia tua ſunt, quæ de manu tua accepimus. Ideo ad removendum hoc vitium dicit: Da nobis, & panem noſtrum, ut ſciamus quod omnia noſtra a Deo ſunt. Sed de hoc habemus unum documentum: quia aliquando aliquis habet multas divitias, & ex eis nullam utilitatem conſequitur, ſed damnum ſpirituale, & temporale. Nam aliqui propter divitias perierunt. Eccleſ. 6: Eſt & aliud malum, quod vidi ſub ſole, & quidem frequens apud homines. Vir cui dedit Deus divitias, & ſubſtantiam, & honorem, & nihil deeſt animæ ſuæ ex omnibus, quæ deſiderat, nec tribuit ei poteſtatem Deus ut comedat ex eo, ſed homo extraneus vorabit illud. Item, Eccleſ. 5: Divitiæ congregatæ in malum Domini ſui. Debemus ergo petere ut divitiæ noſtræ ſint nobis ad utilitatem, & hoc petimus cum dicimus: Panem noſtrum da nobis, id eſt, fac divitias nobis utiles. Job. 20: Panis ejus in utero illius vertetur in fel aſpidum intrinſecus. Divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Aliud vitium eſt in rebus mundi, ſcilicet ſuperflua ſollicitudo. Nam aliqui ſunt,

qui hodie ſollicitantur de rebus temporalibus, quæ erunt uſque ad unum annum. Et qui hoc habent numquam quieſcunt. Matth. 6: Nolite ſolliciti eſſe dicentes, quid manducabimus &c. Et ideo Dominus docet nos petere, quod hodie detur nobis panis noſter, ideſt ea, quæ ſunt nobis neceſſaria ad præſens tempus. Invenitur quidem alius duplex panis, ſcilicet ſacramentalis, & panis verbi Dei. Petimus ergo panem noſtrum ſacramentalem, qui quotidie in Eccleſia conficitur, ut ſicut illud accipimus in Sacramento, ita detur nobis ad ſalutem. Joan. 6: Ego ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi. 1. Cor. 11: Qui manducat, & bibit indigne, judicium ſibi manducat, & bibit. Item alius panis eſt verbum Dei. Matt. 4: Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Petimus ergo, ut det nobis panem, ideſt verbum ſuum: ex hoc autem provenit homini beatitudo, quæ eſt fames juſtitiæ. Nam poſtquam ſpiritualia habentur, magis deſiderantur, & ex hoc deſiderio provenit fames, & ex fame ſatietas vitæ æternæ.

Quinta petitio.

ET dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Inveniuntur aliqui magnæ ſapientiæ, & fortitudinis: & quia nimis confidunt de virtute ſua, non agunt ſapienter, quæ agunt, nec perducunt quod intendunt ad complementum. Prov. 20: Cogitationes conſiliis roborantur. Sed notandum, quod Spiritus Sanctus, qui dat fortitudinem, dat etiam conſilium. Nam omne bonum conſilium de ſalute hominum eſt a Spiritu Sancto. Tunc autem conſilium eſt homini neceſſarium, quando eſt in tribulatione, ſicut conſilium medicorum cum aliquis infirmatur. Unde & homo cum ſpiritualiter in-

firmetur per peccatum, debet quærere consilium ut sanetur. Consilium autem peccatori necessarium ostenditur. Daniel. 4. cum dicitur: Consilium meum placeat tibi rex. Peccata tua eleemosynis redime. Optimum ergo consilium contra peccata est eleemosyna, & misericordia: & ideo Spiritus Sanctus docet peccatores petere, & orare. Dimitte nobis debita nostra. Debemus autem Deo illud, quod auferimus de jure suo: jus autem Dei est ut faciamus voluntatem suam præferendo eam voluntati nostræ. Auferimus ergo Deo jus suum, cum præferimus voluntatem nostram voluntati suæ, & hoc est peccatum; peccata ergo sunt debita nostra. Est ergo consilium Spiritus Sancti, ut petamus a Deo veniam peccatorum: & ideo dicimus; Dimitte nobis debita nostra. Possumus autem in his verbis tria considerare. Primum est, quare fit hæc petitio: secundum, quomodo impleatur: tertium est, quid requiritur ex parte nostra ut impleatur. Circa primum sciendum, quod ex hac petitione possumus duo colligere, quæ necessaria sunt hominibus in vita ista. Unum est, quod homo semper sit in timore, & humilitate. Aliqui enim fuerunt ita præsumptuosi, qui dicerent, quod homo poterat vivere in mundo isto, ita quod ex se poterat vitare peccata. Sed hoc nulli datum est, nisi soli Christo, qui habuit spiritum non ad mensuram, & Beatæ Virgini, quæ fuit plena gratiæ, in qua nullum peccatum fuit, sicut dicit Augustinus: De qua, scilicet Virgine, cum de peccatis agitur, nullam volo fieri mentionem. Sed de aliis sanctis nulli concessum est, quin ad minus veniale peccatum incurreret; 1. Joan. 1: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: & hoc etiam probatur per petitionem istam. Constat enim quod omnibus sanctis, & hominibus convenit dicere Pater noster, in quo

di-

dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ergo omnes recognoſcunt, & confitentur ſe peccatores, vel debitores. Si ergo peccator es, debes timere, & humiliari. Aliud eſt, quod ſemper vivamus in ſpe, quia licet ſimus peccatores, non debemus deſperare, ne deſperatio ducat nos ad majora; & diverſa peccata, ſicut dicit Apoſt. Eph. 4: Qui deſperantes ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ &c. ergo multum eſt utile, quod ſemper ſperemus: quia quantumcunque homo ſit peccator, debet ſperare quod Deus, ſi perfecte conteratur, & convertatur, dimittet ei. Hæc autem ſpes firmatur in nobis cum petimus; Dimitte nobis debita noſtra. Sed hanc ſpem abſtulerunt Novatiani, qui dixerunt, quod qui ſemel peccabant poſt baptiſmum, numquam conſequebantur miſericordiam. Hoc autem non eſt verum, ſi verum dixit Chriſtus dicendo; Omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me, Matth. 18. In quacumque ergo die petes, poteris conſequi miſericordiam, ſi roges cum pœnitudine peccati. Sic igitur ex hac petitione conſurgit timor, & ſpes, quia omnes peccatores contriti, & confitentes miſericordiam conſequuntur, & ideo neceſſaria fuit hæc petitio. Circa ſecundum ſciendum eſt, quod in peccato ſunt duo, ſcilicet culpa, qua offenditur Deus, & pœna, quæ debetur pro culpa: ſed culpa remittitur in contritione, quæ eſt cum propoſito confitendi, & ſatisfaciendi. Pſalm. 31: Dixi, confitebor adverſum me injuſtitiam meam Domino: & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Non eſt igitur deſperandum, ex quo ad remiſſionem culpæ ſufficit contritio cum propoſito confitendi. Sed forte quis dicet. Ex quo dimittitur peccatum in contritione, ad quid neceſſarius eſt Sacerdos? Ad hoc dicendum eſt, quod Deus in contritione dimittit culpam, & pœna æterna commutatur in temporalem, ſed nihilominus manet adhuc obli-

ga-

gatus ad pœnam temporalem : unde si decederet sine confessione, non contempta tamen, sed præventa, iret ad purgatorium, cujus pœna, sicut dicit Augustinus est, maxima. Quando ergo confiteris, Sacerdos absolvit te de hac pœna in clavium virtute, cui te subjeceris in confessione, & ideo dixit Christus Apostolis ; Jo. 20: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c. Unde quando semel confitetur quis, dimittitur ei aliquid de pœna hujusmodi: & similiter quando iterum confitetur, & posset toties confiteri, quod tota sibi dimitteretur. Invenerunt autem successores Apostolorum alium modum remissionis hujus pœnæ, scilicet beneficia indulgentiarum, quæ existenti in charitate tantum valent, quantum sonant, & quantum pronunciantur. Quod autem Papa hoc possit, satis patet. Nam multi sancti multa bona fecerunt, & tamen isti non peccaverunt: ad minus mortaliter, & hæc bona fecerunt in utilitatem Ecclesiæ. Similiter meritum Christi, & Beatæ Virginis sunt sicut in thesauro, unde summus Pontifex, & illi, quibus ipse committit, possunt hujusmodi merita ubi necesse est, dispensare. Sic ergo dimittuntur peccata non solum quantum ad culpam in contritione ; sed etiam quantum ad pœnam in confessione ; & per indulgentias. Circa tertium sciendum, quod ex parte nostra requiritur, ut nos dimittamus proximis nostris offensas factas nobis ; unde dicitur : Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris ; aliter Deus non dimitteret nobis. Eccles. 28: Homo homini servat iram, & a Deo quærit medelam? Luc. 6: Dimittite, & dimittemini : & ideo solummodo in ista petitione ponitur conditio cum dicitur, Sicut & nos dimittimus &c. Si ergo non dimittis, non dimittetur tibi. Sed posses dicere : Ego dicam præcedentia, scilicet dimitte nobis, sed illud, scilicet sicut &

nos

nos &c. tacebo: ergo Chriſtum decipere quæris? ſed certe non decipis. Nam Chriſtus, qui hanc orationem fecit, bene recordatur ejus, unde non poteſt decipi, ergo ſi dicis ore, adimpleas corde. Sed quæritur utrum ille, qui non proponit dimittere proximo ſuo, debeat dicere: Sicut & nos dimittimus &c. Videtur quod non, quia mentitur. Dicendum, quod non mentitur, quia non orat in perſona ſua, ſed Eccleſiæ, quæ non decipitur, & ideo ponitur ipſa petitio in plurali. Sed ſciendum, quod duobus modis dimittitur. Unus eſt perfectorum, ut ſcilicet offenſus requirat offendentem; Pſalm. 33: Inquire pacem. Alius eſt communiter omnium, ad quem tenentur omnes, ut ſcilicet petenti veniam tribuat; Eccleſ. 28: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſolventur. Ex hoc ſequitur alia beatitudo: Beati miſericordes. Miſericordia enim facit nos miſereri proximo noſtro.

Sexta petitio.

ET ne nos inducas in tentationem. Sunt aliqui, qui licet peccaverint, tamen deſiderant veniam conſequi de peccatis, unde & confitentur, & pœnitent, ſed tamen non adhibent totum ſtudium, quod deberent, ut iterato in peccata non ruant. Quod quidem non eſt conveniens, ut ſcilicet ex una parte ploret quis peccata, dum pœnitet, ex alia unde ploret, accumulet dum peccat; & propter hoc dicitur Eſai. 1: Lavamini, mundi eſtote &c. Et ideo ſicut ſupradictum eſt, Chriſtus in præcedenti docuit nos petere veniam peccatorum. In hac vero docet nos petere ut poſſimus vitare peccata, ut ſcilicet non inducamur in tentationem, per quam labamur in peccatis, cum dixit: Et ne nos inducas &c. Circa quod tria quæruntur. Primo, quid ſit tentatio: ſe-

ſecundo, qualiter homo tentatur, & a quo: tertio vero, quomodo liberatur in tentatione. Circa primum ſciendum eſt, quod tentare nihil aliud eſt, quam experiri, ſeu probare, unde tentare hominem eſt probare virtutem ejus. Experitur autem, ſeu probatur virtus hominis dupliciter, ſecundum quod duo exigit hominis virtus. Unum pertinet ad bene operandum, ſcilicet quod bene operetur: aliud eſt, quod caveat a malo. Pſalm. 33: Declina a malo, & fac bonum &c. Probatur ergo virtus hominis quandoque quantum ad hoc quod bene facit, quandoque vero quantum ad hoc quod ceſſet a malo. Quantum ad primum probatur homo utrum inveniatur promptus ad bonum, ut ad jejunandum, & hujuſmodi. Tunc enim eſt virtus tua magna, quando promptus inveniris ad bonum: & hoc modo Deus probat aliquando hominem, non quod lateat eum virtus hominis, ſed ut eam omnes cognoſcant, & detur omnibus in exemplum. Sic tentavit Deus Abraham, Geneſis 22. & Job. Et ideo Deus ſæpe immittit tribulationes juſtis, ut dum patienter ſuſtinent, appareat virtus eorum, & in virtute proficiant. Deuteron. 13: Tentat vos Dominus Deus veſter, ut palam fiat utrum diligatis eum, an non. Sic ergo Deus tentat provocando ad bonum. Quantum ad ſecundum, probatur virtus hominis per inductionem ad malum: & ſi bene reſiſtit, & non conſentit, tunc virtus hominis magna eſt: ſi vero homo ſuccumbit tentationi, tunc virtus hominis nulla eſt. Hoc autem modo nullus tentatur a Deo, quia ſicut dicitur Jac. 1: Deus intentator malorum eſt &c. Sed tentatur homo a propria carne, a diabolo, & a mundo. A carne dupliciter. Primo, quia caro inſtigat ad malum. Caro enim ſemper quærit delectationes ſuas, ſcilicet carnales, in quibus eſt ſæpe peccatum. Qui enim immoratur delectationi-

ni-

nibus carnalibus, negligit ſpiritualia. Jac. 1: Unuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua. Secundo, tentat caro retrahendo a bono. Nam ſpiritus quantum eſſet de ſe, ſemper delectaretur in ſpiritualibus bonis, ſed caro aggravans impedit ſpiritum. Sap. 9: Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam. Rom. 7: Condelector legi Dei ſecundum interiorem hominem; video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Sed hæc tentatio, ſcilicet carnis, eſt valde gravis, quia inimicus noſter, ſcilicet caro, conjunctus eſt nobis: & ſicut dicit Boetius, nulla peſtis efficacior eſt ad nocendum, quam familiaris inimicus, & ideo contra eam vigilandum eſt, Matth. 26: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Diabolus fortiſſime tentat. Nam poſtquam conculcatur caro, inſurgit alius, ſcilicet diabolus, contra quem eſt nobis magna colluctatio, Apoſt. Epheſ. 6: Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem, & ſanguinem, ſed adverſus principes, & poteſtates &c. Unde & ſignanter dicitur tentator 1. Theſſalo. 3: Ne forte tentaverit vos is, qui tentat &c. In tentatione autem ſua callidiſſime procedit. Ipſe enim ſicut bonus dux exercitus, qui obſidet aliquod caſtrum, conſiderat infirma ejus, quæ impugnare vult, & ex illa parte unde magis eſt homo debilis, tentat eum. Et ideo tentat de illis vitiis, ad quæ homines conculcata carne magis proni ſunt, ut de ira, de ſuperbia, & de aliis ſpiritualibus vitiis. 1. Pet. 5: Adverſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. Facit autem duo diabolus dum tentat, quia non ſtatim proponit illi, quem tentat, malum aliquod apparens, ſed aliquid quod habeat ſpeciem boni; ut ſaltem in ipſo principio per illud removeat eum aliquantulum a propoſito

ſuo

ſuo principali, quia poſtmodum facilius inducit ipſum ad peccandum, quando illum vel modicum avertit. Apoſt. 2. Corint. 11; Ipſe ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis. Deinde poſtquam induxit eum ad peccandum, ſic alligat eum, ut non permittat eum a peccatis reſurgere. Job. 40: Nervi teſticulorum ejus perplexi ſunt. Sic ergo duo facit diabolus, quia decipit, & deceptum detinet in peccato. Sed mundus dupliciter tentat. Primo, per nimium, & immoderatum deſiderium rerum temporalium. Apoſtolus 1. Timoth. 6: Radix omnium malorum eſt cupiditas. Secundo, per perſecutores & tyrannos terrendo. Job 37: Nos quoque involvimur tenebris. 2. Tim. 3: Omnes qui pie volunt vivere in Chriſto Jeſu, perſecutionem patientur. Matth. 10; Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Sic ergo patet, quid eſt tentatio, & qualiter tentatur homo, & a quo. Sequitur videre qualiter homo liberatur. Circa quod ſciendum eſt, quod Chriſtus docet nos rogare non ut tentemur, ſed ut non inducamur in tentationem. Nam ſi homo vincit tentationem, meretur coronam; & ideo dicitur Jacob. 1: Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in tentationes varias incideritis. Eccleſ. 2; Fili, accedens ad ſervitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem, Item, Jac. 1: Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ; & ideo docet petere ut non inducamur in tentationem per conſenſum. 1. Corint. 10: Tentatio vos non apprehendat niſi humana. Nam tentari humanum eſt, ſed conſentire diaboliçum eſt, Sed numquid Deus inducit ad malum, quia diçit, Et ne nos inducas in tentationem? Diço quod Deus dicitur inducere ad malum permittendo, in quantum ſcilicet propter multa peccata ſubtrahit homini gratiam ſuam, qua ſublata homo labitur in peccatum: & ideo

can-

cantamus in Pſal. 70: Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me Domine. Regit autem hominem ne inducatur in tentationem per fervorem charitatis: quia quælibet charitas quantumcumque parva, poteſt reſiſtere cuilibet peccato. Cantic. 8: Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Item, per lumen intellectus, quo inſtruit nos de agendis: quia ſicut dicit Philoſophus, omnis peccans eſt ignorans. Pſal. 31: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te. Hoc autem petebat David, qui dicebat: Illumina oculos meos ne umquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, prævaiui adverſus eum, Pſalm. 12; hoc autem habemus per donum intellectus. Et quia cum non aſſentimus tentationi, ſervamus cor mundum, de quo Marc. 5: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt: ideo ex hoc pervenimus ad viſionem Dei, ad quam nos perducat.

Septima petitio.

SEd libera nos a malo. Supra docuit nos Dominus petere veniam peccatorum, & quomodo poſſumus vitare tentationes: hic vero docet petere præſervationem a malis, & hæc petitio eſt generalis contra omnia mala, ſcilicet peccata, infirmitates, & afflictiones, ſicut dicit Auguſtinus. Sed quia de peccato, & tentatione dictum eſt, dicendum eſt de aliis malis, ſcilicet adverſitatibus, & afflictionibus omnibus hujus mundi, a quibus Deus liberat quadrupliciter. Primo, ne ſuperveniat afflictio, ſed hoc raro contingit: quoniam ſancti in mundo iſto affliguntur, quia ut dicitur 2. Timo. 3: Omnes qui pie volunt vivere in Chriſto Jeſu, perſecutionem patientur. Sed tamen alicui Deus concedit aliquando, ut non affligatur a malo, quando ſcilicet cognoſcit

eum

eum impotentem, & non posse resistere: sicut medicus infirmo debili non dat violentas medicinas. Apoc. 3: Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, quia modicum habes virtutem. In patria autem erit generale hoc, quia nullus affligetur ibi. Job. 5: In sex tribulationibus, scilicet præsentis vitæ, quæ per sex ætates distinguitur, liberabit te, in septima non tanget te malum. Apoc. 7: Non esurient, neque sitient amplius. Secundo, liberat quando in afflictionibus consolatur, nam nisi Deus consolaretur, non posset homo subsistere. 2. Corin. 1: Supra modum gravati sumus supra virtutem nostram. 2. Corin. 7: Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus. Psalm. 93: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. Tertio, quia afflictis tot bona facit, quot transunt mala oblivioni. Tob. 3: Post tempestatem tranquillum facis. Sic ergo afflictiones, & tribulationes hujus mundi non sunt timendæ, quia facile tolerantur, & propter consolationem admixtam, & propter brevitatem. Apost. 2. Corint. 4: Id quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis; quia ex his pervenitur ad vitam æternam. Quarto, quia tentatio, & tribulatio convertitur in bonum, & ideo non dicit, Libera nos a tribulatione, sed a malo, quia tribulationes sunt sanctis ad coronam, & inde est quod gloriantur de tribulationibus. Apostol. Roman. 3: Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur. Tob. 3: In tempore tribulationis peccata dimittis. Liberat ergo Deus hominem a malo, & tribulationibus, eas in bonum convertendo, quod est signum maximæ sapientæ, quia sapientis est malum or-

dinare in bonum: & hoc fit per patientiam, quæ habetur in tribulationibus. Ceteræ vero virtutes bonis utuntur, ſed patientia malis, & ideo ſolum in malis, ideſt in adverſitatibus eſt neceſſaria. Proverb. 19: Doctrina viri per patientiam noſcitur: & ideo Spiritus Sanctus per donum ſapientiæ facit nos petere, & per hoc pervenimus ad beatitudinem, ad quam ordinat pax, quia per patientiam pacem habemus, & in tempore proſpero, & adverſo; & ideo pacifici dicuntur filii Dei, quia ſunt ſimiles Deo, quia ſicut Deo nihil nocere poteſt, ita nec eis, quia nec proſpera, nec adverſa: & ideo beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Amen, eſt confirmatio univerſalis omnium petitionum.

Compendioſa expoſitio totius orationis.

PAter noſter. Ut in ſumma exponatur, ſciendum eſt quod in oratione Dominica continentur omnia, quæ deſiderantur, & omnia, quæ fugiuntur. Inter omnia autem deſiderabilia illud plus deſideratur, quod plus amatur, & hoc eſt Deus: & ideo primo petis gloriam Dei cum dicis, Sanctificetur nomen tuum. A Deo autem deſideranda ſunt tria, quæ pertinent ad te, Primum eſt, quod pervenias ad vitam æternam, & hoc petis cum dicis: Adveniat regnum tuum. Secundum eſt, quod facias voluntatem Dei, & juſtitiam, & hoc petis cum dicis: Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra. Tertium eſt, ut habeas neceſſaria ad vitam, & hoc petis cum dicis; Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: & de his tribus dicit Dominus Matth. 6; Primum quærite regnum Dei, quantum ad primum: & juſtitiam ejus, quantum ad ſecundum: & hæc omnia adjicientur vobis, quantum ab tertium. Illa autem, quæ vi-

tan-

fanda ſunt, & fugienda, ſunt illa, quæ contrariantur bono. Bonum autem quod primo deſiderabile eſt, eſt quadruplex, ut dictum eſt. Et primum eſt gloria Dei, & huic nullum malum eſt contrarium. Job. 35: Si peccaveris, quid ei nocebis? ſi juſte egeris, quid donabis ei? Nam & de malo in quantum punit, & de bono in quantum remunerat, reſultat gloria Dei. Secundum bonum eſt vita æterna, & huic contrariatur peccatum, quia per peccatum perditur: & ideo ad hoc removendum dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus &c. Tertium bonum eſt juſtitia, & bona opera, & huic contrariatur tentatio, quia tentationes impediunt nos a bono operando; & ad hoc removendum petimus: Et ne nos inducas in tentationem. Quartum bonum ſunt bona neceſſaria, & huic contrariantur adverſitates, & tribulationes: ad hoc removendum petimus: Sed libera nos a malo, Amen.

Explicit expoſitio orationis Dominicæ ſecundum Sanctum Thomam de Aquino, Ordinis Prædicatorum.

INCIPIT EJUSDEM EXPOSITIO

Devotiſſima ſuper Salutatione Angelica, ſcilicet, Ave Maria.

Opuſculum Octavum.

AVe Maria gratia plena, Dominus tecum. In ſalutatione iſta continentur tria. Unam partem fecit Angelus, ſcilicet Ave gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Aliam partem fecit Eliſabeth mater Joannis Baptiſtæ, ſcilicet Benedictus fructus ventris tui. Tertiam partem addidit Eccleſia, ſcilicet Maria; nam Angelus non dixit, Ave Maria, ſed Ave gratia plena. Et hoc nomen, ſcilicet Maria, ſecundum ſuam interpretationem convenit dictis Angeli, ſicut patebit. Eſt ergo circa primum conſiderandum, quod antiquitus erat valde magnum, quod Angeli apparerent hominibus: vel quod homines facerent eis reverentiam, habebant pro maxima laude. Unde & ad laudem Abrahæ ſcribitur quod recepit Angelos hoſpitio, quod exhibuit eis reverentiam, Quod autem Angelus faceret homini reverentiam, numquam fuit auditum, niſi poſtquam ſalutavit Beatam Virginem reverenter dicens, Ave. Quod autem antiquitus non reverebatur hominem Angelus, ſed homo Angelum, ratio eſt, quia Angelus erat major homine, & hoc quantum ad tria. Primo, quantum ad di-

gui-

gnitatem : ratio eſt , nam Angelus eſt naturæ ſpiritualis . Pſalm. 130 : Qui facit Angelos ſuos ſpiritus &c. Homo vero eſt naturæ corruptibilis . Unde dicebat Abraham : Loquar ad Dominum meum , cum ſim pulvis , & cinis . Non ergo erat decens , ut ſpiritualis , & incorruptibilis creatura reverentiam exhiberet corruptibili , ſcilicet homini . Secundo , quantum ad familiaritatem ad Deum . Nam Angelus eſt Deo familiaris , utpote aſſiſtens . Daniel. 7 : Millia millium miniſtrabant ei , & decies millies centena millia aſſiſtebant ei . Homo vero eſt quaſi extraneus , & elongatus a Deo per peccatum . Pſalm. 54 : Elongavi fugiens . Ideo conveniens eſt , ut homo revereatur Angelum , utpote propinquum , & familiarem Regis . Tertio , præminebat propter plenitudinem ſplendoris gratiæ divinæ . Angeli enim participant ipſum lumen divinum in ſumma plenitudine . Job.25 : Numquid eſt numerus militum ejus , & ſuper quem non ſurget lumen ejus ? Et ideo ſemper apparent cum lumine . Sed homines etſi aliquid participent de ipſo lumine gratiæ , parum tamen , & in obſcuritate quadam . Non ergo decens erat , ut homini reverentiam exhiberet , quouſque aliquis inveniretur in humana natura , qui in his tribus excederet Angelos : & hæc fuit Beata Virgo . Et ideo ad deſignandum , quod in his tribus excedebat eum , voluit ei Angelus reverentiam exhibere , unde dixit , Ave . Unde Beata Virgo exceſſit Angelos in iis tribus , & primo in plenitudine gratiæ , quæ magis eſt in Beata Virgine , quam in aliquo Angelo , & ideo ad inſinuandum hoc Angelus ei reverentiam exhibuit dicens , Gratia plena ; quaſi diceret : Ideo exhibeo reverentiam , quia me excellis in plenitudine gratiæ . Dicitur autem Beata Virgo plena gratia quantum ad tria . Primo , quantum ad animam , in qua habuit omnem plenitudinem gratiæ .

Nam gratia Dei datur ad duo, scilicet ad bonum operandum, & ad vitandum malum, & quantum ad ista duo perfectissimam gratiam habuit Beata Virgo. Nam ipsa omne peccatum vitavit magis quam aliquis sanctus post Christum. Peccatum enim aut est originale, & de isto fuit mundata in utero: aut mortale, aut veniale, & de istis libera fuit. Unde Canticorum 4: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Aug. in lib. de natura & gratia: Excepta Sancta Virgine Maria, si omnes Sancti, & Sanctæ cum hic viverent, interrogati fuissent, utrum sine peccato essent, omnes una voce clamassent: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Excepta, inquam, hac sancta Virgine, de qua propter honorem Domini cum de peccato agitur, nullam prorsus volo quæstionem habere. Scimus enim, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad peccatum ex omni parte vincendum, quæ illum concipere, & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Sed Christus excellit Beatam Virginem in hoc, quod sine originali conceptus, & natus est; Beata autem Virgo in originali est concepta, sed non nata. Ipsa etiam omnium virtutum opera exercuit, alii autem Sancti specialia quædam, quia alius fuit humilis, alius castus, alius misericors: & ideo ipsi dantur in exemplum specialium virtutum, sicut Beatus Nicolaus in exemplum misericordiæ &c. Sed Beata Virgo in exemplum omnium virtutum: quia in ea reperis exemplum humilitatis. Luc. 1: Ecce ancilla. Et post: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Castitatis, quoniam virum non cognosco, & omnium virtutum, ut satis patet. Sic ergo plena est gratia Beata Virgo & quantum ad boni operationem, & quantum ad mali vitationem. Secundo, plena fuit gratia quantum ad redundantiam animæ ad carnem, vel corpus. Nam magnum

gnum eſt in ſanctis habere tantum de gratia, quod ſanctificet animam: ſed anima beatæ Virginis ita fuit plena, quod ex ea refudit gratiam in carnem, ut de ipſa conciperet filium Dei: & ideo dicit Hugo de S. Victore: Quia in corde ejus amor Spiritus Sancti ſingulariter ardebat, ideo in carne ejus mirabilia faciebat, in tantum quod de ea naſceretur Deus, & homo. Lucæ 1: Quod enim naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Tertio, quantum ad refuſionem in omnes homines. Magnum enim eſt in quolibet ſancto, quando habet tantum de gratia, quod ſufficit ad ſalutem multorum: ſed quando haberet tantum, quod ſufficeret ad ſalutem omnium hominum de mundo, hoc eſſet maximum, & hoc eſt in Chriſto, & in Beata Virgine. Nam in omni periculo potes ſalutem obtinere ab ipſa Virgine glorioſa. Unde Canticorum 4: Mille clypei, ideſt remedia contra pericula, pendent &c. Item, in omni opere virtutis potes eam habere in adjutorium, & ideo dicit ipſa Eccleſiaſtici 24: In me omnis ſpes vitæ, & virtutis. Sic ergo plena eſt gratia, & excedit Angelos in plenitudine gratiæ: & propter hoc convenienter vocatur Maria, quæ interpretatur illuminata in ſe. Unde Eſai. 58: Implebit ſplendoribus animam tuam: & illuminatrix in alios, quantum ad totum mundum, & ideo aſſimilatur Soli, & Lunæ. Secundo, excellit Angelos in familiaritate divina, & ideo hoc deſignans Angelus, dixit: Dominus tecum, quaſi dicat: Ideo exhibeo tibi reverentiam, quia tu familiarior es Deo quam ego, nam Dominus eſt tecum. Dominus, inquit, Pater cum eodem Filio, quod nullus Angelus, nec aliqua creatura habuit. Luc. 1: Quod enim naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Deus filius in utero. Eſai. 12: Exulta, & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui ſanctus Iſrael. Aliter eſt ergo

Dominus cum Beata Virgine, quam cum Angelo, quia cum ea ut Filius, cum Angelo ut Dominus. Dominus Spiritus Sanctus, ſicut in templo, unde dicitur Templum Domini, ſacrarium Spiritus Sancti, quia concepit ex Spiritu Sancto. Luc. 1: Spiritus Sanctus ſuperveniet in te. Sic ergo familiarior cum Deo eſt Beata Virgo, quam Angelus: quia cum ipſa Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus Sanctus, ſcilicet tota Trinitas. Unde cantatur de ea: Totius Trinitatis nobile triclinium. Hoc autem verbum, Dominus tecum, eſt nobilius verbum, quod ſibi dici poſſit. Merito ergo Angelus reveretur Beatam Virginem, quia Mater Domini, & ideo Domina eſt. Unde convenit ei hoc nomen Maria, quod Syra lingua interpretatur, Domina. Tertio excedit Angelos quantum ad puritatem, quia Beata Virgo non ſolum erat pura in ſe, ſed etiam procuravit puritatem aliis. Ipſa enim puriſſima fuit & quantum ad culpam, quia ipſa Virgo nec mortale, nec veniale peccatum incurrit. Item, quantum ad pœnam. Tres enim maledictiones datæ ſunt hominibus propter peccatum. Prima data eſt mulieri, ſcilicet quod cum corruptione conciperet, cum gravamine portaret, & in dolore pareret. Sed ab hac immunis fuit Beata Virgo, quia ſine corruptione concepit, in ſolatio portavit, & in gaudio peperit Salvatorem. Eſai. 35: Germinans germinabit exultabunda, & laudans. Secunda data eſt homini, ſcilicet quod in ſudore vultus veſceretur pane ſuo. Ab hac immunis fuit Beata Virgo, quia ut dicit Apoſt. 1. Corin. 7. Virgines ſolutæ ſunt a cura hujus mundi, & ſoli Deo vacant. Tertia fuit communis viris, & mulieribus, ſcilicet ut in pulverem reverterentur. Et ab hac immunis fuit Beata Virgo, quia cum corpore aſſumpta eſt in cœlum. Credimus enim quod poſt

mor-

mortem reſuſcitata fuerit, & portata in cœlum. Pſal. 131: Surge Domine in requiem tuam tu, & arca ſanctificationis tuæ. Sic ergo immunis fuit ab omni maledictione: & ideo benedicta in mulieribus, quia ipſa ſola maledictionem ſuſtulit, & benedictionem portavit, & januam paradiſi aperuit: & ideo convenit ei nomen Maria, quæ interpretatur ſtella maris: quia ſicut per ſtellam maris navigantes diriguntur ad portum, ita Chriſtiani diriguntur per Mariam ad gloriam. Benedictus fructus ventris tui. Peccator aliquando quærit in aliquo, quod non poteſt conſequi, ſed conſequitur illud juſtus. Prov. 13: Cuſtoditur juſto ſubſtantia peccatoris. Sic Eva quæſivit fructum, & in illo non invenit omnia, quæ deſideravit: Beata autem Virgo in fructu ſuo invenit omnia, quæ deſideravit Eva. Nam Eva in fructu ſuo tria deſideravit. Primo id, quod falſo promiſit ei diabolus, ſcilicet quod eſſent ſicut dii, ſcientes bonum, & malum. Eritis, inquit ille mendax, ſicut dii, ſicut dicitur Gen. 3. Et mentitus eſt, quia mendax eſt, & pater ejus. Nam Eva propter eſum fructus non eſt facta ſimilis Deo, ſed diſſimilis, quia peccando receſſit a Deo ſalutari ſuo, unde & expulſa eſt de paradiſo. Sed hoc invenit Beata Virgo, & omnes Chriſtiani in fructu ventris ſui, quia per Chriſtum conjungimur, & aſſimilamur Deo. 1. Joan. 3: Cum apparuerit, ſimiles ei erimus &c. Secundo in fructu ſuo Eva deſideravit delectationem, quia bonus ad edendum: ſed non invenit, quia ſtatim cognovit ſe nudam, & habuit dolorem: ſed in fructu Virginis ſuavitatem invenimus, & ſalutem. Joan. 6: Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam. Tertio fructus Evæ erat pulcher aſpectu: ſed pulchrior fructus Virginis, in quem deſiderant Angeli proſpicere. Pſalm. 44: Specioſus forma præ filiis hominum: & hoc eſt quia eſt ſplendor pa-

ter-

ternæ gloriæ. Non ergo potuit invenire Eva in fructu ſuo, quod nec quilibet peccator in peccatis. Et ideo quæ deſideramus quæramus in fructu Virginis. Eſt autem hic fructus benedictus a Deo, quia ſic replevit eum omni gratia, quod pervenit ad nos exhibendo ei reverentiam. Ephe. 1: Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in Chriſto. Ab Angelis, Apocalypſis 7: Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo noſtro. Ab hominibus; Apoſt. Philip. 2: Omnis lingua confiteatur, &c. Pſalm. 117: Benedictus qui venit in nomine Domini. Sic ergo & Virgo benedicta: ſed & magis benedictus fructus ejus.

Explicit Opuſculum octavum, vel expoſitio Salutationis Angelicæ ſecundum S. Thomam de Aquino Ordinis Prædicatorum.

ADMONITIO.

QUod ſequitur Opuſculum, ſicut & alia nonnulla, ex reliquorum numero tamquam ſuppoſititia, vel ſaltem dubia plerique expungunt, tum quia a veteribus, qui D. Thomæ Opuſcula recenſuerunt, prætermiſſa ſilentio, tum quia ingenium ejuſdem, ac ſtilum haud præſeferre videantur: unde & in Romana Editione diverſa characterum forma præ ceteris diſtinguuntur, ut a ceteris, quæ genuina habentur, facilius quæ in dubium revocari ſolent ſecerni poſſent. Quid vero de iſtis ſentiendum ſit, aliorum eſto judicium. Ceterum quoniam probabili tantum ratione a D. Thoma hæc Opuſcula abiudicari poſſunt, evidenti ratione non poſſunt, idcirco eadem cum ceteris recenſemus, eo quod in

aliis

aliis Editionibus sequentis titulo gaudent; tum hoc monitum præposuimus, ne malæ fidei argueremur, ea pro germanis obtrudentes, quæ aliqua saltem ratione in dubium ab aliquibus vocari solent.

RESPONSIO EJUSDEM AD FRATREM JOANNEM

Vercellensem Generalem Magistrum Ordinis Prædicatorum.

De articulis centum & octo sumptis ex opere Petri de Farantasio.

Opusculum Nonum.

Quæstio I.

PRIMO considerandum est, quod ratio cujuslibet est, quam significat nomen ejus, sicut ratio lapidis est, quam significat nomen ejus. Nomina autem sunt signa intellectualium conceptionum: unde ratio uniuscujusque rei significata per nomen, est conceptio intellectus, quam significat nomen. Hæc autem conceptio intellectus est quidem in intellectu sicut subjecto, in re autem intellecta sicut in repræsentato. Nam conceptiones intellectuum sunt similitudines quædam rerum intellectarum. Si autem conceptio intellectus non assimilaretur rei, falsa esset conceptio de re illa, sicut si intelligeret esse lapidem, quod non est lapidis. Ratio igitur lapidis est quidem in intellectu sicut in subjecto, in lapide autem sicut in eo, quod causat veritatem in conceptione intel-

le-

lectus intelligentis lapidem talem eſſe. Cum igitur intellectus rem aliquam comprehendit, una conceptione perfecte illam rem repræſentat, & ſic diverſas conceptiones contingit eſſe diverſarum rerum. Intellectus autem noſter Deum comprehendere non poteſt, nec ipſum in eſſentia ſua videre in ſtatu viæ, ſed aliqualiter ex rebus creatis ipſum cognoſcit: diverſæ autem perfectiones rerum creatarum, puta, ſapientia, voluntas, & hujuſmodi repræſentant quidem imperfecte divinam perfectionem. Ex hoc enim quod aliqua creatura eſt ſapiens, aliqualiter accedit ad divinam ſimilitudinem: ſimiliter ex hoc quod eſt potens, & ex hoc quod eſt volens, ita tamen quod quicquid perfectionis, ſeu nobilitatis competit creaturæ, etiam Deo competit, qui eſt creaturarum cauſſa effectiva æquivoca, ſed tamen hæc diverſa eminentius competunt Deo ſecundum ſimplicem eſſentiam ſuam. Et ſimiliter intellectus noſter ex rebus creatis ſcientiam accipiens per diverſas conceptiones aſſimilatur uni divinæ eſſentiæ, licet imperfecte. Sic igitur bonitas, ſapientia, & potentia, & ſi quid aliud hujuſmodi de Deo dicimus, differunt ratione propter diverſas conceptiones intellectus noſtri, ſed ſunt idem re, quia eſſentia divina eſt una & eadem, quam intellectus noſter diverſis conceptionibus repræſentat, ſicut etiam diverſæ res repræſentant eſſentiam divinam diverſis formis. Sic igitur ſane intelligi poteſt quod primo ponitur. Quia omnis perfectio eſt in Deo veriſſime, cum alia ſit ſapientiæ, alia bonitatis veriſſima ratio, oportet quod hæc in Deo differant ratione: quia vero modo ſimplici in ipſo ſunt, ſunt idem re. Calumnioſe autem contra hæc objicitur, quod ipſa differentia ſapientiæ, & bonitatis in Deo ſit, & non ſolum in intellectu creato. Non enim hæc intellexit ſcribens, ſed quod in Deo, ideſt, cum

de

de Deo dicuntur, differunt ratione, ideſt, ſecundum diverſas conceptiones intellectus noſtri, quæ unam divinam eſſentiam repræſentent, licet imperfecte. Patet enim jam ex dictis, quod ratio de qua mentio fit, eſt quidem in intellectu ſicut in ſubjecto, in eſſentia autem divina ſicut in repræſentato. Item, quod ſecundo objicitur, quod ratio bonitatis divinæ includit in ſapientiam, quia bonitas divina eſt ſapientia, non valet: quia bonitas divina eſt divina ſapientia ex hoc quod eſt divina, non ex hoc quod eſt bonitas: neque ex hoc quod eſt ſapientia, eſt bonitas. Hoc autem pertinet ad rationem bonitatis, & ſapientiæ, ſcilicet quod competit bonitati in quantum eſt bonitas, & ſapientiæ in quantum ſapientia. Unde patet quod etiam tertium non valet. Non enim pertinet ad rationem bonitatis, & ſapientiæ, quod huic, vel illi convenit in quantum eſt divina, ſed quod competit bonitati in quantum eſt bonitas, & ſapientiæ in quantum eſt ſapientia, ut dictum eſt.

Quæſt. II. EX præmiſſis etiam patet, quo ſanum intellectum habere poteſt quod ſecundo ponitur, ſcilicet Ratio, qua differunt divina attributa, partim fundatur ſuper rem, partim ſuper intellectum. Oportet tamen quod aliter & aliter fundetur ſuper utrumque. Nam rationes, quibus attributa differunt, fundantur in intellectu noſtro, quia ſunt in eo ſicut in ſubjecto. Fundatur autem ſuper rem, quia ſunt ſimilitudines quædam repræſentantes eſſentiam divinam ſuo modo. Sic enim dicitur ratio lapidis fundari ſuper rem, in quantum conceptio intellectus repræſentat lapidem. Quod autem in contrarium objicitur, ſcilicet, id quod omnino unum eſt, non eſt diverſitatis fundamentum, patet eſſe falſum ex præmiſſis. Nam eadem divina eſſentia a

di-

diverſis repræſentatur & in intellectu, & in natura. Sic autem intellexit ſcribens, ratione diverſorum attributorum fundari ſuper eſſentiam divinam, ſicut ſuper repræſentatum per diverſas conceptiones intellectus noſtri, quas nomina diverſa ſignificant.

Quæſt. III. EX eiſdem etiam patet hoc, quod tertio ponitur, ſanum habere intellectum, ſcilicet, Diverſitas rationis potentiæ, ſapientiæ, & bonitatis fundatur in intellectu ſicut in ſubjecto, in Deo ſicut in objecto, quod præſtat cauſſam, & fulcimentum ſuæ veritati. Ut tamen intelligatur, quod præſtat fulcimentum veritati, in quantum repræſentatur per unamquamque conceptionem intellectus noſtri intelligentis hujuſmodi attributa, non autem quantum ad hoc, quod ipſa diverſitas attributorum repræſentet aliquam diverſitatem in Deo, ut in contrarium objicitur. Hæc enim diverſitas conceptionum, ſeu rationum, non provenit ex diverſitate Dei, ſed ex defectu intellectus noſtri, qui rem unam perfecte non poteſt intelligere niſi per multa, qui intelligit attributa ſecundum quod perfectio invenitur in rebus creatis,

Quæſt. IV. QUod vero 4. ponitur. In Deo non eſt infinitas extenſiva, ſed intenſiva: non ſic eſt in ſcripto. Ibi enim ſic ſcriptum eſt. Quod objicitur de infinita emanatione. Reſpondeo, Infinitas extenſiva imperfectionis eſt, cum recedat ab unitate: infinitas autem intenſiva perfectionis eſt, cum accedat ad unitatem. Prima ergo Deo non convenit, ſed ſecunda. Patet enim quod loquitur de infinitate emanationis. Emanatio autem extenſionem habere poteſt ſecundum numerum, ſaltem in creaturis: licet Deus habere non poſſit extenſionem ſecundum quanti-

ta-

tatem dimenſivam . Intenſiva autem dicitur infinitas emanationis , & ſi non proprie , eo tamen modo loquendi quo dicitur , Deus intenſus in bonitate , quia eſt ſummus bonus. Emanatio autem divina non eſt extenſive infinita , quia non eſt infinitus numerus perſonarum emanantium , licet emanatio divina ſit æterna , ut objiciens proponit .

Quæſt. V. QUod vero 5. ponitur. In Deo producere perſonas non eſt de ratione perfectionis , ſed in creaturis eſſet : ſimpliciter intellectum falſum eſt , niſi addatur quod non eſt de ratione perfectionis abſolutæ , vel ad ſe dictæ : & hoc videtur ipſe intelligere per ea , quæ ſubdit , licet non bene exprimat . Subdit enim quia dicit , quod non eſt ad aliquid ſic producere perſonam in creaturam ,

Quæſt. VI. QUod vero *6.* ponitur , Relatio in divinis comparata ad eſſentiam , ratio ſola eſt , comparata ad objectum cujus eſt , ſi res quædam eſt : ſic intelligitur , quia relatio comparata ad eſſentiam , differt ſolum ratione ab ea , ab oppoſita autem relatione differt realiter , unde poſtea ſubdit ; Ipſa enim relatio , ſcilicet per comparationem ad eſſentiam , idem eſt quod ipſa res , ſed differt ratione : non autem intelligitur quod relatio ſit ſolum ratio , cui non reſpondeat res aliqua , ut objiciens calumniatur .

Quæſt. VII. QUod vero 7. ponitur . Lux eſt qualitas agentis univerſalis , ideſt, cœli : intelligitur univerſalis in genere naturalium agentium , & non ſimpliciter , ut objiciens intellexit . Lux enim etſi ſit in aere , eſt tamen in eo a corpore cœleſti , ſicut calor in aqua ab igne . Sicut igitur calor eſt propria qualitas ignis , licet ſit in aliis corporibus ab igne , ita lux poteſt

teſt dici propria qualitas cœli, licet ſit in aliis corporibus cauſſata a cœlo.

Quæſt. VIII. QUod vero 8. proponitur. Quia in hoc nomine Deus, tam res, quam modus ſignificandi idem eſt cum perſona, ideo poteſt hoc nomen Deus ſupponere pro perſona: non ſic intelligitur, quod modus ſignificandi ſit idem cum perſona, ut objiciens intellexit, ſed quod modus ſignificandi in hoc nomine Deus, eſt idem modo ſignificandi perſonæ quantum ad hoc, quod utrumque ſignificat in concreto.

Quæſt. IX. QUod vero 9. dicitur. Generatio divina non terminatur ad relationem, ſed ad hypoſtaſim, quæ eſt ſubjecta: verum eſt ſi intelligatur de ſubſtantia prout ſignificat ſuppoſitum, non autem ſi intelligatur de ſubſtantia, quæ eſt eſſentia, vel natura. Nec valet quod objicitur in contrarium, Relatio in divinis eſt hypoſtaſis, ergo ſi terminatur ad hypoſtaſim, terminatur ad relationem, ſicut valet, Eſſentia divina eſt hypoſtaſis, ergo generatio divina terminatur ad eſſentiam. Sicut enim eſſentia divina non generatur, ita nec filiatio, ſed filius.

Quæſt. X. QUod vero 10. ponitur. Quamvis hæc concedatur ſub aliqua improprietate, Natura de naturali, lux de luce, ſubſtantia de ſubſtantia, Deus de Deo, non tamen communiter conceditur hæc, Eſſentia de eſſentia: male dictum eſt, quantum ad quod dicitur, quod Deus de Deo improprie dicatur. Eſt enim hæc propria, Deus de Deo, ſicut & hæc, Deus genuit Deum, ut objiciens dicit, & ut ipſemet in quarta diſtinctione determinat, unde arbitror ex errore ſcriptoris accidiſſe.

Quæſt.

Quæst. XI. QUod vero 11. proponitur. Et si eadem sit natura in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, non tamen eodem modo se habens: dubium sensum habet. Si enim intelligat modum essentialem, expresse falsum est, puta si diceret, quod melius, aut perfectius essentia sit in uno quam in alio: si autem intelligat modum relativum, secundum quod Hugo de Sancto Victore in libro de Trinitate, cuilibet personæ attribuit quemdam essendi modum, sic verum est quod dicitur: quia licet essentia non referatur ut sit generans, vel genita, sicut objiciens dicit, est tamen essentia per generationem accepta, vel communicata. Essentia igitur divina est in Patre ut non accepta ab alio, in Filio ut accepta per generationem, in Spiritu Sancto ut accepta per processionem.

Quæst. XII. QUod vero 12. ponitur, Productio a natura, & a voluntate potest intelligi tripliciter, a natura solum, aut a voluntate solum, aut a natura, & voluntate simul. Primo modo procedit Filius, secundo modo creatura, tertio modo procedit Spiritus Sanctus: quantum ad id quod objiciens contra opponit, non magnam difficultatem habet. Sic enim potest dici Filius a natura, & Spiritus Sanctus a natura, & voluntate procedere, sicut dicitur Filius esse natura de natura, sapientia de sapientia, licet, Pater, & Filius sint una natura, & una sapientia: sed magis videtur esse calumniosa ista distinctio, ex qua videtur relinqui Spiritus Sanctus quasi medio modo se habens inter Filium & creaturam. Sicut igitur Deus Pater Filium non voluntate, sed natura produxit, ita de Spiritu Sancto sentiendum est, quod enim Deus producit voluntate, creatura est, ut Hilarius probat in libro de Synodis: dicitur tamen quod Spiritus Sanctus procedit per

modum voluntatis, quia procedit ut amor, ſicut & Filius procedit per modum intellectus in quantum procedit ut Verbum : ſicut tamen Verbum procedit naturaliter a Deo dicente, ita & amor ſimiliter a Deo amante.

Quæſt. XIII. QUod autem 13. ponitur, Generare non eſt actus naturæ ut communis eſt, ſed ut conjuncta cum proprietate ſuppoſiti generantis ; quantum ad id quod objiciens tangit, non multum videtur calumniabile, quia conjunctio poteſt referri ad intellectum, vel locutionem noſtram, ut puta cum dicimus, Eſſentia, & paternitas ſunt in Patre; non autem ad compoſitionem rei; ſed magis poſſet calumniari ex hoc quod dicitur, generatio eſt actus naturæ in Patre, ſi intelligeretur eſſe actus naturæ, ut generantis. Debet enim intelligi eſſe actus naturæ, ut quo generans generat. Natura enim non generat, ſed Pater naturaliter generat Filium.

Quæſt. XIV. QUod vero 14. ponitur. Potentiæ enim ex parte operationum, ſcilicet creationis, & generationis, quæ diverſa ſunt, & ſecundum quod prius, & poſterius ſe habent, habent diſtinctionem : ſanum habet intellectum. Quamvis enim potentia creandi, & generandi ſit divina eſſentia, ut objiciens tangit, tamen importat reſpectum, quem non importat eſſentia, & quantum ad hunc reſpectum diſtinguitur potentia, licet non diſtinguatur eſſentia. Similiter etiam licet creationis actio ſit Deus, & divina eſſentia, tamen connotat effectum ſecundum quem diſtinguitur creatio a generatione, non autem ſecundum ipſam eſſentiam actionis, prout eſt ipſa eſſentia divina.

Quæſt.

Quæſt. XV. QUod autem 15. ponitur. Sicut æternum prius eſt temporali, ita aliquid æternum prius eſt ſecundum ordinem ad temporale: unde potentiæ ordinatio ad actum æternum generandi prior eſt ordine ejus ad actum temporalem creandi: non habet calumniam, quia actus creandi dicitur temporalis quantum ad effectum connotatum, ratione cujus non conceditur, quod Deus ab æterno creet, licet actio ejus ſit æterna, quæ eſt divina eſſentia. Æternum etiam licet non habeat ordinem ad aliquid temporale ut ad finem, habet tamen ordinem ad aliquid temporale, ut principium ad effectum. Deus enim, qui eſt æternus, eſt principium, & finis omnis creaturæ.

Quæſt. XVI. QUod vero 16. ponitur. Eſſe poteſt dupliciter accipi, ſimpliciter, & abſolute, & ſic non eſt Deo proprium, vel cum præciſione, id eſt, nullo addito, & ſic eſt Deo proprium, calumniatur objiciens non intelligens quod dicitur. Non enim hic accipitur abſolute, ſecundum quod abſolutum dicitur quod non dependet ab alio, ſed abſolute, ideſt univerſaliter. Similiter, quod dicitur cum præciſione, id eſt, nullo addito, non bene intellexit. Intellexit enim ſcribens, quod eſſe, cui nihil additur, ſed eſt eſſe purum ſubſiſtens, eſt proprium Deo: non autem intellexit quod eſſe prout ſine additione proponitur, ſit proprium Deo.

Quæſt. XVII. QUod vero 17. ponitur. Veritates rerum operatæ ad ſubjectum diverſæ ſunt, ſed ſecundum quod comparantur ad intellectum divinum, una eſt omnium veritas; veriſſimum eſt, tamen illa una veritas non eſt veritas creata, ut objiciens intellexit, ſed veritas increata.

Quæſt. XVIII. QUod vero 18. ponitur . Ratio creandi , ut eſt in creaturis , eſt invariabilis , & dicitur æterna a carentia variationis : non recte impugnat objiciens . Licet enim omnis creatura de non eſſe in eſſe producta ſit , & pro tanto ſit aliquo modo variabilis, tamen & diffinitiones , & propoſitiones aliquæ dicuntur invariabiles propter neceſſarium ordinem unius termini ad alium , ſicut Sortes variabilis eſt, & ſimiliter curſus ejus , & motus , & tamen hoc eſt invariabile , Si currit movetur : hæc tamen invariabilitas non facit propoſitionem æternam , niſi ſecundum quod eſt in intellectu æterno , ſcilicet divino .

Quæſt. XIX. QUod autem 19. ponitur . Decima compoſitio eſt ex corpore heterogeneo , & anima vegetabili , undecima ex corpore hujuſmodi , & anima vegetabili & ſenſibili , ut animal , duodecima ex his & anima rationali : improprie dictum eſt , ut objiciens tangit , quia dat intelligere per copulam , quod anima rationalis ſit aliud a vegetabili , & ſenſibili , ſed credo quod retulit copulam ad rationale tantum, non ad ſubſtantiam animæ . Unde melius ſtaret , ſi diceret , ex his , & rationali , ſicut dixit ſupra, ex anima vegetabili , & ſenſibili .

Quæſt. XX. QUod vero 20. ponitur Eſſentia divina non eſt ab alio in ſe , ſed in perſona Filii : duplicem habet intellectum . Si enim intelligatur , quod eſſentia divina in Filio exiſtens , ſit ab alio , falſum eſt ſicut objiciens impugnat . Si vero intelligatur , quod eſſentia divina eſt in Filio ab alio , id eſt , a Patre , verum eſt . A Patre enim eſt , quod eſſentia divina ſit in Filio ;

Quæſt.

Quæst. XXI. QUod autem 21. ponitur. Essentia est principium actuum notionalium prout est conjuncta cum proprietatibus personalibus, non habet calumniam ex hoc, quod dicit essentiam esse conjunctam proprietatibus eo modo, quo supra expositum est. Habere autem calumniam magis videtur ex hoc quod dicitur, Essentia est principium actuum notionalium. Est enim falsum, si intelligatur essentia esse principium hujusmodi actuum ut generans, vel spirans: sed si intelligatur esse principium actuum notionalium ut quo, consonat dictis Magistri in septima distinct. primi lib. ubi dicit, quod potentia generandi est divina essentia, potentia autem generandi est principium generationis ut quo generans generat.

Quæst. XXII. QUod autem 22. ponitur. Aliorum attributorum a natura, & voluntate, principalitas non est ratione agentis, sed exemplaris tantum, unde respectu rei alterius essentiæ est, non respectu rei substantialis: hoc accipere voluit scribens ex hoc, quod Philosophus distinguit in 2. Physicorum duo principia agentia dicens: Eorum quæ fiunt, alia fiunt a natura, alia a proposito, vel voluntate. Potentia autem, & virtus non distinguuntur ab his duobus, eo quod communiter se habent ad utrumque. Est enim potentia, & virtus & naturalis, & rationalis, sive voluntaria. Similiter etiam, intellectus in agendo non distinguitur a voluntate, quia intellectus non movet nisi mediante voluntate. Procedit tamen in divinis aliquid per modum intellectus, scilicet Verbum, sicut & Spiritus Sanctus per modum voluntatis, ut amor.

Quæst. XXIII. QUod vero 23. ponitur. Filius procedit ut Verbum, & ars qua

qua poteſt Pater omnia producere, Spiritus Sanctus ut amor, quo amor vult ea producere: multiplicem habet intellectum. Poteſt enim intelligi, quod Pater Filio poteſt, & Spiritu Sancto velit, & ſic falſum eſt ut objiciens impugnat. Poteſt etiam intelligi, quod Pater poſſit producere Filio, & velit producere Spiritu Sancto, & ſic verum eſt. Nam Pater omnia producit per Filium, & Spiritum Sanctum, & quod facit manifeſtum eſt quod poteſt, & vult. Poteſt ergo, & vult omnia producere per Filium.

Quæſt. XXIV. QUod autem 24. ponitur. Spiritus Sanctus procedit ut ratio volendi, creatura ut volitum: ſi intelligatur, Spiritus Sanctus eſſe ratio volendi ex parte volentis, falſum eſt, ut objiciens tangit, quia non eſt Patri ratio volendi, quod non eſt ei ratio eſſendi. Si autem intelligatur ex parte voliti, verum eſt quod ſcribitur. Finis enim eſt ratio volendi ea, quæ ſunt ad finem. Nullus autem dubitat, Spiritum Sanctum eſſe cauſſam productionis creaturarum, ſicut Patrem & Filium.

Quæſt. XXV. QUod vero 25. ponitur. Spiritus Sanctus procedit a Patre, & Filio ut ſunt plures agentes, ſed tamen ut unum in principio, quo agunt: recte poteſt intelligi, nec eſt ſimile de proceſſu creaturæ, & Spiritus Sancti: quia Spiritus Sanctus requirit ſecundum rationem ſuæ proceſſionis in his, a quibus procedit, diſtinctionem; procedit enim ut nexus duorum, quod de creatura dici non poteſt. Nec oportet, quod effectus ſit ſimplicior cauſſa, ſi Spiritus Sanctus procedit a pluribus, ſecundum quod ſunt plures aliquo modo, quia ſimilitudo effectus ad cauſſam agentem, vel diſſimilitudo attenditur ſecundum formam, qua agens agit: Pater autem

&

& Filius ſpirant potentia ſpirativa, quæ eſt natura divina, quæ eſt una in utroque : non tamen hæc dicuntur pro tanto, quod in divinis ſit cauſſa & cauſſatum, vel agens & factum, ſed hoc modo hæc dicuntur ſecundum quod loquimur de divinis modo humano. Nec etiam oportet quod ſi procedit a pluribus in quantum ſunt plures, quod non procedat totaliter ab uno, ſed quod non procedat ab uno ſine reſpectu ad alterum.

Quæſt. XXVI. QUod autem 26. ponitur. Quamvis Spiritus procedat ab eis ut ſunt plures ſecundum numerum agentium, non tamen ſecundum formam eos purificantem, eamdem habet rationem ſicut præcedens.

Quæſt. XXVII. QUod vero 27. ponitur. Non ſequitur quod ſit magis auctor, quia & mediate, & immediate : ſi abſolutum modum intelligit, falſum eſt. Si autem intelligat modum relativum, quantum ad aliquid verum eſt, & quantum ad aliquid falſum ; quia relatio, qua Filius eſt principium Spiritus Sancti, eſt communis Patri & Filio. Unde quantum ad hanc, idem eſt modus relativus, ſed relatio qua Filius eſt a Patre propria eſt ei. Secundum hunc igitur modum poteſt dici, quod Filius alio modo eſt auctor Spiritus Sancti quam Pater, in quantum Filius hæc habet ab alio, non autem Pater. Et ſimiliter poteſt dici de omnibus quæ conveniunt Patri & Filio, quia omnia Filius habet a Patre, & Pater a nullo.

Quæſt. XXVIII. QUod vero 28. ponitur. Deus generans eſt nomen eſſentiale tractum ad perſonale, ſicut potentia conjuncta actui notionali eſt notionalis : ſanum intellectum habet, nec eſt ſimile de eſſentia, & potentia, ut

objicitur, quia eſſentia non importat aliquam habitudinem principii, ſicut potentia ſecundum rationem, cujus habitudinis dicitur potentia generandi, id eſt, quæ eſt generationis principium:

Quæſt. XXIX. QUod 29. ponitur. Spiritus Sanctus procedit a duobus, Filius ab uno, unde videtur magis procedere: omnino falſum eſt, niſi faciat vim in hoc, quod dicitur, videtur; ut intelligatur, videtur ſophiſticum, quod non eſt.

Quæſt. XXX. QUod vero 30. ponitur. Alia ratio eſt, quia procedit Spiritus Sanctus ab uno in alterum, ideo videtur magis habere de ratione proceſſionis: ſimpliciter male dicitur, niſi etiam fiat vis in hoc quod dicitur, videtur.

Quæſt. XXXI. QUod autem 31. dicitur. Uno modo dicitur temporale quod ſubjacet variationi temporali, & hoc modo illud, per quod elevamur ſupra tempus, non eſt temporale, ſive in tempore, ſic vero eſt gratia: hoc videtur accipi ex eo, quod Aug. dicit, quod in quantum aliquid æternum mente ſapimus, non in hoc mundo ſumus. Quod quidem verum eſt ex parte objecti, in quod elevamur, quod eſt ſupra mundum, & ſupra tempus: ſed ex parte noſtri, qui elevamur, cum ſimus temporales, & in mundo gratia temporalis eſt.

Quæſt. XXXII. QUod vero 32. ponitur. Datio aliquando importat communicationem ſolam, aliquando etiam emanationem, aliquando translationem: primo modo poteſt dici quælibet perſona dare ſeipſam, ſecundo modo una perſona aliam, tertio modo quælibet perſo-

na donum creatum : ſane dicitur , non ſane autem diceretur , ſi diceret , quod ſecundo modo quælibet perſona dat quamcumque aliam, ut objiciens intellexit .

Quæſt. XXXIII. QUod autem 33. ponitur. Sancti novi teſtamenti magis ſunt diſpoſiti ad recipiendam gratiam , quam ſancti veteris teſtamenti propter impedimentum peccati Adæ remotum : ſane dicitur , quia etſi circumciſio a peccato originali purgaret in veteri lege, ut objiciens dicit , non tamen tanta copia gratiæ conferebatur, ſicut in baptiſmo, nec erat ſolutum pretium pro redemptione totius humani generis .

Quæſt. XXXIV. QUod vero 34. ponitur . Non aliud eſt eſſe animæ , quam quod dat corpori : oportet verum eſſe . Si anima enim eſt forma corporis , forma autem , & materia ſunt unum ſecundum eſſe, quod non eſſet verum, ſi aliud eſſet eſſe formæ, & aliud eſſet eſſe quod dat materiæ . Nec propter hoc ſequitur, quod anima habeat eſſe corruptibile ſicut corpus , quia illud eſſe corpus poteſt amittere, non autem anima , & propter hoc remanet anima habens eſſe a corpore ſeparata.

Quæſt. XXXV. QUod vero 35. ponitur . Non fiebat miſſio viſibilis in veteri teſtamento, quod verum eſt , ſed decipitur objiciens, quod non diſtinguit inter apparitiones, & miſſiones . Non enim omnis apparitio eſt miſſio viſibilis, ſed ſolum illa , quæ fit ad declarandum proceſſum copioſum gratiæ in aliquo .

Quæſt. XXXVI. QUod vero 36. dicitur . In fine Eccleſiæ non erit tempus pro-

propagationis ſpiritualis ad multiplicationem fidelium: hoc poteſt verum eſſe, ſi intelligatur quantum ad tempus Antichriſti, non quin illo tempore aliqui ad Eccleſiam convertantur, ut Aug. dicit 20. de Civ. Dei, ſed quia propter tribulationes non multi convertentur.

Quæſt. XXXVII. QUod vero 37. ponitur. Omne agere eſt a forma inhærente agenti: ſi intelligatur inhærente accidentaliter, ut objiciens intellexit, falſum eſt: ſi intelligatur inhærente, id eſt, exiſtente in agente quocunque modo, verum eſt. Dicimus enim formam ſubſtantialem eſſe in igne, & deitatem in Deo.

Quæſt. XXXVIII. QUod vero 38. dicitur. Hoc falſum eſt, ſcilicet quod Deus non agit in anima niſi per novum influxum. Nam novus effectus poteſt pervenire in anima ex nova diſpoſitione recipientis, ſicut nova illuminatio in aerem ex nova diſpoſitione aeris. Manifeſtum eſt enim, quod Deus in anima agit non ſolum cauſſando in ea aliquem habitum, puta, gratiæ vel virtutis, ſed etiam inclinando liberum arbitrium ad hoc, vel ad illud, quod non proprie dicitur influere, ſed magis movere ad actum.

Quæſt. XXXIX. QUod vero 39. ponitur. In ſpiritualibus additio non recedit a ſimplicitate: verum eſt, ſi intelligatur de additione, quæ eſt per modum intentionis, ſicut illud, quod eſt melius, dicitur addere in bonitate ſupra illud, quod eſt minus bonum. Non eſt autem verum, ſi intelligatur de additione rei ad rem, vel ſpeciei ad ſpeciem. Nam intellectus minus eſt ſimplex, qui habet plures ſpecies intelligibiles.

Quæſt.

Quæst. XL. QUod vero 40. ponitur. Filio convenit dari actu non aptitudine: credo inconvenienter dici.

Quæst. XLI. QUod vero 41. ponitur. Verbum increatum non est ratio proferendi alia verba, simpliciter falsum est.

Quæst. XLII. QUod vero 42. ponitur. Quamvis idem sit finis utriusque, tamen alter est ordo utriusque ad illum finem, quia Spiritus Sanctus ordinat ad illum per modum efficientis: inconvenienter dicitur, si per finem intelligatur illud propter quod est aliud: nam Spiritus Sanctus non est propter aliquem effectum creatum. Si vero finis accipiatur pro termino, sicut punctum dicitur finis lineæ, sic potest dici aliquis effectus creatus finis, ad quem terminatur operatio personæ increatæ.

Quæst. XLIII. QUod vero 43. ponitur. Quod procedit ab aliquo in aliud sicut in objectum, non dicitur respectu ejus procedere, ut donum: non habet aliquam necessariam rationem.

Quæst. XLIV. QUod vero 44. ponitur. Æquale potest accipi dupliciter, ut dicat solam relationem, aut ut cum relatione importat actum, seu motum ad illam; primo modo dicitur Pater æqualis Filio, secundo Filius æqualis Patri: non est calumniabile quantum ad id, quod objiciens tangit. Æqualitas enim solam relationem significat, præsupponit tamen unitatem: quantum ad hoc tamen non videtur bene dictum, quod æquale quandoque importat motum ad æqualitatem. Hujusmodi enim motum non significat æquale, sive æqualitas, sed adequatio: data ta-

tamen quod hujuſmodi motum ſignificaret, non ſequitur inconveniens, ex eo quod dicit Filium hoc modo eſſe æqualem Patri. Nam licet in Filio non ſit motus ad æqualitatem, accipit tamen a Patre unde eſt ei æqualis, & ipſa acceptio quantum ad hoc, idem facit in Filio, quod motus ad æqualitatem in creatura.

Quæſt. XLV. QUod vero 45. dicitur. Filius dicitur æquari Patri ſecundum quod æquari quaſi motum dicit ad quantitatem eamdem, quam conſequitur relatio: ſanum habet intellectum. Nam licet in Filio non ſit motus, tamen generatio habet aliquid ſimile motui quantum ad hoc quod accipere, ſicut dicit Baſilius, eſt commune Filio, & creaturæ.

Quæſt. XLVI. QUod vero 46. dicitur. Una perſona non habet eſſe in ſeipſa: falſum eſt ſecundum quod dicitur Deus eſſe in ſeipſo, quod exponitur magis negative, quam affirmative, quia ſcilicet non indiget alio in quo ſit, eo modo loquendi quo dicitur Pater eſſe a ſeipſo, quia non ab alio.

Quæſt. XLVII. QUod vero 47. dicitur. Actus exiſtendi triplex eſt, quidam omnino potentiæ impermixtus, ut eſſe divinum, alius ſemper potentiæ permixtus, tale eſt rerum generabilium, tertius modo medio ſe habens. Eſt enim impotentiæ permixtus in quantum eſt ab alio, partim vero non, in quantum eſt ſimplex, & ſimul totus completus, & tale eſt eſſe Angeli: ſanum poteſt habere intellectum. Non enim ſcribens intendit excludere ab eſſe Angelico quaſlibet potentias, ſed potentiam, quæ eſſet tranſmutabilis, quæ eſt in rebus corruptibilibus.

Quæſt.

Quæst. XLVIII. QUod vero 48. ponitur. Posse, & agere rerum æternarum non est totum simul, sed successive non tamen continue, sed intercise: verum est de actionibus secundum suam naturam, habent enim actiones successivas, unde Aug. dicit, quod Deus movet creaturam spiritualem per tempus, & per tempus moveri est per actiones moveri: sed actiones Angelorum, secundum quas fruuntur Verbo, sunt sine successione, & secundum eas sunt in participatione æternitatis. Posse etiam Angeli dicitur intercisum non quantum ad essentiam potentiæ, sed secundum quod posse dividitur contra agere, quia Angelus quandoque potest agere aliquid, quandoque agit.

Quæst. XLIX. QUod vero 49. ponitur. Materia a Deo distinguitur imperfecta distinctione, quamvis Deus ab ipsa distinguatur distinctione perfecta: non satis proprie dicitur, licet sustineri possit. Proprie autem diceretur, quod materia prima distinguatur a Deo per aliquod imperfectum.

Quæst. L. QUod vero 50. ponitur: Ordo alicujus dicitur dupliciter, vel ut subjecti quod ordinatur, vel ut rationis secundum quam ordo attenditur; primo modo non est in divinis ordo naturæ, sed secundo modo: potest recte, & non recte intelligi. Ordo enim non est nisi aliquorum distinctorum convenientium in aliquo. Quæ enim in nullo conveniunt, nullum habent ordinem ad invicem. Ratio igitur ordinis potest accipi in divinis Personis vel ex parte distinctionis Personarum, & sic ratio ordinis non est natura, sed relatio: vel ex parte convenientiæ, & sic natura est ratio ordinis. Propter hoc enim dicitur ordo naturæ in divinis Personis, quia

na-

natura divina communicatur Filio a Patre, & ab utroque Spiritui Sancto.

Quæſt. LI. QUod vero 51. ponitur. Eſſentiâ in Deo una eſt re, ſed habet multitudinem attributorum differentium in Deo ſola ratione, in ſeipſis vero re, ſecundum naturas, & rationes proprias: falſum eſt, & improprie dictum, ſecundum quod ſonant verba. Contradicit enim ſibi ipſi, ſi ſtricte verba diſcutiantur. Primo enim dicit, quod attributa, quæ habet eſſentia divina in ſe, in Deo differunt ſola ratione, & quod in ſeipſis differunt re. Idem eſt enim haberi in eſſentia divina, & eſſe in Deo. Hæc autem falſitas contingit non ex malo intellectu ſcribentis, ſed quia nimis truncate ſcripſit. Poterat ſic bene dici. Eſſentia divina eſt una re, cui multa attribuuntur, quæ in Deo differunt ſola ratione: in rebus autem creatis re ſecundum naturas, & rationes proprias.

Quæſt. LII. QUod vero 52. ponitur. Ipſum ſuppoſitum divinum a natura generali habet rationem per ſe ſubſiſtendi, a natura ſpeciali habet rationem intelligendi, a forma ſingulari rationem diſtinguendi: male exceptum eſt. Addidit enim exceptor, divinum, de ſuo. In ſcripto autem ſic habetur. Ipſum autem ſuppoſitum a natura generali &c. & loquitur de ſuppoſito creato, unde parum ſupra dixerat: Animal ſignificat ſubſtantiam cum proprietate generali, homo cum proprietate ſpeciali, Paullus cum individuali. Si vero intelligeretur de ſuppoſito divino, eſſet ſimpliciter male dictum, quia in divinis non eſt genus, & ſpecies.

Quæſt. LIII. QUod vero 53. ponitur. Hypoſtaſis in intellectu ſuo claudit

&

& naturas communes, & proprietatem, non ita quod unum horum inſit alteri, ſed ita quod utrumque ſibi: bene dictum eſt, ſed nimis calumnioſe ab objiciente reprehenditur. Dicuntur enim proprietates ineſſe Perſonis, ſicut & eſſe in Perſonis: & ſimiliter eſſentia divina eſt in Patre, & eſt Pater. Per hunc autem modum omnia, quæ de Deo dicuntur, reprobari poſſent, cum nihil de Deo verbis noſtris proprie dici poſſit.

Quæſt. LIV. QUod vero 54. ponitur. Deus Pater in eadem ſpecie, ſcilicet ſeipſo, ſive eſſentia ſua, ſe & omnia intelligit, ideo eamdem ſpeciem, id eſt Filium, ad ſe, & ad omnia proferenda de ſe gignit: improprie dictum eſt, ſicut & ſi diceretur: Deus Pater de ſe gignit ſapientiam. Eſſet autem proprie dictum, ſi diceret, Filium de ſe gignit ſapientiam: quia eſt eadem ſpecies proferendi. Proferre autem accidit dicere, unde convenientius diceretur: Deus Pater gignit de ſe Filium ad ſe, & omnia dicenda. Pater enim ſe, & omnia alia dicit Verbo ſuo, quod eſt Filius. Objiciens autem male exponit proferre, id eſt, producere.

Quæſt. LV. QUod vero 55. ponitur, Filius magis convenit cum Patre, quam Spiritus in exterioribus. In ſcripto additur, id eſt, in habitudine ſpirativa, ſcilicet communi ſpiratione: hoc acceptum videtur a Ricardo de Sancto Victore 1. lib. de Trinitate. Sed non videtur convenienter dici: quia neque in divinis dicitur aliquid interius, & exterius proprie loquendo, neque Filius convenit magis cum Patre, quam Spiritus Sanctus, licet in pluribus relationibus cum eo conveniat.

Quæſt.

BIBLIOTECA C. F. M. MONTEFUSCO (Av)

Quæſt. LVI. QUod vero 56. ponitur . Pater, & Filius non ſunt idem principium Spiritus Sancti , licet a multis hoc dicatur propter articulum , quem habet propoſitum incluſum , ratione cujus videtur ad perſonam pertinere : tamen hoc videtur multum non cogere , quin poſſit concedi , quod Pater , & Filius ſint idem principium , ſicut & unum , utimur enim pronominibus communiter & pro eſſentia , & pro perſona .

Quæſt. LVII. QUod vero 57. ponitur . Loquendo de ſpecie naturæ , & de ſpecie cognitionis , dicitur Filius ſpecies Patris , ſecundum quod nominativus conſtruitur cum genitivo in ratione cauſſæ efficientis , non in ratione cauſſæ formalis : non habet calumniam ex hoc, quod objiciens tangit ; non enim ſequitur quod Filius ſit cauſſa efficiens Patris, vel e converſo ; ſed conſtructio eſt ſecundum habitudinem talis cauſſæ, ſecundum modum loquendi , quo Grammatici utuntur . Vult autem hoc accipere , quod Filius ſit ſpecies Patris ex hoc quod Hilarius dicit : Species eſt in imagine . Aug. autem ſpeciem interpretatur pulchritudinem ; & licet Hilarius non dicat , quod Filius ſit ſpecies Patris , poteſt tamen hoc modo intelligi , ſpecies , vel pulchritudo Patris , ſicut dicitur ſplendor Patris .

Quæſt. LVIII. QUod vero 58. ponitur . Aliquid poteſt ſignificari terminus actionis dupliciter , ſecundum rem , aliquid ſecundum rationem . Primo modo terminus ſpirandi amorem reſpectu Patris eſt Filius , ſecundo modo Pater reſpectu ſui ipſius : nimis obſcure dictum eſt . Hic tamen videtur eſſe ſenſus . Quia enim terminus actionis principaliter diſtinguitur

ab agente, ubi est realis distinctio, terminum actionis ab agente dixit esse terminum secundum rem, & sic est realis distinctio inter Patrem, & Filium: ubi autem non est realis distinctio, dixit esse terminum secundum rationem: sicut in Patre cum diligit seipsum, distinguitur amans, & amatum ratione tantum. Non autem ex hoc sequitur, quod Pater aliter diligat se, aliter Filium, ut objiciens tangit, sed sequitur, quod se diligat ut eumdem, & Filium ut alium.

Quæst. LIX. QUod vero 59. ponitur, Loquendo de amore essentiali, Spiritus sanctus se diligit seipso, loquendo de amore notionalis, non credo falsum esse, quia cum amor notionalis nihil aliud sit, quam Spiritus Sanctus, sicut hæc est vera, Spiritus Sanctus se diligit seipso, ita hæc est vera, Spiritus Sanctus diligit se amore notionali, nisi forte dicatur, quod diligere notionaliter sumptum est spirare amorem, & sic diligere nullo modo convenit Spiritui Sancto.

Quæst. LX. QUod vero 60. ponitur, Licet Spiritus Sanctus non diligat se, vel alteram personam notionaliter seipso, tamen diligit creaturam & personaliter, & essentialiter seipso: credo simpliciter esse falsum secundum prædicta.

Quæst. LXI. QUod vero 61. ponitur. Cum dicitur, omnia in Verbo dicit Pater, non vocatur Verbum dicendi principium, sed terminus: intelligendum est ex parte dicentis. Si enim Verbum est principium Patri, quod dicatur, sed dicitur a Patre ut principium aliorum, quæ dicuntur per hoc Verbum, & sic cessat omnis objectio.

Quæſt. LXII. QUod vero 62. ponitur . Filius reſpectu alicujus actus paterni non poteſt eſſe principium , ſed terminus , eumdem habet intellectum . Etſi enim ſit principium ſpirandi , & creandi , non tamen eſt principium , quo Pater ſpiret , vel creet .

Quæſt. LXIII. QUod vero 63. dicitur . Non poteſt dici æternitas de æternitate : male dictum eſt , quantum ad duo. Primo, quia ea ratione poteſt dici æternitas de æternitate , ſicut ſapientia de ſapientia , vel natura de natura . Secundo , quia æternitas non repugnat rationi originis , quia & Filius , & Spiritus Sanctus ſunt æterni .

Quæſt. LXIV. QUod vero 64. ponitur . Perſona non diſtinguitur ſeipſa , ſed ſua proprietate : falſum eſt , nam perſonæ ſeipſis , & proprietatibus diſtinguuntur .

Quæſt. LXV. QUod vero 65. ponitur . Solus Chriſtus habet perfectionem cognitionis in genere creaturæ : verum eſt ſecundum aliquem modum perfectionis , unde non obſtat quod Beatorum cognitio eſt perfecta . Nam multiplex eſt modus perfectionis .

Quæſt. LXVI. QUod vero 66. ponitur . Ideæ habent pluralitatem ex parte connotati propter reſpectuum pluralitatem , & ille reſpectus æternus eſt ; verum eſt , ſed reſpectus ille eſt intellectus a Deo . Deus enim ab æterno ſicut intellexit multitudinem creaturarum , ita intellexit multitudinem reſpectuum , qui ſunt inter ipſum , & creaturas , & hoc ſufficit ad pluralitatem idearum , quæ nihil aliud ſunt , quam ra-

rationes rerum, prout ſunt intellectæ a Deo: & ſic neque oportet eſſentiam divinam plurificari, neque oportet eſſe aliquam relationem realem æternam propter proprietates perſonales, ut objicitur.

Quæſt. LXVII. QUod vero 67. ponitur. Pluralitas idearum eſt in Deo ſecundum rationem, non tamen intellectus humani, vel angelici, ſed divini, patet ex præcedenti quomodo verum eſt, non tamen ſequitur, quod aliqua realis diſtinctio ex ideis ſit in Deo, ſed quod plura intelligantur ab ipſo.

Quæſt. LXVIII. QUod vero 68. ponitur. Vel ſecundum aliud. In inſtanti eodem ſecundum rem eſt Angelus in utroque termino, tamen multiplicato ſecundum rationem; hoc ſimpliciter falſum eſt, ſed hoc dicit non aſſerendo, ſed opinionem recitando.

Quæſt. LXIX. QUod vero 69. ponitur. Scientia de eo, quæ eſt per ſpeciem alienam non eſt aſſimilatio cum rebus ſcitis, ſed ſcientia per ſpeciem propriam: obſcure dictum eſt, & male ab objiciente intellectum. Non enim loquitur de ſpecie, qua Deus ſciens ſit, ſed de ſpecie, qua ſcitum ſcitur. Quæ enim habent formam, ſciuntur per proprias formas, ſicut homo ſcitur ex hoc, quod cognoſcitur humanitas ejus: quæ vero non habent formam ſicut privationes, cognoſcuntur per oppoſita. Cognoſcere enim cæcitatem, eſt cognoſcere defectum viſus.

Quæſt. LXX. QUod vero 70. ponitur. Malum ſcitur a Deo per ſpeciem alienam, non per propriam, unde quaſi per accidens,

non per ſe, qualiter intelligendum ſit, patet ex immediate præcedenti: tamen quod dicit per accidens, non per ſe, non uſquequaque bene dicitur. Non enim cæcitas per accidens cognoſcitur, cum cognoſciur eſſe privatio viſus.

Quæſt. LXXI. QUod vero 71. ponitur. Eſt actio Dei interior, & exterior, exterior ceſſat ceſſante objecto. Si intelligat, quod Deus agat aliqua actione exteriori, quæ non ſit ſua eſſentia, omnino falſum eſt. Si vero actio Dei dicatur exterior non ratione ſui ipſius, ſed ratione objecti, ſic ſuſtineri poteſt.

Quæſt. LXXII. QUod vero 72. ponitur. Creare objectum ſuum ponit in tempore, & ideo actus eſt temporalis, & ſubjacens legibus temporalibus, & poteſt non eſſe antequam ſit: non eſt bene dictum de actione, ſed de objecto tantum.

Quæſt. LXXIII. QUod vero 73. ponitur. Quædam dicuntur ſubjacere divinæ providentiæ ut facta, quædam ut fienda, mala ut jam facta, bona ut fienda: obſcure dictum eſt, & hunc habet ſenſum, quia per divinam providentiam ordinatur ut bona fiant, non autem ut mala fiant; ſed jam facta ordinantur ad aliquod bonum ſecundum æternam Dei providentiam, unde ceſſat objectio objicientis.

Quæſt. LXXIV. QUod vero 74. ponitur. Prædeſtinatio eſt cauſſa ſalutis prima, liberum arbitrium proxima, effectus vero magis ſequitur conditionem cauſſæ proximæ, quam primæ, ut patet in generatione inferiorum ex motu neceſſario ſuperiorum: quantum ad aliquid verum eſt, ſcilicet quantum ad contingentiam,

tiam, & necessitatem: quia si causa prima est necessaria, & secunda contingens, sequitur effectus contingens, sed non debuit proponi communiter. Quod vero objiciens calumniatur, quod Deus est magis causa proxima, quam liberum arbitrium, omnino frivolum est; est enim Deus causa proxima secundum efficaciam actionis, & non secundum ordinem enumerationis causarum.

Quæst. LXXV. QUod vero 75. ponitur. Deus mera voluntate dat gratiam rationabiliter bene usuro, & non dat male usuro: falsum est, si universaliter intelligatur, ut sit sensus, quod nunquam dat male usuro. Si vero particulariter intelligatur, ut scilicet quandoque det male usuro, & quandoque non det, verum est.

Quæst. LXXVI. QUod vero 76. ponitur. Divina potentia ab actu exteriori nullam recipit multiplicitatem, sed ab actu interiori potest recipere multiplicitatem aliquam. Prout enim differunt actus notionales, & essentiales interiores, sic differt potentia actui notionali, & essentiali conjuncta: diminute exceptum est. Proponitur enim primo, quod divina potentia una tantum est, si in sua radice consideretur, quæ est divina essentia. Si autem consideretur divina potentia prout conjuncta actibus interioribus essentialibus, & notionalibus, sic habet differentiam secundum modum, quo dicitur differre in Deo absolutum, & relatum, vel essentiale, vel notionale. Potentia enim generandi ratione actus est notionalis, potentia intelligendi, essentialis: sed potentia creandi, & gubernandi, vel quicumque alius effectus adjungatur, est essentialis, & sic ex præcedentibus, & sequentibus patet intentionem scribentis absque calumnia esse.

Quæſt. LXXVII. QUod vero 77. ponitur. Quantitas virtutis non eſt idem, quod quantitas potentiæ, ſed univerſalior, quia quantitas virtutis attenditur ſive in eſſendo, ſive in operando, ſive in durando, quantitas vero potentiæ in operando tantum: bene diceretur ſi adderetur quantitas potentiæ activæ, alias diminute dictum eſt.

Quæſt. LXXVIII. QUod vero 78. ponitur. Infinitas potentiæ tota attenditur penes reſpectum ad potentialia, infinitas autem eſſentiæ non ſolum attenditur penes eſſe hoc, & non illud, ſed penes eſſe in hoc, & in altero quolibet ente, & etiam in infinitis ſi eſſent infinita: vel male, vel defective dicitur. Si enim diceret ſic, Infinitas potentiæ in quantum eſt potentia, tota attenditur penes reſpectum ad potentialia, poſſet ſuſtineri: quia potentia in quantum potentia, importat reſpectum ad potentialia, quod autem dicitur de infinitate eſſentiæ, non bene explanatur. Non enim infinitas divinæ eſſentiæ eſt ex hoc, quod Deus poteſt eſſe in infinitis, ſed per ſe infinita eſt.

Quæſt. LXXIX. QUod vero 79. ponitur. Deus vere eſt quicquid ſibi eſt, intelligitur de his, quæ ſibi eſt ſimpliciter, ut bonus, ſapiens, & non de his, quæ ſibi eſt ſecundum modum intelligendi, ut finitus comprehenſibilis: addendum eſt ſecundum quemdam modum intelligendi. Quod enim dicitur, Deus eſſe ſibi finitus, vel comprehenſibilis, non eodem modo dicitur ſicut res aliæ dicuntur finitæ, & comprehenſibiles, ſed quodam ſpeciali modo, ut intelligatur magis negative dictum, quam affirmative. Dicitur enim ſibi comprehenſibilis, quia

ſuum

suum intellectum non excedit: finitus vero, quia non est sibi ignotus, vel impertransibilis secundum intellectum, sed bonus, & sapiens dicitur affirmative.

Quæst. LXXX. QUod vero 80. ponitur. Ille actus, scilicet generatio de Dei substantia, & ideo est ei essentiale esse infinitum, sed productio creaturarum non est ex nihilo, & ideo est illi essentiale esse finitum: obscure dictum est, quod dicit productionem creaturarum esse ex nihilo, & non sic est intelligendum, quasi ipsa actio productionis sit ex nihilo, sed productum, eo modo loquendi, quo diceretur quod operatio cultelli est ex ferro: similiter quod dicit productionem creaturarum esse aliquod finitum, intelligit ex parte producti, & non ex parte actionis. Deus enim actione infinita producit effectum finitum.

Quæst. LXXXI. QUod vero 81. ponitur. Non est simile de omnipotentia, & de omni scientia, quia posse pertinet ad actionem, scire ad receptionem, in creatura vero non potest esse potentia activa infinita, sed passiva, quæ potest reduci in actum, secundum quod unitur agenti infinito: obscure, & defective dictum est. Nam posse pertinet & ad actionem, & ad receptionem; addendum igitur fuit, quod posse potentiæ activæ ad actionem. Item non omne scire pertinet ad receptionem, sed scire intellectus possibilis humani: scire autem intellectus divini non est per receptionem. Quod vero dicitur, quod in creatura potest esse potentia passiva infinita, non habet calumniam. Ut enim supra jam dictum est, potentia importat respectum ad possibile, unde potentia passiva creaturæ dicitur infinita, secundum quod ad infinita se habet, sicut potentia materiæ

primæ ſe habet ad infinitas formas, & figuras, & continuum eſt diviſibile in infinitum: & ſimiliter intellectus poſſibilis ſe habet ad infinitas ſpecies intelligibiles, nec propter hoc ſequitur quod aliquid creatum ſit infinitum ſimpliciter, ſed infinitum in potentia tantum. Hæc autem potentia paſſiva infinita in rebus naturalibus non reducitur in actum tota ſimul, ſed ſucceſſive: ſed potentia paſſiva animæ Chriſti ad intelligendum reducitur tota in actum: quia ſcit omnia ſcibilia, ad quæ intellectus humanus eſt in potentia naturali, quæ ſunt infinita, & hoc habet ex unione Verbi, quod eſt agens infinitum.

Quæſt. LXXXII. QUod vero 82. ponitur. Quod aliquis non poſſit quicquid aliquando potuit, poteſt eſſe dupliciter, aut quia non habet omnes poteſtates, quas aliquando habuit, aut quia factum eſt impoſſibile, quod aliquando fuit poſſibile; hoc ſecundo modo Deus non poteſt quicquid potuit, quia non poſſibile Deo quicquid fuit poſſibile, quod enim actu præteritum, perdit rationem poſſibilis: hoc omnino calumniam non habet. Non enim Deus poteſt facere id, quod eſt præſens ſimul cum eſt non eſſe, aut id quod præteritum eſt non eſſe præteritum. Ex magna autem ignorantia calumniantis procedit, quod contra hoc objicit: quia Deus poteſt id, quod in nihilum cedit idem numero facere, & quod eadem caro numero reſurgat, quamvis aliquid ejus in nihilum ceſſerit: quia ut hoc ei ſine quæſtione concedatur, non propter hoc ſequitur, quod id quod eſt præteritum non ſit præteritum. Quamvis enim Deus faceret id, quod in nihilum cedit, iterum eſſe, non tamen faceret, quod in nihilum non ceſſiſſet.

Quæſt.

Quæst. LXXXIII. QUod vero 83. ponitur. Quamvis primo malum non præcesserit meritum de condigno, præcessit tamen de congruo, scilicet non converti ad suum Creatorem: non bene dictum est. Nam primum malum est prima culpa, prima autem culpa non est pœna, unde nullum meritum habet. Si autem intelligit de primo malo pœnæ, sic oportet quod præcesserit ipsum meritum de condigno.

Quæst. LXXXIV. QUod vero 84. ponitur. Mala esse futura in tempore, fuit verum ab æterno per accidens, non per se, scilicet per speciem sui oppositi, & quod est bona fieri: non proprie dictum est. Nam licet malum cognoscatur per aliud, hoc tamen non est ei per accidens, sed per se, ut supra dictum est. Et licet bono æterno non opponatur malum proprie loquendo, tamen bonum creatum, cui opponitur malum, fuit intellectum ab æterno, & sic malum fieri potuit per speciem sui oppositi ab æterno intellecti: nec sequitur plura esse ab æterno, ut objiciens dicit, sed sequitur plura esse intellecta ab æterno. Omnia enim temporalia sunt intellecta ab æterno.

Quæst. LXXXV. QUod vero 85. ponitur. Licet mala futura esse sit verum ab æterno veritate æterna, non tamen fuit veritas æterna, quia non est verum per se, sed per accidens: male dicitur. Omne enim verum & ab æterno in quantum est verum, est veritas æterna, licet res cui competit esse scitam vere ab æterno non sit æterna, ut divina veritas.

Quæst. LXXXVI. QUod vero 86. ponitur. Innocentem interfici non est secundum se malum: hoc falsum est, si intelliga-

tur

tur interfici ab homine prout verba ſonant : ſed interfici a Deo, qui occidit, & vivere facit omnes, qui vivunt, & moriuntur tam innocentes quam nocentes, juſtum eſt : niſi forte dicatur, quod innocentes non occiduntur a Deo, quia mors eſt pœna peccati originalis, ſicut objiciens tangit, unde nulla inſtantia eſt de parvulis Sodomorum.

Quæſt. LXXXVII. QUod vero 87. ponitur. Ad confirmitatem voluntatis divinæ in actu non tenetur quis, niſi habita charitate: falſum eſt, quia quilibet tenetur habere rectum cor, quod non poteſt eſſe, niſi Deo conforme.

Quæſt. LXXXVIII. LXXXIX. QUod vero 83. ponitur. Qui actu cogitat articulos, tenetur credere: & quod 89. ponitur: Qui actu cogitat divinam bonitatem, tenetur diligere: falſum eſt, ſi univerſaliter intelligatur. Non enim peccat quicumque cogitans articulos fidei non movetur actu fidei: & quicumque cogitans Dei bonitatem non movetur actu charitas, quia aliquando ſpeculative tantum poteſt aliquis conſiderare, ut in diſputationibus accidit, & tamen non movetur aliquo actu voluntatis ad id, quod ſpeculatur.

Quæſt. XC. QUod 90. ponitur. Voluntatem noſtram conformare voluntati divinæ non tenemus in eo, quod ignotum eſt univerſaliter: verum eſt in his, quæ ignorare poſſumus abſque peccato, unde ceſſat calumnia objicientis.

Quæſt. XCI. QUod vero 91. ponitur. Modus productionis alicujus ex aliquo tri-

triplex est, de sua natura, aut de aliena, aut de nulla: improprie dicitur, quia productio alicujus de nulla natura, non est productio alicujus de aliquo, nisi aliquid accipiatur valde communiter, secundum quod etiam nihil dicitur aliquid, & non ens dicitur ens, ut Philosophus dicit.

Quæst. XCII. QUod vero 92. ponitur. Mutatio accipitur stricte, & proprie, quæ habet duo extrema, a quorum uno tendit in alterum manente eodem subjecto, & sic accipitur mutatio naturaliter, bene dictum est, si per extrema intelligat terminos, & per hoc quod dicitur, naturaliter, intelligatur id est in scientia naturali. Hoc enim quod hic dicitur, commune est tam mutationi naturali, quam violentæ: nec est instantia quam ponit objicies, quod in generatione, & corruptione non sunt duo extrema, sed termini generationis, & corruptionis sunt privatio, & forma, non autem duæ formæ.

Quæst. XCIII. QUod vero 93. ponitur. In relationibus, quæ sunt secundum intellectum non est inconveniens abire in infinitum, omnino verum est secundum potentiam, sed secundum actum non contingit esse relationes infinitas in intellectu nostro. Possum enim intelligere relationem ad subjectum, & relationem ipsius relationis, & sic in infinitum.

Quæst. XCIV. QUod vero 94. dicitur. Fieri est passio cum habeat materia suum subjectum, sed creatio relatio tantum est, & non passio: verum est, si fieri & passio accipiantur sicut in scientia naturali. Passio enim est alicujus subjecti patientis, & fieri naturale ex subjecto: creatio autem alio modo dicitur fieri, & passio.

Quæst.

Quæſt. XCV. QUod vero 95. ponitur. Creatio paſſio in creatura eſt, & eſt accidens ejus, & poſterius ea naturaliter ſecundum rem: verum eſt, quod creatio ſecundum rem nihil ponit in creato niſi relationem tantum, a quo habet eſſe, quæ eſt quoddam accidens: & hæc quidem relatio quantum ad aliud eſſe, quod habet in ſubjecto, accidens quoddam eſt, & poſterius ſubjecto, ſed in quantum eſt terminus actionis divinæ creantis habet quamdam rationem proprietatis.

Quæſt. XCVI. QUod vero 96. ponitur. Per generationem non poſſent fieri quæ habent ante ſe ſimile ſuæ ſpeciei: non eſt verum in qualibet generatione, ſed ſolum in generatione univoca.

Quæſt. XCVII. QUod vero 97. ponitur. Opinio Moyſi fuit, quod mundus non eſſet æternus, non ſatis reverenter dictum eſt, niſi forte dicatur per comparationem ad opiniones aliorum, ut ſi diceretur, opinio Ariſtotelis talis fuit, ſed opinio Moyſi talis, ad deſignandum excellentiam hujus ſuper alios.

Quæſt. XCVIII. QUod vero 98. ponitur. Sol qui eſt agens improportionatus effectum communem in inferioribus facit: non eſt verum ſi ſimpliciter accipiatur, ſed ſolum ſecundum nos: ſicut dicitur quod terra per comparationem ad primum cœlum obtinet locum conjuncti, & non habet proportionem ad ipſum, ſcilicet ſecundum aſpectum noſtrum.

Quæſt. XCIX. QUod vero 99. ponitur. Creatura conſequitur bonitatem

Crea-

Creatoris non in seipsa, sed in participativa similitudine, verum est. Loquitur enim de creatura quantum ad esse, non quantum ad operationem, qua creatura rationalis fruitur ipso Deo, & sic cessat objectio.

Quæst. C. QUod vero 100. ponitur. Res dicuntur creaturæ in principio temporis, quod mensurat primi mobilis motum, non sicut in mensurante creationem, sed sicut in adjacente: verum est si intelligatur, sicut in adjacente, idest simul existente, non autem si intelligatur, sicut in adjacente, id est, inhærente accidentaliter.

Quæst. CI. QUod vero 101. ponitur. Infinitum actu nihil præter Deum esse potest, sed infinitum actu pro aliqua conditione infinitatis potest esse. Illud autem infinitum actu est secundum quid, & non simpliciter, quia a parte post, non a parte ante. Hoc dictum est, quia si habet successionem, tunc non est totum in actu: si non habet successionem, tunc non eit infinitum, sed quoddam simpliciter indefectibile.

Quæst. CII. QUod vero 102. ponitur. In ævo secundum se non est fuisse, neque futurum esse: verum est, sed ævum non mensurat operationes Angeli, quæ sunt successivæ, sed solum esse ipsius, quod est uniforme, & sic cessat objectio de Deo, qui non novit fuisse, nec futurum esse, neque secundum esse, neque secundum operationem, & de confirmatione, vel culpa Angeli, quæ pertinent ad operationes.

Quæst. CIII. QUod vero 103. ponitur. Nihil ens unum potest esse in diversis, sed aliquod unum ens in potentia, sic intelligen-

ligendum eſt: Nihil ens actu creatum poteſt eſſe in diverſis naturaliter: non enim hæc falſa, Cæcus non poteſt videre, licet Deus miraculoſe poſſet ei dare viſum, & ſic ceſſant objectiones. Materia autem prima una exiſtens in ſe conſiderata non per unitatem formæ, ſed per carentiam omnis formæ eſt in potentia ad hoc quod ſit in diverſis, licet ſecundum quod eſt in diverſis non ſit una, ſed multiplex.

Quæſt. CIV. QUod vero 104. ponitur. Materia ſecundum eſſentiam una eſt multiplicata in ſingulis: improprie dictum eſt, Proprie autem diceretur materia ſecundum eſſentiam una, eſt multiplicata in ſingulis, vel magis in ſingula.

Quæſt. CV. QUod vero 105. ponitur. Infinitum ſimplex poteſt agere multa, finitum ſimplex non niſi unum: verum eſt ſi bene intelligatur, ut ſcilicet accipiatur unum in genere, vel ſpecie, ſecundum quod exigit virtus ſimplex, ut ſi diceretur, quod auditus non poteſt cognoſcere niſi unum, ſcilicet ſonum.

Quæſt. CVI. QUod vero 106. ponitur. Quamvis in creatione animæ nova materia ſecundum eſſe creetur, tamen per eſſentiam materiæ præexiſtenti unitur, & conjungitur, ſicut punctus puncto; nec bene, nec intelligibiliter dicitur.

Quæſt. CVII. QUod vero 107. ponitur. Duplex eſt potentia, quædam determinata, quæ agit per modum naturæ, quædam indeterminata, quæ agit per modum voluntatis: penes primum accipitur triplex potentia imaginis, penes ſecundum libertas arbitrii, non bene dictum eſt:

eſt : quia quæ ad liberum arbitrium pertinent, etiam ad voluntatem pertinent , quæ eſt pars imaginis.

Quæſt. CVIII. QUod vero 108. ponitur. Animæ individuantur per individuationem , & materias corporum , quamvis ab eis ſeparatis retineant individuationem , ſicut cera in impreſſione ſigilli : poteſt & bene , & male intelligi . Si enim intelligatur , quod animæ individuentur per corpora , quaſi corpora ſint cauſſa totalis individuationis animarum , falſum eſt . Si vero intelligatur eſſe aliqualiter corpora cauſſa individuationis animarum , verum eſt . Unumquodque enim ſecundum quod habet eſſe , habet unitatem , & individuationem . Sicut igitur corpus non eſt tota cauſſa animæ , ſed anima ſecundum ſuam rationem aliquem ordinem ad corpus habet , cum de ratione animæ ſit , quod ſit unibilis corpori , ita corpus non eſt tota cauſſa individuationis hujus animæ , ſed de ratione hujus animæ eſt , quod ſit unibilis huic corpori , & hæc remanet in anima etiam corpore deſtructo.

Explicit Opuſculum nonum , videlicet reſponſio Divi Thom. Aquin. ad fratrem Joannem Vercellenſem , generalem Magiſtrum totius Ordinis Prædicatorum , de articulis centum & octo , ſumptis ex opere Petri de Tarantaſio .

RES-

RESPONSIO EJUSDEM
AD EUMDEM MAGISTRUM JOANNEM DE VERCELLIS DE ARTICULIS XLII.

Opuſculum Decimum.

REverendo in Chriſto patri fratri Joanni Magiſtro Ordinis fratrum Prædicatorum, frater Thomas de Aquino cum debita reverentia ſeipſum ad obedientiam promptum. Paternitatis veſtræ litteras feria quarta ante Paſcha recepi, dum Miſſarum ſollemnia agerentur, multos articulos intercluſa ſchedula continentes, quibus ſingulis mihi reſpondendum mandabatis, reſponſionis forma taxata, an ſcilicet ſancti ſint illius ſententiæ, vel opinionis, quam continet articulus. Et ſi ſancti ſint vel non illius ſententiæ, vel opinionis, quam articulus continet, an ego illius opinionis, vel ſententiæ. Et ſi non ſim, an tolerabiliter dici poſſit. Quibus articulis ſtatim ſequenti die ſecundum formam a vobis traditam, prætermiſſis aliis occupationibus ſecundum quod mihi occurrit, reſpondere curavi. Fuiſſet tamen mihi facilius reſpondere, ſi vobis ſcribere placuiſſet rationes, quibus dicti articuli vel aſſeruntur, vel impugnantur. Sic enim potuiſſem magis ad intentionem dubitantium reſpondere. Nihilominus tamen, quantum percipere potui in ſingulis, ad id quod dubitationem facit, reſpondere curavi, hoc tamen in principio proteſtans,

quod

quod plures horum articulorum ad fidei doctrinam non pertinent, ſed magis ad Philoſophorum dogmata. Multum autem nocent talia, quæ ad pietatis doctrinam non ſpectant vel afferere, vel negare, quaſi pertinentia ad ſacram doctrinam. Dicit enim Auguſtin. in 5. confeſſ: Cum audio Chriſtianum aliquem iſta, ſcilicet quæ Philoſophi de cœlo, aut ſtellis, & de ſolis, & lunæ motibus dixerunt, neſcientem, & aliud pro alio ſentientem, patienter intueor opinantem hominem, nec illi obeſſe video, cum de te Domine Creator omnium noſtrum non credat indigna, ſi forte ſitus, & habitus creaturæ corporalis ignoret. Obeſt autem, ſi hæc ad ipſam pietatis doctrinam pertinere arbitretur, & pertinacius affirmare audeat quod ignorat. Quod autem obſit, manifeſtat Auguſtinus in 1. ſuper Geneſi ad litteram. Turpe eſt, inquit, nimis & perniciosum, ac maxime cavendum, ut Chriſtianum de his rebus quaſi ſecundum Chriſtianas literas loquentem ita delirare quilibet infidelis audiat, ut quemadmodum dicitur, toto cœlo errare conſpiciens, riſum tenere vix poſſit. Et non tam moleſtum eſt, quod errans homo videatur, ſed quod auctores noſtri ab eis, qui foris ſunt, talia ſenſiſſe creduntur, & cum magno eorum exitio, de quorum ſalute ſatagimus, tamquam indocti reprehenduntur, atque reſpuuntur. Unde mihi videtur tutius eſſe, ut hæc, quæ philoſophi communes ſenſerunt, & noſtræ fidei non repugnant, neque ſic eſſe aſſerenda ut dogmata fidei, licet aliquando ſub nomine philoſophorum introducantur, neque ſic eſſe neganda, tamquam fidei contraria, ne ſapientibus hujus mundi contemnendi doctrinam fidei occaſio præbeatur.

Articulus I.

PRimus articulus in ſchedula propoſitus eſt, an Deus moveat aliquod corpus immediate. Ad quod reſpondendum videtur, quod ordo communis divinitus inſtitutus hoc habet, ut corporalis creatura ab ipſo moveatur ſpiritu mediante. Dicit enim Auguſt. in 3. de Trinitate; Quemadmodum corpora groſſiora, & inferiora per ſubtiliora, & ſuperiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per ſpiritum vitæ rationalem. Et 8. ſuper Geneſ. ad litteram dicit, quod Deus ſpiritualem creaturam corporali præpoſuit, Neque tamen divina potentia eſt huic ordini alligata, quin poſſit quandoque præter ordinem cauſſarum ſecundarum aliquid agere, cum ſibi placuerit, ut patet in operibus miraculoſis. Dicit enim Auguſt. 26. contra Fauſtum; Appellamus naturam cognitum nobis curſum ſolitum naturæ, contra quem Deus cum aliquid facit, magnalia, vel mirabilia nominantur.

Artic. II. SEcundus articulus eſt, an omnia, quæ moventur naturaliter, moveantur miniſterio Angelorum moventium corpora cœleſtia.

Artic. III. TErtius articulus eſt, an Angeli ſint motores corporum cœleſtium. His duobus articulis ſimul reſpondendum videtur, quia ſecundus dependet ex tertio, & tertius ex primo. Si enim corpora reguntur a Deo mediante ſpirituali creatura, ad ipſum autem opus regiminis divini pertinet motio corporum, ut Aug. dicit 8. ſuper Geneſ. ad litteram, conſequens eſt, quod Deus per ſpiritualem creaturam moveat cœleſtia corpora. Et ibi expreſſe dicit Auguſt: Sicut per tempus, & locum movet corpus, ipſe ta-

tamen per tempus non eſt conditus ſpiritus, ita per tempus movet conditum ſpiritum, ipſe tamen nec per tempus, nec per locum motus conditor ſpiritus. Eſſe quidem animata corpora cœleſtia Damaſcenus negat in 2. libro, licet hoc Auguſtinus ſub dubio relinquat in ſecundo ſuper Geneſ. ad litteram. Sed cœleſtia corpora a ſpirituali creatura moveri, a nemine ſanctorum, vel Philoſophorum negatum legiſſe me memini. Hoc igitur ſuppoſito, quod Angeli moveant cœleſtia corpora., hoc in dubium nulli ſapienti vertitur: quia omnes motus naturales inferiorum corporum ex motu cœleſtis corporis cauſſentur, quod & ratione a Philoſophis eſt probatum, & experimento patet, & auctoritatibus Sanctorum confirmatur; quia ut dictum eſt, Auguſt. in 3. de Trinitate, dicit quod corpora groſſiora, & inferiora per ſubtiliora, & ſuperiora quodam ordine reguntur. Et Dionyſ. dicit 4. cap. de divinis nominibus, quod Solis radius ad generationem ſenſibilium corporum confert, & ad vitam ipſam movet, & nutrit, & auget, & perficit. Unde conſequens eſt quod omnia, quæ naturaliter moventur, moveantur miniſterio Angelorum moventium corpora cœleſtia.

Artic. IV. QUartus artic. eſt, an infallibiliter ſit probatum, Angelos eſſe motores corporum cœleſtium apud aliquos.

Artic. V. QUintus artic. eſt, an infallibiliter ſit probatum, Angelos eſſe motores cœleſtium corporum, ſuppoſito Deum non eſſe immediatum motorem illorum corporum. His reſpondeo, quod Philoſophi tam Platonici, quam Peripatetici hoc probare conati ſunt rationibus, quas efficaces putaverunt, & eorum rationes fundantur ſuper prædicto rerum ordine, quod

ſcilicet Deus inferiora per ſuperiora regit, ut etiam Sancti Doctores tradunt. Quod autem corpora cœleſtia a ſola natura ſua moveantur, ſicut gravia, & levia, eſt omnino impoſſibile: unde niſi moveantur a Deo immediate, conſequens eſt quod vel ſint animata cœleſtia corpora, & moveantur a propriis animabus, vel quod moveantur ab Angelis, quod melius dicitur. Fuerunt tamen aliqui Philoſophi, qui poſuerunt corpus primum cœleſtium corporum moveri a Deo, non mediante alia intelligentia, ſed mediante anima propria, alia vero cœleſtia corpora moveri mediantibus intelligentiis, & animabus.

Artic. VI. SExtus articulus eſt, an omnia inferiora naturaliter in eſſe producta per viam motus, regantur per Angelos mediantibus motibus corporum cœleſtium.

Artic. VII. SEptimus articulus eſt, an omnia inferiora, quæ naturaliter in eſſe producuntur, fiant per Angelos mediantibus motibus corporum cœleſtium, ſecundum quod facere attribuitur cauſſis naturalibus, id eſt, educantur de potentia in actum: horum etiam reſponſio dependet ex præmiſſis. Si enim corpora cœleſtia per ſuum motum ſunt cauſſa generationis, & corruptionis, & omnium motuum naturalium inferiorum corporum, conſequens eſt, quod ſi Angeli ſunt cauſſa motus cœli, ſint etiam cauſſa generationis, & corruptionis, & omnium motuum naturalium inferiorum corporum, unde & Greg. in 4. dialogorum dicit, quod in hoc mundo viſibili nihil niſi per creaturam inviſibilem diſponi poteſt. Et ut breviter dicam, omnes prædicti articuli vel parum, vel nihil faciunt ad doctrinam fidei, ſed ſunt penitus phyſici.

Artic.

Artic. VIII. OCtavus articulus est, an ordine naturæ faber posset movere manum ad aliquod operandum sine angelico ministerio movente corpora cœlestia. Huic videtur per distinctionem respondendum. Quod enim aliquis non posset movere manum, potest esse dupliciter. Uno modo, ex defectu animæ moventis, ut scilicet animæ deficiat potentia motiva corporis, & sub hoc intellectu falsum est quod dicitur. Nam anima fabri movet manum per liberum arbitrium, quod non subjacet neque cœlestibus corporibus, neque Angelis, sed soli Deo. Alio modo, potest intelligi ex defectu corporalis membri, sicut homo, qui habet manum ligatam, vel aridam non potest eam movere. Et modo cessante motu cœli organum corporis non posset ab anima moveri, quia non remaneret vivum, quia corpora cœlestia ad vitam movent inferiora corpora, ut patet ex auctoritate Dionysii supra inducta. Si tamen divina virtute præter naturæ ordinem corpus hominis vivum remaneret cessante motu cœli, & conservaretur in dispositione illa, qua est mobile ab anima, posset homo per liberum arbitrium quamlibet partem movere corporis.

Artic. IX. NOnus articulus est, an omnia beneficia exteriora naturaliter de potentia ad actum reducta habeamus per Angelos moventes corpora cœlestia. Dico quod hujus etiam responsio dependet ex præmissis. Naturaliter enim de potentia ad actum deduci, nihil est aliud quam naturaliter moveri. Si ergo omnis motus naturalis inferiorum corporum causatur a motu superiorum corporum, consequens est quod hujusmodi beneficia proveniant ex ministerio Angelorum moventium cœlestia corpora.

teſt: quia nulla virtus creaturæ poteſt immutare ordinem principalium partium univerſi, ad quem pertinet quod terra ſit in medio locata. Videtur tamen mihi contrarium poſſe tolerari abſque fidei periculo, ſi tamen referat intentionem ſuam ad ponderis quantitatem, non ad prædictum ordinem univerſi. Certum eſt enim quod naturali ſua virtute Angelus poteſt alicujus ponderis terram movere. Sed uſque ad quanti ponderis quantitatem movere poſſit, non poteſt a nobis determinari. Si autem quæritur de motu circulari, per quem dictus ordo non variatur, videtur quod naturaliter terra quieſcat, ut vult Philoſophus in lib. de cœlo.

Artic. XVII. DEcimus ſeptimus articulus eſt, an Angeli moventes orbes ſint de numero virtutum. Videtur mihi quod ſatis probabiliter hoc dici poſſit: nec video quid inconveniens inde ſequatur, cum & Origenes exponens illud Matt. 24: Virtutes cœlorum commovebuntur, dicat quod conveniens eſt cœlorum rationabiles virtutes pati ſtuporem remotas a primis functionibus ſuis. Hoc tamen omnino aſſerendum non videtur.

Artic. XVIII. DEcimus octavus articulus eſt, an illud Eccleſiaſtes 1: In circuitu pergit ſpiritus, ſic poſſit exponi, Spiritus, puta, angelicus pergit in circuitu cœli, & pergendo cælum movere facit in circuitu. Non video quare hæc expoſitio ſuſtineri non poſſit, præſertim cum dicat Aug. in 1. ſuper Gen. ad litteram, quod ideo multis exitibus verba Scripturæ exponuntur, ut ſe ab irriſione cohibeant litteris ſæcularibus inflati.

Artic.

Artic. XIX. DEcimus nonus articulus eſt, an ſi motus cæli ceſſaret, ordine naturæ omne ferrum in elementa in inſtanti reſolveretur.

Artic. XX. VIgeſimus articulus eſt, an ſimiliter eſſet de omni elemento corruptibili.

Artic. XXI. VIgeſimusprimus articulis eſt, an ſimiliter totus mundus, quantum ad corruptibile.

Artic. XXII. VIgeſimus ſecundus articulus eſt, an ſi non eſſet lux ſtellarum, ordine naturæ omnes homines corruptibiles morerentur in inſtanti.

Artic. XXIII. VIgeſimus tertius articulus eſt, an ſimiliter omnia animalia irrationalia. Ad omnia iſta eſt eadem reſponſio. Ut enim dictum eſt, ſuperiora corpora per ſuum motum, & lumen ſunt cauſſa generationis, & corruptionis, & vitæ corporalis in inferioribus corporibus. Non eſt ergo dubium, quin remota tali cauſſa removeatur effectus, præſertim cum valde conſonum fidei videatur, ſecundum quam ponimus, quod tranſeunte figura hujus mundi, & motu cœli ceſſante per voluntatem Dei, ſola elementa innovata remanebunt, & homines immortales effecti erunt virtute divina. Sed ſi fiat vis in hoc quod dicitur, in inſtanti, dicitur quod licet talis reſolutio non ſit in inſtanti, cum ſit motus, principium tamen ejus in inſtanti eſſe poteſt.

Artic.

Artic. XXIV. VIgeſimusquartus articulus eſt, an poſt diem judicii omnia corpora Sanctorum erunt incorruptibilia per naturam, ſive naturaliter, quia ceſſabit motus cæli, qui eſt cauſſa corruptionis.

Artic. XXV. VIgeſimusquintus articulus, an ſimiliter corpora damnatorum. Ad hoc videtur dicendum, quod cum dicitur aliquod incorruptibile eſſe per naturam, ſignificatur naturam eſſe incorruptionis cauſſam, cum hæc præpoſitio, per, cauſſam deſignet. Eſt autem duplex cauſſa, ſcilicet per ſe, & per accidens: per ſe quidem cauſſa alicujus eſt, quod directe eſt illius cauſſa per ſuam virtutem, ſicut aqua eſt cauſſa infrigidandi: per accidens autem eſt cauſſa alicujus, quod indirecte cauſſat illud, puta, removendo cauſſam contrariam, ſicut removens ignem de domo eſt cauſſa infrigidationis ejus. Cum ergo dicitur, ceſſante motu cœli corpus hominis eſſe incorruptibile per naturam, ſi ly per dicit cauſſam per ſe, falſum eſt. Non enim ad hoc ſe extendit virtus naturæ creatæ, ut cauſſare poſſit incorruptionem corporis ex contrariis compoſiti: ſi autem dicit cauſſam per accidens, ſic aliquo modo verum eſt quod dicitur, quia ſubtracta cauſſa univerſalis corruptionis naturalis, ſubtrahitur corruptio. In hoc etiam ſenſu melius diceretur negative, quam privative, puta, ſi ſic diceretur: Ceſſante motu cœli corpus hominis, ſi divina virtute remaneat, non erit corruptibile per naturam. Verum quia ſemper id, quod eſt per ſe, potius eſt eo, quod eſt per accidens, potius videtur dicendum, quod erit corruptibile per naturam, ſed incorruptibile per gratiam, vel juſtitiam: vel ſi contrarium dicatur, debet dici cum determinatione ſanum ſenſum exprimente.

Artic.

Artic. XXVI. VIgeſimusſextus articulus eſt, an damnati in ſuis corporibus in inferno ſentiant pœnas ignis per apprehenſionem, & receptionem ſpeciei ignis per modum afflictivum, & læſivum. Ad hoc dicendum eſt, quod cum ſecundum fidem dicamus corpora damnatorum in inferno afflictionem ex igne pati, nec per tempus conſumi, ſecundum illud Auguſt. 21. de Civit. Dei: Humana corpora non ſolum numquam morte diſſolventur, ſed in æternorum quoque ignium durabunt tormentis; neceſſe eſt in eis ponere id, quod afflictionem facit, ideſt receptionem ſpeciei ſenſibilis. Oportet etiam removere id, quod conſummare poſſet, ſcilicet tranſmutationem naturæ corporum. Nec video quid calumniæ habeat articulus.

Artic. XXVII. VIgeſimusſeptimus articulus eſt, an ſententia Chriſti in judicio erit corporalis, vel ſpiritualis. Dicitur quod licet utrumque eſſe poſſit, probabilius tamen videtur, quod ſit ſpiritualis, quia & alia, quæ tunc agentur, ſpiritualiter divina virtute agentur. Ut enim dicit Auguſt. 20. de Civitate Dei: Divina virtute fiet, ut cuique opera ſua vel bona, vel mala, cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur, ut accuſet, vel excuſet ſcientia conſcientiam, atque ita ſimul omnes, & ſinguli judicentur.

Artic. XXVIII. VIgeſimusoctavus articulus eſt, an Chriſtus venit tollere niſi peccatum originale principaliter, ſeu principalius inter omnia peccata, quæ tollere venit. Ad quod dicendum, quod Chriſtus, quantum eſt in ſe, venit tollere omnia peccata. Donum enim Chriſti, ut Apoſtolus dicit Roman. 5. excedit peccatum Adæ:

Adæ : nam unum tantum ex uno in condemnationem ; gratia autem ex multis delictis in juſtificationem . Tanto autem principalius contra aliquod peccatum venit , quanto eſt majus : peccatum autem quod originaliter contrahitur, licet ſit minus gravitate, & reatu pœnæ , eſt tamen maximum communitate , ſecundum illud Apoſtoli Roman. 5 : In quo omnes peccaverunt. Et quantum ad hoc poteſt dici , quod Chriſtus principaliter venit tollere originale : unde ſuper illud Joan. 1 : Ecce qui tollit peccatum mundi ; dicit gloſſa : Peccatum mundi dicitur peccatum originale , quod eſt commune toti mundo.

Artic. XXIX. VIgeſimusnonus articulus eſt , an nomina ſanctorum digito Dei ſcripta ſint in cœlis ad honorem eorum . Videtur mihi non eſſe verum , ſi tamen dicatur quod ſic, nullum eſt periculum .

Artic. XXX. TRigeſimus articulus eſt , an nomina impiorum in inferno exiſtentium , digito Dei ſcripta ſint in terra ad vituperium eorum . Non hoc verum puto , ſi corporaliter intelligatur . In nullo tamen fides obſiſtit , ut mihi videtur.

Artic. XXXI. TRigeſimusprimus articulus eſt , an infernus ſit in centro , vel circa centrum terræ . Ad hoc dicendum videtur, quod locus inferni ſit infra terram , unde Auguſt. in libro retractationum 2. dicit : De inferis magis, ut videtur , dicere debuiſſem quod ſub terris ſint, quam rationem reddere , cur ſub terris eſſe dicantur . Ubi tamen ſit infernus , an circa centrum terræ , vel circa ſuperficiem , nihil arbitror ad doctrinam fidei pertinere , & ſuperfluum eſt de talibus ſollicitari afferendo , vel improbando .

Artic.

Artic. XXXII. TRigeſimusſecundus artic. eſt, an liceat diſputare an anima Chriſti ſit ex traduce, determinando quod verum eſt. Hic articulus dubie poſitus eſt. Si enim intelligatur, quod liceat diſputare, & determinare hoc eſſe verum, quod anima Chriſti ſit ex traduce, erroneum eſt, quia nullius hominis anima eſt ex traduce, multo ergo minus anima Chriſti, cujus etiam corpus eſt virtute Spiritus Sancti formatum. Si autem intelligatur quod liceat diſputare, an anima Chriſti ſit ex traduce, & circa hoc determinare illud, quod veraciter fides Catholica tenet, ſcilicet quod non, non video quare hoc non liceat, cum quotidie in ſcholis magiſtrorum diſputetur & de Trinitate, & de aliis articulis fidei, non propter dubitationem, ſed propter veritatis intellectum, & manifeſtationem, & confirmationem. Poſſet tamen hoc per accidens in aliquo caſu eſſe malum, puta, ſi coram ſimplicibus, & paratis ad errandum talia diſputarentur.

Artic. XXXIII. TRigeſimuſtertius artic. eſt, An illud verbum Philoſophi de animalibus lib. 16. c. 6. ſcilicet, Corpus ſpermatis, cum quo exit ſpiritus, qui eſt virtus principii animæ, qui eſt ſeparatus a corpore, & eſt res divina, & talis dicitur intellectus; ſic poſſit vel debeat exponi, id eſt, Ille ſpiritus, ſeu virtus formativa dicitur intellectus per ſimilitudinem, quia ſicut intellectus operatur ſine organo, ita illa virtus. Dicitur quod illam auctoritatem Philoſophi hoc modo exponit Commentator ejus, Meteororum 7: Nec dicitur res divina, quia ſit per eſſentiam Deus, ſed per quamdam ſimilitudinis participationem, ſicut quodlibet magnum, & admirabile ſolet dici divinum. Nec video

deo

deo quid pertineat ad doctrinam fidei, qualiter Philoſophi verba exponantur.

Artic. XXXIV. TRigeſimusquartus artic. eſt, An aliquid de ſubſtantia cœli intret compoſitionem corporis naturaliter compoſiti ex quatuor elementis per effectum ſuæ virtutis.

Artic. XXXV. TRigeſimusquintus artic. eſt, An aliquid de ſubſtantia cœli intret compoſitionem corporis vivi, & animati. Dicitur quod cum aliquid dicitur de ſubſtantia cœli, ſi hæc propoſitio, de, deſignet cauſſam materialem, ſic credo eſſe falſum, non tamen periculoſum, nec contra fidem. Si autem deſignet habitudinem cauſſæ efficientis, ſic puto non ſolum eſſe verum, ſed neceſſarium, ut patet per auctoritatem Dionyſii ſupra inductam, & hic ſenſus determinatur per hoc quod dicitur, per effectum ſuæ virtutis.

Artic. XXXVI. TRigeſimusſextus artic. eſt, An corpora ſanctorum glorificata lucebunt plus quam ſol, & ſol ſeptuplum quam nunc, & corpora ſanctorum ſeptuplum quam tunc ſol. Dicitur ad primum, quod Chryſoſtomus exponens illud Matt. 13: Tunc juſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum, dicit: Non quia ita ſolum ſicut ſol, ſed quia hoc ſidere nihil lucidus ſcimus. Alia vero, quæ ſequuntur non occurrit quare tute dici non poſſint, præſertim cum in innovatione mundi certum ſit ſecundum Catholicam doctrinam, quod tota creatura corporalis meliorabitur, quæ revelationem filiorum Dei expectat, ut dicitur Rom. 8. Hieronymus etiam dicit ſuper illud Matt. 24. Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum: Non hoc

di-

diminutione luminis accidet, cum solem legimus septuplum luminis habiturum, sed comparatione veræ lucis, omnia visui apparebunt tenebrosa.

Artic. XXXVII. TRigesimusseptimus articulus est, An Angeli, quos vidit Maria Magdalena circa sepulcrum Domini post ejus resurrectionem, lacrymabili voce consolati sint eam. Ad hoc mihi dicendum videtur, quod ea, quæ in apparitione Angelorum contingunt, ad quamdam significationem sunt referenda, non ad proprietatem substantiæ ipsorum, ut patet per Diony. ult. c. cœl. hier, unde sicut in Scripturis sacris aliqua per similitudinem leguntur de Deo ad iram, vel tristitiam, vel aliquid humanum pertinentia: ita etiam nihil prohibet in apparitionibus Angelorum aliquid tale propter aliquam significationem demonstrari. Et licet Angelis resurrectionis nuntiis magis congruant signa gaudii propter rem nuntiatam, nihil tamen prohibet, quin aliqua doloris signa ostenderent, ut tales se mulieri flenti ostenderent, qualem seipsam interius exhibebat, sicut Gregorius dicit de Domino apparente duobus discipulis in effigie peregrini.

Artic. XXXVIII. TRigesimusoctavus articulus est, An homo posset videre oculo mentis omnia, quæ aguntur in corde hominis habentia impressionem exterius in corpore, si haberet visum acutum ut diabolus. De hoc ita dicit Augustin. in lib. de divinatione dæmonum; Hominum dispositiones non solum voce prolatas, sed & cogitatione conceptas dæmones considnant, quæ dum ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscunt. Et in libro retractationum dicit: Pervenire ista ad notitiam dæmonum per nonnulla experimenta com-

per-

pertum eſt. Verum ſigna quædam dantur ex corpore cogitantium, illis ſenſibilia, nos autem latentia. An autem alia in ſpeciali cognoſcant, aut difficillime poteſt ab hominibus, aut omnino non poteſt inveniri. Ex quibus patet quod dæmones cogitationes cordium cognoſcere poſſunt, quæ per aliquos corporis motus manifeſtantur. Nec hoc eſt mirum, cum etiam ſubtiles medici per pulſum deprehendant interiores animæ paſſiones, & ſic dicitur Eccleſ. 19: Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.

Artic. XXXIX. TRigeſimusnonus artic. eſt, An licet aſcendendo immediate Mars ſit ſupra Solem quantum ad ſitum, tamen ſit immediate ſupra Lunam quantum ad dominium in prima hora Martis. Ad hoc dicendum videtur, quod ſi dominium Martis, & Lunæ referatur ad liberum arbitrium, eſt erroneum. Si autem referatur ad corporales, & naturales res, nulla ſequitur abſurditas in fidei doctrina. Dicit enim Aug. 5. de Civit. Dei: Non uſquequaque dici poteſt ad ſolam corporum differentiam afflatus quoſdam valere ſidereos, immo etiam hoc verum eſt ſecundum ordinem dierum: nam cum ſeptem planetis ſeptem horæ ſecundum Aſtrologos deputentur, cum viginti quatuor horæ ſint naturalis diei, conſequens eſt ut prima feria in vigeſima ſecunda hora diei Luna dominium habeat, ſicut & in prima ejuſdem: unde reincipiendo a Saturno, vigeſimatertia hora ei deputabitur, & vigeſimaquarta Jovi, prima diei ſequentis Marti deputabitur. Sed hoc nihil ad doctrinam fidei pertinet nec afferere, nec improbare.

Artic. XL. QUadrageſimus artic. eſt, An in inferno erit fletus corporalis quantum ad lacrymarum reſolutio-

lutionem. Puto quod non erit, quia cum fletus ille sit infinitus, & nihil corporibus damnatorum adjiciatur per nutrimentum, sequeretur quod aliquando per fletum corpora resolverentur, & consumerentur, quod est contra fidem.

Artic. XLI. QUadragesimus primus artic. est, An in inferno erit corporalis vermis. Hoc Augustinus sub dubio relinquit. 21. de Civit. Dei, licet in 20. ejusdem dicat hoc probabilius videri, quod ignis referatur ad corpus, vermis tropice ad animam: quod etiam mihi probabilius videri, quod ignis referatur ad corpus, vermis tropice ad animam: quod etiam mihi probabilius videtur.

Artic. XLII. QUadragesimus secundus artic. est, An sciri possit distantia superficiei terræ ab ejus centro: videtur quod sic, secundum tamen modum demonstrationis astrologicæ, non geometricæ. Hæc sunt, Pater reverende, quæ pro nunc occurrunt, licet plura sint extra Theologiæ limites requisita.

Explicit Opusculum decimum, videlicet beati Thomæ de Aquino ad Magistrum Joannem de Vercellis generalem Magistrum Ordinis Prædicatorum de artic. 42.

detur, præcipue ſi ordo Virtutum dicatur medius ordo ſecundæ Hierarchiæ, ut vult Dionyſ. Hic enim ordo tenet primum locum inter exequentes exteriora miniſteria: unde Dionyſ. 8. c. cœleſtis Hjer. dicit, quod nomen Virtutum oſtendit divinam quamdam, & inconcuſſam fortitudinem ad omnes deiformes operationes. Nihil autem in exterioribus miniſteriis majus eſſe videtur, quam diſpoſitio cauſſarum univerſalium: unde maxime videtur adminiſtratio cœleſtium corporum ad ordinem Virtutum pertinere. Unde Origenes exponens illud Matth. 24: Virtutes cœlorum commovebuntur, dicit quod conveniens eſt cœlorum rationabiles virtutes pati ſtuporem, remotas ſcilicet a primis functionibus ſuis. Hoc tamen omnino afferendum non videtur.

Artic. V. QUintus artic. eſt, An Angelus ſuo imperio poteſt movere totam molem terræ uſque ad globum Lunæ. Iſtud mihi afferendum non videtur. Virtutes enim creaturarum ſe extendunt ad naturales effectus: & ideo Angeli corpora cœleſtia movere poſſunt ſecundum motus convenientes naturis eorum, aliis autem motibus ea movere non poſſent ſecundum propriam virtutem, ſed hoc divinitus miraculoſe fieri poſſet. Poſſet autem fieri non ſolum virtute Angeli, ſed etiam virtute hominis, quod aliqua pars terræ per violentiam ſurſum feratur; ſed quod totum unum elementum extra ſuum ordinem naturalem ponatur, non credo ſubjacere Angelicæ poteſtati: & quod virtus Angeli ſit infinita inferius, non eſt ſic intelligendum, quod non determinetur ad determinatos effectus, ſed quia in ſuis effectibus producendis non patitur laſſitudinem, aut defectum.

Artic.

Artic. VI. SExtus artic. est, An id quod dicitur Ecclesiastes 1: In circuitu pergit spiritus, possit sane ita exponi, Spiritus Angelicus pergit in circuitu, scilicet per operationem, quia movet cœlum secundum circulum. Non video quare non possit sane exponi, cum hæc sententia vera sit secundum prædicta, & iste modus exponendi a consuetudine Sacræ Scripturæ non discrepet, sicut Rom. 8. dicitur, quod Spiritus interpellat, idest interpellare facit.

Artic. VII. SEptimus artic. est, An Angelus habeat virtutem infinitam inferius. Hoc potest & bene, & male intelligi. Si enim sic intelligatur, quod Angelus habeat infinitam virtutem supra ea, quæ infra ipsum sunt, est falsus, & erroneus intellectus. Sic enim posset creare aliquid infra se, & quodlibet in quodlibet convertere, quod patet esse falsum. Est ergo sic intelligendum, quod virtus Angeli consequitur naturam ipsius. Sicut ergo finitum, & infinitum invenitur in natura ejus, ita & in virtute. Habet autem Angelus finitam naturam secundum operationem ad suum superius, quod est Deus, qui est ens, & bonum infinitum, cujus similitudo in Angelo participatur finite; cum tamen Angelus non habeat formam in materia, non limitatur, vel contrahitur per aliquam naturam, sicut formæ materiales: unde & virtus Angeli finita est secundum quod extenditur ad determinatos effectus, prout participat finite similitudinem primæ causæ: est tamen infinita quantum ad hoc, quod non contrahitur virtus ejus ad agendum secundum exigentiam materiæ, vel organi corporalis, sicut formæ materiales, & corporæ. Est etiam infinita durazione ex parte post, quia in perpetuum durat natura ejus, & ejus du-

ratio nullo modo temporis periodo menſuratur.

Artic. VIII. OCtavus artic. eſt, An Angeli ſunt cauſſa omnium, quæ naturaliter generantur, & corrumpuntur in hoc mundo. Hoc ex neceſſitate ſequitur, ſi ſunt cauſſa motus cœli, qui eſt cauſſa generationis, & corruptionis in iſtis inferioribus corporibus, ut Dionyſ. dicit 4. c. de div. nom. Quod enim eſt cauſſa cauſſæ, eſt cauſſa cauſſati.

Artic. IX. NOnus artic. eſt, An Angeli ſunt factores omnium corporum naturaliter compoſitorum ſive humanorum, ſive aliorum, quia cauſſare eſt aliquid ex aliquo facecere. Dicitur quod hoc poteſt habere calumniam, eo quod verbo faciendi ut plurimum utimur in operibus artis, & non in operibus naturæ: non enim conſuete dicitur, quod pater facit filium, unde & ſecundum hunc modum loquendi Philoſophus in 6. Ethic. dicit, quod ars eſt recta ratio factibilium: & ſecundum hoc inconſuete dicitur, quod Angeli, vel corpora cœleſtia faciant corpora humana, vel alia corpora compoſita naturaliter generata. Illud enim videmur facere, quod in poteſtate noſtra eſt quale futurum ſit, cujuſmodi ſunt opera artis. Opera autem naturæ non ſubſunt arbitrio naturalium cauſſarum, ſed conſequuntur neceſſitatem ordinis naturalis ſubjectam arbitrio Dei conſtituentis naturam: unde facere effectus naturales magis ſolet attribui Deo. Invenitur tamen verbum faciendi attributum etiam cauſſis naturalibus, ſecundum quod conſuevit dici, quod omne agens facit ſibi ſimile, prout ignis dicitur calefacere, quod nihil eſt aliud quam facere calidum: & ſecundum hunc modum loquendi dici poteſt, quod corpora cœleſtia, & etiam Angeli faciunt corpora inferiora. Sed in talibus ma-

magis sequendus est usus loquendi, quia secundum Philosophum nominibus utendum est ut plures, licet vanum videatur de nominibus contendere, ubi constat de rebus.

Artic. X. DEcimus artic. est, An faber naturaliter possit movere manum ad malleum, vel ad aliud naturaliter operandum siue Angelis moventibus corpora cœlestia. Hoc non habet explicitam veritatem: manifestum est enim, quod omnia corpora mixta conservantur in esse per motum cœlestium corporum ex hoc, quod certa periodo cœlestis motus generantur, & corrumpuntur, & similiter secundum elongationem, vel appropinquationem aliquorum corporum cœlestium. Est ergo verum quod cessante motu cœli, cessarent corpora fabrorum, & malleorum. Si autem supernaturali virtute & fabri, & mallei remanerent, oportet dicere quod fabrorum corpora eamdem haberent habitudinem ad animas eorum quam nunc. Nec obstat si dicitur, quod aer non esset divisibilis, quia non esset corruptibilis per cessantem motum cœli. Licet enim hoc sit, suam tamen naturam non perdet, secundum quam est facile divisibilis ratione humiditatis, & subtilitatis, ita etiam ut instrumentum vocalis laudis esse possit.

Artic. XI. UNdecimus artic. est, An cessantibus motionibus cœlestium corporum omne corpus elementatum corruptibile in elementa solveretur in momento: hoc quidem aliquo modo intellectum credo esse verum, & aliquo modo esse falsum. Necesse est enim quod motus cœli, sicut & quilibet motus, cesset in momento: quia ultimum instans temporis respondet ultimo instanti motus. Si ergo intelligatur corruptionem istorum corporum, vel resolutionem

nem in elementa eſſe in inſtanti, quantum ad ſuum principium, verum eſt: ſi quantum ad ſuum terminum, falſum eſt. Corpora enim cœleſtia cauſſant, & conſervant, ſive movent, unde & reſolutio, quæ ex corruptione talis cauſſæ accidit, oportet quod ſit per motum: nullius autem motus terminus, & principium poteſt eſſe in momento, ſed omnis motus eget aliquo tempore. Secus autem eſt de ſubtractione conſervationis Dei. Quia enim ipſe eſt cauſſa eſſendi rebus immobiliter operans, ſicut in momento res in eſſe produxit creando, & non in tempore: ita ejus operatione ceſſante res in momento eſſe deſinerent, & non per aliquem motum.

Artic. XII. DUodecimus artic. eſt, An poſt opera ſex dierum Deus aliquod corpus moverit immediate. Videtur quod non quantum ad motus, qui per creaturam fieri poſſunt. Sed miracula, ut mortui ſuſcitatio, cæci illuminatio, & ſimilia, fiunt immediate a Deo, licet quantum ad aliquos effectus conjunctos non deſit miniſterium Angelorum.

Artic. XIII. TErtius decimus artic. eſt, An Deus poſſit, aut velit movere corpus immediate. Iſte articulus implicite proponitur. Ex una enim parte videtur quod Deus ſua virtute, & altiſſima voluntate poteſt omne corpus movere immediate: quod non video quin repugnet ei, quod dicitur, quod non poteſt corpus movere; niſi forte hoc quod dicitur, non poteſt movere immediate, referaturad hoc quod ſubditur, Ita quod movetur, quod eſt diviſibile, & menſuratum tempore, ſit actio divina, quæ eſt ejus eſſentia ſimpliciſſima: hoc enim Deus nec facere poteſt, nec vult. Sed cum dicitur quod Deus aliquod corpus movet, per hoc verbum,

bum, movet, non importatur actio divisibilis, & tempore mensurata, sed actio simplex, quæ est sua essentia: nam non solus Deus, sed etiam quilibet intellectus movet per imperium, ut supra dictum est. Imperium autem intellectus nihil est aliud, quam conceptio effectus ordinata ad implendum voluntatem. Velle autem, & intelligere Dei non est aliud quam ejus essentia: unde sicut actio, qua Deus creavit res, ita & actio, qua Deus immediate potest movere corpus, nihil est aliud, quam ejus intelligere, & ejus velle.

Artic. XIV. DEcimusquartus artic. est, An si nulla essent lumina stellarum, & nullus esset motus cœlestium corporum, omnia animalia corruptibilia in momento morerentur: de hoc quid mihi videtur, supra dictum est. Mors enim est per separationem animæ a corpore, quod non fit nisi per aliquam mutationem corporis a sua naturali dispositione, quæ non potest esse in instanti rota, licet ejus caussa, & principium possit esse in instanti.

Artic.XV. DEcimusquintus artic. est, An Deus miracula faciat ministerio Angelorum. Hoc puto verum esse, ita tamen quod non in omnibus miraculis operatio Angelorum se potest extendere ad principales effectus.

Artic. XVI. DEcimus sextus art. est, An Deus aliqua miracula faciat non tantum ministerio Angelorum visibili, vel invisibili. Hoc puto etiam verum quantum ad aliquod Angelorum ministerium, ita tamen quod Angelorum ministerium non extendatur ad omnia, quæ fiunt in miraculo: hoc patet etiam in formatione Corporis Christi ex Virgine.

Artic.

Artic. XVII. DEcimus ſeptimus art. eſt, An divinitas in Chriſto faceret miracula auctoritate, & humanitas miniſterio: dicendum quod ſic. Nam divinitas operabatur per humanitatem ſicut per organum, ut dicit Damaſcenus. Eadem autem in operando eſt ratio organi, & miniſtri, quia utrumque movet per hoc, quod eſt aliquid ab alio motum.

Artic. XVIII. DEcimus octavus art. eſt, An omnia miracula, quæ fiunt ab aliqua creatura miniſterio, fiant auctoritate Dei, id eſt per virtutem ejus, ſine qua nihil poteſt fieri. Dicitur quod verum eſt, ſi de veris miraculis intelligatur: & dico vera miracula, quæ nulla naturali virtute alicujus creaturæ fieri poſſunt. Sunt tamen aliqua non ſimpliciter miracula, ſed quoad aliquos, qui eorum cauſſas ignorant, ſicut quædam arte humana facta, miracula ignorantibus artem videntur, & multo magis arte Angelica, & talia poſſunt fieri virtute alicujus creaturæ, licet non excluſa virtute divina.

Artic. XIX. DEcimus nonus art. eſt, An poſt diem judicii corpora ſanctorum erunt incorruptibilia tribus modis, ſcilicet per divinam juſtitiam, item per gloriam, item per naturam, ſive naturaliter. Hoc quidem quantum ad duo prima calumniam habere non poteſt, quantum ad tertium poſſet habere calumniam, ſi intelligatur quod ad incorruptionem humani corporis ſola natura ſufficiat, quaſi incorruptio humani corporis ex natura cauſſetur ſicut ab agente. Non enim ad hoc ſe extendit virtus alicujus naturæ creatæ, ut rebus corruptibilibus incorruptionem poſſit conferre. Dictum eſt etiam ſupra, quod ſecundum ordinem naturæ corpora hu-

humana, & omnia corpora mixta cessante motu cœli dissoluta corrumperentur. Immortalitas ergo humanorum corporum post resurrectionem non erit ex virtute naturæ, sed ex virtute divina, per quam corpora humana conservabuntur in esse: sed verum est quod naturalis caussa corruptionis, quæ est motus cœli, subtracta erit. Motus enim cœli sicut est caussa generationis, & conservationis mixtorum corporum, ita etiam est caussa corruptionis eorum. Supposita ergo conservatione humanorum corporum per virtutem divinam, non erit aliqua caussa agens ad corruptionem. Et secundum hoc aliquo modo posset sustineri, quod illa incorruptio esset per naturam, quia scilicet caussa naturalis corruptionis subtracta erit; eo modo loquendi, quo dici posset, quod submersio navis est per gubernatorem, quia per ejus absentiam navis periclitatur.

Artic. XX. VIgesimus art. est, An post diem judicii corpora damnatorum erunt incorruptibilia duobus modis, scilicet per divinam justitiam, item per naturam, sive naturaliter: hoc habet eamdem responsionem cum præcedenti.

Artic. XXI. VIgesimus primus art. est, An corpora damnatorum cum erunt in inferno, erunt passibilia, & patientur ab igne inferni, quia recipient speciem ignis inferni per modum afflictivi, vel lætivi. Hoc non video quam calumniam habere possit. Si enim impassibilitas ponitur communiter dos corporis glorioſi, consequens est quod corpora non glorioſa passibilia erunt: quod autem speciem ignis per modum afflictivi in se recipiant, hoc negari non potest, nisi ab eo, qui negat hujusmodi corpora ignem inferni sentire. Necesse est enim speciem sen-

ſenſibilis fieri in ſenſu ad hoc quod ſequatur afflictio.

Artic. XXII. VIgeſimusſecundus artic. eſt, An poſſit diſputari in ſcholis, an anima Chriſti, & omnes aliæ animæ rationales ſint ex traduce. Non video cur hoc non liceat, niſi forte in caſu, ſi ex hoc apud aliquos ſcandalum oriretur, ſicut aliquando contingit, quod aliqui ſimplices audientes de his, quæ ſunt fidei, diſputari in ſcholis, credunt ea ratione de his diſputari, quaſi dubitetur de fidei veritate: Sed in tali caſu poſſet diſputans ad hanc opinionem amputandam proteſtari, quod diſputaret non propter diſputationem de veritate, ſed propter inquirendam veritatis rationem.

Artic. XXIII. VIgeſimustertius artic. eſt, An Chriſtus principaliter non venerit tollere, niſi originale peccatum. Ad quod dicendum eſt, quod Chriſtus venit principaliter ad introducendum homines in vitam æternam, ſicut dicit ipſe Joan. 10: Ego veni ut vitam habeant: unde omne impedimentum vitæ æternæ venit removere, & ideo ex conſequenti venit tollere omne peccatum. Sed ſicut bonum commune eſt melius, quam bonum particulare unius hominis, ita malum commune multorum eſt pejus: unde principalius venit tollere peccatum originale, quod totam naturam humanam infecerat, quam ſingulorum particularia peccata: unde ſuper illud Joan. 1: Ecce qui tollit peccata mundi, dicit gloſſa: Peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod eſt commune totius mundi: & infra, quod originale peccatum, & ſingulorum quoque ſuperaddita Chriſtus relaxat. Melius ergo dicendum videtur affirmative, quod Chriſtus venit principalius tollere originale peccatum quam alia,

quam

quam negative, sicut si ponitur quod Christus principaliter non venit tollere nisi originale peccatum: nam etiam tollere actualia peccata pertinet ad principalem Christi intentionem, qua venit mundum salvare, secundum illud Luc. 5: Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.

Artic. XXIV. VIgesimus quartus art. est, An infernus sit in centro, vel circa centrum terræ. Circa quod nihil mihi videtur temere asserendum, præcipue cum Augustinus neminem arbitretur scire ubi sit. Non tamen æstimo quod sit in centro terræ, quia ille est locus, quo naturaliter feruntur gravia: nec videtur intentionem naturæ frustrari, ut communiter dicitur: quod sequeretur, si ad centrum corpora gravia non pervenirent. Si etiam naturaliter terra circa centrum esset concava, non posset assignari naturalis causa, quæ tantum pondus sustineret. Si autem dicitur hoc esse miraculose, nulla subesse videtur miraculi ratio. Præparatio enim inferni ab initio mundi fuit, secundum illud Esai. 30: Parata est ab heri Tophet, secundum expositionem glossæ. In prima autem rerum institutione non est considerandum quid Deus possit facere, sed quid natura rerum habeat, ut sic fiat, sicut dicit August. 2. super Genes. ad litteram. Non autem dicitur Christus descendisse ad infimas partes terræ, sed ad inferiores, ad cujus veritatem sufficit qualitercumque inferiores nobis dicantur.

Artic. XXV. VIgesimus quintus art. est, An possit sciri distantia a superficie terræ usque ad infernum; supposito infernum esse in centro, vel circa centrum terræ. Puto sciri posse distantiam a superficie terræ usque ad centrum, non tamen usque in infernum, quia non cre-

rem continue operatur, conſervans eam in eſſe, ſecundum illud Joan. 5: Pater meus uſque modo operatur. Quod autem inducitur pro ratione, quod ſubſtantia ex eo quod eſt ſubſtantia, non prohibetur eſſe in magna, & parva dimenſione, non eſt ſic intelligendum, quod de ratione cujuslibet ſubſtantiæ ſit, quod poſſit eſſe in magna, vel parva dimenſione: ſed contrarium non eſt de ratione ſubſtantiæ ut ſic, ſicut non eſt de ratione animalis, quod ſit rationale, non tamen eſt de ratione ejus, quod ſit ſine ratione. Si ergo eſſet de ratione ſubſtantiæ, quod non prohiberetur eſſe in magna, vel parva dimenſione, ſequeretur quod ſubſtantia Corporis Chriſti ſecundum ſuam naturam haberet, ut eſſet æqualis ſub magna, vel parva dimenſione. Sed quia hoc non eſt de ratione ſubſtantiæ, quod poſſit eſſe in magna, vel parva dimenſione, nec tamen eſt contra rationem ſubſtantiæ; patet quod ponere ſubſtantiam Corporis Chriſti in magna, vel parva dimenſione non implicat contradictionem, ſicut implicat contradictionem ſi aliquid attribuatur alicui, quod repugnat ejus rationi. Ad hoc ergo inducitur illa ratio ut excludatur contradictio, non ad hoc ut oſtendatur eſſe naturale.

Artic. XXXII. TRigeſimus ſecundus articulus eſt, quod proprie dimenſiones Corporis Chriſti, & dimenſiones panis, quæ remanſerunt, non ſunt æquales. Iſtud eſt manifeſte verum, & contrarium dicere eſt hæreticum. Sequeretur enim quod ſub una parva particula hoſtiæ non eſſet totum Corpus Chriſti.

Artic. XXXIII. TRigeſimus tertius articulus eſt, An corpus Chriſti in Sacramento ſit in loco. Dicitur, quod eſt in loco altaris, vel in Eccleſia: ſed hoc verum eſt, quod

quod Corpus Christi non est in Sacramento ut in loco. Non enim comparatur ad Sacramentum ut locatum ad locum, quia non commensuratur ei secundum proprias dimensiones.

Artic. XXXIV. TRigesimus quartus art. est, An Corpus Christi in hoc Sacramento moveatur ad motum hostiæ. Verum est quod non movetur, sicut corpora moventur per se, vel per accidens in loco: quia nec eo modo est in illo loco, in quo est Sacramentum, sicut corpora sunt in loco per se, vel per accidens, cum aliam habeat comparationem ad dimensiones Sacramentales, quam corpus ad dimensiones proprias, secundum quas movetur per se, & ad vehiculum secundum quod movetur per accidens: sed eo modo quo convenit Corpori Christi esse in loco ratione dimensionum Sacramentalium, convenit sibi moveri in loco.

Articulus XXXV. TRigesimus quintus art. est, An species Sacramentales sine subjecto remanentes possint naturaliter agere, immutari, & corrumpi sicut prius. Quantum ad aliquid verum est, & quantum ad aliquid non. Nihil enim potest agere, vel pati nisi præsupposito suo esse: quod autem in esse conserventur absque subjecto, miraculosum est, & quantum ad hoc actio consequens miraculosa est, & similiter passio, secundum quod dimensio miraculose subsistens, miraculose habet officium subjecti, & materiæ, cujus est pati.

Artic. XXXVI. TRigesimus sextus art. est, An omnes cogitationes cordis, quæ habent imagines in phantasia, vel quas comitantur aliquæ passiones in corpore, dæmones scire possint. Hoc puto verum esse de illis cogi-

tationibus, quas comitantur aliqui motus corporales quicumque: & hoc etiam Auguſtinus dicit in lib. de divinatione dæmonum: Hominum, inquit, diſpoſitiones dæmones non ſolum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas conſignant, quæ dum ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiſcunt; & de hoc verbo in lib. Retractationum faciens mentionem ſic dicit: Dixi hoc audaciore aſſeveratione quam debui, nam pervenire iſta ad notitiam dæmonum, per nonnulla etiam experimenta compertum eſt: ſed utrum ſigna quædam dentur ex corpore cogitantium illis ſenſibilia, nos autem latentia, aut alia vi ſpirituali cognoſcant, aut difficillime poteſt ab hominibus, aut omnino non poteſt inveniri. Sed ſi ſpirituali vi cogitationes cognoſcant, multo magis motus corporales, ex quibus etiam homines interdum interiores diſpoſitiones cognoſcunt: unde ſecundum non excludit primum, ſed amplius dicit. Solas autem ſpecies in phantaſia exiſtentes non reputo ſufficientes ad hoc, quod dæmones humanas cogitationes cognoſcere poſſint, quia homo virtute rationis, & liberi arbitrii poteſt una ſpecie in vi imaginativa conſervata multipliciter uti ad diverſas cogitationes, vel totaliter actu non uti. Hæc ſunt, chariſſime, quæ ad articulos a vobis tranſmiſſos reſpondeo diffuſius quam petiſtis: non enim abſolute reſponderi poterat ad ea, quæ diverſum ſenſum continere poterant, præſertim cum non ſcripſeritis, quid contra hujuſmodi articulos objiceretur. Sic enim potuiſſet & abſolutius, & certius reſponderi. Valeat charitas veſtra diu, & pro hoc labore mihi orationum ſuffragia rependatis.

Explicit Opuſculum undecimum, videlicet reſponſio Beati Thomæ Aquinatis ad Lectorem Venetum de 36. Articulis.

RE-

RESPONSIO EJUSDEM
AD LECTOREM BISUNTINUM,
VIDELICET,
DE SEX ARTICULIS.
Opuſculum Duodecimum.

CHARISSIMO ſibi in Chriſto fratri Gerardo Biſuntino Ordinis Fratrum Prædicatorum, Frater Thomas de Aquino ejuſdem Ordinis confraterna dilectione ſalutem. Percepi litteras veſtras quoſdam articulos continentes, ſuper quibus vobis per me reſponderi petebatis. Et licet in pluribus eſſem occupatus, tamen ne veſtræ charitatis petitioni deeſſem, quam cito facultas ſe obtulit, vobis reſcribere curavi.

Quæſt. I. II. & III. PRima ergo quæſtio fuit, An ſtella, quæ Magis apparuit, haberet figuram Crucis. Secunda, an haberet figuram Hominis. Tertia, an haberet figuram Crucifixi. His ſimul reſpondeo, quod Chryſoſtomus quædam ſimilia narrat ſuper Matth. non quaſi aſſerendo, ſed potius quaſi ab aliis dictum recitando. Et quia pro certo non habetur, non reputo hoc eſſe prædicandum, præſertim quia non videtur probabile, quod ſacri Doctores, ut Auguſtinus, Leo Papa, Gregorius, & alii in ſuis Sermonibus tacuiſſent, ſi aliquod robur auctorita-

tis haberet. Non enim decet prædicatorem veritatis ad fabulas ignotas divertere. Si tamen ab aliquo ſit prædicatum, non arbitror eſſe neceſſarium quod revocetur, niſi forte ex hoc populo ſcandalum ſit exortum, & tunc non deberet ut erroneum reprobari, ſed ut incertum exponi.

Quæſt. IV. QUarta quæſtio, An parvulæ manus pueri Jeſu nati creaverint ſtellas. Ad quod reſpondeo, quod locutio hæc non eſt propria. Nam parvulæ manus ſunt manus humanitatis, quarum non eſt creare. Sed quia unus & idem Chriſtus eſt in divina, & humana natura perfectus, poteſt hujuſmodi locutio ſane exponi, ut dicatur, Manus parvulæ iſtius Pueri creaverunt ſtellas, ideſt, Iſte Puer habens manus parvulas creavit ſtellas. Tali enim modo loquendi ad quamdam unionis expreſſionem aliquando Doctores utuntur, ſicut in quibuſdam cantatur Eccleſiis: Manus, quæ nos plaſmaverunt, clavis confixæ ſunt: non tamen hæc ſunt extendenda, vel prædicanda populo. Sed tamen ſi prædicatum ſit, non arbitror revocandum, niſi ſuper hoc error, aut ſcandalum oriatur, in quo caſu oporteret ſanæ locutionis ſenſum exponi. Non ſunt autem in talibus, quantum fieri poteſt, ſimplicium animi ſollicitandi.

Quæſt. V. QUinta quæſtio eſt, An ex quo Simeon dixit beatæ Virgini, Tuam ipſius animam pertranſibit gladius, quolibet die naturali uſque ad reſurrectionem Chriſti ſepties illud recoleret pia Virgo cum dolore vehementi. Ad hoc etiam reſpondeo, quod iſtud eadem facilitate contemnitur, qua dicitur, cum nullius auctoritatis robore fulciatur. Nec æſtimo hujuſmodi frivola eſſe prædicanda, ubi tanta ſuppetit copia prædicandi

ea,

ea, quæ sunt certissimæ veritatis. Neque tamen oportet quod revocetur, si prædicatum fuerit, nisi ex hoc scandalum fuisset exortum.

Quæst. VI. SExta quæstio est, An circumstantias peccati trahentes in alterum genus non notabiliter aggravantes, teneatur homo confiteri etiam innotescendo personam, cum qua peccaverit. Ad hoc respondendum videtur, quod omnino debet has homo confiteri: non enim homo confitetur peccatum suum, nisi speciem confiteatur peccati, quæ cognosci non potest nisi per circumstantias trahentes in aliud genus, ex quibus peccatum specificatur. Circumstantias vero non aggravantes, quæ in aliud genus peccati non trahunt, non tenetur homo confiteri, sicut nec peccata venialia, licet sit laudabile quod homo ea confiteatur. Eadem enim ratio videtur esse de hujusmodi circumstantiis, & de venialibus peccatis. Circumstantiæ autem dicuntur in aliud genus trahere, quæ specialem repugnantiam important ad aliquod præceptorum divinæ legis: sicut furtum simplex repugnat huic præcepto, Non furtum facies. Si autem furtum in loco sacro committatur, habet jam repugnantiam ad aliud præceptum, quod est de veneratione sacrorum, & sic additur nova species peccati: unde consequens est quod addat aliam repugnantiam ad legem Dei, & ideo novam deformitatem peccati mortalis habebit, quod ex necessitate confiteri tenebitur. Sic igitur hujusmodi circumstantias aggravantes, quæ non trahunt in aliud genus peccati, non credo quod aliquis teneatur confiteri. De expressione autem personæ, cum qua aliquis peccavit, videtur mihi quod non sit in confessione facienda, quando potest vitari. Primo quidem, quia prodere crimen alterius, & lædere famam, est peccatum, quod maxime vitandum est in confessione, per quam

quam quis quærit præterita peccata delere. Secundo, quia a Domino Matth. 18. eſt forma denuntiandi peccatum proximi deſcripta, contra quam agere non licet. Tertio, quia in confeſſione eſt credendum peccatori confitenti & pro ſe, & contra ſe, ſed contra alium nullo modo eſt ei credendum, alioquin daretur multis occaſio fictæ confeſſionis, & fraudulentæ infamationis: & ideo ſi poteſt ſpeciem peccati confiteri non innoteſcendo perſonam cum qua peccavit, peccat eam exprimendo, niſi forte ſalvato correctionis ordine, quem Dominus ſtatuit. Si vero ſpeciem peccati exprimere non poſſit, niſi exprimendo perſonam cum qua peccavit, puta ſi cum ſorore concubuit, neceſſe eſt ut exprimendo peccati ſpeciem, exprimat perſonam. Sed ſi fieri poteſt, debet quærere talem Confeſſorem, qui perſonam ſororis penitus non cognoſcat. Quod autem dixi, circumſtantias aggravantes, quæ non trahunt in aliud genus peccati, non eſſe de neceſſitate confitendas, non eſt referendum ad numerum, quem aliquis confiteri tenetur ſi poteſt, quia jam non eſt unum peccatum, ſed multa. Hæc ſunt, frater chariſſime, quæ ad præſens mihi occurrunt quæſtionibus a vobis propoſitis reſpondenda, pro quo mihi, ſi placet, orationum ſuffragia impendatis.

Explicit Opuſculum duodecimum, videlicet reſponſio Divi Thomæ Aquinatis ad lectorem Biſuntinum de ſex articulis.

EJUS-

EJUSDEM DOCTORIS

DE DIFFERENTIA DIVINI VERBI, ET HUMANI.

Opuſculum Decimumtertium.

AD intellectum hujus nominis, quod dicitur verbum, ſciendum eſt ſecundum Philoſophum, quod ea, quæ ſunt in voce, ſunt ſigna earum, quæ ſunt in anima, paſſionum. Conſuetum autem eſt in Scripturis, quod res ſignificatæ ſortiuntur vocabula ſignorum, & e contrario, ſicut illud, Petra autem erat Chriſtus. De neceſſitate ergo ſequitur, quod illud intrinſecum animæ noſtræ, quod ſignificatur voce exteriori cum verbo noſtro, verbum vocetur. Utrum autem prius conveniat nomen verbi rei exteriori voce prolatæ, vel ipſi conceptui animæ interiori, nihil refert ad præſens. Planum tamen eſt, quod illud quod ſignificatur interius in anima exiſtens, prius eſt quam ipſum verbum voce prolatum, utpote cauſſa ejus exiſtens. Si vero volumus ſcire quid eſt interius verbum in anima noſtra, videamus quid ſignificet verbum, quod exteriori voce profertur.

In intellectu autem tria ſunt, ſcilicet ipſa potentia intellectus, ſpecies rei intellectæ, quæ eſt forma ejus ſe habens ad ipſum intellectum ſicut ſpecies coloris ad pupillam, & intelligere, quod eſt operatio intellectus. Nullum vero iſtorum ſignificatur verbo exteriori voce prolato: nam hoc nomen, lapis, non ſignificat ſubſtantiam

intellectus, quia hoc non intendit dicere nominans: nec ſignificat ſpeciem, qua intellectus intelligit, cum nec ſit hæc intentio nominantis: nec etiam ſignificat ipſum intelligere, cum intelligere non ſit actio progrediens ab intelligente, ſed in ipſo manens. Verbum autem interius conceptum per modum egredientis ſe habet, quod teſtatur verbum exterius vocale, quod eſt ejus ſignum: illud enim egreditur a dicente vocaliter ad extra. Illud ergo proprie dicitur verbum interius, quod intelligens intelligendo format. Intellectus autem duo format ſecundum duas ejus operationes: nam ſecundum operationem ſuam, quæ dicitur inviſibilium intelligentia, format diffinitionem; ſecundum vero operationem, qua componit, & dividit, format enunciationem, vel aliquid tale: & ideo illud ſic formatum, & expreſſum per operationem intellectus vel diffinientis, vel enunciantis, exteriori verbo ſignificat. Unde dicit Philoſ. 4. Metaphyſicæ: Ratio quam ſignificat nomen, eſt diffinitio. Iſtud ergo ſic formatum, & expreſſum in anima dicitur verbum interius, & ideo comparatur ad intellectum non ſicut quo intellectus intelligit, ſed ſicut in quo intelligit, quia in iſto ſic expreſſo, & formato videt naturam rei intellectæ. Ex his ergo duo poſſumus de verbo accipere, ſcilicet quod verbum eſt ſemper aliquid procedens ab intellectu, & in intellectu exiſtens, & quod verbum eſt ratio, & ſimilitudo rei intellectæ. Et ſi quidem eadem res ſit intelligens, & intellecta, tunc verbum eſt ratio, & ſimilitudo intellectus, a quo procedit. Si autem aliud ſit intellectus, & intellectum, tunc verbum non eſt ratio intelligentis, ſed rei intellectæ: ſicut conceptio, quam habet aliquis de lapide, eſt ſimilitudo lapidis tantum. Sed quando intellectus intelligit ſe, tunc tale verbum eſt ratio, & ſimilitudo intellectus.

Et

Et ideo Augustinus ponit similitudinem Trinitatis in anima, secundum quod mens intelligit seipsam, non autem secundum quod intelligit alia.

Patet ergo quod in qualibet re intellectuali, cui competit intelligere, necesse est ponere verbum: de ratione enim intelligendi est, quod intellectus intelligendo aliquid formet: talis autem formatio dicitur verbum. Natura vero intellectualis est natura humana, angelica, & divina. Et ideo est verbum humanum, unde in Psal. 13: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus &c. Est & verbum Angeli. Zach. 1: Dixit Angelus &c. Est & verbum divinum. Genes. 1: Dixit Deus &c. de quo Joan. 1: In principio erat Verbum &c. Constat, quod non dixit hoc de verbo humano, nec angelico, quia utrumque istorum factum est, cum verbum non præcedat dicentem: hoc autem Verbum, de quo Joannes loquitur, non est factum, sed omnia per ipsum facta sunt. Oportet ergo hoc de Verbo divino intelligi.

Et sciendum est, quod Verbum Dei, de quo loquitur Joannes, tres habet differentias ad verbum nostrum. Prima est secundum Augustinum, quia verbum nostrum est prius formabile quam formatum: nam cum volo concipere rationem lapidis, oportet quod ad ipsum verbum ratiocinando perveniam, & sic est in omnibus aliis, quæ a nobis intelliguntur, nisi forte in primis principiis, quæ cum sint naturaliter nota, absque discursu rationis statim intelliguntur, seu cognoscuntur. Quamdiu ergo intellectus ratiocinando discurrit, huc illucque jactatur, nec dum formatio perfecta est, nisi quando ipsam rationem rei perfecte conceperit, & tunc primo habet rationem verbi: & inde est quod in anima nostra est etiam cogitatio, per quam significatur ipse discursus inquisitionis, & verbum quod est jam formatum per perfectam contemplationem veritatis

tatis: ideo perfecta contemplatio veritatis dicitur verbum. Sic ergo verbum noſtrum prius eſt in potentia, quam in actu: Sed Verbum divinum ſemper eſt in actu: & ideo nomen cogitationis Verbo Dei proprie non convenit. Dicit enim Auguſt. 3. de Trinitate: Ita dicitur illud Verbum Dei, ut cogitando non dicatur, ne quid quaſi volubile in Deo credatur. Et illud, quod Anſelmus dicit, quod dicere ſummo Patri, nihil aliud eſt quam cogitando intueri, improprie dictum eſt. Secunda differentia eſt verbi noſtri ad divinum, quia noſtrum eſt imperfectum, ſed Verbum Dei eſt perfectiſſimum, quia nos non poſſumus omnia, quæ ſunt in anima noſtra uno verbo exprimere: & ideo oportet quod ſint plura verba imperfecta, per quæ diviſim exprimamus omnia, quæ in ſcientia noſtra ſunt. In Deo autem non eſt ſic. Cum enim ipſe intelligat & ſeipſum, & quicquid intelligit per eſſentiam ſuam, uno actu unicum Verbum divinum expreſſivum eſt totius, quod in Deo eſt non ſolum Patris, ſed etiam creaturarum, aliter eſſet imperfectum. Unde dicit Auguſtinus: Si aliquid minus eſſet in Verbo, quam in ſcientia continetur dicentis, eſſet Verbum imperfectum: ſed conſtat quod divinum Verbum eſt perfectiſſimum, ergo eſt tantum unum, unde Job. 33: Semel loquitur Deus. Tertia differentia eſt, quod verbum noſtrum non eſt ejuſdem naturæ nobiſcum, ſed Verbum divinum eſt ejuſdem naturæ cum Deo, & ſubſiſtens in natura divina. Nam ratio intellectiva, quam intellectus noſter de aliqua reformat, habet eſſe in anima intelligibili tantum: intelligere autem animæ non eſt idem cum eſſe naturali animæ, quia anima non eſt ſua operatio, & ideo verbum quod format intellectus noſter, non eſt de eſſentia animæ, ſed eſt accidens ei. In Deo autem idem eſt intelligere, & eſſe, & ideo Verbum,

quod

quod format intellectus divinus, non est aliquod accidens, sed pertinens ad naturam ejus: unde oportet quod sit subsistens, quia quicquid est in natura Dei, est Deus. Unde dicit Damascenus, quod Dei Verbum subsistens est, & in hypostali ens, reliqua vero verba, nostra scilicet, (virtutes) sunt animæ.

Ex præmissis ergo tenendum est, quod proprie loquendo Verbum semper dicitur personaliter in divinis, cum non importet nisi quid expressum ab intelligente. Patet etiam, quod Verbum in divinis est similitudo ejus, a quo procedit: & quod est coæternum ei, a quo procedit, cum non fuerit prius formabile quam formatum, sed semper in actu: & quod sit æquale Patri, cum sit perfectum, & totius esse Patris expressivum: & quod sit coessentiale, & consubstantiale Patri, cum sit subsistens in natura ejus. Patet etiam quod cum in qualibet natura id, quod procedit, habens similitudinem, & naturam ejus, a quo procedit, vocetur filius, & hoc fit in Verbo, quod in Deo dicatur Filius, & productio ejus dicitur generatio.

Explicit Opusculum decimumtertium Divi Thomæ Aquinatis, de differentia Verbi divini, & humani.

EJUS.

EJUSDEM DOCTORIS

DE NATURA VERBI INTELLECTUS.

Opuſculum Decimumquartum.

QUoniam circa naturam verbi intellectus, ſine quo imago Trinitatis non invenitur in homine expreſſa, multiplex difficultas, & prolixitas nimia animum involuit, ideo ſummatim ejus naturam tradere intendimus, inſuper & difficultates ipſum tangentes ſimul manifeſtare.

Sciendum eſt igitur primo, quod verbum cum re dicta per verbum convenientiam habet majorem in natura ſua, quam cum dicente, licet in dicente ſit ut in ſubjecto. Unumquodque enim ab illo naturam ſortitur, a quo ſpeciem accipit, & nomen ſortitur, cum ſpecies ſit tota natura rei. Verbum autem ſpeciem accipit a re dicta, & non a dicente, niſi forte quando dicit ſe. Sicut verbum lapidis differt ſpecie a verbo aſini, verbum etiam dictum a diverſis de eadem re, idem ſpecie eſt. Et hujus ratio eſt, quia effectus quilibet magis convenit cum principio, quo agens agit, quam cum agente cui ſolum aſſimilatur ratione ipſius principii: hoc enim eſt quod communicatur effectui per actionem agentis. Similitudo autem rei dictæ eſt principium, quo verbum rei efficitur, quæ etiam in verbo reperitur a dicente ſibi communicata: & ideo ipſum verbum quandoque dicitur ſimilitudo rei, quando-

doque vero verbum rei, ubicumque illa rei similitudo exprimitur sive in parte imaginativa, sicut phantasma Carthaginis est verbum Carthaginis, secundum Augustinum; sive in intellectu nostro, ubi perfecta ratio verbi invenitur, quod ad imaginem pertinet. In verbis enim, quæ in imaginativa fiunt, non est ratio verbi expressa. Aliud namque est in ea unde similitudo exprimitur, & aliud in quo terminatur. Exprimitur enim a sensu, & terminatur in ipsa phantasia, cum phantasia sit motus factus a sensu secundum actum, secundum Philos. in 3. de anima. Sed supra intellectum nihil est, in quo ab ipso aliquid exprimatur, & ideo non est aliud quod exprimit ab eo, in quo exprimitur; sicut nec in Deo aliud est Pater exprimens, & aliud in quo recipitur expressum. Sed adhuc in intellectu nostro est defectus, quia aliud est quod exprimit, aliud ipsum verbum expressum, quod in Deo non invenitur: & ideo Verbum Dei est Deus, intellectus autem noster verbum suum non est, neque etiam est suum dicere, quod est proxima causa verbi. Nascitur enim verbum nostrum ex notitia alicujus habiti apud memoriam nostram, quæ nihil aliud est in hoc loco, quam ipsa receptibilitas animæ nostræ, in qua etiam tenet se, secundum Augustinum, etiam cum se non discernit, sed alia quæ ab extra acquirit. Primus ergo processus in cognitione verbi est, cum intellectus accipit a memoria quod ab ea sibi offertur, non eam spolians quasi in ea nihil relinquens, sed similitudinem habiti in se assumens, & hoc est simile illi, quod in memoria habetur: & ideo vocatur aliquando illud, quod ab intellectu accipitur, verbum memoriæ; sed adhuc non habet perfectam rationem verbi, haberet tamen si intellectus solum reciperet a memoria exprimente. Sed cum memoria non habeat actum aliquem,

sed

ſed loco actus ſolum tenet libere quaſi parata capienti a ſe; intellectus vero in lumine ſuo capit ea, & adhuc perfectam rationem verbi non habet: in divinis vero Pater, cui reſpondet memoria ratione ordinis, complete generat, quia Pater id, quod habet, non ſolum tenet ut memoria apud nos, ſed quia eſt ſuppoſitum completum cujus eſt agere, ideo generat filium. Non enim in generatione iſta præſupponitur aliquid quaſi a Patre accipiens, & aliud quaſi acceptum: ſic apud nos intellectus accipit a memoria, & præſupponitur generationi; ibi vero Filius generatur a Patre, ſicut ſi totus intellectus noſter eſſet a noſtra memoria, & non ſimilitudo iſta, vel illa. Cum ergo intellectus informatus ſpecie natus ſit agere, terminus autem cujuslibet actionis eſt ejus objectum; objectum autem ſuum eſt quidditas aliqua, cujus ſpecie informatur, quæ non eſt principium operationis, vel actionis niſi ex propria ratione illius cujus eſt ſpecies; objectum autem non adeſt ipſi animæ illa ſpecie informatæ, cum objectum ſit extra in ſua natura: actio autem animæ non eſt ab extra, quia intelligere eſt motus ad animam, tum ex natura ſpeciei, quæ in talem quidditatem ducit, tum ex natura intellectus, cujus actio non eſt ad extra: prima autem actio ejus per ſpeciem eſt formatio ſui objecti, quo formato intelligit, ſimul tamen tempore ipſe format, & formatum eſt, & ſimul intelligit, quia iſta non ſunt motus de potentia ad actum, quia jam factus eſt intellectus in actu per ſpeciem, ſed proceſſus perfectus de actu in actum, ubi non requiritur aliqua ſpecies motus. Et quia, ut dictum eſt, hujuſmodi objectum in ipſa anima formatur, & non extra, ideo erit in anima ut in ſubjecto: eſt enim ſimilitudo rei extra. Quod autem eſt in anima ut in ſubjecto, efficitur in ea ut habitus: de perfecta autem ratio-

De

rione habitus eſt
hoc enim
rale intellectus,
in quo, & ſub quo
men, quod
ab agente, per
ſpecie
net cum
rationem verbi,
gatur. Sicut
ſpecies
ctus, & ſpecies
quitur,
expreſſa ab
eſt verbum, &
& totum in quo
ctum principale,
eo. Et
cernitur, ſed
tur. Eſſentia
quid cernatur:
perflue, &
id quod in
ultimum, quod
Ad ipſum
immo quia
minatur
jecti intellectus:
preſſum,
verbum eſt
mativus objecti,
peritur
tur, poteſt
lectu non
poteſt eſſe
niſi cum
manere ſpecies
eo quod

formatum eſt ſine lumine, in quo actu aliquid intelligitur: inde eſt quod verbum non eſt ſine intelligere in actu, licet ipſum intellectum nudum in habitu manere poſſit. Habitus hic dicitur non ipſa potentia memorativa tantum, quæ præcedit intellectum, immo ipſe intellectus eſt natus retinere ſuum objectum, propter tamen naturam memoriæ, quæ prior eſt. Unumquodque enim prius ſalvatur in ſuo poſteriori, & ideo ipſa perfectio objecti habetur in ipſo habitu intellectus, ut dictum eſt, & ibi poſita eſt perfectio verbi ſuperius. Ex his manifeſtum eſt, qualiter apud nos deficit a repræſentatione Filii in divinis, quia ſcilicet ipſa intelligentia noſtra non eſt educta de memoria noſtra, a qua tamen principium, & rationem agendi habet, quæ ſi eſſet de memoria totaliter educta, ipſa eſſet verbum memoriæ ſuæ: unde non diceret ſe, nec exprimeret, niſi dictatum, & expreſſum a memoria ſua, quia aliter falſo diceret, & exprimeret ſe: ſicut Verbum in divinis, non dicit ſe giguendo, & exprimendo, ſed dicit ſe genitum, & expreſſum. Rurſum, manifeſtum eſt quare Verbum proprie dicitur perſonaliter tantum. Verbum enim noſtrum ſemper eſt in continuo fieri, quia perfectum eſſe ſuum eſt in fieri: ſed hoc non eſt imperfectum, quaſi totum ſimul non exiſtens, ſicut eſt de aliis, quæ ſunt in fieri, quæ etiam ſemper ſunt imperfecta: immo verbum in principio ſui eſt perfectum, quia conceptio perfecte formata eſt, & nihilo minus eſſe ejus perfectum ſervatur eodem modo, quo gignebatur. Non enim tranſit formatio verbi ipſo formato, ſed dum actu intelligitur, continue formatur verbum, quia ſemper eſt ut in fieri, & ut in egrediendo ab aliquo, ſcilicet a dicente, & hoc cum perſonarum proceſſionibus convenit. Intelligere vero, ut in quiete accipitur, & eſſentiale eſt in divinis; dicere vero, ſicut

ent & rectum. [illegible]

Nunc ratio autem, [illegible] per reflexionem ad [illegible], ut ita dicam, rectum. Ad [illegible] quod rectum non [illegible] intelligitur, non ut [illegible] mater rectum, non [illegible] rei, qua cognitum, non ut [illegible] omne intelligens [illegible] actu intelligens [illegible] manifestum est, non [illegible] actionem rectam [illegible] est actus [illegible] factum in se, [illegible] ex intellectu, [illegible] nis sit, [illegible] prima, qui [illegible] enim intellectus [illegible] tamquam [illegible] verbum eius. Sic [illegible] telligi, [illegible] nisi factus [illegible] cie informans [illegible] tamen non [illegible] semper ducit in [illegible] stum est, quod [illegible] per actum rectum: [illegible] quid aliud [illegible] est quod potest [illegible] quod non potest [illegible] corpore, cum [illegible] Sed cum [illegible] efficitur actus [illegible] ejus, percipit actum [illegible] quod non potest [illegible] ad hoc quod a [illegible] lhoc ut intelligat. [illegible] iligatur, sed [illegible]

ſe ſicut alia, ſecundum Philoſophum: hoc autem eſt per ſpeciem, quia alia ſic intelliguntur. Senſus autem indiget organo ad hoc ut agat, organum autem non redit ſupra ſe, unde non eſt reflexio in ſenſu.

Conſiderandum tamen eſt, quod generatio verbi videtur propinquiſſima cognitioni reflexæ, unde multi putaverunt eam reflexam. Cum enim anima informata ſpecie format verbum in ſe, non format ipſum in aliquo ſui, non informata ſpecie, quaſi aliquid ſui extendat a ſe non informatum ſpecie prima, ut in eo verbum primum formetur, & ipſum eſſet informatum verbo in eo formato. Sic enim videretur extendi quaſi in rectum, & ſic per actum rectum formaretur verbum; ſed in ſe ſpecie prima formata, eo quod formata eſt, actu gignitur verbum, & non in aliquo ſui nudo: unde hæc gignitio ſimillima reflexæ.

Sed ſciendum eſt, quod cum reflexio fiat redeundo ſuper idem, hic autem non fit reditio ſuper ſpeciem, nec ſuper intellectum formatum ſpecie, quia non percipiuntur quando verbum formatur; gignitio verbi non eſt reflexa. Non enim generatur verbum ipſum per actum intellectus, nec ejus ſimilitudo, nec etiam ſimilitudo illius ſpeciei, quia intellectus informatur quaſi verbum eſſet ejus expreſſivum, ſed ſimilitudo rei. Illius enim ſimilitudo generatur, quod in ſua ſimilitudine cognoſcitur. Eſt tamen ipſum verbum ſimilitudo illius ſpeciei tamquam ejus, quo factum eſt ſibi ſimillimum. Similitudo vero rei eſt ut ad quod formatur, & tamquam ad ejus exemplar. Nec propter hoc oportet ipſum formantem prius rem intueri, & poſt ad eam verbum, ſeu imaginem ipſam in ſe formare, quia habere ſpeciem rei apud ſe, eſt ſibi loco aſpectus exemplaris. Artifices namque intuentes ſua exemplaria, nihil

aliud

aliud acquirunt nisi ipsas species exemplarium: hæc autem species, quam habet intellectus, advenit sibi a re, quam ipse non est intuitus, sed sensus. Et quia est rei similitudo, est principium generationis hujus: unde in intellectu potest esse generatio per rectum, cum nihil ejus generetur. Directe igitur a specie ipsa itur in ipsum verbum, cum non percipitur ejus subjectum, sed res cujus est illa similitudo. Huic etiam similitudini tanto intimius est verbum, quanto perfectius genitum est. Ideo verbum intelligentis intimum est principio intellecto, ex quo & specie fit unum, nec tamen informatur subjectum simul diversis accidentibus ejusdem speciei, quia impossibile est eamdem superficiem simul duabus albedinibus informari: hoc enim est impossibile, quando utrumque accidens est in ratione ejus, quo aliquid fieri habet. Verbum autem est in quo aliquid intelligitur, sicut lux est in qua perficitur cognitio, sicut species coloris in visu exteriori, & forte similius si lux ex specie coloris generaretur, sicut ibi fit verbum ex specie: exteriora enim deficiunt a repræsentatione interiorum. Et propter hoc licet utrumque sit accidens, species scilicet, & verbum ex specie genitum, quia utrumque est in anima, ut in subjecto, verbum tamen magis transit in similitudinem substantiæ quam species ipsa. Quia enim intellectus nititur in quidditatem rei venire, ideo in specie prædicta est virtus quidditatis substantiæ spiritualiter, per quam quidditas spiritualiter recta formatur: sicut in calore est virtus formæ ignis, per quam attingitur in generatione ad formam substantialem ignis, quod accidens per se non attingeret: unde verbum quod est ultimum quod potest fieri intra per speciem, magis accedit ad ipsam rem repræsentandam, quam nuda species rei. Quia igitur res intelligibilis eo ipso intelligitur, quo intellectus formatur

tur ſua ſpecie actu, prius natura eſt informari quam intelligere, ſed non tempore, ideo videtur verbum, quod ſequitur ſpeciem rei, ſimiliter ſequi intelligere ejus. Hoc autem non eſſet, ſi per ſpeciem rei tenderet intellectus in ipſam rem ut in ſe, ſicut viſus videt colorem extra ſe exiſtentem, & tunc formaret verbum in ſe, re prius intellecta. Sed quia intellectus accipiens ſpeciem a re per ſenſus, non ducitur per ipſam in rem ut eſt in ſui natura, ſed ut in ſe eſt, quia ipſe facit in ſe objectum quod eſt in eo intellectum, objectum autem naturaliter prius eſt actione potentiæ circa objectum: ideo verbum quod eſt intra ipſum intellectum, prius eſt ipſo intelligere ad ipſum terminato. Aliud enim eſt hoc, a quo accipitur ſpecies, ſcilicet res ipſa, & aliud ad quod terminatur actio intellectus, ſcilicet ſimilitudo rei formata ab intellectu.

Ex dictis manifeſtum eſt, quomodo attenditur prioritas unius eorum ad alterum. Prius enim natura eſt intellectus informatus ſpecie, quæ eſt primum ſufficiens intelligendi, quam gignatur verbum: & ideo intelligere in radice prius eſt verbo, & verbum eſt terminus actionis intellectus. Sed quia objectum non habetur niſi in verbo, ut dictum eſt: objectum autem prius eſt quam quælibet actio ad eum terminata, ideo verbum prius eſt quam intelligere; & hoc totum ideo contingit, quia non terminatur actio intellectus ad rem extra, a qua acquirit ſpeciem ut in ſe eſt. Si enim ſpecies nata eſſet ducere intellectum ad rem ut in ſe eſt, ut ſpecies coloris ducit in colorem, omnibus modis præcederet intelligere verbum: unde manifeſtum eſt quod verbum non eſt quod ſequitur intellectum immediate poſt rationem intellectus: ſic enim ſimpliciter præcederet verbum actum intellectus, qui eſt intelligere: ſed verbum ſequitur immediate intel-

tellectum in actu per ſpeciem, a qua procedit verbum ut actus ex actu, & non ut actus ex potentia: unde verbum poſterius eſt actu intelligendi a parte intellectus, & ſic verbum ſequitur ad intelligere non in ſe, ſed in ſua radice, ut dictum eſt. Si vero intellectus a verbo acciperet ſpeciem prius quam intelligeret ipſum verbum, & rem in verbo, impoſſibile foret per illud intelligere, vel verbum formare per ejus principium, ſicut impoſſibile eſt intellectum facere rem extra, a qua ſpeciem trahit. Ex dictis facile eſt ſcire, quare intellectus non dicit ſe, quando format verbum ſecundum rem. Anima enim quaſi transformata eſt in rem per ſpeciem, qua agit quicquid agit: unde cum ea informatus eſt actu, verbum producit, in quo rem illam dicit cujus ſpeciem habet, & non ſe. Cum vero nititur ſe apprehendere, quia non eſt cognoſcibilis niſi ſicut alia per ſpeciem aliorum, quia non indiget ſpecie ut intelligat (hoc enim poteſt de ſe), non habet in ſe ut intelligens eſt, ſpeciem qua formetur verbum ſui, ſed accipit a ſe intelligibilem ſpeciem non ſui, ſed rei qua neceſſario informatur ut intelligatur, ut dictum eſt. Cum igitur illa ſpecie informatur, ſtatim ſe intelligit, & hoc eſt per reflexionem, quia hæc ſpecies prius accepta a re quam a ſe informata, eſt intelligibilis. Nec oportet prius formare verbum quam intelligere, ſed cum intellexerit, format verbum ſui: & ideo intelligere non tempore, ſed natura præcedere neceſſe eſt, cum ſeipſum intelligit: non enim cum ſe intelligit, facit totum objectum, ſed aliquid circa ipſum. Induit enim ſe, & hoc eſt verbum ſui, cum ſe intelligit: non enim eſt aliud a quo accipitur ſpecies, ab eo ad quod terminatur, ſed idem. Sed quia iſta eſt ſpecies rei, & non genita de eſſentia nuda, formatum verbum de anima per ſpeciem rei non eſt purum verbum

animæ, ſed rei dictæ. Si vero nudatam ab omni re ſe apprehenderet, & ſimilia ſui in ſe gigneret, hoc ejus verbum eſſet purum, nihil extraneum habens admixtum. Tale eſt Verbum Dei, quod idem eſt in natura cum Patre dicente ipſum Verbum. Verbum tamen animæ tali modo ſe dicentis foret accidens, & pro tanto diverſæ naturæ foret ab anima, cum accidens ſui foret & a ſe, & de ſe factum: ipſa enim ſubſtantiam facere non poteſt. Deus autem nihil diverſitatis in ſua natura habet, ideo verbum ſuum Deus, virtus, & ſubſtantia vera eſt. Deus autem quia omnia unico intuitu videt, uno verbo omnia dicit: nos vero multa verba habemus propter impotentiam intellectus noſtri in intelligendo: & horum quædam oriuntur ex aliis, ſicut verbum concluſionis ex principiis: quædam vero non, ſicut in rebus, quæ non habent connexionem ad invicem, ut patet de lapide, & ligno: quædam ſtatim offeruntur intelligenti, quædam etiam cum majori, quædam cum breviori diſcurſu. Ideo verba noſtra quædam plus, quædam minus habent de cognitione, & quædam citius, & quædam tardius formantur: ſicut ſcire quarumdam concluſionum tardius, & difficilius, quarumdam vero facilius, & citius acquiritur. Et hæc de verbo dicta ſufficiant.

Explicit Opuſculum decimumquartum D. Thomæ, de natura, & origine verbi intellectus.

EJUS-

EJUSDEM DOCTORIS

TRACTATUS INSIGNIS

De ſubſtantiis ſeparatis, ſeu de Angelorum Natura,

Ad fratrem Reginaldum ſocium ſuum chariſſimum.

Opuſculum Decimum quintum.

QUIA ſacris Angelorum ſollemniis intereſſe non poſſumus, non debet nobis devotionis tempus tranſire in vacuum, ſed quod pſallendi officio ſubtrahitur, ſcribendi ſtudio compenſetur. Intendentes igitur ſanctorum Angelorum excellentiam utcumque depromere, incipiendum videtur ab his, quæ de Angelis antiquitus humana conjectura æſtimavit, ut ſi quid invenerimus fidei conſonum, accipiamus: quod vero doctrinæ repugnant Catholicæ, refutemus.

CAP. I.

De opinionibus antiquorum Philoſophorum.

PRimi quidem igitur philoſophantium de rerum naturis ſola corpora eſſe æſtimaverunt, ponentes prima principia aliqua corporea elementa aut plura, aut unum: & ſi unum, aut aquam, ut Thales Mileſius; aut aerem, ut Diogenes; aut

ignem, ut Epaſius; aut vaporem, ut Heraclitus. Et ſi plura, aut finita, ſicut Empedocles quatuor elementa, & cum his duo moventia, amicitiam, & litem: aut infinita, ſicut Democritus, & Anaxagoras, quorum uterque poſuit infinitas partes minimas eſſe omnium rerum principia, niſi quod Democritus eas poſuit genere ſimiles, differre autem ſolum figura, & ordine, & poſitione; Anaxagoras autem diverſarum rerum, quæ ſunt ſimilium partium, infinitas partes minimas prima rerum principia æſtimavit. Et quia omnibus inditum fuit animo, ut illud divinum æſtimarent quod eſſet primum rerum principium, prout quiſquis alicui eorum corporum auctoritatem attribuebat primi principii, eidem etiam divinitatis nomen, & dignitatem attribuendam cenſebant: quæ quidem ideo dicta ſunt; quia his omnibus & eorum ſequacibus nullas ſubſtantias incorporeas eſſe videbatur, quas Angelos nominamus. Sed Epicurei ex Democriti doctrinis originem ſumentes, Deos quoſdam ponebant, corporeos quidem utpote humana figura figuratos, quos dicebant eſſe penitus otioſos, nihil curantes, ut ſic perpetuis voluptatibus fruentes poſſent eſſe beati: unde hæc opinio in tantum invaluit, ut uſque ad Judæos Dei cultores perveniret, quorum Sadducæi dicebant non eſſe Angelum, neque ſpiritum. Huic autem opinioni triplici via reſtiterunt antiqui philoſophi. Primo namque Anaxagoras, etſi cum cæteris philoſophis naturalibus naturalia principia corporalia poneret, poſuit tamen primus inter philoſophos quoddam incorporale principium, ideſt intellectum. Cum enim ſecundum ſuam poſitionem omnia corporalia in omnibus mixta eſſent, non videbatur quod ab invicem corpora diſtingui potuiſſent, niſi fuiſſet aliquod diſtinctionis principium, quod ipſum ſecundum ſe penitus eſſet immixtum, & nihil cum natura corporali habens com-

commune. Sed ejus opinio, etsi in veritate alias præcesserit, quia solum materialem naturam ponebant, invenitur tamen a veritate deficere in duobus. Primo quidem, quia ut ex ejus positione apparet, non posuit nisi unum intellectum separatum, qui hunc mundum effecerat, commixta distinguendo. Cum autem Deo attribuamus mundi institutionem, secundum hoc & de substantiis incorporalibus, quas Angelos dicimus, quæ sunt infra Deum, & supra naturas corporeas, ex ejus opinione nihil habere poterimus. Secundo, quia etiam circa intellectum, quem unum ponebat immixtum, in hoc videtur deficere, quod ejus virtutem, & dignitatem non sufficienter expressit. Cum enim existimaret intellectum, quem posuit separatum, non ut universale essendi principium, sed solum principium distinctivum, non ponebat quod corpora invicem commixta esse haberent ab intellectu separato, sed solum quod ab eo distinctionem sortirentur: unde Plato sufficientiori via processit ad opinionem primorum Naturalium evacuandam. Cum enim apud antiquos Naturales poneretur ab omnibus certam rerum veritatem sciri non posse, tum propter rerum corporalium continuum fluxum, tum propter deceptionem sensuum, quibus corpora cognoscuntur; posuit naturas quasdam a materia fluxibilium rerum separatas, in quibus esset veritas fixa, & sic eis inhærendo anima nostra veritatem cognosceret. Unde secundum hoc intellectus veritatem cognoscens aliquid seorsum apprehendit præter naturam sensibilium rerum, & sic æstimavit esse aliqua a sensibilibus separata. Intellectus autem noster duplici abstractione utitur circa intelligentiam veritatis. Una quidem secundum quod apprehendit numeros mathematicos, & magnitudines, & figuras mathematicas sine materiæ sensibilis intellectu: non enim intelligendo binarium, aut trinarium,

rium, aut lineam, & ſuperficiem, aut triangulum, & quadratum ſimul in noſtra apprehenſione aliquid cadit quod pertineat ad calidum, vel frigidum, aut aliquid hujuſmodi, quod ſenſu percipi poſſit. Alia vero abſtractione utitur intellectus noſter intelligendo aliquid univerſale abſque conſideratione alicujus particularis, puta cum intelligimus homines, nihil intelligentes de Socrate, vel Platone, aut alio quocumque, & idem apparet in aliis: unde Plato duo genera rerum a ſenſibilibus abſtracta ponebat, ſcilicet mathematica, & univerſalia, quæ ſpecies, ſeu ideas nominabat. Inter quæ tamen hæc differentia videbatur, quod in mathematicis apprehendere poſſumus plura unius ſpeciei, puta duas lineas æquales, vel duos triangulos æquilateros, & æquales, quod in ſpeciebus omnino eſſe non poteſt: ſed homo in univerſali acceptus, ſecundum ſpeciem eſt unius tantum. Sic igitur mathematica ponebat media inter ſpecies, ſeu ideas, & ſenſibilia: quæ quidem cum ſenſibilibus conveniunt in hoc, quod plura ſub eadem ſpecie continentur: cum ſpeciebus autem in hoc, quod ſunt a materia ſenſibili ſeparata. In ipſis etiam ſpeciebus ordinem quemdam ponebat, quia ſecundum quod aliquid erat ſimplicius in intellectu, ſecundum hoc prius erat in ordine rerum: id autem quod primo eſt in intellectu, eſt unum, & bonum, nihil enim intelligit, qui non intelligit unum, & bonum; unum autem, & bonum conſequuntur ſe: unde ipſam primam ideam unius, quod nominabat ſecundum ſe unum, & ſecundum ſe bonum, primum rerum principium eſſe ponebat, & hunc ſummum Deum eſſe dicebat. Sub hoc autem uno diverſos ordines participantium, & participatorum inſtituebat in ſubſtantiis a materia ſeparatis, quos quidem omnes ordines ſecundos Deos eſſe dicebat, quaſi quaſdam unitates

ſecun-

ſecundas poſt primam ſimplicem unitatem. Rurſus, quia omnes aliæ ſpecies participant uno, ita etiam oportet quod intellectus ad hoc quod intelligat, participet entium ſpeciebus. Ideo ſic ut ſub ſummo Deo, qui eſt unitas prima, ſimplex, & participata, ſunt aliæ rerum ſpecies quaſi unitates ſecundæ, & Dii ſecundi; ita ſub ordine harum ſpecierum, ſeu unitatum ponebat ordinem intellectuum ſeparatorum, qui participant ſupradictas ſpecies ad hoc quod ſint intelligentes in actu: inter quos tanto unuſquiſque eſt ſuperior, quanto propinquior eſt primo intellectui, qui plenam habet participationem ſpecierum, ſicut & in Diis, ſeu unitatibus tanto unuſquiſque eſt ſuperior, quanto perfectius participat unitatem primam. Separando autem intellectum a Diis, non excludebat quin dii eſſent intelligentes, ſed volebat quod ſuperintellectualiter intelligerent, non quidem quaſi participantes aliquas ſpecies, ſed per ſeipſos, ita tamen quod nullus eorum eſſet bonus, & unum niſi per participationem primi unius, & boni. Rurſus, quia animas quaſdam intelligentes videmus, non autem hoc convenit animæ ex eo quod eſt anima, alioquin ſequeretur quod omnis anima eſſet intelligens, & quod anima ſecundum totum id quod eſt, eſſet intellectus, ponebat ulterius, quod ſub ordine intellectuum ſeparatorum eſſet ordo animarum, quarum quædam ſuperiores videlicet, participant intellectuali virtute, infimæ vero ab hac virtute deficiunt. Rurſus, quia corpora videntur non per ſe moveri niſi ſint animata, hoc ipſum quod eſt per ſe moveri, ponebat corporibus accidere in quantum participabant animam: nam illa corpora, quæ ab animæ participatione deficiunt, non moventur niſi ab alio: unde ponebat animabus proprium eſſe, quod ſeipſas moverent ſecundum ſeipſas. Sic igitur ſub ordine animarum ponebat

or-

ordinem corporum, ita tamen quod supremum corporum, scilicet primum cœlum, quod primo motu movetur, participat motum a suprema anima, & sic deinceps usque ad infimum cœlestium corporum. Sub his autem ponebant Platonici & alia immortalia corpora, quæ perpetuo animas participant, scilicet aerea, vel ætherea. Horum autem quædam ponebant a terrenis corporibus esse penitus absoluta, quæ dicebant esse corpora dæmonum: quædam vero terrenis corporibus indita, quod pertinet ad animas hominum. Non enim ponebant, hoc corpus terrenum humanum, quod palpamus, & videmus, immediate participare animam, sed esse aliud interius corpus animæ incorruptibile, & perpetuum, sicut & ipsa incorruptibilis est, ita quod anima cum suo perpetuo invisibili corpore est in, hoc corpore grossiori non sicut forma in materia, sed sicut nauta in navi: & sicut hominum quosdam dicebant esse bonos, quosdam autem malos, ita & dæmonum. Animas autem cœlestes, & intellectus separatos, & Deos omnes dicebant esse bonos. Sic igitur patet, quod inter nos, & summum Deum quatuor ordines ponebat, scilicet Deorum secundorum, intellectuum separatorum, animarum cœlestium, & dæmonum bonorum, seu malorum. Quæ si vera essent, omnes hujusmodi medii ordines apud nos Angelorum animæ censerentur: nam & dæmones in sacra Scriptura Angeli nominantur. Matt. 20. Ipsæ etiam animæ cœlestium corporum, si tamen sint animata, inter Angelos sunt connumerandæ, ut Augustinus diffinit in Enchiridio.

CAP.

CAP. II.

Opinio Aristotelis & Avicennæ de numero substantiarum separatarum.

HUjus autem positionis radix invenitur efficaciam non habere. Non enim necesse est, ut ea, quæ intellectus separatim intelligit, separatim esse habeant in rerum natura: unde nec universalia oportet separata ponere, & subsistentia præter singularia. Neque etiam mathematica præter sensibilia, quia universalia sunt essentiæ ipsorum particularium, & mathematica sunt terminationes quædam sensibilium corporum: & ideo Aristoteles manifestiori, & certiori via processit ad investigandum substantias a materia separatas, scilicet per viam motus. Primo quidem constituens & ratione, & exemplis, omne scilicet quod movetur ab alio moveri, & si aliquid a seipso moveri dicatur, hoc non est secundum idem, sed secundum diversas sui partes, ita quod scilicet una pars ejus sit movens, & alia mota. Et cum non sit procedere in infinitum in moventibus, & motis, quia remoto primo movente, esset consequens etiam alia removeri, oportet deveniri ad aliquod primum movens immobile, & aliquod primum mobile, quod movetur a seipso, modo quo dictum est: semper enim quod per seipsum est, est prius, & causa ejus, quod per aliud. Rursus, constituere intendit motus æternitatem, & quod nulla virtus movere potest tempore infinito, nisi infinita fuerit: itemque quod nulla virtus in magnitudine sit virtus infinita. Ex quibus concludit, quod virtus primi motoris non est virtus corporis alicujus: unde oportet primum motorem esse incorporeum, & absque magnitudine. Item, cum in genere mobilium inveniatur appetibile, sicut movens non motum, appetens au-

autem ſicut movens motum, concludit ulterius quod primum movens immobile eſt ſicut bonum quoddam appetibile, & quod primum movens ſeipſum eſt primum mobile, quod movetur per appetitum ipſius. Eſt autem conſiderandum ulterius, quod in ordine appetituum, & appetibilium primum eſt quod eſt ſecundum intellectum: nam appetitus intellectivus appetit id quod eſt ſecundum ſe bonum: appetitus autem ſenſitivus non poteſt attingere ad appetendum quod eſt ſecundum ſe bonum, ſed ſolum ad appetendum id quod videtur bonum. Bonum enim ſimpliciter, & abſolute non cadit ſub apprehenſione ſenſus, ſed ſolius intellectus: unde relinquitur quod primum mobile appetit primum movens appetitu intellectuali, ex quo poteſt concludi, quod primum mobile ſit appetens, & intelligens, & cum nihil moveatur niſi corpus, poteſt concludi, quod primum mobile ſit corpus animatum anima intellectuali. Non autem ſolum primum mobile, quod eſt primum cœlum, movetur motu æterno, ſed etiam omnes inferiores orbes cœleſtium corporum: unde & unumquodque cœleſtium corporum animatum eſt propria anima, & unumquodque habet ſuum appetibile ſeparatum, quod eſt proprius finis ſui motus. Sic igitur ſunt multæ ſubſtantiæ ſeparatæ nullis penitus unitæ corporibus. Sunt autem & multæ intellectuales ſubſtantiæ cœleſtibus corporibus unitæ. Harum autem numerum Ariſtoteles inveſtigare conatur ſecundum numerum motuum cœleſtium corporum. Quidam autem de ejus ſectatoribus, ſcilicet Avicenna, numerum earum aſſignat non quidem ſecundum numerum motuum, ſed magis ſecundum numerum planetarum, & aliorum ſuperiorum corporum, ſcilicet orbis ſtellati, & orbis qui eſt ſine ſtellis. Multi enim motus ordinari videntur ad motum unius ſtellæ, & ſicut omnia

alia corpora cœleſtia ſub uno primo cœlo continentur, cujus motu omnia alia revolvuntur, ita etiam ſub prima ſubſtantia ſeparata, quæ eſt unus Deus, omnes aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ ordinantur, & ſic ſub anima primi cœli omnes cœlorum animæ. Sub corporibus autem cœleſtibus ſecundum Ariſtotelem ponuntur animata ſola corpora animalium, & plantarum. Non enim poſuit quod aliquod ſimplex elementare corpus poſſit eſſe animatum, quia corpus ſimplex non poteſt eſſe conveniens organum tactus, qui ſenſus eſt de neceſſitate cujuslibet animalis, & ſic inter nos, & corpora cœleſtia nullum intermedium corpus animatum ponebat. Sic igitur ſecundum Ariſtotelis poſitionem, inter nos, & ſummum Deum non ponitur niſi duplex ordo intellectualium ſubſtantiarum, ſcilicet ſubſtantiæ ſeparatæ, quæ ſunt fines motuum cœleſtium corporum, & animæ orbium, quæ ſunt moventes per appetitum, & deſiderium. Hæc autem Ariſtotelis poſitio certior quidem videtur, eo quod non multum recedit ab his, quæ ſunt manifeſta ſecundum ſenſum, tamen minus ſufficiens videtur, quam Platonis poſitio. Primo quidem, quia multa ſecundum ſenſus apparent, quorum ratio reddi non poteſt ſecundum ea, quæ ab Ariſtotele traduntur. Apparent enim in hominibus, qui a dæmonibus opprimuntur, & in magorum operibus aliqua fieri non poſſe, niſi per aliquam intellectualem ſubſtantiam. Tentaverunt igitur quidam ſectatorum Ariſtotelis, ut patet in Epiſt. Porphyrii ad Cremophontem Ægyptium, horum cauſſas reducere in virtutem cœleſtium corporum, quaſi ſub quibuſdam certis conſtellationibus magorum opera effectus quoſdam inſolitos, & mirabiles aſſequantur, quos ex ſtellarum impreſſionibus eſſe dicunt. Sicut quod arreptitii interdum aliqua futura prænunciant, ad quorum eventum fit quædam diſpo-

ſitio in natura per cœleſtia corpora . Sed manifeſte ſunt in talibus quædam opera , quæ nullo modo poſſunt in cauſſam corporalem reduci , ſicut quod arreptitii interdum de ſcientiis , quas ignorant , litteraliter loquuntur , cum ſint ſimplices idiotæ , & qui vix villam unde nati ſunt, exierunt , alienæ gentis vulgare polite loquuntur. Dicuntur etiam in magorum operibus quædam imagines fieri reſponſa dantes , & ſe moventes , quæ nullo modo per aliquam cauſſam corporalem perfici poſſent. Hujuſmodi autem effectuum cauſſam plane quis poterit ſecundum Platonicos aſſignare , niſi dicantur hæc per dæmones procurari . Secundo , quia inconveniens videtur immateriales ſubſtantias ad numerum corporalium ſubſtantiarum coarctari. Non enim ea, quæ ſunt ſuperiora in entibus , ſunt propter ea , quæ ſunt inferiora , ſed potius e contrario. Id enim, propter quod aliquid eſt, nobilius eſt. Rationem autem finis non ſufficienter aliquis accipere poteſt ex his, quæ ſunt ad finem , ſed potius e contrario : unde magnitudinem , & virtutem ſuperiorum rerum non ſufficienter aliquis accipere poteſt ex inferiorum rerum conſideratione , quod manifeſte apparet in rerum corporalium ordine. Non enim poteſt cœleſtium corporum magnitudo , & numerus accipi ex elementarium corporum diſpoſitione, quæ quaſi nihil ſunt in comparatione ad illa . Plus autem excedunt immateriales ſubſtantiæ ſubſtantias corporales , quam corpora cœleſtia excedant elementaria corpora : unde numerus , & virtus , & diſpoſitio immaterialium ſubſtantiarum ex numero cœleſtium motuum ſufficienter apprehendi non poteſt. Et ut hoc ſpecialius manifeſtetur, ipſum proceſſum probationis Ariſtotelis aſſumamus . Aſſumit enim quod nullus motus eſſe poteſt in cœlo , niſi ordinatus ad alicujus ſtellæ delationem , quod ſatis probabili-

tatem

tatem habet. Omnes enim ſubſtantiæ orbium eſſe videntur propter aſtra, quæ ſunt nobiliora inter cœleſtia corpora, & manifeſtiorem effectum habentia. Ulterius autem aſſumit, quod omnes ſubſtantiæ ſuperiores impaſſibiles, & immateriales ſunt fines, cum ſint ſecundum ſe optima: & hoc quidem rationabiliter dicitur. Nam bonum habet rationem finis, unde illa, quæ ſunt per ſe optima in entibus, ſunt fines aliorum. Sed quod concludit, hunc eſſe numerum immaterialium ſubſtantiarum, qui eſt cœleſtium motuum, non ſequitur ex neceſſitate. Eſt enim finis proximus, & remotus. Non eſt autem neceſſarium quod proximus finis ſupremi cœli ſit ſuprema ſubſtantia immaterialis, quæ eſt ſummus Deus, ſed magis probabile eſt, ut inter primam immaterialem ſubſtantiam, & corpus cœleſte ſint multi ordines immaterialium ſubſtantiarum, quarum inferior ordinetur ad ſuperiorem ſicut ad finem, & ad infima earum ordinetur corpus cœleſte ſicut ad finem proximum. Oportet enim unamquamque rem eſſe comproportionatam quodammodo ſuo proximo fini: unde propter diſtantiam maximam primæ immaterialis ſubſtantiæ ad ſubſtantiam corpoream quamcumque, non eſt probabile quod corporalis ſubſtantia ordinetur ad ſupremam ſubſtantiam ſicut ad proximum finem. Unde etiam Avicenna poſuit cauſſam primam non eſſe immediatum finem alicujus cœleſtium motuum, ſed quamdam intelligentiam primam: & idem etiam poteſt dici de inferioribus motibus cœleſtium corporum, & ideo non eſt neceſſarium, quod non ſint plures immateriales ſubſtantiæ, quam ſit numerus cœleſtium motuum. Et hoc præſentiens Ariſtoteles non induxit hoc quaſi neceſſarium, ſed quaſi probabiliter dictum. Sic enim dicit antequam prædictam rationem aſſignet, enumeratis cœleſtibus motibus, quare ſubſtantias, & princi-

pia immobilia, & ſenſibilia tot rationabile eſt ſuſcipere. Neceſſarium enim dimittatur fortioribus dicere: non enim reputabat ſe ſufficientem ad hoc, quod in talibus aliquid ex neceſſitate concluderet. Poteſt etiam alicui videri prædictum proceſſum Ariſtotelis ad ſubſtantias immateriales ponendas inconvenientem eſſe, eo quod procedit ex ſempiternitate motus, quæ fidei veritati repugnat. Sed ſi quis diligenter attendat rationem ejus proceſſus, non tollitur æternitate motus ſublata. Nam ſicut ex æternitate motus concluditur motoris infinita potentia, ita hoc idem concludi poteſt ex motus uniformitate. Motor enim, qui ſemper movere non poteſt, neceſſe eſt quod quandoque citius, quandoque tardius moveat, ſecundum quod paullatim virtus ejus deficit in movendo. In motibus autem cœleſtibus invenitur omnimoda uniformitas: unde concludi poteſt, quod motori primi motus inſit virtus ad ſemper movendum, & ſic idem ſequitur.

CAP. III.

In quo conveniat opinio Platonis, & Ariſtotelis.

HIs igitur viſis, de facili accipere poſſumus in quo conveniant, & in quo differant poſitiones Ariſtotelis, & Platonis circa immateriales ſubſtantias. Primo quidem conveniunt in modo exiſtendi ipſarum. Poſuit enim Plato inferiores omues ſubſtantias immateriales eſſe unum, & bonum per participationes primi, quod eſt ſecundum ſe unum, & bonum. Omne autem participans aliquid, accipit id, quod participat ab eo, a quo participat: & quantum ad hoc id, a quo participat, eſt cauſſa ipſius, ſicut aer habet lumen participatum a Sole, qui eſt cauſſa illumina-

nationis ipſius. Sic igitur ſecundum Platonem ſummus Deus cauſſa eſt omnibus immaterialibus ſubſtantiis, quod unaquæque earum & unum ſit, & bonum ſit. Et hoc etiam Ariſtoteles poſuit, quia ut dicit, neceſſe eſt ut id, quod eſt maxime ens, & maxime verum, ſit cauſſa eſſendi, & veritatis omnibus aliis. Secundo autem conveniunt quantum ad conditionem naturæ ipſarum, quia uterque poſuit omnes hujuſmodi ſubſtantias penitus eſſe a materia immunes, non tamen eſſe eas immunes a compoſitione potentiæ, & actus: nam omne participans ens, oportet eſſe compoſitum ex potentia, & actu. Id enim, quod recipitur ut participatum, oportet eſſe actum ipſius ſubſtantiæ participantis, & ſic cum omnes ſubſtantiæ præter ſupremam, quæ eſt per ſe unum, & per ſe bonum, ſint participantes ſecundum Platonem, neceſſe eſt quod omnes ſint compoſitæ ex potentia, & actu: quod etiam neceſſe eſt dicere ſecundum ſententiam Ariſtotelis. Ponit enim quod ratio veri, & boni attribuitur actui, unde illud, quod eſt primum verum, & primum bonum, oportet eſſe actum purum; quæcumque vero ab hoc deficiunt, oportet aliquam permixtionem potentiæ habere. Tertio vero conveniunt in ratione providentiæ. Poſuit enim Plato, quod ſummus Deus, qui hoc quod eſt ipſum unum, eſt & ipſum bonum, ex primæva ratione bonitatis proprium habet ut inferioribus omnibus provideat, & unumquodque inferiorum in quantum participat bonitatem primi boni, etiam providet his, quæ poſt ſe ſunt non ſolum ejuſdem ordinis, ſed etiam diverſorum: & ſecundum hoc primus intellectus ſeparatus providet toti ordini ſeparatorum intellectuum, & quilibet ſuperior ſuo inferiori, totuſque ordo ſeparatorum intellectuum providet ordini animarum, & inferioribus ordinibus. Rurſumque idem obſervari putat in ipſis

animabus , ut ſupremæ quidem cœlorum animæ provideant omnibus inferioribus animabus, & toti generationi inferiorum corporum . Itemque ſuperiores animæ inferioribus , ſcilicet animæ dæmonum animabus hominum . Ponebant enim Platonici dæmones eſſe mediatores inter nos , & ſuperiores ſubſtantias . Ab hac etiam providentiæ ratione Ariſtoteles non diſcordat . Ponit enim unum bonum ſeparatum omnibus providentem , ſicut unum Imperatorem , vel dominum , ſub quo ſunt diverſi rerum ordines , ita ſcilicet quod ſuperiores ordines rerum perfectæ providentiæ ordinem conſequuntur , unde nullus defectus in eis invenitur . Inferiores enim entium , qui minus perfecte providentiæ ordinem recipere poſſunt, multis defectibus ſubjacent : ſicut etiam in domo liberi , qui perfecte participant regimen patrisfamilias , in paucis , vel nullis deficiunt ; ſervorum autem actiones in pluribus inveniuntur deficere : unde in inferioribus corporibus defectus proveniunt naturalis ordinis , qui in ſuperioribus corporibus numquam deficere invenitur . Similiter etiam humanæ animæ plerumque deficiunt ab intelligentia veritatis , & a recto appetitu veri boni , quod in ſuperioribus animabus , vel intellectibus non invenitur . Propter quod etiam Plato poſuit , dæmonum eſſe quoſdam bonos , quoſdam malos , ſicut & homines : Deos vero , & intellectus , & cœlorum animas omnino abſque malitia eſſe . Secundum igitur hæc tria circa ſubſtantias ſeparatas invenitur opinio Ariſtotelis cum Platonis opinione concordare .

CAP. IV.

In quo differunt Plato , & Ariſtoteles .

SUnt autem alia quibus differunt . Primo quidem , ut ſupra dictum eſt , Plato ſupra cœlo-

lorum animas duplicem ordinem immaterialium ſubſtantiarum poſuit, ſcilicet intellectus, & Deos, quos Deos dicebat eſſe ſpecies intelligibiles ſeparatas, quarum participatione intellectus intelligunt. Ariſtoteles vero univerſalia ſeparata non ponens, unum ſolum ordinem rerum poſuit ſupra cœlorum animas, in quorum etiam ordine primum eſſe poſuit ſummum Deum, ſicut & Plato ſummum Deum primum eſſe poſuit in ordine ſpecierum, quaſi ſummus Deus ſit prima idea unius, & boni. Hunc autem ordinem Ariſtoteles poſuit utrumque habere, ut ſcilicet eſſet intelligens, & intellectum, ita ſcilicet, quod ſummus Deus intelligeret non participatione alicujus ſuperioris, quod eſſet ejus perfectio, ſed per eſſentiam ſuam, & idem æſtimavit eſſe dicendum in ceteris bonis ſeparatis ſubſtantiis ſub ſummo Deo ordinatis, niſi quod in quantum a ſimplicitate primi deficiunt, & ſumma perfectione ipſius, eorum intelligere perfici poteſt per ſuperiorum ſubſtantiarum participationem. Sic igitur ſecundum Ariſtotelem hujus ſubſtantiæ, quæ ſunt fines cœleſtium motuum, ſunt & intellectus intelligentes, & intelligibiles ſpecies: non autem ita quod ſint ſpecies, vel naturæ ſenſibilium ſubſtantiarum, ſicut Platonici poſuerunt, ſed omnino altiores. Secundo vero, quia Plato non coarctavit numerum intellectuum ſeparatorum numero cœleſtium motuum. Non enim ex hac cauſſa movebatur ad ponendum intellectus ſeparatos, ſed ipſam naturam rerum ſecundum ſe conſiderans. Ariſtoteles vero a ſenſibilibus recedere nolens, ex ſola conſideratione motuum, ut ſupra dictum eſt, pervenit ad ponendum intellectuales ſubſtantias ſeparatas, & ideo earum numerum coarctavit cœleſtibus motibus. Tertio autem, quia Ariſtoteles non poſuit aliquas animas medias inter cœlorum animas, & animas hominum,

ſicut poſuit Plato : unde de motibus nullam invenitur nec ipſe , nec ejus ſequaces feciſſe mentionem . Hæc igitur ſunt , quæ de opinionibus Platonis & Ariſtotelis circa ſubſtantias ſeparatas ex diverſis ſcripturis collegimus .

C A P. V.

De ſubſtantiarum ſeparatarum eſſentia ſecundum Avicebron.

EOrum vero, qui poſt ſecuri ſunt , aliqui ab eorum poſitionibus recedentes , in deterius erraverunt . Primo namque Avicebron in libro fontis vitæ , alterius conditionis ſubſtantias ſeparatas poſuit eſſe. Æſtimavit enim omnes ſubſtantias ſub Deo conſtitutas ex materia , & forma compoſitas eſſe, quod tam ab opinione Platonis, quam Ariſtotelis diſcordat : qui quidem dupliciter deceptus fuiſſe videtur. Primo quidem, quia æſtimavit quod ſecundum intelligibilem compoſitionem, quæ in rerum generibus invenitur, prout ſcilicet ex genere, & differentia conſtituitur ſpecies , eſſet in rebus ipſius compoſitio realis intelligenda , ut ſcilicet uniuſcujuſque rei in genere exiſtentis genus ſit materia , differentia vero forma. Secundo, quia æſtimavit quod eſſe in potentia , vel eſſe ſubſtitutum , vel eſſe recipiens ſecundum unam rationem in omnibus diceretur. Quibus duabus poſitionibus innixus quadam reſolutoria via proceſſit inveſtigando compoſitiones rerum uſque ad intellectuales ſubſtantias . Primo enim inſpexit in artificialibus , quod componuntur ex forma artificiali , & materia , quæ eſt aliqua res naturalis ; puta ferrum , aut lignum , quæ ſe habet ad formam artificialem , ut potentia ad actum. Rurſus conſideravit quod hujuſmodi naturalia corpora particularia compoſita erant ex elementis :

tis: unde posuit quod quatuor elementa comparantur ad formas particulares naturales, puta lapidis, aut ferri sicut materia ad formam, & potentia ad actum. Iterum consideravit, quod quatuor elementa conveniunt in hoc, quod quodlibet eorum est corpus: differunt autem secundum contrarias qualitates. Unde tertio posuit, quod ipsum corpus est materia elementorum, quam vocavit materiam universalem, & quod formæ hujus materiæ sunt qualitates elementorum. Secundo, quia videbat, quod corpus cœleste convenit cum elementis in corporeitate, differt vero ab eis in hoc quod non est susceptivum contrariarum qualitatem; posuit quarto ordine materiam corporis cœlestis, quæ etiam comparatur ad formam cœlestis corporis sicut potentia ad actum, & sic posuit quatuor ordines materiæ corporalis. Rursus quia vidit quod omne corpus significat substantiam quamdam longam, latam, & spissam, æstimavit quod corporis in quantum est corpus, hujusmodi tres dimensiones sint sicut forma; & substantia, quæ subjicitur quantitati, & aliis generibus accidentium est materia corporis in quantum est corpus. Sic igitur substantia, quæ sustinet novem prædicamenta, ut etiam dicit, est prima spiritualis materia: & sicut posuit in materia corporali universali, quam dixit esse corpus, quoddam superius quod non est susceptivum contrariarum qualitatum, scilicet materiam cœlestis corporis, & aliquid inferius, quod est susceptivum contrariarum qualitatum, quam credidit esse numerum quatuor elementorum: ita etiam in ipsa substantia posuit quiddam superius, quod non est susceptivum quantitatis, quod posuit esse substantiam separatam; & quoddam inferius quod est susceptivum quantitatis, quam posuit esse materiam corpoream corporum. Rursus, ipsas substantias separatas, vel spirituales

componi poſuit ex materia, & forma, & hoc probavit pluribus rationibus. Primo quidem quia æſtimavit, quod niſi ſubſtantiæ ſpirituales eſſent compoſitæ ex materia, & forma, nulla poſſet inter eas eſſe diverſitas. Si enim non ſunt compoſitæ ex materia, & forma, aut ſunt materia tantum, aut ſunt forma tantum. Si ſunt materia tantum, non poteſt eſſe quod ſint multæ ſubſtantiæ ſpirituales, quia materia eſt una & eadem de ſe, & diverſificatur per formas. Similiter etiam ſi ſubſtantia ſpiritualis ſit forma tantum, non poterit aſſignari unde ſubſtantiæ ſpirituales ſint diverſæ: quia ſi dicas quod ſint diverſæ ſecundum perfectionem, & imperfectionem, ſequeretur quod ſubſtantia ſpiritualis ſit ſubjectum perfectionis, & imperfectionis. Sed eſſe ſubjectum pertinet ad rationem materiæ, non autem ad rationem formæ, unde relinquitur quod vel non ſunt plures ſubſtantiæ ſpirituales, vel ſunt compoſitæ ex materia, & forma. Secunda ratio ejus eſt, quia intellectus ſpiritualitatis eſt præter intellectum corporeitatis: & ita ſubſtantia corporalis, & ſpiritualis habent aliquid in quo differunt, & habent aliquid in quo conveniunt, quia utrumque eſt ſubſtantia. Ergo ſicut in ſubſtantia corporali, ſubſtantia eſt tamquam materia ſuſtentans corporeitatem, ita in ſubſtantia ſpirituali, ſubſtantia eſt quaſi materia ſuſtentans ſpiritualitatem: & ſecundum quod materia plus vel minus participat de forma ſpiritualitatis, ſecundum hoc ſubſtantiæ ſpirituales ſunt ſuperiores, vel inferiores, ſicut & aer quanto eſt ſubtilior, tanto plus participat de claritate. Tertia ratio ejus eſt, quia eſſe communiter invenitur in ſubſtantiis ſpiritualibus, & corporalibus tam ſuperioribus, quam inferioribus. Illud ergo quod eſt conſequens ad eſſe in ſubſtantiis corporalibus, erit conſequens ad eſſe in ſubſtantiis ſpiritualibus. Sed in ſubſtantiis corporali-

bus

bus invenitur triplex ordo, ſcilicet corpus ſpiſſum, quod eſt corpus elementorum, & corpus ſubtile, quod eſt corpus cœleſte, & iterum materia, & forma corporis, ergo etiam in ſubſtantia ſpirituali invenitur ſubſtantia ſpiritualis inferior, puta quæ conjungitur corpori, & ſuperior, quæ non eſt conjuncta corpori, & iterum materia, & forma ex quibus ſubſtantia ſpiritualis componitur. Quarta ratio ejus eſt, quod omnis ſubſtantia creata oportet, quod diſtinguatur a Creatore, ſed Creator eſt unum tantum: oportet igitur quod omnis ſubſtantia creata non ſit unum tantum, ſed compoſita ex duobus, quorum neceſſe eſt ut unum ſit forma, & aliud materia, quia ex duabus materiis non poteſt aliquid fieri, nec ex duabus formis. Quinta ratio eſt, quod omnis ſubſtantia ſpiritualis creata eſt finita. Res autem non eſt finita, niſi per ſuam formam, quia res, quæ non habet formam, per quam fiat unum, eſt infinita. Omnis igitur ſubſtantia ſpiritualis creata eſt compoſita ex materia, & forma.

CAP. VI.

Reprobatio opinionis Avicebron, quantum ad modum ponendum.

HÆc autem, quæ dicta ſunt, in pluribus manifeſtam improbabilitatem continent. Primo namque, quia ab inferioribus ad ſuprema entium reſolvendo, aſcendit in principia materialia, quod omnino rationi repugnat. Comparatur enim materia ad formam ſicut potentia ad actum. Manifeſtum eſt autem quod potentia eſt minus ens, quam actus: non enim dicitur potentia ens, niſi ſecundum ordinem ad actum, unde non ſimpliciter dicimus eſſe quæ ſunt in potentia, ſed ſolum quæ ſunt in actu. Quanto igitur magis re-

ſol-

ſolvendo deſcenditur ad principia materialia, tanto minus invenitur de ratione entis. Suprema autem in entibus oportet eſſe maxime entia: nam & in unoquoque genere, ſuprema quæ ſunt aliorum principia, eſſe maxime dicuntur, ſicut ignis eſt calidus maxime: unde & Plato inveſtigando ſuprema entium, proceſſit reſolvendo in principia formalia, ſicut ſupra dictum eſt. Inconvenientiſſime igitur hic per contrariam viam proceſſit in principia materialia reſolvendo. Secundo quia, quantum ex ſuis dictis apparet, in antiquorum quodammodo Naturalium opinionem rediit, qui poſuerunt quod omnia eſſent unum ens, dum ponebant ſubſtantiam rerum omnium non eſſe aliud quam materiam, quam non ponebant eſſe aliquid in potentia tantum, ſicut Plato, & Ariſtoteles, ſed eſſe aliquid ens actu. Niſi quod antiqui Naturales nihil aliud præter corpora eſſe æſtimantes, hanc materiam communem, & ſubſtantiam omnium aliquod corpus eſſe dicebant, puta aut ignem, aut aerem, aut aliquid medium. Sed iſte non ſolum in corporibus materiam rerum exiſtimans comprehendi, illud unum quod poſuit eſſe primam materiam communem, & ſubſtantiam omnium dixit eſſe, ſubſtantiam non corpoream: & quod ſimili modo poſuerit hanc univerſalem materiam, quam dicit eſſe ſubſtantiam omnium, ſicut Naturales hoc ponebant de aliquo uno corporum, manifeſtum eſt ex hoc quod eorum, quæ conveniunt in genere, ponit genus eſſe materiam; differentias vero quibus ſpecies differunt, ponit eſſe formas. Dicit enim quod omnium materialium eſt materia communis ipſum corpus. Rurſumque omnium ſubſtantiarum tam corporalium, quàm ſpiritualium eſt communis materia ſubſtantia ipſa: unde apparet quod ſimilis eſt habitudo generis ad differentias, ſicut ſubjecti ad proprias paſſiones, ut ſcilicet

cet ſubſtantia hoc modo dividatur per ſpiritualem, & corporalem, & corpus per cœleſte, & elementare, ſicut numerus per par, & impar, aut animal per ſanum, & ægrum; quorum numerus eſt ſubjectum paris, & imparis ſicut propriarum paſſionum, & animal ſani, & ægri, & tam ſubjecto, quam paſſionibus de ſpeciebus omnibus prædicatis. Sic igitur ſi ſubſtantia, quæ prædicatur de omnibus, comparetur ad ſpiritualem, & corporalem ſicut materia & ſubjectum eorum, ſequeretur quod hæc duo adveniunt ſubſtantiæ per modum accidentalium paſſionum, & ſimiliter in omnibus aliis conſequentibus, quod ipſe expreſſe concedit. Ponit enim omnes formas ſecundum ſe conſideratas accidentia eſſe: dicit tamen ſubſtantiales eſſe per comparationem ad aliquas res, in quarum diffinitionibus cadunt, ſicut albedo eſt de ratione hominis albi. Sed hæc poſitio tollit quidem veritatem materiæ primæ: quia ſi de ratione materiæ eſt quod ſit in potentia, oportet quod prima materia ſit omnino in potentia, unde nec de aliquo exiſtentium actu prædicatur, ſicut nec pars de toto. Tollit etiam Logicæ principia, auferens veram rationem generis, & ſpeciei, & ſubſtantialis differentiæ, dum omnia in modum accidentalis prædicationis convertit. Tollit etiam naturalis philoſophiæ fundamenta auferens veram generationem, & corruptionem a rebus, ſicut & antiqui ponentes unum materiale principium. Neque enim ſimpliciter aliquid generari dicitur, niſi quia ſimpliciter de non ente fit ens. Nihil autem fit, quod prius erat. Si igitur aliquid fit, quod prius erat in actu, quod eſt ſimpliciter eſſe, ſequeretur quod non ſimpliciter fiat ens hoc, quod prius non erat; unde ſecundum quid generabitur, & non ſimpliciter. Tollit demum, ut finaliter concludam, prædicta poſitio etiam philoſophiæ primæ principia, auferens unitatem a

ſin-

ſingulis rebus , & per conſequens veram entitatem ſimul, & rerum diverſitatem . Si enim alicui exiſtenti in actu ſuperveniat alius actus , non erit totum unum per ſe , ſed ſolum per accidens, eo quod duo actus , vel formæ ſecundum ſe diverſæ ſunt , conveniunt autem ſolum in ſubjecto: eſſe autem unum per unitatem ſubjecti , eſt eſſe unum per accidens : ſeu duæ formæ ſint non ordinatæ ad invicem , ut album , & muſicum , quæ ſunt unum per accidens ; dicimus enim quod album , & muſicum ſunt unum per accidens , quia inſunt uni ſubjecto : ſive etiam formæ , vel actus ſint ad invicem ordinatæ , ſicut color , & ſuperficies : non enim eſt ſimpliciter unum ſuperficiatum , & coloratum , etſi quodammodo coloratum per ſe de ſuperficiato prædicetur , non quia ſuperficiatum ſignificet eſſentiam colorati , ſicut genus ſignificat eſſentiam ſpeciei , ſed ea ratione, qua ſubjectum ponitur in diffinitione accidentis , alioquin non prædicaretur coloratum de ſuperficiato per ſe , ſed hoc de illo . Solo autem hoc modo ſpecies eſt unum ſimpliciter , in quantum vere id quod eſt homo , animal eſt, non quia animal ſubjiciatur formæ hominis , ſed quia ipſa forma ſignificata per hunc terminum , animal , aliquando eſt forma hominis , non differens niſi ſicut determinatum ab indeterminato . Si enim aliud ſit animal, & aliud bipes , non erit per ſe unum animal bipes, quod eſt homo . Unde nec erit per ſe ens , & per conſequens ſequeretur quod quæcumque in genere conveniunt , non differant , niſi accidentali differentia , & omnia erunt unum ſecundum ſubſtantiam , quæ eſt genus , & ſubjectum omnium ſubſtantiarum , ſicut ſi ſuperficiei una pars ſit alba , & alia nigra , totum eſt una ſuperficies. Propter quod & antiqui ponentes unam materiam , quæ erat ſubſtantia omnium de omnibus prædicata , ponebant omnia eſſe unum , & hæc

etiam inconvenientia ſequuntur ponentes ordinem diverſarum formarum ſubſtantialium in uno, & eodem. Tertio, ſecundum prædictæ poſitionis proceſſum, neceſſe eſt procedere in cauſſis materialibus in infinitum, ita quod numquam ſit devenire ad primam materiam. In omnibus enim, quæ in aliquo conveniunt, & in aliquo differunt, id in quo conveniunt, accipitur ut materia: id vero in quo differunt, accipitur ut forma, ut ex præmiſſis patet. Si ergo una eſt materia communis omnium, ad hoc quod diverſas formas recipiat, oportet quod nobiliorem formam in ſubtiliori, & altiori materia recipiat, ignobiliorem vero in inferiori materia, & groſſiori; puta formam ſpiritualitatis in ſubtiliori materia, formam vero corporeitatis in inferiori, ut ipſe dicit. Præexiſtit ergo in materia differentia ſubtilitatis, & groſſitiei ante formam ſpiritualitatis, & corporeitatis. Oportet igitur quod iterum ante groſſitiem, & ſubtilitatem præexiſtat in materia aliqua alia differentia, per quam una materia ſit exceptiva unius, & alia alterius, & eadem quæſtio redibit de illis aliis præexiſtentibus, & ſic in infinitum. Quandocumque enim deveniretur ad materiam totaliter uniformem, ſecundum principia poſitionis prædictæ, oporteret quod non reciperet niſi unam formam, & æqualiter per totum: & iterum materia illi formæ ſubſtrata, non reciperet conſequenter niſi unam formam, & uniformiter per totum, & ita deſcendendo uſque ad infima nulla diverſitas in rebus inveniri poſſet. Quarto, quia antiquis Naturalibus ponentibus primam materiam communem ſubſtantiam omnium, poſſibile erat ex ea diverſas res inſtituere, attribuendo diverſis partibus ejus formas diverſas. Poterat enim in illa communi materia, cum corporalis eſſet, intelli-

gi

gi diviſio ſecundum quantitatem. Remota autem diviſione, quæ eſt ſecundum quantitatem, non remanet niſi diviſio ſecundum formam, vel ſecundum materiam. Si igitur ponatur univerſalis materia, quæ eſt communis omnium ſubſtantia, non habens in ſui ratione quantitatem, ejus diviſio non poteſt intelligi niſi vel ſecundum formam, vel ſecundum materiam ipſam. Cum autem dicitur, quod materia incorporea communis partim recipit formam hanc, & partim recipit formam illam, diviſio materiæ præſupponitur diverſitati formarum in materia receptarum. Non igitur illa diviſio poteſt ſecundum has formas intelligi. Si ergo intelligatur ſecundum formas aliquas, oportet quod intelligatur ſecundum formas priores: quas neutra materia per totum recipit. Unde oportet iterum in materia præintelligere diviſionem, vel diſtinctionem quamcumque. Erit igitur & hæc ſecundum alias formas in infinitum, vel oportet devenire ad hoc, quod prima diviſio ſit ſecundum ipſam materiam. Non eſt autem diviſio ſecundum materiam, niſi quia materia ſecundum ſeipſam diſtinguitur: non propter diverſam diſpoſitionem, vel formam, aut quantitatem, quia hoc eſſet diſtingui materiam ſecundum quantitatem, aut formam ſeu diſpoſitionem. Oportet igitur, quod finaliter deveniatur ad hoc quod non ſit una omnium materia, ſed ſint multæ, & diſtinctæ ſecundum ſeipſas. Materiæ autem proprium eſt in potentia eſſe. Hanc igitur materiæ diſtinctionem accipere oportet, non ſecundum quod eſt veſtita diverſis formis, aut diſpoſitionibus (hoc enim eſt præter eſſentiam materiæ), ſed ſecundum diſtinctionem potentiæ reſpectu diverſitatis formarum. Cum enim potentia id quod eſt, ad actum dicatur, neceſſe eſt ut potentia diſtinguatur ſecundum id, quod po-

potentia dicitur. Dico autem primo ad aliquid primo potentiam dici; ſicut potentiam viſivam ad colorem, non autem ad album, aut nigrum: quia eadem eſt ſuſceptiva utriuſque. Et ſimiliter ſuperficies eſt ſuſceptiva albi, & nigri ſecundum unam potentiam, quæ primo dicitur reſpectu coloris. Unde patet falſum eſſe principium quod ſupponebat, dicens potentiam, & receptionem in omnibus eodem modo inveniri.

CAP. VII.

Reprobatio opinionis Avicebron de materialitate ſubſtantiarum ſeparatarum.

EX hac autem ratione ulterius concludi poteſt, quod ſpiritualis, & corporalis ſubſtantiæ non poteſt eſſe una materia. Nam ſi una eſt materia, & communis utrorumque, oportet in ipſa diſtinctionem præintelligi ante differentiam formarum, ſcilicet ſpiritualitatis, & corporeitatis, quæ quidem non poteſt eſſe ſecundum quantitatis diviſionem in ſubſtantiis ſpiritualibus, in quibus quantitatis dimenſiones non inveniuntur. Unde relinquitur quod iſta diſtinctio ſit vel ſecundum formas, ſeu diſpoſitiones, vel ſecundum ipſam materiam; & cum non poſſit eſſe ſecundum formas, & diſpoſitiones in infinitum, oportet tandem redire ad hoc, quod ſit diſtinctio in materia ſecundum ſeipſam. Erit igitur omnino alia materia ſpiritualium, & corporalium ſubſtantiarum. Item cum recipere ſit proprium materiæ in quantum hujus, ſi ſit eadem materia ſpiritualium, & corporalium ſubſtantiarum, oportet quod in utriſque ſit idem receptionis modus. Materia autem corporalium rerum ſuſcipit formam particulariter, ideſt non ſecundum communem rationem formæ. Nec hoc habet materia corporalis in quantum dimenſio-

ſionibus ſubjicitur, aut formæ corporali, quia etiam ipſam formam corporalem individualiter materia corporalis recipit. Unde manifeſtum fit, quod hoc convenit tali materiæ ex ipſa natura materiæ, quæ quia eſt infima, debiliſſimo modo recipit formam. Fit enim receptio ſecundum recipientis naturam. Et per hoc maxime deficit a completa ratione formæ, quæ eſt ſecundum totalitatem ipſius particularitatis ipſam recipientis. Manifeſtum eſt autem, quod omnis ſubſtantia intellectualis recipit formam intellectam ſecundum ſuam totalitatem: alioquin eam in ſua totalitate intelligere non valeret. Sic enim intellectus intelligit rem, ſecundum quod forma ejus in ipſo exiſtit. Relinquitur igitur, quod materia ſi qua ſit in ſpiritualibus ſubſtantiis, non eſt eadem cum materia corporalium rerum, ſed multo altior, & ſublimior utpote recipiens formam ſecundum ejus totalitatem. Adhuc ultra procedentibus manifeſtum fit, quod tanto aliquid in entibus eſt altius, quanto magis habet de ratione eſſendi. Manifeſtum eſt autem, quod cum ens per potentiam, & actum dividatur, actus eſt potentia perfectior, & magis habet de ratione eſſendi: non enim ſimpliciter eſſe dicimus, quod eſt in potentia, ſed ſolum quod eſt in actu. Oportet igitur id, quod ſemper eſt ſuperius in entibus magis accedere ad actum, quod autem eſt in entibus infimum propinquius eſſe potentiæ. Quia igitur materia ſpiritualium ſubſtantiarum non poteſt eſſe eadem cum corporalium materia, ſed longe diſtat ab ea utpote altior, ut oſtenſum eſt; neceſſe eſt ut longe diſtet a corporalium materia, ſecundum differentiam potentiæ, & actus. Corporalium autem materia eſt potentia pura, ſecundum ſententiam Ariſtotelis, & Platonis. Relinquitur igitur quod materia ſubſtantiarum ſpiritualium non ſit potentia pura, ſed ſit aliquid ens actu,

actu, quasi ex potentia, & actu compositum, quia vel esset procedere in infinitum, vel oportet venire ad aliquid, quod esset ens in potentia tantum, quod cum sit ultimum in entibus, & per consequens non potest recipere nisi debiliter, & particulariter, non potest esse prima materia spiritualis, & intellectualis substantiæ. Relinquitur ergo quod si spiritualis substantiæ materia sit ens actu, quod sit actus, vel forma subsistens, sicut & materia corporalium rerum, ita dicitur ens in potentia, quia est ipsa potentia formis subjecta. Ubicumque autem ponitur materia ens actu, nihil differt dicere materiam, & substantiam rei. Sic enim antiqui Naturales, qui ponebant primam materiam corporalium rerum esse aliquid ens actu, dicebant materiam esse omnium rerum substantiam, per modum quo artificialium substantia nihil est aliud quam eorum materia. Sic igitur, si materia spiritualium substantiarum non potest esse aliquid ens in potentia tantum, sed est aliquid ens actu, ipsa spiritualium rerum materia est eorum substantia. Et secundum hoc nihil differt ponere materiam in substantiis spiritualibus, & ponere substantias spirituales simplices, non compositas ex materia, & forma. Amplius, cum actus naturaliter sit prior potentia, & forma quam materia: potentia quidem dependet in suo esse ab actu, & materia a forma; forma autem in suo esse non dependet a materia secundum propriam rationem actus: non enim priora naturaliter a posterioribus dependent. Si igitur aliquæ sint formæ, quæ sine materia esse non possunt, hoc non convenit eis ex hoc quod sunt formæ, sed ex hoc quod sunt tales formæ, scilicet imperfectæ, quæ per se sustentari non possunt, sed indigent materiæ fundamento. Sed dicunt: In omni genere in quo invenitur aliquid imperfectum, invenitur etiam aliquid per-

fectum ſecundum naturam illius generis; puta, ſi eſt ignis in materia aliena, a qua ignis ſecundum ſuam rationem non dependet, neceſſe eſt eſſe ignem non ſuſtentatum in materia aliena. Sunt igitur ſupra formas in materiis receptas, aliquæ formæ per ſe ſubſiſtentes, quæ ſunt ſpirituales ſubſtantiæ ex materia, & forma non compoſitæ. Hoc etiam apparet in infimis ſubſtantiarum ſpiritualium, ſcilicet animabus, ſi quis eas ponit corporibus uniri ut formas. Impoſſibiles eſt enim id quod ex materia, & forma compoſitum eſt, eſſe alicujus corporis formam. Et ſimiliter impoſſibile eſt id quod eſt materia alicujus, eſſe actum ejuſdem. Nulla igitur pars ejus quod eſt alicujus forma, poteſt eſſe in materia, quæ eſt potentia pura, non actus.

CAP. VIII.

Solutio rationum Avicebron opinionis.

His igitur viſis, facile eſt rationes diſſolvere in contrarium adductas. Prima enim ratio concludere videbatur, quod non poſſet eſſe diverſitas in ſpiritualibus ſubſtantiis, ſi non eſſent ex materia, & forma compoſitæ. Quæ quidem ratio in utraque parte ſuæ deductionis deficiebat. Neque enim oportet quod ea, quæ ſunt materiæ tantum, ſint abſque diverſitate; neque etiam hoc oportet de ſubſtantiis, quæ ſunt formæ tantum. Dictum eſt enim, quod quia materia ſecundum id quod eſt, eſt in potentia ens: neceſſe eſt ut ſecundum potentiæ diverſitatem ſint diverſæ materiæ. Nec aliud dicimus materiam ſubſtantiam quam ipſam poſitionem, quæ eſt in genere ſubſtantiæ. Nam genus ſubſtantiæ, ſicut & alia genera, dividitur per potentiam, & actum; & ſecundum hoc nihil prohibet aliquas ſubſtantias,

quæ

quæ ſint in potentia tantum, eſſe diverſas, ſecundum quod ad diverſa genera actuum ordinantur: per quem modum cœleſtium corporum materia, & materia elementorum diſtinguitur. Nam materia cœleſtium corporum eſt in potentia ad actum perfectum, ideſt ad formam, quæ complet totam poſſibilitatem materiæ, ut jam non remaneat potentia ad alias formas. Materia autem elementorum eſt potentia ad formam incompletam, quæ totam terminare non poteſt materiæ potentiam. Sed ſupra has materias, eſt ſpiritualis, ideſt ipſa ſubſtantia ſpiritualis, quæ recipit formam ſecundum ſuam totalitatem, inferioribus materiis formam particulariter recipientibus. Similiter etiam non tenet deductio ex parte formarum. Manifeſtum eſt enim, quod ſi res compoſitæ ex materia, & forma ſecundum formas differunt, quod ipſæ formæ ſecundum ſeipſas differunt, & diverſæ ſunt. Sed ſi dicatur, quod diverſarum rerum non ſunt formæ diverſæ, niſi propter materiæ diverſitatem, ſicut di verſi colores ex una ſolis illuſtratione cauſſantur in aere ſecundum differentiam ſpiſſitudinis, & raritatis illius, unde neceſſe eſt quod ante colorum diverſitatem præintelligatur in aere diverſitas puritatis, & ſpiſſitudinis; & ſic etiam neceſſe erit, quod in materia ante unam formam intelligatur alia forma, ſicut etiam in corporibus ante colorem intelligatur ſuperficies. Invenitur igitur in formis diverſitas ſecundum quemdam ordinem perfectionis, & imperfectionis. Nam quæ materiæ eſt propinquior, imperfectior eſt, quaſi in potentia reſpectu ſupervenientis formæ. Sic igitur nihil prohibet in ſpiritualibus ſubſtantiis ponere multitudinem, quamvis ſint formæ tantum, ex hoc quod una earum eſt alia perfectior: ita quod imperfectior eſt in potentia reſpectu perfectioris uſque ad primam earum, quæ eſt actus tantum, quæ Deus eſt, ut ſic omnes inferiores ſpi-

MONTEFUSCO (Av)

ſpirituales ſubſtantiæ; & materiæ poſſint dici ſecundum hoc, quod ſunt in potentia, & formæ ſecundum hoc, quod ſunt actu. Unde patet frivolum eſſe, quod contra hoc objicit, concludens, ſi ſpiritualis ſubſtantia ſecundum perfectionem, & imperfectionem differt, quod oportet ipſam eſſe perfectionis ſubſtitutum, & ſic cum ſubſtitutum pertineat ad rationem materiæ, oportebit ſubſtantiam ſpiritualem habere materiam. In quo quidem dupliciter fallitur. Primo quidem quia æſtimat perfectionem, & imperfectionem eſſe quaſdam formas ſupervenientes, vel accidentia, quæ ſubſtituto indigeant: quod quidem manifeſte falſum eſt. Eſt enim quædam rei perfectio ſecundum ſuam ſpeciem ſubſtitutam, quæ comparatur ad rem, ſicut accidens ad ſubſtitutum, vel ſicut forma ad materiam, ſed ipſa propriam ſpeciem rei deſignat. Sicut enim in numeris unus eſt major alio ſecundum propriam ſpeciem (unde inæquales numeri ſecundum ſpeciem differunt); ita in formis tam materialibus, quam a materia ſeparatis una eſt perfectior alia ſecundum rationem propriæ naturæ, in quantum ſcilicet propria ratio ſpeciei in tali gradu perfectionis conſiſtit. Secundo quia eſſe ſubjectum non conſequitur ſolam materiam, quæ eſt pars ſubſtantiæ, ſed univerſaliter conſequitur omnem potentiam. Omne enim quod ſe habet ad alterum ut potentia ad actum, ei natum eſt ſubjici; & per hunc etiam modum ſpiritualis ſubſtantia, quamvis non habeat materiam partem ſui, ipſa tamen prout eſt ens ſecundum aliquid in potentia, poteſt ſubjici intelligibilibus ſpeciebus. Ex hoc etiam ſolutio ſecundæ rationis apparet. Cum enim dicimus aliquam ſubſtantiam corporalem eſſe, vel ſpiritualem, non comparamus ſpiritualitatem, vel corporeitatem ad ſubſtantiam, ſicut formas ad materiam, vel accidentia ad ſubjectum, ſed ſicut differentias ad

ge-

genus ; ita quod ſola ſubſtantia ſpiritualis non per aliquod additum ſubſtantiæ ſuæ eſt ſpiritualis, ſed per ſuam ſubſtantiam. Sicut & ſubſtantia corporalis, non per aliquod additum ſubſtantiæ eſt corporalis, ſed ſecundum propriam ſubſtantiam. Non enim eſt alia forma, per quam ſpecies differentiæ prædicationem ſuſcipit, ab ea per quam ſuſcipit prædicationem generis, ut dictum eſt. Unde non oportet, quod ſpiritualitati ſpiritualis ſubſtantiæ ſubjiciatur aliquid, ſicut materia, vel ſubſtitutum. Tertia vero ratio efficaciam non habet. Cum enim ens non univoce de omnibus prædicetur, non eſt requirendus idem modus eſſendi in omnibus, quæ eſſe dicuntur : ſed quædam perfectius, quædam imperfectius eſſe participant. Accidentia enim entia dicuntur, non quia in ſeipſis eſſe habeant, ſed quia eſſe eorum eſt in hoc, quod inſunt ſubſtantiæ. Rurſumque in ſubſtantiis omnibus non eſt idem modus eſſendi. Illæ enim ſubſtantiæ, quæ perfectiſſime eſſe participant, non habent in ſeipſis aliquid, quod ſit ens in potentia ſolum : unde immateriales ſubſtantiæ eſſe dicuntur. Sub his ſunt ſubſtantiæ, quæ etiam in ſeipſis hujuſmodi materiam habent, quæ ſecundum ſui eſſentiam eſt ens in potentia tantum, tota tamen earum potentialitas completur per formam, ut in eis non remaneat potentia ad aliam formam, unde & corruptibiles ſunt, ſicut cœleſtia corpora, quæ neceſſe eſt ex materia, & forma compoſita eſſe. Manifeſtum eſt enim ea in actu exiſtere, alioquin motui ſubjecta eſſe non poſſent, aut ſenſui ſubjacere, aut alicui actionis eſſe principium. Nullum autem eorum eſt forma tantum, quia ſi eſſent formæ abſque materia, eſſent ſubſtantiæ intelligibiles actu ſimul, & intelligentes ſecundum ſeipſas, quod eſſe non poteſt, cum intelligere actus corporis eſſe non poſſit, ut probatur in libro de Anima. Relin-

quitur ergo quod ſunt quidem ex materia, & forma compoſita: ſed ſicut illud corpus, ita eſt huic magnitudini, & figuræ determinatæ ſubjectum, quod tamen non eſt in potentia ad aliam magnitudinem, vel figuram: ita cœleſtium corporum materia eſt huic formæ ſubjecta, quod non eſt in potentia ad aliam formam. Sub his vero ſubſtantiis eſt tertius ſubſtantiarum gradus, ſcilicet corruptibilium corporum, quæ in ſeipſis hujus materiam habent, quæ eſt ens in potentia tantum: nec tamen tota potentialitas hujuſmodi materiæ completur per formam unam, cui ſubjicitur, quin remaneat adhuc in potentia ad alias formas. Et ſecundum hanc diverſitatem materiæ invenitur in corporibus ſubtilius, & groſſius, prout cœleſtia corpora ſunt ſubtiliora, & magis formalia quam elementaria. Et quia forma proportionatur materiæ, conſequens eſt quod cœleſtia corpora habeant nobiliorem formam, & magis perfectam, utpote totam potentialitatem materiæ adimplentem. In ſubſtantiis igitur ſuperioribus, a quibus eſt omnino potentia materiæ aliena, invenitur quidem differentia majoris, & minoris ſubtilitatis ſecundum differentiam perfectionis formarum, non tamen in eis eſt compoſitio materiæ, & formæ. Quarta vero ratio efficaciam non habet. Non enim oportet, ut ſi ſubſtantiæ ſpirituales materia careant, quod ideo non diſtinguantur: ſublata enim potentialitate materiæ, remanet in eis potentia quædam in quantum non ſunt ipſum eſſe, ſed eſſe participant. Nihil autem per ſe ſubſiſtens, quod ſit ipſum eſſe, poterit eſſe niſi unum ſolum, ſicut nec aliqua forma, ſi ſeparata conſideretur, poteſt eſſe niſi una. Inde eſt enim, quod ea, quæ ſunt diverſa numero, ſunt unum ſpecie, quia natura ſpeciei ſecundum ſe conſiderata eſt una. Sicut igitur eſt una ſecundum conſiderationem, dum per

ſe

se consideratur, ita esset una secundum esse si per se subsisteret, vel existeret . Eademque ratio est de genere per comparationem ad species, quousque perveniatur ad ipsum esse, quod est communissimum . Ipsum igitur esse per se subsistens est unum tantum. Impossibile est igitur , quod præter ipsum sit aliquid subsistens , quod sit esse tantum : omne autem quod est, esse habet . Est igitur in quocumque præter primum , & ipsum esse , tamquam actus , & substantia rei habens esse , tamquam rei potentia receptiva hujus actus , quod est esse . Potest autem quis dicere : Id quod participat esse secundum se, carens est illo , sicut superficies , quæ nata est participare colorem , secundum se considerata , est non color , & non colorata . Similiter igitur id, quod participat esse , oportet esse non ens : quod autem est in potentia ens , est participativum ipsius, non autem secundum se est ens . Sequitur ergo quod habeat materiam , quia ipsius esse receptiva est materia , ut supra dictum est. Sic igitur omne quod est post primum ens , quod est ipsum esse , cum sit participative ens , habet materiam . Sed considerandum est , quod ea, quæ a primo Ente esse participant , non participant esse secundum universalem modum essendi , secundum quod est in primo principio , sed particulariter secundum quemdam determinatum essendi modum qui convenit huic generi , vel huic speciei . Unaquæque autem res adaptatur ad unum determinatum modum essendi secundum modum suæ substantiæ . Modus autem uniuscujusque substantiæ compositæ ex materia , & forma , est secundum formam , per quam pertinet ad determinatam speciem . Sic igitur res composita ex materia , & forma , per suam formam fit participativa ipsius esse a Deo secundum quemdam proprium modum . Invenitur igitur in substantia composita ex materia , & forma duplex

ordo. Unus quidem ipſius materiæ ad formam; alius autem ipſius rei jam compoſitæ ad eſſe participatum. Non enim eſt eſſe rei, neque forma ejus, neque materia ipſius, ſed aliquid adveniens rei per formam. Sic igitur in rebus ex materia, & forma compoſitis, materia quidem ſecundum ſe conſiderata, ſecundum modum ſuæ eſſentiæ habet eſſe in potentia, & hoc ipſum eſt ei ex aliqua participatione primi Entis: caret vero ſecundum ſe conſiderata forma, per quam participat eſſe in actu ſecundum proprium modum. Ipſa vero res compoſita in ſui eſſentia conſiderata, jam habet formam eſſe, ſed participat eſſe proprium ſibi per formam ſuam. Quia igitur materia recipit eſſe determinatum actuale per formam, & non e converſo, nihil prohibet eſſe aliquam formam, quæ recipiat eſſe in ſeipſa, non in aliquo ſubjecto: non enim cauſſa dependet ab effectu, ſed potius e converſo. Ipſa igitur forma ſic per ſe ſubſiſtens, eſſe participat in ſe ipſa, ſicut forma materialis in ſubjecto. Si igitur per hoc quod dico, non ens, removeatur ſolum eſſe in actu, ipſa forma ſecundum ſe conſiderata, eſt non ens, ſed eſſe participans. Si autem non ens removeat non ſolum ipſum eſſe in actu, ſed etiam actum, ſeu formam, per quam aliquid participat eſſe; ſic materia eſt non ens, forma vero ſubſiſtens non eſt non ens, ſed actus, qui eſt forma participativa ultimi actus, qui eſt eſſe. Patet igitur in quo differt potentia, quæ eſt in ſubſtantiis ſpiritualibus, a potentia quæ eſt in materia. Nam potentia ſubſtantiæ ſpiritualis attenditur ſolum ſecundum ordinem ipſius ad eſſe: potentia vero materiæ ſecundum ordinem & ad formam, & ad eſſe. Si quis autem utrumque materiam eſſe dicat, manifeſtum eſt quod æquivoce materiam nominabit. Quintæ vero rationis ſolutio jam ex dictis apparet. Quia enim ſubſtantia ſpi-

ri-

ritualis esse participat non secundum suæ communitatis infinitatem, sicut est in primo Principio, sed secundum proprium modum suæ essentiæ, manifestum est quod esse ejus non est infinitum, sed finitum. Quia tamen ipsa forma non est participata in materia, ex hac parte non finitur per modum, quo finiuntur formæ in materia existentes. Sic igitur apparet gradus quidam infinitatis in rebus. Nam materiales substantiæ, finitæ quidem sunt dupliciter, scilicet ex parte formæ, quæ in materia recipitur, & ex parte ipsius esse, quod participat secundum proprium modum, quasi superius, & inferius finita existens. Substantia vero spiritualis est quidem finita superius, in quantum a primo principio participat esse secundum proprium modum: est autem aliquo modo infinita inferius, in quantum non participatur in subjecto. Primum vero principium, quod Deus est, est omnibus modis infinitum.

CAP. IX.

Opiniones dicentium, substantias immateriales causſam sui esse non habere, & earum reprobatio.

Sicut autem prædicta positio circa conditionem spiritualium substantiarum a sententia Platonis, & Aristotelis deviat, eis immaterialitatis simplicitatem auferens, ita & circa modum existendi ipsarum aliqui a veritate deviasse inveniuntur auferentes earum originem a primo, & summo auctore, in quo inveniuntur diversi homines tripliciter errasse. Quidam enim posuerunt, prædictas substantias omnino causſam sui esse non habere. Quidam posuerunt, eas quidem essendi causſam habere, non tamen immediate omnes eas procedere a summo, & primo Principio, sed quadam

dam ſerie ordinis inferiores earum a ſuperioribus eſſendi originem habere: Alii vero confitentur, omnes quidem hujuſmodi ſubſtantias immediate eſſendi habere originem a primo Principio: ſed in ceteris, quæ de eis dicuntur, puta; quod ſunt viventes, intelligentes, & alia hujuſmodi; ſuperiores inferioribus cauſſas exiſtere: Primum quidem igitur ſpirituales ſubſtantias omnino incauſſatas eſſe exiſtimant, hujus opinionem ſumentes ex his, quæ ſecundum materiam cauſſantur utentes communi ſuppoſitione naturali philoſophorum pro principio, Ex nihilo nihil fieri. Hoc autem videtur fieri, quod habet cauſſam ſui eſſe: Quicquid igitur ſui eſſe cauſſam habet; oportet illud ex alio fieri. Hoc autem ex quo aliquid fit, eſt materia. Si igitur ſpirituales ſubſtantiæ materiam non habent, conſequens videtur eas omnino cauſſam ſui eſſe non habere. Rurſus, Fieri, moveri quoddam eſt, vel mutari. Mutationis autem omnis, & motus ſubjectum aliquod eſſe oportet: eſt enim motus actus exiſtentis in potentia. Oportet igitur omni ei quod fit, ſubjectum aliquod præexiſtere. Spirituales igitur ſubſtantiæ, ſi immateriales ſunt, factæ eſſe non poſſunt. Item: In qualibet factione cum pervenitur ad factum eſſe ultimum, non remanet aliquid fieri, ſicut nec poſt ultimum motum eſſe, remanet moveri. Videmus autem in his, quæ generantur, quod unumquodque eorum tunc factum eſſe dicitur quaſi terminata factione, quando accipit formam: eſt enim forma generationis terminus. Adepta igitur forma, non reſtat aliquid fiendum. Habens igitur formam non fit ens ſecundum ſuam formam. Si igitur aliquid ſit ſecundum ſe forma, hoc non fit ens. Spirituales autem ſubſtantiæ ſunt quædam formæ ſubſiſtentes, ut ex præmiſſis manifeſtum eſt, non igitur ſpirituales ſubſtantiæ ſui eſſe cauſſam habent, quaſi ab alio fa-

factæ. Posset aliquis ad hoc argumentari ex opinionibus Aristotelis, & Platonis, qui hujusmodi substantias ponunt esse sempiternas. Nullum autem sempiternum videtur esse factum, quia ens fit ex non ente, sicut album ex non albo: undè videtur consequens, ut quod fit, prius non fuerit. Sic igitur consequens est, si spirituales substantiæ sunt sempiternæ, quod non sint factæ, nec habeant sui esse principium, & causam. Sed si quis diligenter consideret, ab eadem radice inveniet hanc opinionem procedere, & prædictam, quæ materiam spiritualibus substantiis adhibet. Processit enim supradicta opinio ex hoc quidem, quod spirituales substantias ejusdem rationis esse existimavit cum materialibus substantiis, quæ sensu percipiuntur, quod est eorum, qui imaginationem transcendere non valent. Sic & ista opinio ex hoc videtur procedere, quod elevari non potest intellectus ad intuendum alium modum causandi, quam istum, qui convenit materialibus rebus. Paullatim enim humana ingenia processisse videntur ad investigandam rerum originem. Primo namque in sola exteriori mutatione, rerum originem consistere homines æstimaverunt. Dico autem exteriorem originem, quæ fit secundum accidentales transmutationes. Primi enim philosophantes de naturis, fieri rerum statuerunt non esse aliud quam alterari, ita quod id, quod est rerum substantia, quam materiam nominabant, sit principium primum penitus non causatum. Non enim distinctionem substantiæ, & accidentis intellectu transcendere poterant. Alii vero aliquantulum ulterius procedentes, etiam ipsarum substantiarum originem investigaverunt, ponentes aliquas substantias causam sui esse habere. Sed quia nihil præter corpora mente percipere poterant, resolvebant quidem substantias in aliqua principia, sed corporalia, ponentes ex quibusdam

buſdam corporibus congregatis alia fieri, ac ſi rerum origo in ſola congregatione, & ſegregatione conſiſteret. Poſteriores vero philoſophi ulterius proceſſerunt, reſolventes ſenſibiles ſubſtantias in partes eſſentiæ, quæ ſunt materia, & forma: & ſic fieri rerum naturalium in quadam tranſmutatione poſuerunt, ſecundum quod materia alternatim diverſis formis ſubjicitur. Sed ultra hunc modum fiendi neceſſe eſt, ſecundum ſententiam Platonis, & Ariſtotelis, ponere alium altiorem. Cum enim neceſſe ſit primum principium ſimpliciſſimum eſſe, neceſſe eſt quod non hoc modo eſſe ponatur quaſi eſſe participans, ſed quaſi ipſum eſſe exiſtens. Quia vero eſſe ſubſiſtens non poteſt eſſe niſi unum, ſicut ſupra habitum eſt, neceſſe eſt omnia alia, quæ ſub ipſo ſunt, ſic eſſe, quaſi eſſe participantia. Oportet igitur communem quamdam reſolutionem in omnibus hujuſmodi fieri, ſecundum quod unumquodque eorum intellectu reſolvitur in id quod eſt, & in ſuum eſſe. Oportet igitur ſupra modum fiendi, quo aliquid fit, forma materiæ adveniente, præintelligere aliam rerum originem, ſecundum quod eſſe attribuitur toti univerſitati rerum a primo Ente, quod eſt ſuum eſſe. Rurſus. In omni cauſſarum ordine neceſſe eſt univerſalem cauſſam particulari præexiſtere. Nam cauſſæ particulares non agunt, niſi in univerſalium cauſſarum virtute. Manifeſtum eſt autem quod omnis cauſſa per motum aliquid faciens, particularis cauſſa eſt: habet enim particularem effectum: eſt enim omnis motus ex hoc determinato in illud determinatum, omniſque mutatio motus cujuſdam terminus eſt. Oportet igitur ſupra modum fiendi, quo aliquid fit per mutationem, vel motum, eſſe aliquem modum fiendi, ſeu originem rerum abſque omni mutatione, vel motu per influentiam eſſendi. Item. Neceſſe eſt quod per acci-

dens eſt, în id reduci quod per ſe eſt. In omni autem factione, quæ fit per motum, vel mutationem, fit quidem hoc, vel illud ens per ſe: ens autem communiter ſumptum per accidens fit. Non enim fit ex non ente, ſed ex non ente hoc. Ut ſi canis ex equo fiat, ut Ariſtotelis exemplo utamur, fit quidem canis per ſe, non autem fit animal per ſe, ſed per accidens, quia animal erat prius. Oportet igitur originem quamdam in rebus conſiderari, ſecundum quam ipſum eſſe communiter ſumptum per ſe attribuitur rebus, quod omnem mutationem, & motum tranſcendat. Adhuc. Si quis ordinem rerum conſideret, ſemper inveniet id quod eſt maximum, cauſſam eſſe eorum, quæ ſunt poſt ipſum, ſicut ignis qui eſt calidiſſimus, cauſſa eſt caliditatis in ceteris elementatis corporibus. Primum autem Principium, quod Deum dicimus, eſt maxime Ens. Non enim eſt ire in infinitum in rerum ordine, ſed ad aliquid ſummum devenire, quod melius eſt eſſe unum, quam plura. Quod autem in univerſo melius eſt, neceſſe eſt eſſe, quia univerſum dependet ex eſſentia bonitatis ejus. Neceſſe eſt igitur primum ens eſſe cauſſam eſſendi omnibus. His autem viſis facile eſt ſolvere rationes inductas. Quod enim antiqui naturales quaſi principium ſuppoſuerunt. Ex nihilo nihil fieri, ex hoc proceſſit, quia ſolum ad particularem fiendi modum pervenire potuerunt, qui eſt per mutationem, vel motum. De quo etiam fiendi modo ſecunda ratio procedebat. In his enim, quæ fiunt per mutationem, vel motum, ſubjectum factioni præſupponitur: ſed in ſupremo modo fiendi, qui eſt per eſſendi influxum, nullum ſubjectum factioni præſupponitur, quia hoc ipſum eſt ſubjectum fieri ſecundum hunc factionis modum, quod eſt ſubjectum eſſe participare per influentiam ſuperioris entis. Similiter etiam tertia ratio de hoc modo

fien-

fiendi procedit, qui eſt per mutationem, & motum. Cum enim ad formam perventum fuerit, nihil de motu reſtabit. Oportet enim intelligere, quod per formam res generata eſſe participet ab univerſali eſſendi principio. Non enim cauſſæ agentes ad determinatas formas ſunt cauſſæ eſſendi, niſi in quantum agunt in virtute primi, & univerſalis principii eſſendi. Quarta etiam ratio eodem modo procedit de his, quæ fiunt per motum, vel mutationem, in quibus neceſſe eſt ut non eſſe præcedat eſſe eorum, quæ fiunt, quia eorum eſſe eſt terminus mutationis, vel motus. In his autem, quæ fiunt abſque mutatione, vel motu per ſimplicem emanationem, ſeu influxum, poteſt intelligi aliquid eſſe factum præter hoc quod quandoque non fuerit. Sublata enim mutatione, vel motu non invenitur in actione influentis principii, prioris, & poſterioris ſucceſſio. Unde neceſſe eſt ut ſic ſe habeat effectus per influxum cauſſatus ad cauſſam influentem quamdiu agit, ſicut in rebus, quæ per motum fiunt, ſe habet effectus ad cauſſam agentem in termino actionis cum motu exiſtentis: tunc autem effectus jam eſt. Neceſſe eſt igitur ut in his, quæ abſque motu fiunt, ſimul cum agentis influxu ſit ipſe effectus productus. Si autem actio influentis ſine motu extiterit, non accedit agenti diſpoſitio, ut poſtmodum poſſit agere, cum prius non potuerit, quia jam hæc mutatio quædam eſſet. Potuit igitur ſemper agere influendo, unde & effectus productus intelligi poteſt ſemper fuiſſe: & hoc quidem aliqualiter apparet in corporalibus rebus. Ad præſentiam enim corporis illuminantis producitur lumen in aere abſque aliqua aeris tranſmutatione præcedente: unde ſi ſemper corpus illuminans aeri præſens ſemper fuiſſet, ſemper ab ipſo aer lumen haberet: ſed expreſſive hoc videtur intellectualibus rebus, quæ ſunt magis remo-

tæ

tæ a motu. Eſt enim principiorum veritas cauſſa veritatis in concluſionibus ſemper veris. Sunt enim quædam neceſſaria, quæ cauſſam ſuæ neceſſitatis habent, ut etiam Ariſtoteles dicit in 2. metaphyſicæ, & in 4. phyſicorum. Non ergo æſtimandum eſt, quod Plato, & Ariſtoteles propter hoc quod poſuerunt ſubſtantias materiales, ſeu etiam cœleſtia corpora ſemper fuiſſe, eis ſubtraxerint cauſſam eſſendi. Non enim in hoc a ſententia Catholicæ fidei deviant, quod hujuſmodi poſuerint cauſſata, ſed quia poſuerunt ea & ſemper fuiſſe, cujus contrarium fides Catholica tenet. Non enim eſt neceſſarium quod quamvis origo ſit ab immobili principio abſque motu, quod eorum eſſe ſit ſempiternum. A quolibet enim agente procedit effectus ſecundum modum ſui eſſe. Eſſe autem primi principii eſt ejus intelligere, & velle. Procedit igitur univerſitas rerum a primo Principio ſicut ab intelligente, & volente. Intelligentis autem, & volentis eſt producere aliquid non quidem ex neceſſitate ſicut ipſum eſt, ſed ſicut vult, & etiam intelligit. In intellectu autem primi Intelligentis comprehenditur omnis modus eſſendi, & omnis menſura quantitatis, & durationis. Sicut igitur non eumdem modum eſſendi rebus indidit, quo ipſum exiſtit, corporumque quantitatem ſub determinata menſura concluſit, cum in ejus poteſtate, ſicut & in intellectu omnes menſuræ contineantur: ita etiam dedit rebus talem durationis menſuram, qualem voluit, non qualem ipſum habet. Sicut igitur corporum quantitas ſub tali determinata menſura concluditur, non quia actio primi principii ad hanc menſuram quantitatis determinetur, ſed quia talis menſura quantitatis ſequitur in effectu, qualem intellectus primæ Cauſſæ præſcripſit: ita etiam ex actione primi agentis conſequitur determinata durationis menſura ex intellectu divino

eam

eam præſcribente : non quaſi ipſe ſubjaceat ſucceſſivæ durationi, ut nunc velit, aut agat aliquid quod prius noluerit: ſed quia tota rerum duratio ſub ejus intellectu, & virtute concluditur, ut determinet rebus ab æterno menſuram durationis quam velit.

CAP. X.

Opinio Avicennæ de fluxu rerum a primo Principio, cum ſua reprobatione.

HOc igitur, & hujuſmodi alii conſiderantes, aſſerunt quidem omnia eſſendi originem trahere a primo, & ſummo rerum Principio, quem dicimus Deum, non tamen immediate, ſed ordine quodam. Cum enim primum rerum Principium ſit penitus unum, & ſimplex, non æſtimaverunt quod ab eo procederet niſi unum. Quod quidem etſi ceteris rebus inferioribus ſimplicius ſit, & magis unum, deficit tamen a Primi ſimplicitate, in quantum ipſum non eſt ſuum eſſe, ſed eſt ſubſtantia habens eſſe: & hanc nominat intelligentiam Primam, a qua quidem jam dicunt plura poſſe procedere. Nam ſecundum quod convertitur ad intelligendum ſuum ſimplex, & primum principium, dicunt quod ab ea procedit intelligentia ſecunda: prout vero ſeipſam intelligit, ſecundum id quod eſt intellectualitatis in ea, producit animam primi orbis: prout vero intelligit ſeipſam quantum ad id quod eſt in ea de potentia, procedit ab eo corpus primum; & ſic per ordinem uſque ad ultima corporum hunc proceſſum a primo principio determinant. Et hæc eſt poſitio Avicennæ, quæ etiam videtur ſupponi in libro de cauſſis. Hæc autem poſitio etiam primo aſpectu reprobabilis videtur. Bonum enim univerſi potius eſſe quam bonum cujuſque particularis naturæ invenitur. Deſtruit autem ra-

rationem boni in particularibus effectibus naturæ, vel artis, ſi quis perfectionem effectus non attribuat intentioni agentis, cum eadem ſit ratio boni, & finis; ideo Ariſtoteles reprobavit antiquorum naturalium opinionem, qui poſuerunt formas rerum, quæ naturaliter generantur, & alia naturalia bona non eſſe intenta a natura, ſed provenire ex neceſſitate materiæ. Multo igitur magis inconveniens eſt, ut bonum univerſi non proveniat ex intentione univerſalis agentis, ſed quadam neceſſitate ordinis rerum. Si autem bonum univerſi, quod in diſtinctione, & ordine conſiſtit partium, ex intentione primi, & univerſalis agentis procedit, neceſſe eſt quod ipſa diſtinctio, & ordo partium univerſi etiam in intellectu primi Principii præexiſtat. Et quia res procedunt ab eo ſicut ab intellectivo principio, quod agit ſecundum formas conceptas, non oportet ponere quod a primo Principio, etſi in eſſentia ſua ſit ſimplex, procedat unum tantum, & quod ab illo ſecundum modum ſuæ compoſitionis, & virtutis procedant plura, & ſic inde. Hoc enim eſſet diſtinctionem, & ordinem talem in rebus eſſe non ex intentione primi agentis, ſed ex quadam rerum neceſſitate. Poteſt tamen dici, quod rerum diſtinctio, & ordo procedit quidem ex intentione primi principii, cujus intentio eſt non ſolum ad procedendum primum cauſſatum, ſed ad producendum totum univerſum, tamen quodam ordine, ut ipſe immediate producat primum cauſſatum, quo mediante alia per ordinem producat in eſſe. Sed cum ſit duplex modus productionis rerum, unus quidem ſecundum mutationem, & motum: alius autem abſque mutatione, & motu, ut ſupra jam diximus, in eo quidem productionis modo, qui per motu eſt, hoc manifeſte videmus accidere, quod a primo principio alia procedunt mediantibus cauſſis ſecundis. Videmus enim & plantas,

& animalia produci in eſſe per motum ſecundum virtutes ſuperiorum cauſſarum ordinarum uſque ad primum principium : ſed in eo modo producendi, qui eſt abſque motu, per ſimplicem influxum ipſius eſſe hoc accidere impoſſibile eſt. Secundum enim hunc productionis modum, quod in eſſe producitur, non ſolum fit per ſe hoc ens, ſed etiam per ſe fit ens ſimpliciter, ut dictum eſt. Oportet autem effectus proportionaliter cauſſis reſpondere, ut ſcilicet effectus particularis cauſſæ particulari reſpondeat, effectus autem univerſalis univerſali cauſſæ. Sic igitur cum per motum aliquid fit per ſe hoc ens, effectus hujuſmodi in particularem cauſſam reducitur, quæ ad determinatam formam movet : ita etiam cum ſimpliciter fit ens, & per ſe, & non per accidens, oportet hunc effectum reduci in univerſalem eſſendi cauſſam : hoc autem eſt primum principium, quod Deus eſt. Præter igitur illum modum producendi, qui eſt per mutationem, vel motum, eſt alius modus quo res producuntur in eſſe a primo Principio non mediantibus cauſſis ſecundis, ſed eo productionis modo, qui fit abſque motu, qui creatio nominatur, & qui in ſolum Deum refertur ut in actiorem. Solo autem hoc modo produci poſſunt in eſſe immateriales ſubſtantiæ, & cœleſtia corpora, & corporum quorumcumque materia ante formam eſſe non potuit, ſicut dictum eſt de materia cœleſtium corporum, quæ non eſt in potentia ad aliam formam. Relinquitur igitur, quod omnes immateriales ſubſtantiæ, & cœleſtia corpora, quæ per motum produci non poſſunt in eſſe, ſolum Deum ſui eſſe habeant auctorem. Non ergo id quod eſt prius in eis, eſt poſterioribus cauſſa eſſendi. Adhuc, quanto aliqua cauſſa eſt ſuperior, tanto eſt univerſalior, & virtus ejus ad plura ſe extendit : ſed id quod primum invenitur in unoquoque ente, maxime eſt

com-

commune omnibus . Quæcumque enim ſuperadduntur, contrahunt id quod prius inveniunt: nam quod poſterius in re intelligitur , comparatur ad prius ut actus ad potentiam , per actum autem potentia determinatur. Sic igitur oportet, ut id quod primum ſubſiſtit in unoquoque, ſit effectus ſupremæ virtutis: quanto autem aliquod ad poſterius, tanto reducatur ad inferioris cauſſæ virtutem. Oportet igitur quod id quod primum ſubſiſtit in unoquoque, ſicut in corporalibus materia, & in immaterialibus ſubſtantiis quod potentiale eſt, ſit proprius effectus primæ virtutis, & univerſalis effectus agentis. Impoſſibile eſt igitur quod ab aliquibus cauſſis ſecundis aliqua producantur in eſſe non præſuppoſito aliquo effectu ſuperioris agentis; & ſic nullum agens poſt primum rem totam in eſſe producit, quod eſt producere ens ſimpliciter per ſe , & non per accidens, quod eſt creare, ut dictum eſt. Item, alicujus naturæ, vel formæ duplex cauſſa invenitur. Una quidem quæ eſt per ſe, & ſimpliciter cauſſa talis naturæ, vel formæ; alia vero quæ eſt cauſſa hujus naturæ, vel formæ in hoc, Cujus quidem diſtinctionis neceſſitas apparet , ſi quis cauſſas conſideret eorum, quæ generantur, Cum enim equus generatur, equus generans eſt quidem cauſſa quod natura equi in hoc eſſe incipiat, non tamen eſt per ſe cauſſa naturæ equinæ. Quod enim eſt per ſe alicujus cauſſa naturæ ſecundum ſpeciem, oportet quod ſit cauſſa ejus in omnibus habentibus illam ſpeciem. Cum igitur equus generans habet eamdem naturam ſecundum ſpeciem, oporteret quod eſſet ſui ipſius cauſſa quod eſſe non poteſt, Relinquitur igitur quod oportet ſuper omnes participantes naturam equinam eſſe aliquam univerſalem cauſſam totius ſpeciei, quam quidem cauſſam Platonici poſuerunt ſpeciem ſeparatam a materia ad modum quo omnium ar-

tificialium principium eſt forma artis, non in materia exiſtens. Secundum Ariſtotelem autem hanc univerſalem cauſſam oportet ponere in aliquo cœleſtium corporum: unde & ipſe has duas cauſſas diſtinguens, dixit quod homo generat hominem, & Sol. Cum autem aliquid per motum cauſſatur, natura communis alicui præexiſtenti advenit per formam materiæ advenientem, vel ſubjecto. Poteſt igitur ſic per motum eſſe alicujus cauſſa id quod particulariter naturam illam habet, ut homo hominis, aut equus equi: cum vero non per motum cauſſatur, talis productio eſt ipſius naturæ ſecundum ſeipſam. Oportet igitur quod reducatur in id quod eſt per ſe cauſſa illius naturæ, non autem in aliquid quod particulariter naturam participet. Aſſimilatur enim talis productio proceſſui, vel cauſſalitati, qui in intelligibilibus invenitur, in quibus natura rei ſecundum ſeipſam non dependet niſi a primo, ſicut natura ſenarii, & ejus ratio non dependet a ternario, vel binario, vel ab ipſa unitate. Non enim ſex ſecundum primam rationem ſpeciei ſunt bis tria, ſed ſex ſolum, alioquin oporteret unius rei multas ſubſtantias eſſe; Sic igitur cum eſſe alicujus cauſſatur abſque motu, ejus cauſſalitas attribui non poteſt alicui particularium entium, quod participat eſſe, ſed oportet quod reducatur in ipſam univerſalem, & primam cauſſam eſſendi, ſcilicet Deum, qui eſt ipſum eſſe. Amplius, quanto aliqua potentia magis diſtat ab actu, majori virtute indiget ad hoc quod in actum reducatur. Majori enim virtute ignis opus eſt ad reſolvendum lapidem, quam ceram; ſed nullius potentiæ ad aliquam potentiam quantumcunque indiſpoſitam, & remotam, eſt comparatio, aut proportio; non entis enim ad ens nulla eſt proportio. Virtus igitur, quæ ex nulla potentia præexiſtente aliquem effectum producit, in

infi-

Infinitum excedit virtutem, quæ producit effectum ex aliqua potentia quantumcumque remota. Infinita autem virtus aliorum quidem poſt eſſe ſecundum quid, ſed ſimpliciter reſpectu totius eſſe infinita virtus non eſt niſi primi Agentis, quod eſt ſuum eſſe: & per hoc eſt modis omnibus infinitum, ut ſupra dictum eſt. Sola igitur virtus primi agentis poteſt effectum producere nulla potentia præſuppoſita. Talem autem oportet eſſe productionem omnium ingenerabilium, & incorruptibilium, quæ abſque motu producuntur. Oportet igitur omnia hujuſmodi a ſolo Deo eſſe producta. Sic igitur impoſſibile eſt, ut immateriales ſubſtantiæ a Deo procedant in eſſe ſecundum ordinem, quem dicta poſitio aſſignabat.

CAP. XI.

Opinio Platonicorum, de effluxu rerum a primo Principio cum reprobatione.

His autem rationibus moti Platonici poſuerunt quidem omnium immaterialium ſubſtantiarum, & univerſaliter omnium exiſtentium Deum eſſe immediate cauſſam eſſendi ſecundum prædictum productionis modum, qui eſt abſque mutatione, vel motu. Poſuerunt tamen ſecundum alias participationes bonitatis divinæ ordinem quemdam cauſſalitatis in prædictis ſubſtantiis: Ut enim ſupra dictum eſt, poſuerunt abſtracta principia ſecundum ordinem intelligibilium conceptionum, ut ſcilicet, ſicut unum, & ens ſunt communiſſima, & primo cadunt in intellectu, ſub hoc autem eſt vita, ſub qua iterum eſt intellectus, & ſic deinde: ita etiam primum, & ſupremum inter ſeparata eſt id quod eſt ipſum ens, & ipſum unum, & hoc eſt primum principium, quod eſt Deus, de quo jam dictum eſt,

quod eſt ſuum eſſe. Sub hoc autem poſuit aliud principium ſeparatum, quod eſt vita: & iterum aliud, quod eſt intellectus. Si igitur ſit aliqua immaterialis ſubſtantia, quæ ſit intelligens, vivens, & ens, erit quidem ens per participationem primi principii, quod eſt ipſum eſſe. Erit quidem vivens per participationem alterius principii ſeparati, quod eſt vita, & erit intelligens per participationem alterius ſeparati principii, quod eſt ipſe intellectus: ſicut ſi ponatur, quod homo ſit animal per participationem hujus principii ſeparati quod eſt animal, ſit autem bipes per participationem ſecundi principii, quod eſt bipes. Hæc autem poſitio, quantum ad aliquid quidem veritatem habere poteſt, ſimpliciter autem vera eſſe non poteſt. Eorum enim, quæ accidentaliter alicui adveniunt, nihil prohibet ad id quidem quod eſt prius, ab aliqua univerſaliori cauſſa procedere, quod vero eſt poſterius, ab aliquo poſteriori principio, ſicut animal, & plantæ, calidum quidem, & frigidum ab elementis participant ſecundum determinatum complexionis modum ad ſpeciem propriam pertinentem, quem modum obtinent ex virtute ſeminali, per quam generantur. Nec eſt inconveniens quod ab aliquo principio aliquid ſit quantum, vel album, ſeu calidum. Sed in his, quæ ſubſtantialiter prædicantur hoc contingere penitus impoſſibile eſt. Nam omnia, quæ ſubſtantialiter de aliquo prædicantur, ſunt per ſe, & ſimpliciter unum. Unus autem effectus non reducitur in plura prima principia ſecundum eamdem rationem principii, quia effectus non poteſt eſſe cauſſa ſimpliciter, vel ſimplicior prima cauſſa: unde & Ariſtoteles hac ratione utitur contra Platonicos, quod ſi eſſet aliud animal, & aliud bipes in principiis ſeparatis, non eſſet ſimpliciter unum animal bipes. Si igitur in materialibus ſubſtantiis aliud eſſet id quod

eſt

eſt eſſe, & aliud quod eſt vivere, & aliud quod eſt intellectum eſſe, ita quod vivens adveniret enti, vel intelligens viventi ſicut accidens ſubjecto, vel forma materiæ, haberet rationem quod dicitur. Videmus enim aliquid eſſe cauſſam accidentis, quod non eſt cauſſa ſubjecti, & aliquid eſſe cauſſam ſubſtantialis formæ, quod non eſt cauſſa materiæ, ſed in immaterialibus ſubſtantiis ad ipſum eſſe eorum eſt ipſum vivere eorum. Nec eſt in eis aliud vivere quam intellectivum eſſe, unde a nullo alio habent quod vivant, & intellectiva ſint, quam a quo habent quod ſint. Si igitur omnes immateriales ſubſtantiæ a Deo habent immediate quod ſint, ab eo immediate habent quod vivant, & intellectivæ ſint. Si quid autem advenit eis ſupra eorum eſſentiam puta, intelligibiles ſpecies, vel aliquid hujuſmodi, quantum ad talia poteſt Platonicorum opinio procedere, ut ſcilicet hujuſmodi in inferioribus immaterialium ſubſtantiarum inveniantur ordine quodam a ſuperioribus derivata.

CAP. XII.

Opinio Origenis, & ejus reprobatio.

SIcut autem prædictæ poſitiones immaterialium ſubſtantiarum ordinem conſiderantes, non immediate, ſed ordine quodam earum proceſſum a primo principio tradiderunt: ita aliqui e converſo volentes ſalvare immediatum earum proceſſum a principio totaliter ab eis naturæ ordinem ſuſtulerunt, cujus poſitionis auctor invenitur Origenes fuiſſe. Conſideravit enim quod ab uno juſto auctore res diverſæ, & inæquales non poſſent procedere, niſi aliqua diverſitate præcedente. Nulla autem diverſitas præcedere potuit primam productionem rerum a Deo, quæ nihil præſupponit: unde ponebat omnes res a Deo primo productas, eſſe æquales. Unde quia corpora in corporalibus

ſubſtantiis æquari non poſſunt, poſuit in prima rerum productione corpora non fuiſſe, ſed quod poſtmodum rebus a Deo productis diverſitas intervenit ex diverſitate motuum voluntatis immaterialium ſubſtantiarum, quæ ex ſua natura habent arbitrii libertatem. Quædam igitur earum in ſuum principium ordinato motu voluntatis converſæ, in melius proferunt, & hoc diverſimode ſecundum voluntarii motus diverſitatem. Unde & inter eas quædam ſunt aliis ſuperiores effectæ, aliæ vero inordinato motu voluntatis a ſuo principio, ſicut adverſæ, & hæc in deterius defecerunt quædam plus, quædam minus: ita ut hæc fuerit corporum producendorum occaſio, ut eis immateriales ſubſtantiæ ab ordine boni averſæ alligarentur quaſi uſque ad inferiorem naturam prolapſæ. Unde & totam diverſitatem corporum dicebat procedere ex diverſitate inordinationis voluntarii motus, immaterialis ſubſtantiæ, & quæ minus a Deo averſæ fuerant, nobilioribus corporibus alligarentur; quæ autem magis, ignobilioribus. Hujus autem poſitionis ratio vana eſt, & ipſa poſitio impoſſibilis: cujus quidem impoſſibilitatis ratio accipi poteſt ex his, quæ jam diximus. Dictum eſt enim ſupra, ſpirituales ſubſtantias immateriales eſſe. Si igitur in eis ſit aliqua diverſitas, oportet quod hoc ſit ſecundum formalem differentiam. In his autem, quæ formali differentia differunt, æqualitas inveniri non poteſt. Oportet enim omnem formalem differentiam ad primam oppoſitionem reduci, quæ eſt privationis ad formam. Unde omnium formaliter differentium natura unius imperfecta exiſtens reſpectu alterius ſe habet ad ipſum ſecundum habitudinem privationis ad formam: hoc autem in diverſitate ſpecierum nobis notarum apparet. Sic igitur ſpecierum differentiam in animalibus, & plantis, & metallis, & elemen-

mentis invenimus ſecundum ordinem naturæ procedere, ut paullatim ab imperfectiori ad perfectiſſimum natura conſurgat: quod etiam apparet in ſpeciebus colorum, & ſaporum, & aliorum, ſenſibilium qualitatum. In his vero, quæ materialiter differunt, eamdem formam habentibus, nihil prohibet æqualitatem inveniri. Poſſunt enim ſubjecta diverſa eamdem formam participare aut ſecundum æqualitatem, aut ſecundum exceſſum, & defectum. Sic igitur poſſibile eſſet ſpirituales ſubſtantias omnes æquales eſſe, ſi ſolum ſecundum materiam differrent, eamdem formam ſecundum ſpeciem habentes: & forte tales eas eſſe Origines opinabatur, non multum diſcernens inter naturas ſpirituales, & corporales. Quia vero ſpirituales ſubſtantiæ immateriales ſunt, neceſſe eſt in eis ordinem naturæ eſſe. Adhuc, ſecundum hanc poſitionem neceſſe eſt ſpirituales ſubſtantias aut imperfectas eſſe, aut ſuperfluas eſſe. Non enim inveniuntur multa æqualia in uno gradu naturæ, niſi propter imperfectionem cujuslibet eorum, vel propter permanendi neceſſitatem, ut quæ numero permanere non poſſunt, multiplicata permaneant, ſicut inveniuntur in corruptibilibus rebus multa individua æqualia ſecundum naturam ſpeciei: aut propter neceſſitatem alicujus operationis, ad quam virtus unius non ſufficit, ſed oportet aggregari virtutem multorum quaſi ad unam perfectam virtutem conſtituendum, ut patet in multitudine bellatorum, & in multitudine trahentium navim. Illa vero, quorum eſt virtus perfecta, & quæ ſunt permanentia in ordine ſuæ naturæ, non multiplicantur ſecundum numerum in æqualitate ejuſdem ſpeciei. Eſt enim unus Sol tantum, qui ſufficit ad ſemper permanendum ad omnes effectus producendos, qui ſibi conveniunt ſecundum gradum ſuæ naturæ, & idem apparet in cæteris cœleſtibus corporibus. Subſtantiæ autem

tem ſpirituales ſunt multo perfectiores corporibus etiam cœleſtibus, non igitur in eis inveniuntur multæ in eodem gradu naturæ: una enim ſufficiente aliæ ſuperfluerunt. Item, prædicta poſitio univerſitati rerum producendarum a Deo ſubtrahit boni perfectionem: uniuſcujuſque enim effectus perfectio in hoc conſiſtit, quod ſuæ cauſſæ aſſimiletur. Quod enim ſecundum naturam generatur, tunc perfectum eſt, quando contingit ad ſimilitudinem generantis: artificialia etiam per hoc perfecta redduntur, quod artis formam conſequuntur. In primo autem principio non ſolum conſideratur, quod ipſum eſt bonum, & ens, & unum, ſed etiam, quod hoc eminentius præ ceteris habet, & alia ad ſui bonitatem participandam adducit. Requirit igitur aſſimilatio perfecta univerſitatis a Deo productæ non ſolum quod unumquodque ſit bonum, & ens, ſed & unum ſuperemineat alteri, & unum moveat alterum ad ſuum finem: unde & bonum univerſi eſt bonum ordinis, ſicut bonum exercitus. Hoc igitur bonum univerſitati rerum ſubtraxit prædicta poſitio, omnimodam æqualitatem in rerum productione conſtituens. Amplius inconveniens eſt, id quod eſt optimum in univerſo, attribuere caſui. Nam id quod eſt optimum, maximam habet rationem finis intenti: optimum autem in rerum univerſitate eſt bonum ordinis. Hoc enim eſt bonum commune, cetera vero ſunt ſingularia bona. Hunc autem ordinem, qui in rebus nunc invenitur, prædicta poſitio attribuit caſui, ſecundum ſcilicet quod accidit unam immaterialium ſubſtantiarum ſic moveri ſecundum voluntatem, & aliam aliter. Eſt igitur prædicta poſitio omnino abjicienda: ratio etiam poſitionis manifeſte continet vanitatem. Non enim eſt eadem ratio juſtitiæ in conſtitutione alicujus totius ex pluribus partibus, & diverſis, & in diſtributione alicujus com-

mu-

munis per ſingularia. Quia enim aliquod totum perfectum fit, ſecundum hoc diverſas partes, & inæquales ad ejus compoſitionem conducit. Si enim omnes eſſent æquales, jam non eſſet totum perfectum: quod patet tam in toto naturali, quam in toto civili. Non enim eſſet corpus hominis perfectum, niſi membra diverſa, & inæqualis dignitatis haberet: neque eſſet civitas perfecta, niſi inæquales conditiones, & officia diverſa in civitate exiſterent. In diſtributione verò attenditur bonum uniuſcujuſque: & ideo diverſis diverſa aſſignantur ſecundum diverſitatem in eis præcedentem, ſecundum quam competunt eis diverſa. In prima igitur rerum productione Deus diverſa, & inæqualia in eſſe produxit, attendens ad id quod requirit perfectio univerſi, non ad aliquam diverſitatem in rebus præexiſtentem: ſed hoc attendit in remuneratione finalis judicii, unicuique retribuens ſecundum quod meruit.

CAP. XIII.

Opinio auferentium rerum providentiam a Deo, & ſubſtantiis ſeparatis, & ejus reprobatio.

NOn ſolum autem ſubſtantia, & ordine ſpiritualium ſubſtantiarum aliqui erraverunt, ad modum inferiorum rerum de eis æſtimantes, ſed hoc etiam quibuſdam accidit circa ſignationem, & providentiam earumdem. Dum enim ſpiritualium ſubſtantiarum intelligentiam, & operationem ad modum humanæ intelligentiæ, & operationis dijudicare voluerunt, poſuerunt Deum, & alias ſubſtantias immateriales ſingularium cognitionem non habere, nec inferiorum, & præcipue humanorum actuum providentiam gerere. Quia enim in nobis ſingularium quidem ſenſus eſt, intellectus autem propter ſui immaterialitatem

tem non ſingularium, ſed univerſalium eſt, conſequens eſſe exiſtimaverunt, ut intellectus ſubſtantiarum ſpiritualium, qui ſunt multo ſimpliciores noſtro intellectu, ſingularia cognoſcere non poſſint. Non eſt autem in ſubſtantiis ſpiritualibus, cum ſint omnino incorporeæ, aliquis ſenſus, cujus operatio ſine corpore eſſe non poteſt: unde videtur eis impoſſibile, quod ſpirituales ſubſtantiæ aliquam de ſingularibus notitiam habeant. Adhuc, in majorem inſaniam inde procedentes, æſtimant Deum nihil niſi ſeipſum intellectu cognoſcere. Sic enim videmus in nobis, quod intellectus eſt intelligentis perfectio, & actus: per hoc enim intellectus fit actu intelligens, nihil autem aliud Deo eſt nobilius, quod poſſit eſſe ejus perfectio: unde ex neceſſitate conſequi arbitrantur, quod nihil aliud ſit a Deo intellectui, niſi ejus eſſe. Amplius ea, quæ ex alicujus providentia procedunt, caſualia eſſe non poſſunt. Si igitur omnia, quæ in hoc mundo accidunt, ex divina providentia procedunt, nihil in rebus erit fortuitum, & caſuale. Item, utuntur ratione Ariſtotelis in 6. Metaph. probantis, quod ſi omnem effectum ponamus habere cauſſam per ſe, & quod qualibet cauſſa poſita neceſſe ſit effectum poni, ſequetur quod omnia futura ex neceſſitate contingerent: quia erit inducere quemlibet effectum futurum in aliquam præcedentem cauſſam, & illam in aliam, & ſic inde, quouſque veniatur ad cauſſam, quæ jam eſt, vel quæ fuit. Hæc autem jam poſita eſt, ex quo in præſenti, vel in præterito fuit. Si igitur poſita cauſſa neceſſe eſt effectum poni, ex neceſſitate conſequuntur omnes futuri effectus: ſed ſi omnia, quæ in mundo ſunt, providentiæ ſubduntur, omnium cauſſa non ſolum eſt præſens, vel præterita, ſed ab æterno præceſſit: non eſt autem poſſibile, quin ea poſita effectus ſequantur. Non enim ceſſat divi-

na

na providentia neque per ignorantiam, neque per impotentiam providentis, in quem nullus cadit defectus, sequetur igitur omnia ex necessitate procedere. Adhuc, si Deus est ipsum bonum, oportet quod ordo providentiæ ejus secundum rationem boni præcedat, aut igitur inefficax est divina providentia, aut universaliter malum a rebus excludit. Videmus autem in singularibus generabilium, & corruptibilium multa mala contingere, & præcipue inter homines, in quibus præter naturalia mala, quæ sunt naturales defectus, & corruptiones comunes eis & aliis corruptibilibus rebus, superadduntur insuper mala vitiorum, & inordinatorum eventum, puta, cum justis multoties multa mala veniunt, injustis autem bona. Propter hoc igitur aliqui æstimaverunt divinam providentiam se extendere usque ad substantias immateriales, & incorruptibilia, & cœlestia corpora, in quibus nullum malum videbant: inferiora autem providentiæ subdicebant divinæ, vel aliarum spiritualium substantiarum quantum ad genera, non autem quantum ad individua. Et quia ea, quæ prædicta sunt, communi opinioni hominum repugnant non solum plebis, sed etiam sapientum, certis rationibus ostendendum est prædicta veritatem non habere, & ratione præmissas non hoc concludere quod intendunt. Et primo quidem quantum ad divinam cognitionem; secundo quantum ad ejus providentiam. Oportet autem ex necessitate hoc firmiter tenere, quod Deus omnium cognoscibilium quocumque tempore, vel a quocumque cognoscente certissimam cognitionem habeat: ut enim supra habitum est, Dei substantia est ipsum ejus esse. Non est autem in eo aliud esse, atque aliud intelligere, sic enim non esset perfecte simplex, unde nec simpliciter primum. Oportet igitur quod sicut ejus substantia est suum esse, ita etiam ejus substantia

sit

ſit ſuum intelligere, ſeu intelligentia, ut etiam Philoſophus concludit in 12. metaphyſicæ. Sicut igitur ejus ſubſtantia eſt ipſum eſſe ſeparatum, ita & ejus ſubſtantia eſt ipſum intelligere ſeparatum. Si autem ſit aliqua forma ſeparata, nihil quod ad rationem illius formæ pertinere poſſet, ei deeſſet: ſicut ſi albedo ſeparata eſſet, nihil quod ſub ratione albedinis comprehenditur, ei deficeret. Cujuslibet autem cognoſcibilis cognitio ſub univerſali ratione cognitionis continetur: oportet igitur Deo nullius cognoſcibilis cognitionem deeſſe. Cognitio autem cujuslibet cognoſcentis eſt ſecundum modum ſubſtantiæ ejus, ſicut & quælibet operatio eſt ſecundum modum operantis. Multo igitur magis divina cognitio, quæ eſt ejus ſubſtantia, eſt ſecundum modum eſſe ipſius. Eſſe autem ejus eſt unum, ſimplex, fixum, & æternum. Sequitur ergo, quod Deus uno ſimplici intuitu æternam, & fixam de omnibus notitiam habeat. Adhuc autem, id quod abſtractum eſt, non poteſt eſſe niſi unum in unaquaque natura. Si enim albedo poſſet eſſe abſtracta, ſola una eſſet albedo, quæ abſtracta eſſet, omnes autem aliæ albedines eſſent eam participantes. Sic igitur ſicut ſola Dei ſubſtantia eſt ipſum abſtractum eſſe, ita ſola ejus ſubſtantia eſt ipſum intelligere omnino abſtractum. Omnia igitur alia ſicut habent eſſe participatum, ita participative intelligunt, ſeu qualitercunque cognoſcunt; omne autem quod convenit alicui per participationem, perfectius invenitur in eo quod eſt tale per eſſentiam, a quo alia derivantur. Oportet igitur Deum omnium, a quibuſcumque cognoſcuntur, cognitionem habere. Unde & Philoſophus pro inconvenienti habet, ut aliquid a nobis cognitum, ſit Deo ignotum, ut patet in 1. de anima, & in 3. Metaphyſicæ. Item, ſi Deus ſeipſum cognoſcit, oportet quod perfecte cognoſcat ſe, præ-

ſer-

ſertim quia ſi ejus inteiligere eſt ejus ſubſtantia, neceſſe eſt ut quicquid eſt in ejus ſubſtantia, ipſius cognitione comprehendatur. Cujuſcumque autem rei perfectæ ſubſtantia cognoſcitur, neceſſe etiam eſt virtus perfecte cognoſcatur, cognoſcit igitur perfecte ſuam virtutem. Oportet igitur quod cognoſcat omnia, ad quæ ſua virtus extenditur. Sua autem virtus extenditur ad omne, quod eſt quocumque modo in rebus, vel eſſe poteſt, ſive ſit proprium, ſive commune, ſive immediate ab eo productum, ſive mediantibus cauſſis ſecundis: quia cauſſæ primæ virtus magis imprimit in effectum quam virtus cauſſæ ſecundæ. Oportet igitur Deum cognitionem habere de omnibus, quæ ſunt quocumque modo in rebus. Amplius, ſicut cauſſa eſt quodammodo in effectu per ſui ſimilitudinem participatam; ita omnis effectus eſt in ſua cauſſa excellentiori modo ſecundum virtutem ipſius. In cauſſa igitur prima omnium quæ Deus eſt, oportet omnia eminentius exiſtere ex natura, quam etiam in ſeipſis. Quod autem eſt in aliquo, oportet quod in eo ſit ſecundum modum ſubſtantiæ ejus: ſubſtantia autem Dei eſt ipſum intelligere ejus. Oportet igitur omnia, quæ quocumque modo ſunt in rebus, in Deo intelligibiliter exiſtere ſecundum eminentiam ſubſtantiæ ejus. Neceſſe eſt igitur Deum perfectiſſime omnia cognoſcere. Sed occaſionem errandi ſumpſerunt ex demonſtratione Ariſtotelis in 12. metaphyſicæ. Oportet autem oſtendere quod Philoſophi intentionem non aſſequuntur. Sciendum eſt igitur, quod ſecundum Platonicos, ordo intelligibilium præexiſtebat ordini intellectuum, ita quod intellectus parricipando intelligile fieret intelligens actu, ut ſupra jam diximus. Et per hunc modum etiam Ariſtoteles oſtenderat prius in eodem libro, quod ſupra intellectum, & appetitum intellectualem quo cœlum movetur, eſt

quod-

quoddam intelligibile participatum ab ipſo intellectu cœlum movente, ſic dicens: ſuſceptivum intelligibilis, & ſubſtantiæ, & intellectus agit ut agens, quaſi dicat, actu intelligit ſecundum quod habet jam participatum ſuum intelligibile ſuperius: & ex hoc ulterius concludit, quod illud intelligibile ſit magis divinum. Et interpoſitis quibuſdam movet quæſtionem de intellectu hujus diviniſſimi, cujus participatione motor cœli eſt intelligens actu: quia ſi iſtud diviniſſimum non intelligit, non erit inſigne aliquid, ſed ſe habebit ut dormiens. Si autem intelligit, erit primo dubitatio quomodo intelligat, quia ſi intelligit participando aliquid aliud ſuperius ſicut per participationem ejus inferior intellectus intelligit, ſequetur quod erit aliquid aliud principale reſpectu ipſius, quia ex quo per participationem alterius intelligit, non eſt intelligens per ſuam eſſentiam, ita quod ſua ſubſtantia ſit ſuum intelligere, ſed magis ſua ſubſtantia erit in potentia reſpectu intelligentiæ. Sic enim ſe habet ſubſtantia cujuslibet participantis ad id quod per participationem obtinet, & ita ulterius ſequetur quod illud diviniſſimum non erit optima ſubſtantia, quod eſt contra poſitum. Movet etiam conſequenter aliam dubitationem eo quod intelligitur ab optima ſubſtantia. Sive enim detur quod ſubſtantia primi ſit ipſum ejus intelligere, ſive ſubſtantia ejus ſit intellectus, qui comparatur ad intelligere ut potentia, dubium erit quid ſit illud quod intelligit prima ſubſtantia. Aut enim intelligit ſeipſum, aut aliquid diverſum a ſe: & ſi detur quod aliquid diverſum a ſe intelligat, erit ulterius dubitabile, utrum ſemper idem intelligat, aut quandoque unum, quandoque aliud. Et quia poſſet aliquis dicere, quod nihil differt quid intelligat, movet ſuper hoc dubitationem, utrum aliquid differat, vel nihil in quocumque intelligente intelligere aliquid

bonum, vel intelligere quodcumque contingens. Et reſpondet ſatisfaciens huic dubitationi, quod de quibuſdam abſurdum eſt intelligere: cujus poteſt eſſe ſenſus duplex, vel quia abſurdum eſt intelligere de quibuſdam, utrum ea intelligere ſit ita bonum ſicut quædam alia, cum quædam reſpectu aliorum ſint vel multo pejora, vel multo meliora. Alius autem ſenſus eſt, quia videmus quod intelligere quædam in actu, apud nos videtur eſſe abſurdum, unde & alia littera habet; Aut inconveniens meditari de quibuſdam. Habito igitur quod melius eſt intelligere aliquod bonum, quam intelligere minus bonum, concludit quod id quod intelligit prima ſubſtantia, eſt primum, & quod intelligendo non mutatur, ut nunc intelligat unum, nunc aliud: & hoc probat dupliciter. Primo quidem, quia cum intelligat id quod eſt nobiliſſimum, ut dictum eſt, ſequeretur ſi mutaretur ad aliud intelligibile, quod mutatio eſſet in aliquid indignius. Secundo, quia talis viciſſitudo intelligibilium jam eſt motus quidam. Primum autem principium oportet eſſe omnibus modis immobile. Deinde redit ad determinandam primam quæſtionem, an ſcilicet Dei ſubſtantia ſit ſuum intelligere, & an eſſe Dei ſit ſuum intelligere: quod ſic dupliciter probatur. Primo quidem probat, quod ſi prima ſubſtantia non eſt ſuum intelligere, ſed eſt ſicut potentia, adhuc ſit probabile, quod continue intelligere eſſet ei laborioſum. Hoc autem dicit eſſe probabile ex eo, quod in nobis ſic accidit: ſed quia in nobis poteſt accidere non ex natura intellectus, ſed ex viribus inferioribus, quibus utimur intelligendo, ideo non dixit eſſe hoc neceſſarium in omnibus. Si tamen hoc probabile accipiatur ut verum, ſequetur quod continue intelligere ſit laborioſum primæ ſubſtantiæ, & ita non poterit ſemper intelligere, quod eſt contra præmiſſa. Secundo, probat per hoc, quia ſi ſubſtantia ſua non eſſet ſuum intelligere, ſequetur

quod aliquid aliud erit dignius quam ejus intellectus, ſcilicet res intellecta, cujus participatione fit intelligens. Quandocumque enim ſubſtantia intelligentis non eſt ſuum intelligere, oportet quod ſubſtantia intellectus nobilitetur, & perficiatur per hoc quo actu intelligit aliquod intelligibile, etiam ſi illud ſit indigniſſimum. Omne autem per quod aliquid fit actu, nobilius eſt: unde ſequetur quod aliquod indigniſſimum intelligibile ſit dignius quam intellectus, qui non eſt intelligens per ſuam eſſentiam. Quare negandum eſt hoc, ſcilicet quod aliquid intellectum aliud ab ipſo ſit perfectio intellectus divini, quia ad perfectionem ipſius intelligere pertinet nobilitas ipſius intellecti: quod patet ex hoc quod in nobis, in quibus differt ſubſtantia cognoſcentis a cognitione actuali, dignius eſt quædam non videre quam videre. Et ita ſi ſic ſit in Deo, quod ejus intellectus non ſit ſua intelligentia, & aliud intelligat non erit ſua intelligentia optima; quia non erit optimi intelligibilis. Relinquitur ergo quod ſeipſum intelligat cum ipſe ſit nobiliſſimum entium. Patet igitur prædicta verba Philoſophi diligenter conſideranti, quod non eſt intentio ejus excludere a Deo ſimpliciter aliarum rerum cognitionem, ſed quod non intelligit alia a ſe quaſi participando ea, ut per ea fiat intelligens, ſicut fit in quocumque intellectu, cujus ſubſtantia non eſt ſuum intelligere. Intelligit autem omnia alia a ſe intelligendo ſeipſum, in quantum ipſius eſſe eſt univerſale, & fontale principium omnis eſſe, & ſuum intelligere quædam univerſalis radix intelligendi omnem intelligentiam comprehendens. Inferiores vero intellectus ſeparati, quos Angelos dicimus, intelligunt quidem ſeipſos ſinguli per ſuam eſſentiam: alia vero intelligunt ſecundum Platonicas poſitiones, per participationem formarum intelligibilium ſeparatarum, quas

deos

deos vocabat, ut ſupra dictum eſt. Secundum Ariſtotelem vero partim per ſpecies, partim quidem per ſuam eſſentiam, partim vero per participationem formarum intelligibilium ſeparatarum ipſius primi intelligibilis, quod eſt Deus, a quo & eſſe, & intelligere participant.

CAP. XIV.

Quod divina providentia ad minima ſe extendit.

SIcut autem divinam cognitionem neceſſe eſt ſecundum præmiſſa uſque ad minima rerum ſe extendere: ita neceſſe eſt ſub divinæ providentiæ curam univerſa concludere. Invenitur enim in rebus omnibus bonum eſſe in ordine quodam ſecundum quod res ſibi invicem ſubſerviunt, & ordinantur ad finem. Neceſſe eſt autem ſicut omne eſſe derivatur a primo ente, quod eſt ipſum eſſe, ita omne bonum derivetur a primo bono, quod eſt ipſa bonitas. Oportet igitur ſingulorum ordinem a prima, & pura veritate derivari, a qua quidem aliquid derivatur ſecundum quod in eo eſt, per intelligibilem ſcilicet modum. In hoc autem ratio providentiæ conſiſtit, quod ab aliquo intelligente ſtatuatur ordo in rebus, quæ ejus providentiæ ſubſunt. Neceſſe eſt igitur omnia divinæ providentiæ ſubjacere. Ædhuc, primum movens immobile, quod Deus eſt, omnium motionum principium eſt, ſicut & primum ens eſt omnis eſſe principium. In cauſſis autem per ſe ordinatis tanto aliquid magis eſt cauſſa, quanto in ordine cauſſarum prior eſt, cum ipſa aliis conferat quod cauſſæ ſint. Deus igitur ſecundum hoc omnium motionum vehementius cauſſa eſt, quam etiam ſingulares cauſſæ moventes. Non eſt autem alicujus cauſſa Deus, niſi ſit intelligens, cum ſua ſubſtantia ſit ſuum

intelligere, ut per ſupra poſita Ariſtotelis verba patet. Unumquodque autem agit per modum ſuæ ſubſtantiæ. Deus igitur per ſuum intellectum omnia movet ad proprios fines, hoc autem providere eſt. Omnia igitur divinæ providentiæ ſubſunt. Amplius, ſi ſunt res in univerſo diſpoſitæ, ſicut optimum eſt eas eſſe, eo quod omnia ex ſumma bonitate dependent, melius eſt autem aliqua eſſe ordinata per ſe, quam per accidens ordinentur: eſt igitur totius univerſi ordo non per accidens, ſed per ſe. Hoc autem requiritur ad hoc quod aliqua per ſe ordinentur, quod primi intentio feratur uſque ad ultimum. Si enim primum moveret ſecundum, & ejus intentio ulterius non feratur: ſecundum vero tertium moveat, hoc erit præter intentionem primi moventis, erit igitur talis ordo per accidens. Oportet igitur quod primi moventis, & ordinantis intentio, ſcilicet Dei, non ſolum uſque ad quædam entium procedat, ſed uſque ad ultima. Omnia igitur ejus providentiæ ſubſunt. Item, quod cauſſæ, & effectui convenit, eminentius invenitur in cauſſa quam in effectu, a cauſſa enim in effectum derivatur. Quicquid igitur in inferioribus cauſſis exiſtens primæ omnium cauſſæ attribuitur, excellentiſſime convenit ei. Oportet igitur aliquam providentiam attribuere Deo, alioquin univerſum caſu ageretur. Oportet ergo divinam providentiam perfectiſſimam eſſe. Sunt autem in providentia duo conſideranda, ſcilicet diſpoſitio, & diſpoſitorum exequutio, in quibus quodammodo diverſa ratio perfectionis invenitur. Nam in diſpoſitione tanto perfectior eſt providentia, quanto providens magis ſingula mente conſiderare, & ordinare poteſt: unde & omnes operativæ artes tanto perfectius habentur, quanto quiſque ſingula poteſt magis conjectari. Circa exequutionem vero tanto videtur eſſe providentia perfectior

quan-

quanto providens per plura media, & diversa agentia universalius movet. Divina igitur providentia habet dispositionem intelligibilem omnium, & singulorum: exequitur vero disposita per plurimas, & varias causas, inter quas spirituales substantiæ, quas Angelos dicimus, primæ causæ propinquiores existentes, universalius divinam providentiam exequuntur. Sunt igitur Angeli universales exequutores animæ providentiæ, unde & signanter Angeli, id est, nuntii nominantur: nuntiorum enim est exequi ea, quæ a Domino disponuntur.

CAP. XV.

Solutio opinionum prædictarum pro prædicta opinione.

His igitur visis, facile est jam ad objectiones supra positas respondere. Non est enim verum, quod prima ratio prætendebat intellectum Dei, & Angelorum singularia non posse cognoscere, si intellectus humanus ea cognoscere non potest. Et ut ejus differentiæ evidentius appareat ratio, considerandum est, quod cognitionis ordo est secundum proportionem ordinis, qui invenitur in rebus secundum esse ipsarum. In hoc enim perfectio, & veritas cognitionis existit, quod rerum cognitarum similitudinem habeat. In rebus autem talis ordo invenitur, quod superiora in entibus universalius esse, & bonitatem habent non quidem ita quod obtineant esse, & bonitatem solum secundum rationem communem, prout universale dicitur quod de pluribus prædicatur, sed quia quicquid in inferioribus invenitur, in superioribus eminentius existit: & hoc ex virtute operativa, quæ est in rebus, apparet. Nam inferiora in entibus habent contractus, seu

determinatas virtutes effectivas ad determinatos effectus: ſuperiora vero habent virtutes univerſaliter ad multos effectus extendentes, & tamen virtus ſuperior etiam in particularibus effectibus plus operatur quam inferior, & hoc maxime in corporibus apparet. Nam in inferioribus corporibus ignis quidem per ſuum calorem calefacit, & ſemen hujus animalis, vel plantæ ita determinate producit individuum hujus ſpeciei, quod non producit alterius ſpeciei individuum: ex quo patet, quod virtus univerſalis in ſuperioribus entibus dicitur non ex hoc quod non ſe extendat ad particulares effectus, ſed quia ſe extendit ad plures effectus quam virtus inferior, & ſuperior in ſingulis eorum vehementius operatur. Per hunc igitur modum quanto virtus cognoſcitiva eſt altior, tanto eſt univerſalior non quidem ſic, quod cognoſcat ſolam univerſalem naturam: ſic enim quanto eſſet ſuperior, tanto eſſet imperfectior. Cognoſcere enim aliquid ſolum in univerſali, eſt cognoſcere imperfecte, & medio modo inter potentiam, & actum. Sed ob hoc ſuperior cognitio univerſalior dicitur, quia ad plura ſe extendit, & ſingula magis cognoſcit. In ordine autem cognoſcitivarum virtutum eſt virtus ſenſitiva inferior, & ideo non poteſt cognoſcere ſingula, niſi per ſpecies proprias ſingulorum. Et quia individuationis principium eſt materia in rebus materialibus, inde eſt quod per ſpecies individuales in organis corporeis receptas, vis ſenſitiva ſingularia cognoſcit. Inter cognitiones autem intellectuales cognitio intellectus humani eſt infima: unde ſpecies intelligibiles in intellectum humanum recipiuntur ſecundum debiliſſimum modum intellectualis cognitionis, ita quod earum virtute intellectus humanus cognoſcere non poteſt res, niſi ſecundum univerſalem naturam generis, vel ſpeciei, ad quam repræſentandam in ſola ſui univerſita-

ſtate ſunt determinatæ, & quodam modo contractæ ex hoc ipſo quod a ſingularium phantaſmatibus abſtrahuntur : & ſic homo ſingularia quidem cognoſcit per ſenſum, univerſalia vero per intellectum. Sed res intellectus ſunt univerſalioris virtutis in cognoſcendo, ut ſcilicet per intelligibilem ſpeciem utramque cognoſcant & univerſale, & ſingulare. Secunda etiam ratio efficaciam non haberet. Cum enim dicitur quod intellectus eſt perfectio intelligentis, hoc quidem veritatem habet ſecundum ſpeciem intelligibilem, quæ eſt forma intellectus in quantum eſt actu intelligens. Non enim natura lapidis, quæ eſt materialis, eſt perfectio intellectus humani, ſed ſpecies intelligibilis abſtracta a phantaſmatibus, per quam intellectus intelligit lapidis naturam. Oportet autem quod cum omnis forma derivata ab aliquo agente procedat, agens autem ſit honorabilius patiente, ſeu recipiente, quod omne illud agens, a quo intellectus intelligibilem habet formam, ſit perfectius intellectu. Sicut in intellectu humano apparet, quod intellectus agens eſt nobilior intellectu paſſibili, qui recipit ſpecies intelligibiles actu ab intellectu agente factas : non autem ipſæ res naturales cognitæ, ſunt intellectu paſſibili nobiliores. Superiores autem intellectus Angelorum ſpecies intelligibiles participant, ve ab ideis ſecundum Platonicos, vel a prima ſubſtantia, quæ Deus eſt, ſecundum quod conſequens eſt ad poſitiones Ariſtotelis, & ſicut ſe rei veritas habet. Species autem intelligibilis intellectus divini, per quam omnia cognoſcit, non eſt aliud quam ejus ſubſtantia, quæ eſt ſuum intelligere, ut ſupra probatum eſt per verba Philoſophi. Unde relinquitur, quod intellectu divino nihil aliud ſit altius, per quod perficiatur : ſed ab ipſo intellectu divino tamquam ab altiori proveniunt ſpecies intelligibiles ad intellectus Angelorum : ad intellectum autem humanum a ſenſibi-

libus rebus per actionem intellectus agentis. Tertiam vero rationem ſolvere facile eſt. Nihil enim prohibet aliquid eſſe fortuitum, & cauſale, dum refertur ad inferioris agentis intentionem, quod tamen ſecundum ſuperioris agentis intentionem eſt ordinatum. Sicut patet ſi aliquis inſidioſe aliquem mittat ad locum, ubi ſciat eſſe latrones, vel hoſtes, quorum occurſus eſt caſualis ei, qui mittitur, utpote præter intentionem ejus exiſtens, non eſt autem caſualis ei, qui hoc præcogitavit. Sic igitur nihil prohibet, aliqua fortuito, vel caſualiter agi ſecundum ea, quæ pertinent ad humanam cognitionem, quæ tamen ſunt ſecundum divinam providentiam ordinata. Quartæ vero rationis ſolutionem ex hoc accipere poſſumus, quod neceſſarius conſequutionis ordo effectus ad cauſſam accipiendus eſt ſecundum rationem cauſſæ. Non enim omnis cauſſa eadem ratione producit effectum, ſed cauſſa naturalis per formam naturalem, per quam eſt actu: unde oportet quod agens naturale, quale ipſum eſt, tale producat, & alterum. Agens autem rationale producit effectum ſecundum rationem formæ intellectæ, quam intendit in eſſe deducere: & ideo agens per intellectum tale aliquid producit, quale intelligit in eſſe producendum, niſi virtus activa deficiat. Neceſſe eſt autem ut cujuſcumque virtuti ſubjicitur productio generis alicujus, ad illius etiam virtutem pertineat perducere illius generis differentias proprias. Sicut ſi ad aliquem pertineret conſtituere triangulum, ad eum etiam pertinet conſtituere triangulum æquilaterum, vel iſoſcelem. Neceſſarium autem, & poſſibile ſunt propriæ differentiæ entis: unde ad Deum, cujus virtus eſt proprie productiva entis, pertinet ſecundum ſuam præcognitionem attribuere rebus a ſe productis vel neceſſitatem, vel poſſibilitatem eſſendi. Concedendum eſt igitur quod divina providentia ab æ-

ter-

terno præexiſtens, cauſſa eſt omnium effectuum, qui ſecundum ipſam fiunt, & qui immutabili diſpoſitione ab ipſa procedunt. Nec tamen ſic omnes procedunt ut neceſſarii ſint, ſed ſicut ejus providentia diſponit ut tales effectus fiant, ita etiam diſponit ut effectus quidam ſint neceſſarii, ad quos cauſſas proprias ex neceſſitate agentes ordinavit: quidam vero contingentes, ad quos cauſſas proprias contingentes ordinavit. Ex his autem apparet quintæ rationis ſolutio. Sicut enim a Deo, cujus eſſe eſt per ſe, & ſumme neceſſarium, procedunt contingentes effectus propter propriarum cauſſarum conditionem: ita etiam ab eo, qui eſt ſummum bonum, procedunt aliqui effectus, qui quidem in eo quod a Deo ſunt, boni ſunt; incidunt tamen in eis aliqui defectus propter conditionem ſuarum cauſſarum, propter quas mali dicuntur. Et ſecundum hoc ipſum bonum eſt, quod a Deo tales defectus permittantur evenire in rebus tum quia eſt conveniens rerum ordini, in quo bonum univerſi exiſtit, ut effectus ſequantur ſecundum conditionem cauſſarum: tum etiam quia ex malo unius provenit bonum alterius, ſicut in rebus naturalibus corruptio unius eſt alterius generatio, & in moralibus ex perſequutione tyramni ſequitur patientia juſti: unde per divinam providentiam non decuit totaliter mala impediri.

CAP. XVI.

Error Manichæorum circa prædicta, & ejus reprobatio.

OMnes autem prædictos errores Manichæorum error tranſcendit, qui in omnibus prædictis articulis graviter erraverunt. Primo namque rerum originem non in unum, ſed in duo creationis

nis principia reduxerunt, quorum unum dicebant eſſe auctorem bonorum, alium vero auctorem malorum. Secundo erraverunt circa conditionem naturæ ipſorum. Poſuerunt enim utrumque principium corporale, auctorem quidem bonorum dicentes eſſe quamdam lucem corpoream infinitam vim intelligendi habentem: auctorem vero malorum dixerunt eſſe quaſdam corporales tenebras infinitas. Tertio vero erraverunt per conſequens in rerum gubernatione, conſtituentes omnia non ſub uno principatu, ſed ſub contrariis. Hæc autem, quæ prædicta ſunt, expreſſam continent falſitatem, ut poteſt videri per ſingula. Primo namque penitus irrationabile eſt, ut malorum ponatur eſſe aliquod primum principium quaſi contrarium ſummo bono. Nihil enim poteſt eſſe activum niſi in quantam eſt ens actu, quia unumquodque tale alterum agit, quale ipſum eſt: rurſumque ex hoc aliquid agitur, quod actu fit. Unumquodque autem ex hoc bonum dicimus, quod actum, & perfectionem propriam conſequitur. Malum autem ex hoc quod debito actu, & perfectione privatur, ſicut vita eſt corporis bonum. Vivit enim corpus ſecundum animam, quæ eſt perfectio, & actus ipſius: unde & mors malum corporis dicitur, per quam corpus anima privatur. Nihil igitur agit, neque agitur niſi in quantum bonum eſt. In quantum vero unumquodque malum eſt, in tantum deficit in hoc quod perfecte agatur, vel agat: ſicut domum malam fieri dicimus, ſi ad debitam perfectionem non perducatur: & ædificatorem malum dicimus, ſi in arte ædificandi deficiat. Neque igitur malum in quantum hujuſmodi principium activum habet, neque principium activum eſſe poteſt, ſed conſequitur ex defectu alicujus agentis. Secundo vero impoſſibile eſt corpus aliquod intellectum eſſe, aut vim intellectivam habere. Intellectus enim

neque

neque corpus eſt, neque corporis actus, alioquin non eſſet omnium cognoſcitivus, ut improbat Philoſophus in 3. de anima. Si igitur primum principium confitentur vim intellectivam habere, quod ſentiunt omnes, qui de Deo loquuntur, impoſſibile eſt primum principium eſſe aliquid corporale. Tertio vero manifeſtum eſt, quod bonum habet finis rationem: hoc enim bonum dicimus, in quod appetitus tendit. Omnis autem gubernatio eſt ſecundum ordinem in aliquem finem, ſecundum cujus rationem ea, quæ ſunt ad finem, ordinantur in ipſum, omnis igitur gubernatio eſt ſecundum rationem boni. Non poteſt igitur eſſe nec gubernatio, nec principatus aliquis, ſeu regimen malum in quantum eſt malum. Fruſtra igitur poſuerunt duo regna, vel principia, cujus unum bonorum, aliud autem malorum eſt. Videtur autem hic error proveniſſe, ſicut & alii ſupradicti ex eo, quod ea quæ circa particulares cauſſas conſideraverunt, conati ſunt in univerſalem rerum cauſſam transferre. Viderunt enim particulares effectus contrarios ex contrariis particularibus cauſſis procedere, ſicut quod ignis calefacit, aqua vero infrigidat: unde crediderunt quod hic proceſſus a contrariis effectibus in contrarias cauſſas non deficiat uſque ad prima rerum principia. Et quia omnia contraria contineri videntur ſub bono, & malo, in quantum contrariorum ſemper unum eſt deficiens, ut nigrum, & amarum: aliud vero perfectum, ut dulce, & album; ideo æſtimaverunt quod prima omnium activa principia ſint bonum, & malum. Sed manifeſte defecerunt in conſiderando contrariorum naturam. Non enim contraria omnino diverſa ſunt, ſed ſecundum aliquid quidem conveniunt, ſecundum aliquid autem differunt. Conveniunt enim in genere, differunt autem ſecundum differentias ſpecificas, Sicut igitur contrariorum ſunt contra-

riæ

nis principia reduxerunt, quorum unum dicebant eſſe auctorem bonorum, alium vero auctorem malorum. Secundo erraverunt circa conditionem naturæ ipſorum. Poſuerunt enim utrumque principium corporale, auctorem quidem bonorum dicentes eſſe quamdam lucem corpoream infinitam vim intelligendi habentem: auctorem vero malorum dixerunt eſſe quaſdam corporales tenebras infinitas. Tertio vero erraverunt per conſequens in rerum gubernatione, conſtituentes omnia non ſub uno principatu, ſed ſub contrariis. Hæc autem, quæ prædicta ſunt, expreſſam continent falſitatem, ut poteſt videri per ſingula. Primo namque penitus irrationabile eſt, ut malorum ponatur eſſe aliquod primum principium quaſi contrarium ſummo bono. Nihil enim poteſt eſſe activum niſi in quantam eſt ens actu, quia unumquodque tale alterum agit, quale ipſum eſt: rurſumque ex hoc aliquid agitur, quod actu ſit. Unumquodque autem ex hoc bonum dicimus, quod actum, & perfectionem propriam conſequitur. Malum autem ex hoc quod debito actu, & perfectione privatur, ſicut vita eſt corporis bonum. Vivit enim corpus ſecundum animam, quæ eſt perfectio, & actus ipſius: unde & mors malum corporis dicitur, per quam corpus anima privatur. Nihil igitur agit, neque agitur niſi in quantum bonum eſt. In quantum vero unumquodque malum eſt, in tantum deficit in hoc quod perfecte agatur, vel agat: ſicut domum malam fieri dicimus, ſi ad debitam perfectionem non perducatur: & ædificatorem malum dicimus, ſi in arte ædificandi deficiat. Neque igitur malum in quantum hujuſmodi principium activum habet, neque principium activum eſſe poteſt, ſed conſequitur ex defectu alicujus agentis. Secundo vero impoſſibile eſt corpus aliquod intellectum eſſe, aut vim intellectivam habere. Intellectus enim

neque

neque corpus eſt, neque corporis actus, alioquin non eſſet omnium cognoſcitivus, ut improbat Philoſophus in 3. de anima. Si igitur primum principium confitentur vim intellectivam habere, quod ſentiunt omnes, qui de Deo loquuntur, impoſſibile eſt primum principium eſſe aliquid corporale. Tertio vero manifeſtum eſt, quod bonum habet finis rationem: hoc enim bonum dicimus, in quod appetitus tendit. Omnis autem gubernatio eſt ſecundum ordinem in aliquem finem, ſecundum cujus rationem ea, quæ ſunt ad finem, ordinantur in ipſum, omnis igitur gubernatio eſt ſecundum rationem boni. Non poteſt igitur eſſe nec gubernatio, nec principatus aliquis, ſeu regimen malum in quantum eſt malum. Fruſtra igitur poſuerunt duo regna, vel principia, cujus unum bonorum, aliud autem malorum eſt. Videtur autem hic error proveniſſe, ſicut & alii ſupradicti ex eo, quod ea quæ circa particulares cauſſas conſideraverunt, conati ſunt in univerſalem rerum cauſſam transferre. Viderunt enim particulares effectus contrarios ex contrariis particularibus cauſſis procedere, ſicut quod ignis calefacit, aqua vero infrigidat: unde crediderunt quod hic proceſſus a contrariis effectibus in contrarias cauſſas non deficiat uſque ad prima rerum principia. Et quia omnia contraria contineri videntur ſub bono, & malo, in quantum contrariorum ſemper unum eſt deficiens, ut nigrum, & amarum: aliud vero perfectum, ut dulce, & album; ideo æſtimaverunt quod prima omnium activa principia ſint bonum, & malum. Sed manifeſte defecerunt in conſiderando contrariorum naturam. Non enim contraria omnino diverſa ſunt, ſed ſecundum aliquid quidem conveniunt, ſecundum aliquid autem differunt. Conveniunt enim in genere, differunt autem ſecundum differentias ſpecificas. Sicut igitur contrariorum ſunt contra-

riæ cauſſæ propriæ, ſecundum quod ſpecificis differentiis differunt, ita eorum oportet eſſe unam cauſſam communem totius generis, in quo conveniunt. Cauſſa autem communis prior, & ſuperior eſt propriis cauſſis particularibus. Quanto enim eſt aliqua cauſſa ſuperior, tanto virtus ejus major eſt, ad plura ſe extendens. Relinquitur igitur contraria non eſſe prima rerum activa principia, ſed omnium eſſe unam primam cauſſam activam.

CAP. XVII.

Quod omnes ſubſtantiæ ſeparatæ, ſint a Deo productæ.

QUia igitur oſtenſum eſt quid de ſubſtantiis ſpiritualibus præcipui philoſophi Plato, & Ariſtoteles ſenſerunt, quantum ad earum originem, conditionem naturæ, diſtinctionis, & gubernationis ordinem, & in quo ab eis alii errantes diſſenſerunt, reſtat oſtendere quid de ſingulis habeat Chriſtianæ religionis aſſertio. Ad quod oſtendendum utemur præcipue Dionyſii documentis, qui ſuper alios ea, quæ ad ſpirituales ſubſtantias pertinent, excellentius tradidit. Primum quidem igitur circa ſpiritualium ſubſtantiarum originem firmiſſime docet Chriſtiana traditio, omnes ſpirituales ſubſtantias, ſicut & ceteras creaturas, a Deo eſſe productas: & hoc quidem canonicæ Scripturæ auctoritate probatur. In Pſalm. enim 148. dicitur: Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus. Et enumeratis aliis creaturis ſubditur: Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt. Sed & Dionyſius 4. cap. cœleſtis hierarchiæ hanc originem ſubtiliter explicat dicens: Primum illud dicere verum eſt, quod bonitate univerſali ſupereſſen-

ſentialis divinitas eorum, quæ ſunt, eſſentias ſubſtituens, ad eſſe adjunxit. Et poſt pauca ſubdit, quod ipſæ cœleſtes ſubſtantiæ ſunt primo, & multipliciter in participatione Dei factæ. Et in 4. cap. de divinis nominibus dicit, Quod propter divinæ bonitatis radios ſubſtituerunt intelligibiles, & intellectuales omnes ſubſtantiæ, & virtutes, & operationes. Propter iſtos ſunt, & vivunt, & vitam habent indeficientem. Quod autem a Deo immediate productæ ſint omnes ſpirituales ſubſtantiæ, & non ſolum ſupremæ, expreſſit ſic in 5. cap. de div. nominib: Sanctiſſimæ, inquit, & providentiſſimæ virtutes exiſtentes, & ſicut in veſtibulis ſuperſubſtantialis Trinitatis collocatæ, ab ipſa, & in ipſa & eſſe, & deiformiter eſſe habent, & poſt illas ſubjectæ, ideſt inferiores ſupremis ſubjectæ, ideſt, inferiori modo eſſe habent a Deo: & extremæ, ideſt infimæ, extremæ, ideſt infimo modo ſicut ad Angelos: ſicut ad nos autem ſupermundanæ. Per quod dat intelligere, quod omnes ſpiritualium ſubſtantiarum ordines ex divina diſpoſitione inſtituuntur, non ex hoc quod una earum cauſſetur ab alia. Et hoc expreſſius in 4. c. cœleſtis hierarchiæ. Sane eſt, inquit omnium cauſſæ, & ſuper omnia bonitatis proprium ad communionem ſuam ea, quæ ſunt, vocare: ſicut unicuique eorum, quæ ſunt, ex propria diffinitur analogia. Unamquamque enim rem conſtituit in ordine, qui competit ſuæ naturæ. Similiter etiam Chriſtianæ religioni repugnat, quod ſpirituales ſubſtantiæ ab alio, & alio principio habeant bonitatem, & eſſe, & vitam, & alia hujuſmodi, quæ pertinent ad earum perfectionem. Nam in canonica Scriptura, uni & eidem Deo attribuitur eſſentia bonitatis, & quod ſit ipſum eſſe. Undè dicitur Matthæi 19: Unus eſt bonus Deus. Quod autem ſit ipſum eſſe, patet. Nam Exodi 3. quærenti Moyſi quod eſſet nomen Dei, reſpondit Do-

mi-

minus: Ego ſum qui ſum, & ſimiliter quod ſit ipſa viventium vita: unde dicitur Deuteronom. 30: Ipſe eſt enim vita tua. Et hanc quidem veritatem expreſſe Dionyſius tradit. 5. cap. de divin. nominib. dicens, quod ſacra doctrina non aliud eſſe bonum dicit, & aliud exiſtens, & aliud vitam, aut ſapientiam: neque multas cauſſas, & aliorum alias productivas deitates excedens, & ſubjectas. In quo removet opinionem Platonicorum, qui ponebant, quod ipſa eſſentia bonitatis erat ſummus Deus, ſub quo erat alius Deus, qui eſt ipſum eſſe, & ſic de aliis, ut ſupra dictum eſt. Subdit autem: Sed unius, ſcilicet deitatis, dicit eſſe omnes bonos proceſſus, quia ſcilicet & eſſe, & vivere, & omnia alia hujuſmodi a ſumma deitate procedunt in res. Hoc etiam diffuſius explicat in 2. capit. de divinis nominibus dicens: Non enim ſubſtantiam quamdam divinam, aut angelicam dicimus per ſe eſſe, quod eſt cauſſa quod ſint omnia. Solum enim quod ſint exiſtentia omnia, & ipſum eſſe ſuper ſubſtantiale, ſcilicet ſummi Dei, eſt & principium, & ſubſtantia, & cauſſa. Principium quidem effectivum, ſubſtantia autem quaſi forma exemplaris, cauſſa autem finalis: ſubdit autem: Neque vitæ generativam aliam deitatem dicimus præter ſuperdivinam vitam omnium quæcumque vivunt, & ipſius per ſe vitæ cauſſam, quæ ſcilicet formaliter viventibus inhæret: neque colligendo dicimus principales exiſtentium, & cauſſativas ſubſtantias, & perſonas, quas & deos exiſtentium, & creatores per ſe facientes dixerunt. Ad hanc etiam poſitionem excludendam ſignanter Dionyſius ab eſſentiali Dei bonitate, quam Platonici ſummum Deum exponebant, dicit in ſubſtantiis ſpiritualibus procedere quod ſunt, & vivunt, & intelligunt, & omnia alia hujuſmodi ad earum perfectionem pertinentia ab ea ſortiuntur. Et idem etiam replicat in ſingulis

gulis cap. oſtendens quod ab eſſe divino habent quod ſint, & a vita divina habent quod vivunt, & ſic de ceteris. Eſt autem Chriſtianæ doctrinæ contrarium, ut ſic dicatur ſpirituales ſubſtantias a ſumma deitate originem trahere, quod fuerint ab æterno, ſicut Platonici, & Peripatetici poſuerunt: ſed hoc habet aſſertio Catholicæ fidei, quod cæperunt eſſe poſtquam prius non fuerant. Unde dicitur Iſaiæ 40: Levate in excelſum oculos veſtros, & videte quis creavit hæc, ſcilicet ſuperiora omnia. Et ne intelligeretur de corporibus ſolum, ſubdit: Qui educit in numero militiam cœli. Solet autem ſacra Scriptura nominare militiam cœli ſpiritualium ſubſtantiarum cœleſtem exercitum propter earum ordinem, & virtutem in exequendo voluntatem divinam: unde dicitur Lucæ 2. quod facta eſt cum Angelo multitudo cœleſtis militiæ. Datur igitur intelligi non ſolum corpora, ſed etiam ſpirituales ſubſtantias per creationem de non eſſe in eſſe fuiſſe eductas, ſecundum illud Roman. 4: Vocat ea, quæ non ſunt, tamquam ea, quæ ſunt. Unde & Dionyſ. dicit 10. c. de divinis nominibus, quod non omnino, & abſolute ingenita, & vere æterna ubique ſacra Scriptura nominat æterna, ſed incorruptibilia; & immortalia, & exiſtentia eodem modo, ſcilicet nominat æterna: ſicut quando dicit: Elevamini portæ æternales, & ſimilia, quod maxime videtur de ſpiritualibus ſubſtantiis dictum: & poſtea ſubdit: Oportet igitur non ſimpliciter coæterna Deo, qui eſt ante ævum, arbitrari æterna dicta. Sed ſacra Scriptura in Geneſi loquens de principio creationis rerum, de ſpiritualium ſubſtantiarum productione expreſſam mentionem non facit, ne populo rudi, quibus lex proponebatur, idolatriæ daretur occaſio, ſi plures ſpirituales ſubſtantias ſuper omnes corporeas creaturas introduceret ſermo divinus. Non poteſt etiam

ex

ex Scripturis canonice expreſſe haberi, quando creati fuerint Angeli. Quod enim poſt corporalia creati non fuerint, ratio manifeſtat: quia non fuit decens, ut perfectiora poſterius crearentur. Et etiam ex auctoritate ſacræ Scripturæ expreſſe colligitur. Dicitur enim Job.38: Cum me laudarent ſimul aſtra matutina, & jubilarent omnis filii Dei, per quos ſpirituales ſubſtantiæ intelliguntur. Arguit autem ſic Auguſtinus 2. de civit. Dei: Jam ergo erant Angeli quandò facta ſunt ſidera, facta ſunt autem quarto die. Numquid nam ergo tertio die factos eſſe Angelos dicimus? Abſit. In promptu eſt enim quid illo die factum ſit, ab aquis utique terra diſcreta . . . . . Numquid nam ſecundo? ne hoc quidem. Tunc enim firmamentum factum eſt. Et poſtea ſubjicit: Nimirum ergo ſi ad iſta opera Dei pertinent Angeli; ipſi ſunt illa lux, quæ diei nomen accepit. Sic igitur ſecundum ſententiam Auguſtini ſimul cum corporalibus creata eſt ſpiritualis creatura, quæ ſignificatur nomine cœli, cum in Geneſi dicitur: In principio fecit Deus cœlum, & terram. Formatio autem ejus, & perfectio ſignificatur in lucis productione, ut multipliciter proſequitur in libro ſuper Geneſim ad litteram. Sed ut Damaſc. dicit in 3. lib. quidam ajunt, quod ante omnem creationem, ſcilicet corporalis creaturæ, geniti ſunt Angeli, quia ut Gregorius Theologus dicit, primum excogitavit Angelicas virtutes, & cœleſtes, & excogitatio ejus opus fuit. Et huic ſententiæ ipſe Damaſcenus conſentit. Sed & Hieronymus prædicti Gregorii Nazianzeni diſcipulus eamdem ſententiam ſequitur: dicit enim ſuper epiſtolam ad Titum: Sex millia nec dum noſtri temporis implentur annorum, & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, Troni, & Dominationes, ceteræque ordi-

dines ſervierunt Deo abſque temporum vicibus, atque menſuris, & Deo jubente ſubſtiterunt? Neutrum autem horum æſtimo eſſe ſanæ doctrinæ contrarium: quia nimis præſumptuoſum videretur afferere, tantos Eccleſiæ Doctores a ſana doctrina pietatis deviaſſe. Nam ſententia Auguſtini magis videtur competere ſententiæ eorum, qui ponunt in rerum productione non fuiſſe temporis ordinem ſecundum numerum dierum ſenarium, quos Scriptura commemorat: ſed illos ſex dies refert Auguſtinus ad intelligentiam angelicam ſex rerum generibus præſentatam. Sententia vero Gregorii Nazianzeni, Hieronymi, & Damaſceni convenientior eſt ſecundum eorum poſitionem, qui ponunt in rerum productione ſucceſſionem temporis ſecundum ſex dies prædictos. Si enim creaturæ non fuerunt omnes ſimul productæ, ſatis probabile eſt creaturas ſpirituales omnia corpora præceſſiſſe. Si vero quæratur ubi creati ſunt Angeli, manifeſtum eſt quod quæſtio iſta locum non habet, ſi creata eſt ſpiritualis ſubſtantia ante omnem creaturam corpoream, cum locus ſit aliquid corporale, niſi forte pro loco accipiamus ſpiritualem claritatem, qua illuſtrantur a Deo. Unde Baſilius dicit in 2. Hexæmeron: Arbitramur quod ſi fuit quidpiam ante inſtitutionem ſenſibilis hujus, & corruptibilis mundi, profecto in luce fuit. Neque enim dignitas Angelorum, nec omnium cœleſtium militiæ, vel ſi quid eſt nominatum, aut etiam inappellabile, aut aliquid rationalis virtus, vel miniſtrator ſpiritus degere poſſet in tenebris, ſed in luce, & lætitia decentem ſibi habitum poſſidebat, de qua re neminem puto contradicturum. Si vero ſimul cum corporali creatura creati fuerunt Angeli, quæſtio locum poteſt habere, eo tamen modo, quo Angelis competit eſſe in loco, de quo infra dicetur. Et ſecundum hoc quidam dixerunt, in quodam

ſupremo cœlo ſplendido Angelos eſſe creatos, quod empyreum nominant, ideſt igneum, non ab ardore, ſed a ſplendore. Et de hoc cœlo Strabus, & Beda exponunt quod dicitur in principio Geneſ: Creavit Deus cœlum, & terram; quamvis hæc expoſitio ab Auguſtino, & aliis antiquioribus Eccleſiæ Doctoribus non tangatur.

CAP. XVIII.

De conditione ſubſtantiarum ſpiritualium.

DEinde conſiderare oportet quid de conditione ſpiritualium ſubſtantiarum ſecundum Catholicæ doctrinæ ſententiam ſit tenendum. Fuerunt igitur quidam, qui Angelos putaverunt corporeos eſſe, vel ex materiâ, & forma eſſe compoſitos, quod quidem ſenſiſſe videtur Origenes in 1. Periarchon, ubi dicit: Solius Dei, ideſt Patris, & Filii, & Spiritus Sancti naturæ id proprium eſt, ut ſine materiali ſubſtantia, & abſque ulla corporeæ adjectionis ſocietate intelligatur exiſtere. Et ad hoc quidem quod Angelos corporeos ponerent, movere potuerunt eos verba Scripturæ, quæ attribuunt quædam corporalia Angelis, cum eos etiam in loco corporali eſſe pronuntiet, ſecundum illud Matthæi 18: Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt: & eos moveri aſſerat ſecundum illud Eſaiæ 6: Volavit ad me unus de Seraphim; & quod eſt amplius, figura corporali deſcribat, ſicut ibidem de Seraphim dicitur, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri. Et de Gabriele dicitur Danielis 10: Ecce vir unus veſtitus lineis, & renes ejus accincti auro obrizo, & corpus ejus quaſi chryſolitus: & adhuc alia ad organum corporis pertinentia ibidem ſubduntur. Quidam autem de Angelis dicunt, quod etſi non ſint corporei, eſt tamen

men in eis compoſitio formæ, & materiæ: quod ex quibus rationibus accipere velint, ſupra jam diximus. Sed quod Angeli incorporei ſint, canonicæ Scripturæ auctoritate probatur, quæ eos ſpiritus nominat. Dicitur enim in Pſalm. 103: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Et Apoſtolus dicit ad Hebræos 1. de Angelis loquens: Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Conſuevit autem Scriptura nomine ſpiritus aliquid incorporeum deſignare, ſecundum illud Joan. 4: Spiritus eſt Deus, & eos, qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare. Et Eſai. 31: Ægyptus homo, & non Deus, & equi eorum caro, & non ſpiritus. Sic igitur conſequens eſt, ſecundum ſacræ Scripturæ ſententiam, Angelos incorporeos eſſe. Si quis autem diligenter velit verba ſacræ Scripturæ inſpicere, ex eiſdem accipere poterit eos immateriales eſſe. Nominat enim eos ſacra Scriptura quaſdam virtutes: dicitur enim in Pſalmo 102: Benedicite Domino omnes Angeli ejus. Et poſtea ſubdit: Benedicite Domino omnes virtutes ejus. Et Lucæ 21. dicitur: Virtutes cœlorum movebuntur: quod de ſanctis Angelis omnes Doctores exponunt. Quod autem materiale eſt, non eſt virtus, ſed habet virtutem, ſicut non eſt eſſentia, ſed habens eſſentiam: ſequitur enim eſſentiam virtus. Non eſt autem homo ſua humanitas, neque ſua eſſentia, neque ſua virtus. Similiter autem neque aliquid aliud ex materia, & forma compoſitum. Relinquitur igitur ſecundum intentionem Scripturæ, Angelos immateriales eſſe. Utrumque autem horum expreſſe Dionyſii verbis adſtruitur, qui in 4. c. de Div. Nom. de Angelis loquens dicit, quod intellectuales ſubſtantiæ ab univerſa corruptione, morte, materia mundæ exiſtunt, & ſicut incorporales, & immateriales intelliguntur. In primo etiam cap.

bilibus locis ſunt, aut in ſeipſis, aut in ſuperjacentibus intelligibilibus. Cum igitur in corpore dicitur intellectuale aliquid localiter eſſe, non ut in loco corporeo dicitur eſſe, ſed ut in habitudine, & in ea, quod adeſt, ut dicimus Deum eſſe in nobis; & poſt pauca ſubdit: Cum igitur in habitudine fuerit intelligibile aliquod vel loci alicujus, vel rei, ut in loco exiſtentis, abuſive dicimus illic id eſſe propter actum ejus, qui eſt illic, locum pro habitudine ſuſcipientes. Cum enim deberemus dicere, illic agit, dicimus, illic eſt, & hoc ſequens Damaſcenus dicit, quod Angelus ubi operatur, ibi eſt. Auguſtinus etiam 8. ſuper Geneſ. ad litteram dicit, quod ſpiritus creator movet conditum ſpiritum per tempus ſine loco, movet autem corpus per tempus, & locum. Ex quibus omnibus datur intelligi ſubſtantias ſpirituales non eſſe in loco corporaliter, ſed quodam modo ſpirituali. Et quia eodem modo competit alicui moveri in loco, & eſſe in loco, per conſequens neque corporali modo Angeli moventur in loco; ſed motus eorum, qui exprimitur in Scripturis, ſi referatur ad locum corporalem, eſt accipiendus ſecundum ſucceſſionem virtualis contactus ad loca diverſa; vel eſt accipiendus ſecundum myſticam intelligentiam, ſicut Dionyſius 4. cap. Div. Nom. dicit. quod moveri dicuntur divinæ mentes circulariter quidem unitæ illuminationibus pulchri, & boni, in directum autem quando procedunt ad ſubjectorum providentiam, oblique vero quando providentes minus habentibus inegreſſibiliter manent circa Deum. Ex his igitur manifeſtum eſt, quid circa conditionem ſpiritualium ſubſtantiarum, ideſt Angelorum, ſacri Doctores tradiderunt, aſſerentes eos incorporeos, & immateriales eſſe.

CAP.

CAP. XIX.

De distinctione spirituum Angelorum.

OPortet autem consequenter considerare, quid secundum sacram doctrinam de distinctione spirituum sit tenendum. Ubi & primum considerandum occurrit de differentia bonorum, & malorum. Est enim apud multos receptum, esse quosdam spiritus bonos, quosdam vero malos. Quod auctoritate sacræ Scripturæ comprobatur. De bonis enim spiritibus dicitur ad Hebræos 1: Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis; de malis autem spiritibus dicitur Matthæi 12: Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non invenit. Et postea subditur: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se. Et quamvis, ut Augustinus narrat in 9. de Civ. Dei, quidam posuerint & bonos, & malos spiritus deos esse, & similiter bonos, & malos dæmones nominari; quidam tamen melius deos non nisi bonos asserunt, quos nos Angelos dicimus, dæmones autem secundum communem usum loquendi, non nisi in malo accipiunt; quod, ut dicit, rationabiliter accidit. Dæmones enim in græco a scientia nominantur, quæ sine charitate, secundum sententiam Apostoli, per superbiam inflat. Sed causa malitiæ dæmonum non eadem ab omnibus assignatur. Quidam enim eos asserunt naturaliter malos tamquam a malo productos principio, & sic etiam quod ipsorum natura sit mala; quod ad Manichæorum errorem pertinet, ut patet ex dictis. Sed hunc errorem efficacissime Dionysius improbat. 4. c. de Div. Nom. dicens: Neque dæmones natura mali sunt: quod probat, primo quidem, quia

ſi naturaliter mali eſſent, ſimul oporteret dicere, quod neque eſſent producti ex bono principio, neque inter exiſtentia computarentur: quia malum non eſt natura aliqua, nec ſi eſſet aliqua natura, cauſſaretur a bono principio. Secundo, quia ſi ſunt naturaliter mali, aut ſibiipſis, & ſic ſeipſos corrumperent, quod eſt impoſſibile, malum enim rationem corruptivi habet. Si vero ſunt mali aliis, oporteret, quod ea, quibus ſunt mali, corrumperent: quod autem eſt naturaliter tale, eſt omnibus tale, & omnino tale. Sequetur ergo, quod omnia, & omnino corrumperent, quod eſt impoſſibile: tum quia quædam ſunt incorruptibilia, quæ corrumpi non poſſunt, tum quia ea, quæ etiam corrumpuntur, non totaliter corrumpuntur. Non igitur ipſa natura dæmonum eſt mala. Tertio quia ſi eſſent naturaliter mali, non eſſent a Deo facti, quia bonum bona producit, & ſubſiſtere facit, & hoc eſt impoſſibile ſecundum illud quod ſupra probatum eſt, ſcilicet quod oportet omnium Deum eſſe principium. Quarto quia ſi dæmones ſemper eodem modo ſe habent, non ſunt mali: quod enim eſt ſemper idem, boni eſt proprium: ſi autem non ſemper ſunt mali, non ſunt natura mali. Quinto quia non ſunt omnino expertes boni ſecundum quod ſunt, & vivunt, & intelligunt, & aliquod bonum deſiderant. Fuerunt autem alii ponentes dæmones naturaliter malos, non quia eorum natura ſit mala, ſed quia habent quamdam inclinationem naturalem ad malum, ſicut Auguſtinus 10. de Civ. Dei introducit Porphyrium dicentem in epiſtola ad Anebontem, quoſdam opinari eſſe quoddam ſpirituum genus, cui exaudire ſit proprium, natura fallax, omniforme, multimodum, ſimulans Deos, & dæmones, & ipſas animas defunctorum. Quæ quidem opinio veritatem habere non poteſt, ſi ponamus dæmones incorporeos eſſe, & intel-

lectus

lectus quosdam separatos. Cum enim omnia natura bona sint, impossibile est, quod natura aliqua habeat inclinationem ad malum, nisi sub ratione particularis boni. Nihil enim prohibet aliquid quod est particulariter bonum alicui naturæ, in tantum dici malum, in quantum repugnat perfectioni nobilioris naturæ; sicut furiosum esse quoddam bonum est cani, quod tamen malum est homini rationem habenti. Possibile tamen est in homine secundum sensibilem, & corporalem naturam, in qua cum brutis communicat, esse quamdam inclinationem ad furorem, qui est homini malum. Sed hoc de intellectuali natura dici non potest, quia intellectus ordinem habet ad bonum commune: unde dici non potest, in dæmonibus inveniri naturalem inclinationem ad malum, si sunt pure intellectuales non habentes admixtionem corporeæ naturæ. Sciendum est ergo, quod Platonici posuerunt, ut etiam supra dictum est, dæmones esse animalia quædam corporea, habentia intellectum. Et in quantum habent corpoream, & sensitivam naturam, sunt variis animæ passionibus substituti, sicut & homines, ex quibus inclinantur ad malum. Unde Apulejus in libro de Deo Socratis diffiniens dæmones, dixit eos esse genere animalia, animo passiva, mente rationalia, corpore aerea, tempore æterna. Et sicut ipse dicit, subjecta est mens dæmonum passionibus libidinum, formidinum, irarum, atque hujusmodi ceteris. Sic ergo dæmones etiam loco discernuntur a diis, quos Angelos dicimus, aerea loca dæmonibus attribuentes, ætherea vero Angelis, sive diis. Hanc autem positionem quantum ad aliquid aliqui Ecclesiæ Doctores sequuntur. Augustinus enim 3. super Gen. ad litteram videtur dicere, vel sub dubio relinquere, quod dæmones aerea sunt animalia, quoniam corporum aereorum natura vigent. Et propterea a morte

non

non diſſolvuntur, quia prævalet in eis elementum quod tam ad faciendum, quam ad patiendum eſt aptum, ſcilicet aer. Et hoc idem pluribus aliis locis dicit. Sed & Dionyſius videtur in dæmonibus ponere ea, quæ ad ſenſibilem animam pertinent. Dicit enim 4. c. De Div. Nom., quod eſt in dæmonibus malum, furor irrationabilis, demens concupiſcentia, & phantaſia proterva. Manifeſtum eſt autem phantaſiam, & concupiſcentiam, & iram, ſive furorem non ad intellectum, ſed ad ſenſitivæ partem animæ pertinere. Sed & quantum ad locum quidam cum eis conſenſerunt putantes dæmones non cœleſtes, vel ſupercœleſtes Angelos fuiſſe, ut Auguſtinus narrat in 3. ſuper Geneſ. ad litteram, ſed & Damaſcenus in ſuo lib. dæmones dicit ex his Angelicis virtutibus fuiſſe, qui terreſtri ordini præerant. Sed & Apoſtolus ad Epheſ. 6. nominat diabolum principem poteſtatis aeris hujus. Sed occurrit hic aliud conſideratione dignum. Cum enim unicuique ſpeciei ſit attributa natura ſecundum convenientiam ſuæ formæ, non videtur eſſe poſſibile, quod in tota aliqua ſpecie ſit naturalis inclinatio ad id, quod eſt malum illius ſpeciei ſecundum rationem propriæ formæ. Sicut non omnibus hominibus ineſt naturalis inclinatio ad immoderantiam concupiſcentiæ, ſive iræ. Sic igitur non eſt poſſibile omnes dæmones habere naturalem inclinationem ad fallaciam, & ad alia mala, etiam ſi omnes eſſent unius ſpeciei. Multo ergo minus ſi ſinguli eſſent in ſingulis ſpeciebus, quamvis ſi ſint corporei, nihil impedire videatur plures ſub una ſpecie contineri: poterit enim ſecundum diverſitatem materiæ diverſitas individuorum unius ſpeciei cauſſari. Oportebit igitur dicere, quod non omnes natura, nec ſemper fuerunt mali, ſed aliqui eorum mali eſſe incœperint proprio arbitrio, paſſionum inclinationem ſequentes. Unde Dionyſius dicit, quod

aver-

averſio, ſcilicet a Deo, eſt ipſis dæmonibus malum, & quaſi mentium exceſſus, quia per ſuperbiam ultra ſeipſos ſunt elati. Et poſtea ſubdit quædam ad pœnam pertinentia, ſicut non conſecutio finis ultimi, & imperfectio per carentiam debitæ perfectionis, & impotentia conſequendi quod naturaliter deſiderant, & infirmitas virtutis conſervantis naturalem in eis ordinem revocantem a malo. Auguſtinus etiam dicit in 3. ſuper Geneſ. ad litteram, quod tranſgreſſores Angeli ante tranſgreſſionem ſuam fuerunt in ſuperiori parte aeris propinqua cœlo cum principe ſuo nunc diabolo, tunc Archangelo, indiſtincte exprimens per tranſgreſſionem quamdam eos eſſe malos factos. Sed & Damaſcenus dicit in 2. lib. quod diabolus non natura malus factus eſt, ſed bonus exiſtens, & in bono genitus, liberi ſui arbitrii electione verſutus. Hoc inſuper & Origines in 1. Periarchon, & Auguſtinus in 2. de Civitate Dei, auctoritatibus ſacræ Scripturæ confirmant, inducentes id, quod habetur Eſai. 14. dictum diabolo ſub ſimilitudine regis Babylonis: Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezechielis 28. ad eum dicitur in perſona regis Tyri: Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, perfectus decore in deliciis paradiſi Dei fuiſti; & poſtea ſubditur: Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa eſt iniquitas in te. Voluit Auguſtinus in his verbis dici id, quod dicitur Joannis 8: Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, & etiam id, quod in canonica Joannis 1. cap. 3. dicitur, quod diabolus ab initio peccat, referens hoc ad initium, quo incæpit peccare, vel ad initium conditionis humanæ, quo deceptum hominem ſpiritualiter occidit. Huic autem ſententiæ conſonare videtur Platonicorum opinio, qui dæmonum quoſdam bonos, quoſdam malos dicunt, quaſi eos proprio arbitrio bonos,

vel

vel malos factos. Unde & Plotinus ulterius procedens dixit animas hominum dæmones eſſe, & ex hominibus fieri Lares, ſi meriti boni ſunt, Lemures autem mali, ſeu Larvas. Manes autem Deos dicit ſi incertum eſt bonorum eos, ſeu malorum eſſe meritorum, ſicut Auguſtinus introducit 9. de Civitate Dei. Qui quidem quantum ad hoc præmiſſæ Sanctorum aſſertioni concordat, quod pro meritis bonis, vel malis aliquos dæmones bonos, vel malos eſſe aſſerunt; quamvis non ſit noſtræ conſuetudinis, quod bonos ſpiritus dæmones, ſed Angelorum nomine nominemus. Quantum vero ad hoc, quod dixit animas hominum mortuorum fieri dæmones, eſt erronea poſitio. Unde Chryſoſtomus dicit exponens id, quod habetur Matth. 8: Duo habentes dæmonia, exeuntes de monumentis: Per hoc, inquit, quod ſubditur, de monumentis exeuntes, perniciosum dogma imponere volebant, quod animæ morientium dæmones fiant. Unde & multi aruſpicum occidunt pueros, ut animam eorum cooperantem habeant. Propter quod & dæmoniaci clamant, quoniam anima illius ego ſum. Non eſt autem anima defuncti, quæ clamat, ſed dæmon hoc fingit, ut decipiat audientes. Si enim in alterius corpus animam mortui poſſibile eſſet intrare, multo magis in corpus ſuum. Sed neque habet rationem, iniqua paſſam animam cooperari iniqua ſibi facienti. Vel hominem poſſe virtutem incorpoream in aliam tranſmutare ſubſtantiam, ſcilicet animam in ſubſtantiam dæmonis. Neque enim in corporibus hoc machinari quis poteſt, ut in hominis corpus faciat aſini corpus. Neque enim rationabile eſt animam a corpore ſeparatam hic jam oberrare. Juſtorum enim animæ in manu Dei ſunt. Unde & quæ puerorum, neque enim malæ ſunt, ſed & quæ peccatorum ſunt, confeſtim hinc abducuntur. Et hoc manifeſtum eſt ex Lazaro, & divite.

Nec

Nec tamen putandum eſt Plotinum in hoc a Platonicorum opinione deviaſſe ponentium dæmones eſſe aerea corpora, quod animas hominum poſt mortem fieri exiſtimabat, quia etiam animæ hominum ſecundum Platonicorum opinionem, præter iſta corpora corruptibilia habent quædam ætherea corpora, quibus ſemper etiam poſt ſenſibilium corporum diſſolutionem quaſi incorruptibilibus uniuntur. Unde Proclus dixit in libro Divinarum coelementationum: Omnis anima participabilis corpore, utitur primo perpetuo, & habente hypoſtaſim ingenerabilem, & incorruptibilem. Et ſic animæ a corporibus ſeparatæ ſecundum eos aerea animalia eſſe non deſinunt. Sed ſecundum aliorum Sanctorum ſententiam dæmones, quos malos eſſe dicimus, non ſolum fuerunt de inferiori Angelorum ordine, ſed etiam de ſuperioribus ordinibus, quos incorporeos, & immateriales eſſe oſtendimus, ita quod inter eos unus eſt, qui ſummus omnium fuit. Unde Gregorius in quadam Homilia, exponens illud Ezechiel. 28: Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, dicit quod princeps malorum Angelorum in aliorum Angelorum comparatione ceteris clarior fuit. Et in hoc conſentire videtur illis, qui Deorum quoſdam bonos, quoſdam malos eſſe aſſerebant, ſecundum quod Dii Angeli nominantur. Unde & Job. 4. dicitur: Ecce qui ſerviunt ei non ſunt ſtabiles, & in Angelis ſuis reperit pravitatem. Sed hoc multas difficultates habet. In ſubſtantia enim incorporea, & intellectuali nullus appetitus eſſe videtur niſi intellectivus, qui quidem eſt ſimpliciter boni, ut per Philoſophum patet in 12. Metaphyſicæ. Nullus autem efficitur malus ex hoc, quod ejus intellectus ſimpliciter tendit in hoc, quod eſt ſimpliciter bonum, ſed ex hoc quod tendit in aliquid, quod eſt ſecundum quid bonum, ac ſi eſſet ſimpliciter bonum. Non ergo videtur

eſſe

eſſe poſſibile, quod proprio appetitu aliqua in
porea, & intellectualis ſubſtantia mala efficiat
Rurſus appetitus eſſe non poteſt niſi boni,
apparentis boni, bonum enim eſt, quod omn
appetunt. Ex hoc autem quod aliquis verum b
num appetit, non efficitur malus. Oportet ig
tur in omni eo, qui per proprium appetitus ma
lus efficitur, quod appetat apparens bonum tam
quam vere bonum. Hoc autem non poteſt eſſ
niſi in ſuo judicio fallatur, quod non videtur poſ-
ſe contingere in ſubſtantia incorporea intellectua-
li, quæ falſæ apprehenſionis capax, ut videtur,
eſſe non poteſt. Nam & in nobis quando intel-
ligimus vere aliquid, falſitas eſſe non poteſt. Un-
de Auguſtinus dicit in lib. Octogintatrium quæ-
ſtionum, quod omnis qui fallitur, id in quo fal-
litur non intelligit. Unde & circa ea, quæ pro-
prie intellectu capimus, ſicut circa prima princi-
pia, nullus decipi poteſt. Impoſſibile igitur vide-
tur, quod aliqua incorporea, & intellectualis ſub-
ſtantia per proprium appetitum mala fiat. Ad-
huc, in ſubſtantia, quæ eſt intellectualis naturæ a
corpore ſeparata, neceſſe eſt quod ſit operatio a
tempore abſoluta. Potentia enim uniuſcuiuſque
rei ex ejus operatione deprehenditur, operatio
vero recognoſcitur ex objecto. Intelligibile au-
tem in quantum hujuſmodi, neque eſt hic, neque
unum numero, ſed abſtractum ſicut a loci dimen-
ſionibus, ita & a temporum ſucceſſione. Ipſa igi-
tur intellectualis operatio ſi per ſe conſideretur,
oportet quod ſicut eſt abſtracta ab omni corpora-
li dimenſione, ita etiam excedat omnem ſucceſ-
ſionem temporalem. Et ſi alicui intellectuali ope-
rationi continuum, vel tempus adjungatur, hoc
non eſt niſi per accidens, ſicut in nobis accidit
in quantum intellectus noſter a phantaſmatibus ab-
ſtrahit intelligibiles ſpecies, quas etiam in eis
conſiderat. Quod in ſubſtantia incorporea, & in-

tel-

tellectuali locum habere non poteſt. Relinquitur igitur, quod hujuſmodi ſubſtantiæ operatio, & per conſequens ſubſtantia, omnino ſit extra omnem temporalem ſucceſſionem. Unde & Proclus dicit, quod omnis intellectus in æternitate ſubſtantiam habet, & potentiam, & operationem. Et in lib. de cauſſis dicitur, quod intelligentia parificatur æternitati. Quicquid igitur ſubſtantiis illis incorporeis, & intellectualibus convenit, ſemper, & abſque ſucceſſione convenit illis. Aut igitur ſemper fuerunt malæ, quod eſt contra præmiſſa, aut nequaquam malæ fieri poterunt. Amplius, cum Deus ſit ipſa eſſentia bonitatis, ut Dionyſius dicit in primo capitulo de Divinis nominibus, neceſſe eſt, quod tanto aliqua ſint perfectius in participatione bonitatis firmata, quanto ſunt Deo propinquiora. Manifeſtum eſt autem ſubſtantias intellectuales incorporeas ſupra omnia corpora eſſe. Sed aliqua corpora, ſcilicet cœleſtia, non ſunt ſuſceptiva alicujus inordinationis, vel mali; ergo multo minus illæ ſupercœleſtes ſubſtantiæ inordinationis, & mali capaces eſſe non poruerunt. Unde & Dionyſius dicit quarto capitulo cœleſtis hierarchiæ, quod cœleſtium ſubſtantiarum ornatus ſuper Solem exiſtentia, & irrationabiliter viventia, & ea quæ ſecundum nos ſunt rationabilia, in participatione divinæ traditionis ſunt facti, & copioſiores ad Deum habent communiones, attenti manentes, & ſemper ad ſupe-ius, ſicut eſt fas, in fortitudine divini, & indeclinabilis amoris extenti. Hoc igitur videtur orerum habere, ut ſicut inferiora corpora inormationi, & malo poſſunt eſſe ſubjecta, non aum cœleſtia corpora, ita etiam intellectus corribus inferioribus uniti poſſunt ſubjici malo, m autem illæ ſupercœleſtes ſubſtantiæ. Et hoc unti eſſe videntur, qui poſuerunt dæmones, s malos eſſe dicimus, ex inferiori ordine, & poreos eſſe.

Hu-

Hucuſque ſcripſit ſanctus Doctor de Angelis, morte præventus non potuit perficere hunc tractatum, ſicut nec plura alia, quæ imperfecta reliquit.

Explicit Opuſculum decimumquintum, videlicet tractatus inſignis divi Thomæ Aquinatis de Angelorum natura ad fratrem Reginaldum ſocium ſuum.

Diſputationem de Angelis Opuſculum decimumſextum de Unitate intellectus contra Averroiſtas in aliis editionibus excipere ſolet, quod utpote Philoſophicam rem ſpectans in hac ſelectiori Opuſculorum editione omittitur: quod & in aliis ſimilibus deinceps præſtabimus.

* * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * *
* * * * * * * * *
* * * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * *
* *

EJU.

EJUSDEM DOCTORIS

OPUS CONTRA PESTIFERAM DOCTRINAM

RETRAHENTIUM HOMINES

A religionis ingreſſu

Opuſculum Decimumſeptimum.

CAP. I.

In quo Auctoris intentio manifeſtatur.

CHriſtianæ religionis propoſitum in hoc præcipue videtur conſiſtere, ut a terrenis homines abſtrahat, & ſpiritualibus faciat eſſe intentos. Hinc eſt, quod auctor fidei, & conſummator Jeſus in hunc mundum veniens ſecularium rerum contemptum & facto, & verbo ſuis fidelibus demonſtravit. Facto ſiquidem, quia ſicut dicit Auguſt. in lib. de Cathechizandis rudibus: Omnia bona terrena contempſit homo factus Dominus Jeſus, ut contemnenda monſtraret, & omnia terrena ma- ſuſtinuit, quæ ſuſtinenda præcipiebat, ut neque illis quæreretur felicitas, neque in iſtis infæras timeretur. Natus enim de matre, quæ nvis a viro intacta concepit, ſemperque intapermanſerit, tamen fabro deſponſata erat, eem typum carnalis nobilitatis extinxit. Nam civitate Bethleem, quæ inter omnes Ju-

deæ civitates erat exigua, noluit quemquam de terrenæ civitatis ſublimitate gloriari: Pauper factus eſt, cujus ſunt omnia, & per quem facta ſunt omnia; ne quiſquam cum in eum crederet, de terrenis divitiis auderet extolli. Noluit Rex ab hominibus fieri, quia humilitatis oſtendebat viam. Eſurivit qui omnes paſcit, ſitivit per quem omnis potus creatur, ab itinere fatigatus eſt qui ſeipſum nobis viam fecit in cœlum, crucifixus eſt qui cruciatus noſtros finivit, mortuus eſt qui mortuos ſuſcitavit. Hoc idem in verbis oſtendit, nam in ſuæ prædicationis exordio, non aliqua regna terrena, ſicut in veteri teſtamento, ſed regnum cœlorum pœnitentibus repromiſit. Diſcipulis primam beatitudinem in ſpiritus paupertate conſtituit; in qua etiam perfectionis iter eſſe monſtravit, dicens quærenti juveni: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me. Hanc viam ejus Diſcipuli ſunt ſecuti, tamquam temporaliter nihil habentes, ſed ſpirituali virtute omnia poſſidentes. Habentes enim alimenta, & quibus tegebantur, his erant contenti. Hoc autem tam pium tamque ſalubre ſtudium diabolus humanæ ſalutis æmulus, per homines carnales inimicos crucis Chriſti, terrena ſapientes, ab antiquis temporibus impedire non ceſſat. Dicit enim Auguſtinus in lib. de agone Chriſtiano: Maſculi, & feminæ, & omnis ætas, & omnis ſeculi dignitas, ad ſpeciem vitæ æternæ commutata eſt. Alii neglectis temporalibus bonis, convolant ad divina: alii cedunt eorum virtutibus, qui hæc faciunt, & laudant quod imitari non audent. Pauci autem adhuc murmurant, & inani livore torquentur, aut qui ſua quærunt in Eccleſia quamvis Catholici videantur, aut ex ipſo Chriſti nomine gloriam quærentes hæretici. Ex horum ſiquidem numero inſurrexerunt ab olim diverſis quidem locis, ſed

pa-

pari vesania Jovinianus Romæ, Vigilantius in Gallia, quæ antea errorum monstris caruerant: quorum primus virginitati matrimonium, secundus paupertati divitum statum præsumpserunt æquare manifesta perfidia; evangelica & apostolica consilia, quantum in ipsis est, reddentes inania. Si enim divitiæ paupertati, virginitati matrimonium comparantur ex æquo, frustra vel Dominus de paupertate servanda, vel ejus Apostolus de virginitate custodienda dedit consilium. Unde insignis doctor. Hieronymus utrumque eorum efficaciter confutavit. Sed sicut in Apocalypsi legitur, unum de capitibus bestiæ, quod quasi occisum fuerat, a plaga suæ mortis curatur. Insurgunt enim iterato in Gallia novi Vigilantii, a consiliorum observantia multipliciter, & astute homines retrahentes. Primo namque proponunt, nullos consiliorum observantiam per religionis introitum debere assumere, nisi prius in mandatorum observantia exercitatos: per quorum dictum & pueris, & peccatoribus, & noviter conversis ad fidem arripiendæ perfectionis via præcluditur. Addunt insuper, quod consiliorum viam nullus debeat assumere, nisi prius multorum consilio requisito, per quod quantum impedimentum assumendæ perfectioni paretur hominibus, nullus sanæ mentis ignorat, dum carnalium hominum consilia, quorum major est numerus, facilius a spiritualibus homines retrahant, quam inducant. Conantur insuper impedire obligationem hominum ad religionis ingressum, per quam firmatur animus ad perfectionis viam assumendam. Demum paupertatis perfectioni derogare multipliciter non verentur. Horum autem conatum nefarium præfiguravit Pharao, qui ut legitur Exo. 5. objurgans Moysen, & Aaron volentes populum Dei ex Ægypto educere; quare, inquit, Moyses, & Aaron, sollicitatis populum ab operibus suis? Ubi dicit

Gloſſa Origenis: Hodie quoque ſi Moyſes, & Aaron, id eſt propheticus, & ſacerdotalis ſermo animam ſollicitet ad ſervitium Dei, exire de ſeculo, renunciare omnibus, quæ poſſidet, attendere legi, & Verbo Dei; continuo audies unanimes, & amicos Pharaonis dicentes: Videte quomodo ſeducuntur homines, & perverſuntur adoleſcentes. Et poſtea ſubdit: Hæc erant tunc verba Pharaonis, hæc nunc amici ejus loquuntur. Hæc igitur ſunt eorum conſilia, quibus impedire conantur tendentium ad perfectionem profectum. Sed ſecundum Salomonis ſententiam, non eſt conſilium contra Dominum, de cujus confiſi auxilio ſpiritualibus armis, quæ ſunt potentia Deo, prædicta conſilia nitemur deſtruere, & præſumptionis altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei. De ſingulis igitur præmiſſorum hoc ordine proſequemur, ut primo ponamus ea, quibus ſuam intentionem fundare nituntur; poſt hæc oſtendere conabimur ſecundum quid, & quomodo ſingulum prædictorum repugnat veritati, quæ ſecundum pietatem eſt; deinde oſtendemus ea, quibus utuntur ad ſuæ opinionis aſſertionem, inania & frivola eſſe.

CAP. II.

Rationes quibus adſtruere quidam nituntur, non debere aliquos ad religionem admitti antequam fuerint in præceptis exercitati.

NItuntur autem oſtendere multipliciter, quod conſiliorum viam non debent arripere, niſi prius fuerint in obſervantia mandatorum exercitati. Salvator enim noſter ubi conſilium de paupertate ſectanda dedit, primo adoleſcenti propoſuit, ut ſi vellet vitam ingredi ſervaret mandata, & tunc profitenti ſe a juventute mandata ſervaſ-

vaſſe, conſilium ſervandæ paupertatis dedit. Videtur igitur, quod obſervantia mandatorum viam conſiliorum præcedere debeat. Item inducunt quod Matth. ult. ſuper illud, Docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis, dicit Gloſſa Bedæ: Congruus ordo. Primo enim docendus eſt auditor, deinde fidei Sacramentis imbuendus, tunc ad ſervanda mandata inſtruendus. Ex quo volunt accipere, quod obſervantia mandatorum præcedere debeat conſiliorum aſſumptionem. Adhuc, in Pſal. 118. legitur: A mandatis tuis intellexi. Ubi dicit Gloſſa: Non mandata ipſa dico me intellexiſſe, ſed a mandatis, quia ea faciendo venit iſte ad altitudinem ſapientiæ. Ex quo etiam idem quod prius volunt concludere. Item inducunt, quod alibi in Pſal. 130. ſuper illud, Sicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, dicit Gloſſa: Sicut quinque tempora notantur in carnali procreatione, & alitione, ita & in ſpirituali. Prius enim concipimur in utero: deinde ibidem alimur, donec in lucem edamur; deinde manibus matris geſtamur, & lacte nutrimur, quouſque ablactati ad menſam patris accedamus. Et poſtea ſubdit: Hæc quinque tempora ſancta ſervat Eccleſia. In quarta enim feria quartæ hebdomadæ, quaſi Eccleſiæ infantia concipitur. Tunc enim per exorciſmum, & catechiſmum, rudimentis Chriſtianitatis imbuuntur. Deinde quaſi in utero Eccleſiæ aluntur uſque ad ſabbatum ſanctum, in quo per baptiſmum ad lucem generantur. Deinde quaſi manibus Eccleſiæ geſtantur, & lacte nutriuntur uſque ad Pentecoſten, quo tempore nulla difficilia inducuntur, non media nocte ſurgitur, non jejunatur. Poſtea Spiritu paracleto confirmati, quaſi ablactati incipiunt jejunare, & alia difficilia ſervare. Multi vero hunc ordinem pervertunt, ut hæretici, & ſchiſmatici, ſe ante tempus a lacte ſeparantes, unde extinguuntur. Cum ergo obſer-

vatio conſiliorum ſit difficilior quam obſervatio mandatorum, videtur perverſus eſſe ordo, & ad hæreſim, vel ſchiſma pertinere, quod aliquis accedat ad obſervandum conſilia prius in præceptis obſervandis non exercitatus. Hoc etiam idem probare nituntur per ordinem miraculorum, quibus Salvator turbas pavit. Primo enim, ut legitur Matth. 14. ſatiavit quinque millia hominum ex quinque panibus, & duobus piſcibus. Poſtea vero ſatiavit quatuor millia hominum de ſeptem panibus, & ſeptem piſciculis, ut habetur Matthæi 15. Significantur autem per quinque millia hi qui in ſeculari habitu exterioribus uti recte noverunt. Nam qui mundo integre renunciant, quatuor millia ſunt, & ſeptem panibus, id eſt evangelica perfectione ſublimes, & ſpirituali gratia reficiuntur. Ex quo volunt accipere, quod prius debent aliqui nutriri in obſervantia mandatorum, & poſtmodum perduci ad perfectionem conſiliorum. Item inducunt quod Hieronymus dicit ſuper Matth. in principio: Quatuor, inquit, ſunt qualitates de quibus ſancta Evangelia contexuntur, præcepta, mandata, teſtimonia, exempla: in præceptis juſtitia, in mandatis charitas, in teſtimoniis fides, in exemplis perfectio. Volunt igitur concludere, quod a juſtitia præceptorum ſit procedendum ad perfectionem exemplorum, quæ in conſiliis videtur conſiſtere. Inducunt etiam quod Gregorius dicit in 6. Moral: Poſt Liæ amplexus ad Rachelem Jacob pervenit, quia perfectus quiſque ad fœcunditatem activæ vitæ ante jungitur, & poſt ad requiem contemplativæ copulatur. Status autem religionis, qui conſiliorum obſervantiam profitetur, pertinet ad vitam contemplativam. Præcepta autem dirigunt nos ad vitam activam, quia Matthæi 19. ubi enumerantur præcepta legi, dicit Gloſſa: Ecce vita activa; ubi autem poſtea ſubjicitur; Si vis perfectus eſſe &c. dicit Gloſſa:

Gloſſa: Ecce vita contemplativa. Non videtur ergo eſſe tranſeundum ad religionis ſtatum, niſi prius aliquis fuerit in vita activa exercitatus per obſervantiam præceptorum. Aſſumunt etiam quod Gregorius dicit ſuper Ezech: Nemo repente fit ſummus, ſed in bona converſione a minimis quis inchoat, ut ad magna perveniat. Minima autem videntur eſſe præcepta Decalogi, magna autem videntur eſſe conſilia, quæ pertinent ad perfectionem vitæ. Dicit enim Auguſtinus in lib. De ſerm. Domini in monte: Illa quæ præcepta ſunt in lege, dicuntur minima, quæ autem Chriſtus dicturus eſt, ſunt maxima. Nullus ergo debet ad obſervantiam majorum, id eſt conſiliorum accedere, niſi prius in minoribus, hoc eſt in præceptis exercitatus. Item Gregorius dicit, & habetur in Decretis diſt. 48. c. Sicut: Scimus quod ædificati parietes non prius tignorum pondus accipiunt, niſi a novitatis ſuæ humore ſiccentur, ne ſi ante pondera quam ſolidentur, accipiant, cunctam ſimul ad terram fabricam deponant. Ibidem etiam habetur ex dictis Gregorii: Caſum appetit, qui ad ſummi loci faſtigia poſtpoſitis gradibus per abrupta quærit aſcenſum. Unde concludunt periculoſum eſſe, quod aliquis ſummam perfectionem conſiliorum attingere præſumat, niſi prius in minoribus, hoc eſt in mandatis, fuerit exercitatus. Adjiciunt etiam, quod naturæ ordine mandata præcedunt conſilia, utpote magis communia, a quibus non convertitur conſequentia eſſendi. Poſſunt enim præcepta ſine conſiliis obſervari, conſilia vero ſine præceptis nequaquam. Unde inordinatum eſſe concludunt ad conſilia tendere, non præmiſſo exercitio mandatorum. Addunt etiam, quod ſi conſilia præcepta præcederent, ſalus eſſe non poſſet his, qui conſilia non obſervant; quia ſecundum hoc nec præcepta obſervare valerent. Hæc igitur ſunt quibus maxime utuntur ad oſten-

dendum, quod statum perfectionis per religionis ingressum assumere non debent, nisi qui sunt in observantia mandatorum exercitati.

CAP. III.

Quod prædicta assertio locum non habet in pueris.

ET quia præsens quæstio ad mores pertinet, in quibus præcipue considerandum est, utrum quod dicitur operibus congruat; ostendamus primo, hoc quod asserere nituntur, a rectis operibus discordare. Sunt autem tria genera hominum, qui præceptorum exercitationem non habent. Primo quidem pueri, qui propter defectum temporis mandatorum exercitium non potuerunt habere. Secundo sunt nuper ad fidem conversi, ante quam nullum in præceptorum observantia exercitium esse potest, quia omne quod non est ex fide, peccatum est, ut Apostolus dicit ad Roman. 14. Et sine fide impossibile est placere Deo, ut dicitur ad Hebr. 11. Tertio peccatores, qui in peccatis vitam duxerunt. In singulis autem præmissorum generibus manifeste apparet falsum esse quod dicitur. Si enim ex necessitate præceptorum exercitium viam consiliorum præcederet, quam quis arripit per religionis ingressum, inordinatum valde esset, nec ab Ecclesia sustinendum, quod parentes pueros in annis minoribus constitutos, offerant Deo in religione nutriendos sub consiliorum observantia, antequam in præceptis exercitari potuerint: cujus contrarium & Ecclesiæ consuetudo habet, quæ maximum habet auctoritatis pondus, & multipliciter Scripturarum auctoritatibus comprobatur. Dicit enim Gregorius, & habetur 20. quæst. 1. cap. Addidistis. Si pater vel mater filium filiamve intra septa monasterii in infantiæ

an-

annis ſub regulari tradiderunt diſciplina, utroin liceat eis poſtquam pubertatis annos impleverint, egredi, & matrimonio copulari; hoc omnino devitamus. Nec refert, quantum ad propoſitum pertinet, utrum ſint obligati ad regularem obſervantiam perpetuo tenendam, quia ſi præceptorum exercitium ex neceſſitate obſervantiam conſiliorum præcederet, nullo modo liceret regulari conſiliorum obſervantiæ aliquos applicare, qui nondum eſſent in præceptis exercitati. Hæc autem conſuetudo pueros religioni tradendi non ſolum Eccleſiaſticis ſtatutis quam pluribus, ſed etiam Sanctorum exemplis comprobatur. Narrat enim Gregorius in 2. dialogorum lib. quod cœperunt ad beatum Benedictum Romanæ urbis nobiles, & religioſi concurrere, ſuoſque ei filios omnipotenti Deo nutriendos dare. Tunc quoque bonæ ſpei ſuas ſoboles Eutichius Maurum, Tertullus vero Patricius Placidum tradidit: ex quibus Maurus junior cum bonis polleret moribus, magiſtri adjutor cœpit exiſtere. Placidus vero puerilis adhuc indolis annos gerebat. Ipſe etiam beatus Benedictus adhuc puer exiſtens, deſpectis litterarum ſtudiis, relicta domo, rebuſque patris, ſoli Deo placere deſiderans, ſanctæ converſationis habitum quæſivit, ut Gregorius in eodem libro narrat. Hic etiam mos ab ipſis Apoſtolis ſumpſiſſe invenitur exordium; Dicit enim Dionyſius in fine Eccleſ. hierar: Surſum acti infantes ad habitum ſanctum habebunt conſuetudinem, ab omni remoti errore; & immundæ vitæ expertes. Hoc divinis noſtris ducibus ad mentem venit, & viſum eſt ſuſcipere infantes. Et quamvis ibi loquatur Dionyſius de ſuſceptione infantium ad Chriſtianam religionem in baptiſmo aſſumendam, tamen ratio ibi inducta etiam propoſito competit, quia utrobique pueros expedit nutriri in his quæ poſtmodum ſunt obſervaturi, ut ad hoc horum habitus

informetur. Et ut ulterius procedatur, hoc etiam ipſius Domini auctoritate firmatur. Legitur enim Matth. 19. quod oblati ſunt Chriſto parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret: diſcipuli autem increpabant eos. Jeſus autem ait eis: Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire; talium eſt enim regnum cœlorum: ubi dicit Chryſoſtomus: Quis mereatur appropinquare Chriſto, ſi repellitur ab eo ſimplex infantia? Nam ſi ſancti futuri ſunt, quid negatis filios ad patrem venire? Si autem peccatores futuri ſunt, ut quid ſententiam condemnationis profertis antequam culpam videatis? Manifeſtum eſt autem quod maxime appropinquat homo Chriſto per viam conſiliorum, ſecundum illud Matthæi 19: Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me. Non ſunt igitur pueri retrahendi, ne per obſervantiam conſiliorum Chriſto appropinquent. Sed ſicut Origines ibidem dicit, quidam priuſquam diſcant rationem juſtitiæ de pueris, reprehendunt eos qui per ſimplicem doctrinam pueros, & infantes, id eſt minus adhuc eruditos offerunt Chriſto. Dominus autem hortans diſcipulos ſuos, viros jam conſtitutos, condeſcendere utilitatibus puerorum, ut fiant pueris quaſi pueri, ut pueros lucrentur, dicit: Talium eſt regnum cœlorum. Nam & ipſe cum in forma Dei eſſet, factus eſt puer. Hoc ergo debemus attendere, ne æſtimatione ſapientiæ excellentioris contemnamus quaſi magni puſillos Eccleſiæ, prohibentes pueros venire ad Jeſum. Et ut adhuc ad priora nos extendamus, de Joanne Baptiſta legitur Lucæ 1: Puer creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſertis uſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael: ubi dicit Beda: Prædicator pœnitentiæ futurus, ut liberius auditores ſuos a mundi illecebris erudiendo ſubtollat, primævam in deſertis tranſegit vitam, ne ut Gregorius Nyſſ. dicit, hujuſmodi fallaciis quæ

per

per ſenſus ingeruntur, aſſuetus, quamdam confuſionem, ac errorem incurreret erga veri boni diſcretionem: & ideo ad tantum divinarum gratiarum elevatus eſt apicem, ut pluſquam Prophetis ſibi gratia infunderetur, quia mundus, expers cujuslibet paſſionis, deſiderium ſuum a principio uſque ad finem divinis aſpectibus obtulit. Non ſolum igitur licitum eſt, ſed etiam valde expediens ad majorem gratiam optime promerendam, ut aliqui a pueritia ſeculum deſerentes, in deſerto religionis vivant. Unde Threnorum 3. dicitur: Bonum eſt viro cum portaverit jugum ab adoleſcentia ſua. Et cauſſa videtur aſſignari, cum ſubditur: Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia levavit ſe ſuper ſe: per quod datur intelligi, quod qui ab adoleſcentia ſua jugum religionis portando ſe ſuper ſe elevant, ad obſervantias religionis, quæ in quiete conſiſtit a mundanis curis, & ſilentio a turbarum tumultibus magis, redduntur idonei, ſecundum illud Proverbiorum 22: Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Et inde eſt quod Anſelmus in libro de ſimilitudinibus, eos qui ſunt a pueritia in monaſteriis nutriti, Angelis comparat; eos vero qui poſtmodum in perfecta ætate convertuntur, hominibus. Hoc etiam non ſolum ſacræ Scripturæ auctoritatibus, ſed etiam Philoſophorum ſententiis confirmatur. Dicit enim Philoſophus in 2. Ethicorum: Non parum differt ſic, vel ſic ex juvene confeſtim aſſuefieri: ſed multo magis, aut omne, id eſt totum in hoc conſiſtit, quod aliqui a pueritia erudiantur in hoc, quod per totam vitam debetur ſervare. Et in 8. Politicorum dicit idem Philoſophus, quod legislatori maxime negotiandum eſt circa juvenum diſciplinam, quos oportet erudire ſecundum quod convenit ad unamquamque qualitatem. Hoc etiam ex communi hominum conſuetudine manifeſte apparet, ſecundum

dum quam homines a pueritia applicantur illis officiis, vel artibus, in quibus vitam sunt acturi. Sicut qui futuri sunt clerici, mox a pueritia in clericatu erudiuntur: qui futuri sunt milites, oportet quod a pueritia in militaribus exercitiis nutriantur, sicut Vegetius dicit in lib. de re Militari: qui futuri sunt fabri, fabrilem artem a pueritia discunt. Cur igitur in hoc solo regula fallet, ut qui futuri sunt religiosi, non a pueritia in religione exerceantur? Quinimmo necesse est ut quanto aliquid est difficilius, tanto ad illud portandum magis homo a pueritia consuescat. Sic igitur manifeste apparet, quod in pueris locum non habet, quod dicunt oportere aliquem prius in mandatis exerceri, quam ad consilia transeat religionem intrando.

CAP. IV.

Quod prædicta assertio locum non habet in his qui de novo convertuntur ad fidem.

NUnc videre oportet, utrum hoc locum habere possit in his qui nuper ad fidem sunt conversi, quibus si quis religionis habitum interdicat tamquam in præceptis non exercitatis, primo aspectu absurdum apparet, cum constat Christi discipulos statim in sua conversione ad fidem, esse assumptos ad Christi collegium, in quo primum exemplar consiliorum perfectionis apparuit, & absque dubio cujuscumque religionis statum excessit. Ipse quoque Paullus inter Apostolos conversione novissimus, prædicatione primus, statim ad fidem conversus, viam perfectionis evangelicæ sumpsit. Dicit enim ad Galat. 1: Cum autem placuit ei qui me segregavit ex utero matris meæ, ut vocaret per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum

lum in gentibus, continuo non acquievi carni, & sanguini. Hoc etiam ex ipsius Christi exemplo nobis ostenditur. Legitur enim Matthæi 4. post baptismum Christi, quod tunc Jesus ductus est in desertum a spiritu, ubi dicit Glossa: Tunc, id est post baptismum, docens baptizatos de mundo exire, & in quiete Deo vacare. Hoc etiam ex multorum laudabili consuetudine approbatur, qui ab infidelitate quacumque ad fidem Christi conversi, statim habitum religionis assumunt. Quis autem erit tam improbus disputator, qui audeat eis consulere, ut potius in seculo remaneant, quam in religione perceptam baptismi gratiam studeant conservare? Quis sanæ mentis ab hoc proposito eum impediat, ne Christum quem per Sacramentum Baptismi jam induit, perfecta imitatione induere mereatur? Apparet igitur & in hoc secundo hominum genere derisibile omnino esse quod dicunt, homines ab ingressu religionis arcendos ante exercitium præceptorum.

CAP. V.

Quod prædicta assertio locum non habet in peccatoribus per pœnitentiam conversis.

DEnique videamus, an in tertio genere hominum, scilicet de peccatis pœnitentium, nondum in præceptis exercitatorum, conveniens esse possit quod dicunt. Ubi assumendum videtur, quod in Evangelio legitur de conversione Matthæi, quem Dominus de telonei lucris ad sui sequelam vocavit, & quamvis non statim sit in Apostolatum assumptus, statim tamen consiliorum perfectionem assumpsit. Dicitur enim Luc. 5: quod relictis omnibus, surgens secutus est eum: & sicut Ambrosius ibidem dicit, propria dereliquit, qui-

qui rapiebat aliena. Ex quo manifeſte apparet, quod ſtatim pœnitentes poſt quamcumque immanitatem peccatorum, viam conſiliorum poſſunt arripere. Quinimmo ut verius dicatur, eis maxime competit ad perfectionem viam conſiliorum aſſumere. Gregorius enim in quadam Homilia exponens illud quod habetur Lucæ 3: Facite dignos fructus pœnitentiæ, dicit: Quiſquis illicita nulla commiſit, huic jure conceditur ut licitis utatur. At ſi quis in culpam lapſus eſt, tanto licita debet abſcindere, quanto ſe meminit illicita perpetraſſe. Et poſt modum ſubdit; Per hoc ergo cujuslibet conſcientia convenitur, ut tanto majora quærat bonorum operum lucra per pœnitentiam, quanto graviora ſibi intulit damna per culpam. Quia igitur in ſtatu religionis homines etiam a licitis abſtinent, & perfectorum operum lucra quærunt, manifeſtum eſt quod a peccatis recedentes non in obſervantia præceptorum, ſed potius in eorum tranſgreſſione exercitati, debent viam conſiliorum aſſumere religionem intrando, quæ eſt perfectæ pœnitentiæ ſtatus. Unde ut habetur 33. Quæſt. 2. cap. Admonere, Stephanus Papa Aſtulphum quemdam, qui gravia peccata portaverat, admonet dicens: Placeat tibi conſilium noſtrum, Ingredere monaſterium, humiliare ſub manu Abbatis, & multorum fratrum precibus adjutus obſerva cuncta ſimplici animo quæ tibi fuerint imperata: & poſtea ſubdit: Sin autem pœnitentiam publicam, permanens in domo tua, vel in hoc mundo vis agere, quod pejus tibi, & durius, & gravius eſſe non dubites, ita ut agere debeas exhortamur. Et ſubjungit quædam graviſſima, quibus tamen omnibus & utilius, & melius eſſe dicit religionis ingreſſum. Sic igitur patet, quod non exercitati in præceptis, ſed potius in peccatis converſati ſalubriter admonentur ad religionis ingreſſum, qui tamen per

ho-

horum admirabilem ſapientiam a conſiliis aſſumendis arcentur, quorum in hoc ſententia, Apoſtoli ſententia confutatur, qui dicit Roman. 6: Humanum dico, propter infirmitatem carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem: ubi dicit Gloſſa: Humanum dico, quia plus ſervitutis debetis juſtitiæ, quam peccato. Et Baruch quarto dicitur: Sicut fuit ſenſus veſter, ut erraretis a Deo, decies tantum iterum convertentes requiretis eum: quia videlicet poſt peccata, quibus homo a Deo receſſit, ejus præcepta tranſgrediens, ad majora debet manum extendere, & non eſſe mediocribus contentus. Huic etiam rei multa exempla ſanctorum ſuffragantur. Plurimi enim utriuſque ſexus poſt gravia facinora, & flagitia perpetrata, in quibus totam vitam ſuam conſumpſerant, ſtatim conſiliorum viam aſſumentes, nullo præmiſſo præceptorum exercitio religioni arctiſſimæ ſe dederunt. Nec ſolum hoc auctoritatibus ſanctorum, & exemplis, ſed etiam Philoſophicis documentis comprobatur. Dicit enim Philoſophus in 2. Ethi: Multum enim abducentes a peccato, in medium veniemus, quod tortuoſa lignorum dirigentes faciunt. Oportet igitur eos qui per peccata ſunt diſtorti, ad rectitudinem deduci, perfectiora virtutis opera obſervando. Patet igitur ex præmiſſis, quod in nullo genere hominum locum habere poteſt quod dicunt, non debere aliquos ad religionem tranſire, niſi prius fuerint in præceptis exercitati.

CAP.

CAP. VI.

Deſtructio radicis erroris præmiſſi.

AD hunc autem errorem radicitus extirpandum, oportet ejus radicem, ſive originem invenire. Videtur autem ex hoc prædictus error procedere, quod exiſtimant in conſiliis principaliter perfectionem exiſtere, & præcepta ad conſilia ordinari ſicut imperfectum ordinatur ad perfectum, & ſic neceſſe ſit a præceptis ad conſilia tranſire, ſicut ab imperfecto ad perfectum perveniturr. Cum autem hoc ſimpliciter de præceptis enuncient, falluntur. Manifeſtum eſt enim. præcipua præcepta eſſe de dilectione Dei, & proximi, ſecundum quod Dominus dicit, Matth. 22: Quod primum, & maximum mandatum legis eſt. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ſecundum autem ſimile eſt huic, diliges proximum tuum, ſicut teipſum. In his autem duobus præceptis eſſentialiter conſiſtit vitæ Chriſtianæ perfectio. Unde Apoſtolus dicit ad Coloſſ.3: Super omnia autem hæc charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. Unde dicit Gloſſa quod cetera perfectum faciunt in quantum ſcilicet ad charitatem ordinantur, charitas autem omnia ligat. Et inde eſt, quod cum Dominus Matth. 6: præcepta de proximi dilectione dediſſet, ſubjunxit: Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Et Matthæi 19: ſuper illud. Ecce nos relinquimus omnia, & ſecuti ſumus te, dicit Hieron: Quia non ſufficit tantum relinquere, jungit quod perfectum eſt, & ſecuti ſumus te. Sequebantur autem Apoſtoli Dominum, non tam paſſibus corporis, quam affectibus mentis. Unde ſuper illud Luc. 5: & ait illi, ſequere me; dicit Ambroſius: Sequi jubet, non corporis greſſu, ſed

ſed mentis affectu. Patet igitur, quod præcipue in affectu charitatis ad Deum perfectio Chriſtianæ vitæ conſiſtit, & hoc rationabiliter: cujuslibet enim rei perfectio in executione ſui finis conſiſtit. Finis autem Chriſtianæ vitæ, eſt charitas, ad quam ſunt omnia ordinanda, ſecundum illud 1. ad Timot. 1: Finis præcepti charitas eſt: ubi dicit Gloſſa: Charitas eſt finis, ideſt perfectio, præcepti, id eſt præceptorum omnium, quorum impletio eſt dilectio Dei, & proximi. Oportet autem conſiderare, quod aliter judicandum eſt de fine, & de his quæ ſunt ad finem. In his enim quæ ſunt ad finem, præfigenda eſt quædam menſura, ſecundum quod congruit fini. Sed circa ipſum finem nulla menſura adhibetur, ſed unuſquiſque ipſum aſſequitur, quantum poteſt: ſicut medicus medicinam quidem moderatur, ne ſuperexcedat, ſanitatem autem inducit quanto perfectius poteſt. Sic igitur præceptum dilectionis Dei, quod eſt ultimus finis Chriſtianæ vitæ, nullis terminis coarctatur, ut poſſit dici, quod tanta dilectio Dei cadat ſub præcepto; major autem dilectio limites præcepti excedens ſub conſilio cadat: ſed unicuique præcipitur, ut Deum diligat, quantum poteſt, quod ex ipſa forma præcepti apparet cum dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Unuſquiſque autem hoc obſervat ſecundum ſuam menſuram, unus quidem perfectius, alius autem minus perfecte. Ille autem totaliter ab obſervantia hujus præcepti deficit, qui Deum in ſuo amore non omnibus præfert. Qui vero ipſum præfert omnibus, ut ultimum finem, implet quidem præceptum, vel perfectius, vel minus perfecte, ſecundum quod magis vel minus detinetur aliarum rerum amore: unde Auguſtinus dicit in lib. 83. qq: Charitatis venenum eſt ſpes adipiſcendorum, aut retinendorum temporalium: quod eſt intelligendum, ſi ſperentur

tamquam ultimus finis : nutrimentum ejus eſt ; imminutio cupiditatis : perfectio, nulla cupiditas. Eſt autem & alius modus perfectus obſervantiæ hujus præcepti, qui non poteſt obſervari in via. Dicit enim Auguſt. in lib. de perfectione juſtitiæ, quod in illa plenitudine charitatis quæ erit in patria, charitatis præceptum illud implebitur, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c., & poſteà ſubdit : Cur ergo non præciperetur homini iſta perfectio, quamvis eam in hac vita non habeat ? Non enim recte curritur, ſi quo currendum eſt neſciatur. Quomodo autem ſciretur, ſi nullis præceptis oſtenderetur? Ad hæc igitur præcepta dilectionis Dei, & proximi omnia alia præcepta, & conſilia ordinantur, ſicut ad finem, unde Auguſt. dicit in Enchi: Quæcumque mandat Deus, ex quibus unum eſt, Non mœchaberis, & quæcumque non jubentur, ſed ſpeciali conſilio monentur, ex quibus unum eſt, Bonum homini eſt mulierem non tangere, tunc recte fiunt cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum. Aliter tamen ad præcepta charitatis ordinantur alia præcepta legis, aliter autem conſilia. Ad finem enim aliquid ordinatur, ut ſine quo finis haberi non poteſt, ſicut cibus ad vitam conſervandam : aliquid vero ordinatur in finem, ſicut per quod & facilius, & ſecurius, & perfectius finis obtinetur : ſicut ad vitam corporis conſervandam ordinatur cibus ex neceſſitate ; medicina vero conſervativa ſanitatis, ut perfectius, & ſecurius ſanitas habeatur. Primo ergo modo ad charitatem ordinantur alia legis præcepta : nullo enim modo poteſt præcepta charitatis implere, qui vel alios Deos colit, per quod diſceditur a Dei dilectione, vel qui homicidium, aut furtum committit, quæ dilectioni proximi adverſantur. Secundo autem modo ordinantur ad charitatem conſilia, & de conſilio quidem vir-

virginitatis expreſſe eſt Apoſtoli ſententia oſtendentis, quod ad dilectionem Dei ordinatur. Dicit enim 1. ad Cor. 7: Qui ſine uxore, eſt ſollicitus eſt quæ ſunt Dei, quomodo placeat Deo, qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori. De conſilio vero paupertatis ipſe Salvator dicit, quod ad ſui ſequelam ordinatur, ut patet Matthæi 19. Quæ quidem ſequela in affectu charitatis conſiſtit, ut oſtenſum eſt. Charitas autem per cupiditatis diminutionem perficitur, cupiditas vero, & divitiarum amor per abjectionem earum diminuitur, vel etiam totaliter aufertur. Dicit enim Auguſt. in epiſtola ad Paulinum, & Theraſiam, quod terrena diliguntur arctius adepta, quam concupita conſtringunt. Aliud eſt enim jam nolle incorporare quæ deſunt, aliud jam incorporata divellere. Utrumque etiam conſilium ad dilectionem proximi ordinatur. Cum enim ea quæ Dominus præcipit Matth. 5: ad dilectionem proximi pertinentia, ſint in præparatione animi obſervanda, manifeſtum eſt, quod magis ad horum obſervantiam præparatur animus, qui circa propria non ſollicitatur: facilius enim tollenti tunicam & pallium dimittere eſt paratus, ſi neceſſe fuerit, qui nihil habere in ſuo animo deſtinavit, quam qui habet animum aliquid in hoc ſeculo poſſidendi. Quia vero charitas non ſolum finis eſt, ſed etiam radix omnium virtutum, & præceptorum quæ de actibus virtutum dantur; conſequens eſt, ut ſicut per conſilia homo proficit ad perfectius diligendum Deum, & proximum, ita etiam proficiat ad perfectius obſervanda, quæ de neceſſitate ad charitatem ordinantur. Qui enim continentiam, aut paupertatem ſervare propoſuit propter Chriſtum, longius ab adulterio & furto, receſſit. Adduntur etiam in religionis ſtatu multæ obſervantiæ, puta vigiliarum, jejuniorum, & ſequeſtrationis a

secularium vita, per quæ homines magis a vitiis arcentur, & ad virtutis perfectionem facilius promoventur: & sic consiliorum observatio ad aliorum observantiam præceptorum ordinatur, non tamen ordinatur ad ea sicut ad finem: non enim aliquis virginitatem servat, ut adulterium vitet, vel paupertatem, ut a furto desistat, sed ut in Dei dilectione proficiat: majora enim non ordinantur ad minora, sicut ad finem. Sic igitur patet, quod consilia ad vitæ perfectionem pertinent, non quia in eis principaliter consistat perfectio, sed quia sunt viæ quædam, vel instrumenta ad perfectionem charitatis habendam. Unde Augustinus dicit in lib. De moribus Ecclesiæ, de vita religiosorum loquens: Concupiscentiæ domandæ, & dilectioni fratrum retinendæ, invigilat omnis intentio. Et ibidem dicit: Charitas præcipue custoditur, charitati virtus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur. Et in Collatione Patrum dicit Abbas Moyses: Pro hac, scilicet puritate cordis, & charitate universa agimus, atque toleramus: pro hac parentes, patria, dignitates, divitiæ, delitiæ mundi hujus, & voluptas universa contemnitur: pro hac jejuniorum inediam, vigilias, labores, corporis nuditatem, lectiones ceteraque virtutes suscipimus, ut per ista ab universis cogitationibus noxiis illæsum præparare cor nostrum, & conservare possimus, & ad perfectionem charitatis istis gradibus innitendo conscendere. Sic igitur cum duplex sit modus observandi præcepta, perfectus scilicet, & imperfectus, est etiam duplex exercitium præceptorum: unum quidem, quo aliquis exercitatur in perfecta observantia præceptorum, & hoc idem exercitium fit per consilia, sicut ex præmissis patet: aliud autem est exercitium in imperfecta observantia præceptorum, quod fit in vita seculari absque consiliis. Cum ergo dicitur, quod o-

por-

portet aliquem prius exercitari in præceptis, quam ad consilia transeat, idem est ac si dicatur, oportet prius hominem exercitari in imperfecta observantia præceptorum, quam exercitari in perfecta observantia eorumdem: quod valde inepte dicitur sive ad ipsa præcepta respiciamus, sive ad ipsa exercitia. Quis enim tam insanæ mentis esse poterit, qui aliquem volentem perfecte diligere Deum, & proximum, retrahat cogens ipsum prius diligere imperfecte? Nonne hoc formæ dilectionis contradicit, quæ nobis traditur in præceptis charitatis divinæ, cum dicitur: Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo. Numquid timendum est, ne nimis cito homo incipiat Deum perfecte diligere, quasi possit in diligendo Deum modum præterire? Dicitur Eccles. 43: Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, supervalebit adhuc &c. Unde Apost. 1. ad Corint. 9. monet: Sic currite, ut comprehendatis. Et ad Heb. 4. dicit: Festinemus ingredi in illam requiem; quia quantumcumque homo tempestive viam perfectionis incipiat, semper sibi remanet quo possit proficere, quousque ultimam perfectionem homo consequatur in patria. Si vero ad ipsa exercitia inspiciamus, major apparebit absurditas. Quis enim dicat volenti continentiam vel virginitatem servare, ut prius in matrimonio caste vivat? Quis dicat paupertatem pro Christo volenti subire, ut prius in divitiis juste vivat, quasi per divitias animus hominis ad paupertatem præparetur, & non magis propositum paupertatis impediant? Quod manifeste apparet, Matth. 19: de adolescente qui paupertatis consilium a Domino non suscepit, sed abiit tristis propter divitias quas habebat. Et hæc quidem dicta sunt si comparentur consilia ad præcepta charitatis, Si vero comparemus ea ad alia legis præcepta, quis non videat quanta sequatur absurditas? Si enim per

conſilia, & religionis obſervantias tolluntur occaſiones peccatorum, per quæ ſunt præceptorum tranſgreſſiones; quis non videat aliquem tanto magis indigere, ut occaſiones peccatorum evitet? Numquid ergo dicendum erit juveni, Vivas interim inter mulieres, & laſcivorum conſortia, ut ſic in caſtitate exercitatus, poſtmodum in religione caſtitatem obſerves: tamquam facilius ſit in ſeculo, quam in religione caſtitatem ſervare. Idem etiam de aliis virtutibus, & peccatis apparet. Similes ſunt igitur hujuſmodi doctrinam promulgantes bellorum ducibus, qui milites in ſuo tyrocinii exordio acrioribus bellis exponerent. Fatemur autem, quod ſi qui ſunt in vita ſeculari exercitium præceptorum habentes, melius poſſunt in religione proficere: ſed ſicut ex una parte præceptorum exercitium in vita ſeculari præparat hominem ad conſilia melius obſervanda, ita ex alia parte ſecularis vitæ conſuetudo conſiliis obſervandis impedimentum præſtat. Unde Gregorius dicit in princ. Moral: Cum adhuc me cogeret animus præſenti mundo, quaſi ſpecie tenus deſervire, cœperunt multa contra me ex ejuſdem mundi cura ſuccreſcere, ut in eo jam non ſpecie, ſed quod eſt gravius, mente retineret: quæ tandem cuncta ſollicite fugiens, portum monaſterii petii.

CAP. VII.

Solutio rationum adverſariorum.

His igitur viſis, facile eſt ea, quibus innitur, refellere. Quod enim primo inducunt de adoleſcente cui Dominus conſilium perfectionis dedit, utputa jam in mandatis exercitato, quia dixerat, Hæc omnia ſervavi a juventute mea, manifeſtum eſt ſecundum Hieronymum efficaciam

non

non habere. Dicit enim ſuper Matt: Mentitur adoleſcens. Si enim quod poſitum eſt in mandatis, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, opere compleſſet, quomodo poſtea audiens, Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, triſtis receſſit? Et ſicut Origenes ſuper Matt. narrat, ſcriptum eſt in Evangelio ſecundum Hebræos; quod cum Dominus dixiſſet ei, Vade & vende omnia quæ habes, cœpit dives ſcalpere caput ſuum, & dixit ad eum Dominus, Quomodo dicis, feci legem & Prophetas? Scriptum eſt in lege: Diliges proximum tuum ſicut teipſum, & ecce multi fratres tui filii Abrahæ amicti ſunt ſtercore morientes præ fame, & domus tua plena eſt multis bonis, & non egreditur aliquid omnino ex ea ad eos. Itaque Dominus redarguens eum dicit; Si vis perfectus eſſe &c. Impoſſibile eſt enim implere mandatum, quod dicit, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, & eſſe divitem, & maxime tantas habere poſſeſſiones. Sed hæc intelligenda ſunt quantum ad perfectum modum obſervantiæ hujus præcepti. Nihil autem prohibet dicere eum prius imperfecte præcepta obſervaſſe, & quantum ad hoc eum non fuiſſe mentitum, ſicut Chryſoſtomus, & alii expoſitores dicunt. Nec tamen quia exercitato aliqualiter in obſervantia mandatorum Dominus perfectionis conſilium dedit, ideo neceſſaria forma præſcribitur, ut ſolis talibus aditus ad conſilia pateat, quia etiam Matthæum non exercitatum in præceptis, ſed potius in peccatis converſatum, ad conſilia ſequenda vocavit, ut ſic nec peccatoribus, nec etiam innocentibus perfectionis viam præcluderet. Quod vero ſecundo inductum eſt, quod poſt ſacramenta ad mandata ſervanda auditor eſt inſtruendus, hoc nihil ad propoſitum facit: quia inſtructio in mandatis omnibus neceſſaria eſt ſive in ſeculo remanentibus, ſive etiam aſſumentibus perfectionis viam

per religionis ingressum : sicut etiam doctrina fidei, & sacramenta, de quibus præmittitur : Sunt utrisque communia. Similiter quod tertio est inductum, quod faciendo mandata homo venit ad latitudinem sapientiæ, nihil aliud indicat, nisi quod per observantiam mandatorum homo meretur sapientiam occultorum. Unde ibidem inducitur illud, quod habetur Eccles. 1. secundum aliam litteram : Concupisce sapientiam, serva mandata, & Dominus præbebit illam tibi : quod manifestum est, nihil ad propositum pertinere. Jam vero quod quarto propositum est de Glossa super illud Psal. 130. Sicut ablactatus super matre sua, diligentius discutiamus, quia quamvis sit frivolum, multum tamen hoc jactant, & inaniter innituntur eidem. Patet autem ex ipso progressu Glossæ inductæ, quod agit de nutritione noviter ad fidem conversorum. Sic enim præmittitur, quod post baptismum bonis operibus informamur, & lacte simplicis doctrinæ nutrimur proficiendo a lacte, donec jam grandiusculi a lacte matris accedamus ad mensam patris; idest a simpliciori doctrina, ubi præstatur, Verbum caro factum est, accedamus ad Verbum Patris, in principio apud Deum: quod manifestum est ad doctrinæ ordinem pertinere. Postmodum vero ecclesiastica observatio in exemplum inducitur, quæ quinque tempora oservat, in quorum primo per exorcismum, & catechismum nuper conversi ad fidem rudimentis Christianitatis imbuuntur. Secundum tempus est, quando in utero Ecclesiæ aluntur, usque ad sabbatum sanctum, & tunc est tertium tempus, in quo per baptismum ad lucem generantur. Quartum tempus est, in quo manibus Ecclesiæ gestantur, & lacte nutriuntur usque ad Pentecostem, quo tempore nulla difficilia inducuntur, non jejunatur, non media nocte surgitur. Quintum est tempus, in quo Spiritu paraclito confirmati,

mari, quasi ablactati incipiunt jejunare, & alia difficilia facere, & servare, quod videtur ad horum propositum pertinere, quia manifeste agitur de ordine transeundi a facilioribus operibus ad difficiliora. Hic autem eorum processus tripliciter deficit, primo quidem, quia alia est ratio in his quæ sponte assumuntur, alia in his quæ ex necessitate inducuntur. Item, est alia ratio de nuper conversis ad fidem, qui sunt quasi pueri nutriendi, atque alia de pœnitentibus, qui sunt quasi infirmi sanandi. Si igitur aliqui fuerint de novo ad fidem conversi, non sunt eis ex necessitate a principio difficilia imponenda, sed primum in levioribus exercitandi, postmodum vero sunt eis arctiora imponenda; sicut pueri prius nutriuntur lacte, postmodum vero durioribus cibis, & in hoc casu loquitur Glossa. Si tamen mox conversi ad fidem sponte propria voluerint manum mittere ad altiora, quis eos audebit arcere? Et ut ab exemplo Glossæ non recedamus, sicut post sollemnem baptismum, qui fit in vigilia Paschæ, quædam requies a laboriosis operibus indulgetur propter infirmos; ita post sollemnem baptismum, qui in vigilia Pentecostes celebratur, statim Ecclesia indicit jejunia, ad significandum eos qui ex fervore spiritus in baptismo susceptí statim se arctiori vitæ subjiciunt. De pœnitentibus autem est alia ratio, quia eis a principio injungitur pœnitentia arctior, postmodum vero paulatim levigatur; sicut etiam infirmis cum sanari incœperint, arctior diæta imponitur, quæ postmodum cum in valetudine profecerint, remittitur. Secundum hoc ergo Ecclesia innocentibus a principio leviora imponit onera præceptorum, quæ ex necessitate servantur; consilia vero ex necessitate eis Ecclesia non imponit, nec tamen prohibet, si ea velint propria voluntate assumere: pœnitentibus autem secundum statuta Canonum in primis annis arc-

clio-

ctiores obſervantiæ injunguntur. Secundus defectus eſt, quia in quolibet officio, vel ſtatu a facilioribus ad difficiliora tranſitur. Nec tamen oportet quod quicumque altiorem ſtatum recipit, in leviori prius exerceatur. Non enim neceſſe eſt ut qui in aliquo artificio exerceri voluerit, prius in aliquo leviori exerceatur, ſed in eodem artificio a levioribus ad majora perducitur. Unde non oportet ut qui in ſtatu religionis per conſiliorum obſervantiam exerceri voluerint, prius exerceantur in ſeculo in obſervantia præceptorum, ſed quod de his quæ ad religionem pertinent, a principio minora eis imponantur: ſicut nec oportet quod qui volunt clericale officium aſſumere, prius in vita laicali exerceantur, aut qui volunt continenter vivere, non prius oportet eos in continentia conjugali exerceri. Tertius defectus eſt, quia duplex eſt operis difficultas. Quædam ex ſola magnitudine operum, & talis difficultas, quia requirit perfectionem virtutis, non imponitur imperfectis: quædam vero eſt difficultas cohibitionis, qua magis indigent qui ſunt imperfectæ virtutis. Unde pueris arctior adhibetur cuſtodia dum ſub pædagogis educantur, quam poſtmodum cum pervenerint ad ætatem perfectam. Status autem religionis eſt quædam diſciplina cohibens a peccatis, & facilius ad perfectionem inducens, ſicut ex prædictis apparet. Et ideo hi qui ſunt imperfectæ virtutis, puta nondum in præceptis exercitati, magis indigent tali cuſtodia, quia facilius eſt eos peccatis abſtinere tali diſciplinæ ſubjectos, quam ſi liberius in ſeculo nutriantur. Quod vero in Gloſſa ſubditur, Multi hunc ordinem pervertunt, ut hæretici & ſchiſmatici; manifeſte apparet per ſequentia ad ordinem doctrinæ pertinere, ſequitur enim: Hic vero ſervaſſe dicit, obſtringens ſe maledicto ſic, quaſi non modo in aliis ſuis humilis, ſed etiam in ſcientia:

quia

quia ego humiliter ſentiebam prius nutritus in lacte, quod eſt Verbum caro factum, ut ſuccreſcerem ad panem Angelorum, ſcilicet ad Verbum, quod eſt in principio apud Deum; & ſic redit ad id quod prius dixerat. Unde quod in medio poſitum eſt, cauſſa exempli inducitur. Quod vero quinto inductum eſt, de quinque millibus hominum, quos Chriſtus de quinque panibus prius pavit, & poſtmodum quatuor millia de ſeptem panibus, tam frivolum eſt, ut reſponſione non egeat. Nec enim oportet ſecundum ordinem figurarum, & ordinem rerum eſſe quæ figurantur, quia quandoque per priora figurantur poſteriora, & e converſo. Nec ab hujuſmodi figuris efficax argumentatio trahitur, ut Auguſtinus dicit in quadam epiſtola contra Donatiſtas; & Dionyſius dicit in epiſtola ad Titum, quod ſymbolica Theologia non eſt argumentativa. Hoc tamen non obſtante dicamus, quod per iſtum ordinem miraculorum deſignatur ordo præceptorum ad conſilia quantum ad ſtatum totius humani generis. Non enim conſilia fuerunt data in veteri teſtamento, ſed in novo, quia nihil ad perfectum adduxit lex: & hoc patet per Gloſſam, quæ quinque panes dicit eſſe legalia præcepta, ſeptem autem panes evangelicam perfectionem. Non autem propter hoc oportet quod iidem homines prius exerceantur in præceptis legalibus in ſeculari vita, & poſtmodum in conſiliis in vita religioſa. Non enim legitur quod iidem homines fuerint inter quinque millia, & poſtmodum inter quatuor millia. Similiter vero quod ſexto proponitur de illis quatuor, ex quibus ſancta Evangelia contexuntur, non facit ad propoſitum: quia quod dicitur in exemplis, perfectio non refertur ad conſilia, ſed ad perfectum modum obſervandi præcepta, quæ ſunt de actibus virtutum, ſicut Chriſtus obſervavit. Unde ſubduntur in Gloſſa exempla ut hoc: Diſcite

ſcite à me, quia mitis ſum &c. & Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter &c. & alibi, Exemplum enim dedi vobis &c. Jam vero quod ſeptimo proponitur de ordine vitæ activæ ad contemplativam, diligentius conſiderandum eſt, quia hoc ab eis frequentius inculcatur. Verum quidem igitur eſt, quod activa vita contemplativam præcedit, ſed ignorare videntur quid ſit vita activa. Primo quidem, quia credunt vitam activam in ſola diſpenſatione rerum temporalium exiſtere, ita quod aſſerunt religioſos, qui nihil poſſident nec proprium, nec commune, activæ vitæ participes eſſe non poſſe, quod manifeſte falſum oſtenditur in hoc quod Gregorius dicit in 2. Homilia ſecundæ partis ſuper Ezech: Activa vita eſt panem eſurienti tribuere, verbo ſapientiæ neſcientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam ſuperbum proximum revocare, infirmantis curam gerere, quæ ſingulis quibuſque expediunt diſpenſare, & commiſſis nobis qualiter ſubſiſtere valeant providere. Ex quo patet, quod ad activam pertinet non ſolum in temporalibus, ſed etiam in ſpiritualibus docendo, vel corrigendo aliis providere, ad quæ magis homines redduntur idonei nihil penitus in hoc ſeculo habentes. Unde & Dominus Apoſtolos orbis doctores futuros omnibus hujus mundi bonis ſpoliavit, ut habetur Matth. 10. Eſt autem quærendum ulterius, utrum exercitium moralium virtutum hominis ad ſeipſum, ad vitam activam pertineat: & ſi quidem doctrinam ſequamur Philoſophi, morales virtutes omnes pertinent ad vitam activam, ut patet in 10. Ethicor. intellectuales vero ad vitam contemplativam, cui etiam Auguſtinus atteſtatur 12. De Trinitate, ubi rationem inferiorem, quæ temporalia diſpenſat, ſive ad ſe, ſive ad alium pertinentia deputat actioni, ſuperiorem vero rationem, quæ rationibus æternis inhæret, deputat contem-

pla-

plationi. Hoc ergo habito, in promptu eſt ratio, quare vita activa præcedat contemplativam, quia niſi homo per virtutes morales habeat animam a paſſionibus deparatam, quod pertinet ad vitam activam, non eſt indoneus ad divinam veritatem contemplandam, ſecundum illud Matth. 5: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt; & hic imperfecta, & in futuro contemplatione perfecta. Sic igitur exercitium vitæ activæ eſt non ſolum in ſecularibus, ſed etiam in religioſis. Primo quidem, in quantum per virtutes morales in eis animæ paſſiones refrænantur. Secundo, quia ipſi etiam in alios poſſunt miſericordiæ officia exhibere, vel docendo, vel corrigendo, vel ſaltem infirmos viſitando, mæſtos conſolando, vel in ſeculo exiſtentes, vel ſecum in monaſterio viventes. Unde quantum ad hæc duo dicitur Jacob. 1: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. Tertio, quia in ipſo religionis ingreſſu etiam temporalia diſpenſaverunt, quæ habebant, pauperibus largientes. Non ergo propter hoc Gloſſa inducta, præcepta dicit ad vitam activam pertinere, conſilia vero ad contemplativam, quia præcepta ad ſolam vitam activam pertineant: dicit enim ibidem Gregorius: Contemplativa vita eſt charitatem Dei, & proximi tota mente retinere, quæ ſunt magna præcepta in lege; ut dicitur Matth. 22. neque ita, quod conſilia pertineant ad ſolam contemplativam, ſicut oſtenſum eſt: ſed quia conſilia principaliter diſponunt ad vitam contemplativam, præcepta autem ſine conſiliis obſervata, non ſufficienter diſponunt ad vitam contemplativam, ad quam requiritur major perfectio. Non ergo propter hoc oportet aliquem in ſeculo remanere, ut ibi exercitetur in vita activa, quia etiam in ſtatu religionis poteſt ho-

mo habere exercitium tantum vitæ activæ, quantum necesse est ad hoc, quod homo promoveatur ad contemplationem. Quod vero octavo propositum est, Nemo repente fit summus, non multum ad propositum facit, quamvis etiam super hoc multum innitantur. Est enim summum, & infimum accipere in eodem statu, & in eodem homine, aut in diversis statibus, & in diversis hominibus. Si quidem igitur utrumque accipiatur in eodem statu, & in eodem homine, manifestum est, quod nemo repente fit summus, quia unusquisque recte vivens, toto tempore vitæ suæ proficit, ut ad summum perveniat. Si vero hoc referatur ad diversos status, non oportet ut quicumque vult ad superiorem statum pervenire, a minori statu incipiat, sicut non oportet, ut qui vult esse clericus, prius in laicali vita exerceatur, sed statim a pueribus annis aliqui clericali militiæ adscribuntur. Similiter etiam nec hoc oportet, quantum ad diversas personas. Unus enim ab altioris sanctitatis gradu incipit, quam sit summum alterius, ad quod per totam vitam suam alter perveniet. Unde Gregorius dicit in 2. Dialogorum: Quatenus præsentes, & futuri omnes cognoscerent, Benedictus puer conversionis gratiam a quanta perfectione cœpisset. Quod vero nono proponitur de parietibus recentibus, quibus non sunt tignorum onera imponenda: & quod decimo proponitur, Casum quærit qui postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum, non sunt ad propositum, quia auctoritates illæ loquuntur de honore prælationis, qui requirit perfectam virtutem, & ideo non est imperfectis imponendum. Sed consilia sunt promotiones quædam ad perfectionem, & cohibitiones a peccatis, quibus novi parietes indigent, ut exsiccentur ab humore vitiorum, & quibus quasi per debitos gradus ad perfectionem pervenitur.

Quod

Quod vero undecimo proponitur, priora esse naturæ ordine præcepta consiliis, patet ex prædictis qualiter habeat veritatem. Si enim loquamur de præceptis finalibus, quæ sunt dilectio Dei, & proximi, manifestum est, quod consilia ordinantur ad ea sicut ad finem. Talis est ergo ordo consiliorum ad præcepta hujusmodi, qualis eorum, quæ sunt ad finem, respectu finis. Finis autem est prior in intentione, posterior vero est in executione. Et sic si consilia ordinarentur ad prædicta præcepta, sicut quæ sine eis nullatenus possent servari, sequeretur, quod necesse esset prius observari consilia, quam aliquis diligat Deum, vel proximum, quod est manifeste falsum. Sed quia hoc modo consilia ordinantur ad prædicta præcepta, ut per ea facilius, & perfectius custodiantur, consequens est, quod per hujusmodi consilia perveniatur ad perfectam dilectionem Dei, & proximi, quæ intentione præcedit consilia: sequitur autem secundum operis executionem. Si autem comparamus consilia ad alia præcepta, quæ ordinantur ad dilectionem Dei, & proximi, inter ea duplex comparatio potest attendi. Quod enim consilia sine præceptis observari non possunt, præcepta vero a multis observantur sine consiliis, poterunt comparari consilia ad præcepta communiter considerata. Et sic erit ordo consiliorum ad præcepta, sicut ordo proprii ad commune, quod est quodammodo naturæ ordine prius, non tamen oportet, quod tempore. Et secundum hoc non oportebit, quod aliquis prius exercitetur in præceptis, & sic ad consilia transeat. Alia vero comparatio potest attendi consiliorum ad præcepta hujusmodi, secundum quod sine consiliis observantur, & sic est comparatio consiliorum ad præcepta, sicut unius speciei perfectæ ad aliam speciem imperfectam, sicut animal rationale comparatur ad animal ratione carens: & sic consilia naturæ

turæ ordine ſunt priora præceptis, quia perfectum in quolibet genere naturaliter prius eſt : natura enim, ut Boetius dicit, a perfectis ſumit initium. Nec tamen oportet, quod præcepta ſic conſiderata ſint tempore priora conſiliis: non enim oportet, ut aliquid ſit primo in ſpecie imperfecta ad hoc quod tranſeat ad perfectam, ſed neceſſe eſt, quod infra limites ejuſdem ſpeciei aliquis de imperfecto tranſeat ad perfectum. Quod vero ultimo propoſitum eſt, quod non eſſet ſalus ſine conſiliis, ſi conſilia præcepta præcederent, manifeſtum eſt ex præmiſſis, quod procedit ex falſo intellectu eorum, quæ dicuntur. Non enim ſic dicimus conſilia ordinari ad præcepta, ut ſine quibus præcepta ſervari non poſſunt, ſed ſicut ea, per quæ præcepta perfectius, & melius ſervantur.

CAP. VIII.

Rationes inductæ ad adſtruendum, quod ante religionis ingreſſum, debet quis diu, & cum multis deliberare.

His igitur pertractatis, inquirendum eſt, an oporteat volentes religionem intrare cum multis ante conſilium habere, ut dicunt. Et hoc quidem nituntur adſtruere per hoc, quod de arduis ad totam vitam pertinentibus maxime ſunt a pluribus requirenda conſilia. Nihil autem videtur eſſe magis arduum, & difficile in rebus humanis, quam ſemetipſum abnegare, & mundum deſerere, religionem intrando, in qua neceſſe ſit per totam vitam morari. In hoc igitur maxime ſunt multorum conſilia requirenda, & diutina deliberatione penſandum. Hoc etiam oſtendere nituntur ex voti diffinitione. Dicitur enim votum eſſe ſponſio melioris boni, animi deliberatione firmata. Ex deliberatione igitur dependet firmitas

mitas voti. Sed votum religionis eſt firmiſſimum, utpote quod nullo ſuperveniente poteſt infringi: ergo præexigit maximam deliberationem. Item hoc nituntur oſtendere, per hoc quod dicitur 1. Joan. 4: Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſint; quod in religionis introitu locum habet, ut patet per hoc, quod beatus Benedictus in regula, & Innocentius in Decretali, in hoc caſu hanc auctoritatem inducunt. Sed hujuſmodi probatio indiget diligenti examine, quod plenius fit per deliberationem cum multis. Oportet igitur volentem religionem intrare, primo deliberare cum multis. Addunt etiam, quod ibi eſt conſilium requirendum, ubi deceptionis periculum imminet. Hoc autem contingit in religionis ingreſſu, quia ut dicitur 2. ad Corinth. 11: Ipſe Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis, unde ſub ſpecie boni decipit incautos. Oportet igitur cum multis deliberatione habita religionem intrare. Item ea, quæ poſſunt habere malum exitum, ſunt diligenti conſilio prius examinanda. Religionis autem introitus in pleriſque malum exitum habet, qui apoſtatæ, & deſperati fiunt: oportet igitur maxima deliberatione præmiſſa religionem intrare. Denique ponendum eſt, quod maxime replicant. Dicitur enim Act. 5: Si ex Deo conſilium eſt hoc, aut opus, non poteritis diſſolvere illud: diſſolvitur autem propoſitum religionis intrandæ in multis per apoſtaſiam; non igitur hoc propoſitum fuit a Deo. Oportet igitur magna deliberatione cum multis habita prius conſiderare, an quis debeat religionem intrare. Hæc igitur ſunt, quibus neceſſitatem magnæ deliberationis, & cum multis habendæ nituntur imponere his, qui ſunt in religionem intraturi, ut multiplicatis conſiliis, ex aliqua parte impedimentum paretur.

CAP. IX.

Reprobatio prædictæ poſitionis.

AD huius autem falſitatem aſſertionis oſtendendam, primo quidem aſſumamus quod habetur Matth. 4 quod Petrus, & Andreas continuo vocati a Domino, relictis retibus ſecuti ſunt eum. In quorum commendationem Chryſoſtomus dicit: In mediis operibus exiſtentes, audientes jubentem non diſtulerunt. Non dixerunt: revertentes domum loquamur amicis, ſed omnia dimittentes ſecuti ſunt eum, ſicut & Heliſæus Heliæ fecit. Talem enim obedientiam Chriſtus quærit a nobis, ut neque in inſtanti tempore remoremur. Deinde ſequitur de Jacobo, & Joanne, qui vocati a Deo ſtatim relictis retibus, & patre ſecuti ſunt eum. Et ſicut Hilarius dicit ſuper Matth. eis artem, & patriam domum relinquentibus, docemur Jeſum ſecuturi & ſecularis vitæ ſollicitudine, & paternæ domus conſuetudine non teneri. Poſtea vero Matth. 9. de Matthæo ſubditur, quod ad vocationem Domini ſurgens ſecutus eſt eum, ubi Chryſoſtomus dicit: Diſce vocati obedientiam: neque enim reſiſtit, neque domum abire rogavit, & ſuis hoc communicare. Humana etiam pericula, quæ ei a principibus accidere poterant, parvipendit, dum officii ſui rationes imperfectas reliquit, ut Remigius dicit ibidem. Ex quo evidenter accipitur, quod nihil humanum nos debet retardare a ſervitio Dei. Rurſus Matth. 8. & Luc. 9. legitur, quod quidam diſcipulus Chriſti dixit ad eum: Domine permitte me primum ire, & ſepelire patrem meum: cui Dominus reſpondit: Sequere me; & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. Quod exponens Chryſoſtomus ſuper Matth. dicit: Hoc

dixit

dixit non jubens contemnere amorem, qui est ad parentes, sed monstrans quoniam nihil cœlestibus negotiis nobis magis necessarium esse oportet, & quoniam cum toto studio his jungi debemus, & neque parum tardare, etiam si valde inevitabilia, & incitantia fuerint quæ attrahunt. Quid enim magis necessarium erat, quam sepeliendum patrem? Quid etiam facilius? neque enim multum tempus consumendum erat. Sed diabolus instat ardentius volens aliquem aditum invenire, & si modicam sumat negligentiam, magnam operatur pusillanimitatem. Propter quod Sapiens admonet dicens: Ne differas de die in diem. Nihil igitur aliud inde docemur, nisi quod nec minimum temporis frustra ducere decet, etiam si mille cogentia sint: immo præferre spiritualia cunctis, & admodum necessariis. Et Augustinus dicit in lib. de verbis Domini: Honorandus est pater, sed obediendum est Deo. Ego, inquit, ad Evangelium te voco: ad illud opus mihi necessarius es. Majus est hoc, quam quod vis facere; sunt alii qui sepeliant mortuos suos, non licet anteriora posterioribus subdere. Amate parentes, & præponite Deum parentibus. Si ergo propter rem tam necessariam Dominus modici temporis inducias petentem redarguit, qua fronte diutinam deliberationem quidam asserunt præmittendam esse Christi consiliis? Deinde Luc. 9. sequitur: Et ait alter; Sequar te Domine, sed primum permitte mihi renuntiare his, qui domi sunt. Quod exponens Cyrillus insignis Græcorum doctor dicit: Imitanda promissio, & omni laude plena. Sed quærere renuntiare his, qui domi sunt, licentiando se ab eis, ostendit, quod utcumque divisus sit a Domino, dum hoc perfecte adire proposuerit mente. Nam velle consulere proximos non consensuros huic proposito, indicat se utcumque labentem: propter quod Dominus improbat. Se-

quitur enim: Ait ad illum Jesus; Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei. Appositit manum aratro qui affectuosus est ad sequendum: tamen respicit retro, qui dilationem petit occasione redeundi ad domum, & cum propinquis conferendi. Non hoc invenimus fecisse sacros Apostolos, qui protinus omissa navicula, & parente secuti sunt Christum. Sed & Paullus statim non acquievit carni, & sanguini. Tales esse decet volentes sequi Christum. Et Augustinus hoc exponens in lib. de verbis Domini dicit: Vocat te oriens, & tu attendis occidentem? Oriens quidem Christus est secundum illud Zac. 6: Ecce vir oriens nomen ejus. Occidens autem est quilibet homo in mortem cadens, & in tenebras peccati, vel ignorantiæ cadere valens. Injuriam ergo facit Christo, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ Dei absconditi, si ejus audito consilio adhuc ad mortalis hominis consilium aliquis existimet recurrendum. Sed derisibili quadam tergiversatione prædicta conantur evadere. Dicunt enim, quod prædicta locum non habent nisi aliquis ipsius Domini voce vocaretur: tunc enim confitentur differendum non esse, nec ad aliud consilium recurrendum. Sed quando homo interius vocatur ad religionis ingressum, tunc opus habet deliberatione magna, & multorum consilio, ut discernere possit si hoc sit ex instinctu divino. Sed hæc responsio errore plena est. Sic enim verba Christi, quæ in Scripturis dicuntur, debemus accipere, ac si ab ipsius Domini ore audiremus. Dicit enim ipse Matth. 18: Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate. Et Ro. 15. dicitur: Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Et Chrysostomus dicit: Si tantum propter illos dicta fuissent, scripta non essent: nunc autem dicta quidem sunt propter illos, scripta vero sunt propter nos. Unde

de & Apoſtolus inducens auctoritatem veteris teſtamenti, dicit Hebræ. 12 : Obliti eſtis conſolationis, quæ vobis tamquam filiis loquitur dicens; Fili mi, noli negligere diſciplinam. Ex quo patet, quod verba ſacræ Scripturæ non ſolis præſentibus, ſed futuris loquuntur. Specialiter autem videamus, an conſilium quod Dominus dedit adoleſcenti Matth. 19: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus; illi ſoli ſit datum, vel etiam univerſis: quod conſiderare poſſumus ex his, quæ ſequuntur. Cum enim Petrus dixiſſet ei: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te; univerſaliter præmium omnibus ſtatuit dicens: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres &c. propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit. Non minus ergo ſequendum eſt hoc conſilium ab unoquoque, quam ſi unicuique ſingulariter ex ipſius ore Dominico proferretur. Unde Hieronymus dicit ad Paulinum Presbyterum: Tu audita ſententia Salvatoris, ſi vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me, verba veris in opera, & nudam crucem nudus ſequens, expeditior, & levior aſcendis ſcalam Jacob. Quamvis etiam adoleſcenti loquens, ſingulariter ad ipſum verba protulerit, alibi tamen idem conſilium univerſaliter protulit dicens: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me: ubi dicit Chryſoſtomus quod commune hoc dogma orbi terrarum proponit dicens: Si quis vult, id eſt ſi vir, ſi mulier, ſi rex, ſi liber, ſi ſervus. Abnegatio autem ſui ipſius ſecundum Baſilium, eſt totalis præteritorum oblivio, & receſſus a propriis voluntatibus. Et ſic patet quod in hac abnegatione ſui ipſius intelligitur etiam depoſitio divitiarum, quæ per voluntatem propriam poſſidentur. Sic igitur conſilium

adoleſcenti a Domino datum ſic eſt accipiendum, ac ſi omnibus ex ore Domini proponeretur. Sed in reſponſione præmiſſa adhuc aliud conſiderari oportet. Jam enim oſtenſum eſt, quod locutio, qua nobis Dominus loquitur in Scripturis, idem habet auctoritatis pondus, ac ſi verba ab ipſo Salvatoris ore proferrentur. Eſt autem & alius modus, quo Deus interius homini loquitur, ſecundum illud Pſ. 148: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quæ quidem locutio cuilibet locutioni exteriori præponitur. Dicit enim Gregorius in Homil. Pentecoſtes: Ipſe conditor non ad eruditionem hominis loquitur, ſi eidem homini per unctionem Spiritus non loquatur. Certe Cain priuſquam fratricidium opere perpetraret, audivit: Peccaſti, quieſce. Sed quia culpis ſuis exigentibus ſola voce eſt admonitus, non unctione Spiritus, audire verba Dei potuit, ſed ſervare contemſit. Si igitur voci conditoris exterius prolatæ ſtatim obediendum eſſet, ut dicunt, multo magis interiori locutioni, qua Spiritus Sanctus mentem immutat, reſiſtere nullus debet, ſed abſque dubitatione obedire. Unde Iſaiæ 50. dicitur ex ore Prophetæ, vel potius ipſius Chriſti: Dominus Deus aperuit mihi aurem, ſcilicet interius inſpirando, ego autem non contradico, retrorſum non abii; quaſi præteritorum oblitus ad anteriora me extendens, ut dicitur ad Philippenſ. 3. Dicit etiam Apoſtolus ad Rom. 8: Quicumque ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt: ubi dicit gloſſa Auguſtini: Non quia nihil agant, ſed quia impetu gratiæ aguntur. Non autem agitur impetu Spiritus Sancti, qui reſiſtit, vel tardat. Eſt ergo proprium filiorum Dei, ut impetu gratiæ agantur ad meliora, non expectato conſilio. De quo etiam impetu dicitur Iſaiæ 59: Cum venerit quaſi fluvius violentus, quem Spiritus Domini cogit. Hunc autem impetum ſequendum eſ-

ſe Apoſtolus docet ad Galat. 5. ubi dicit: Spiritu ambulate. Et iterum: Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege. Et iterum: Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus. Pro magna autem culpa quibuſdam improperatur a Stephano Act. 7: Vos ſemper Spiritui Sancto reſtitiſtis; unde & Apoſtolus 1. ad Theſſalon. 5. dicit: Spiritum nolite extinguere: ubi dicit Gloſſa: Si cui Spiritus Sanctus ad horam aliquid revelet, nolite prohibere eum loqui quod ſentit. Spiritus autem ſanctus revelat non ſolum docendo quid homo debeat loqui, ſed etiam ſuggerendo quid homo debeat facere, ut dicitur Joan. 14. Cum igitur homo inſtinctu Spiritus Sancti movetur ad religionis ingreſſum, non eſt ei differendum, ut humanum requirat conſilium, ſed ſtatim homo impetum Spiritus Sancti ſequi debet. Unde & Ezechiel. 1. dicitur: Quocumque ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter levabantur ſequentes eum. Nec ſolum hoc Scripturæ auctoritatibus, ſed etiam Sanctorum exemplis manifeſtatur. Narrat enim Auguſtinus in 8. Confeſ. de duobus militibus, quorum unus lecta vita Antonii, ſubito repletus amore ſancto, ait amico ſuo: Ego Deo ſervire ſtatui, & hoc ex hac hora, in hoc loco aggredior: te ſi piget imitari, noli adverſari. Reſpondit ille adhærere ſe ſocio tantæ mercedis, tantæque militiæ. Et ambo jam tui ædificabant turrim ſumptu idoneo relinquendi omnia ſua, & ſequendi te. In quo etiam libro Auguſtinus ſeipſum reprehendit de hoc, quod retardabat ſuam converſionem, ubi dicit: Non erat omnino quid reſponderem veritate convictus, niſi tantum verba lenta, & ſomnolenta, modo, ecce modo, ſine paululum: ſed modo, & modo non habebat modum, & ſine paululum in longum ibat. Et in eodem libro dicit: Erubeſcebam nimis, quia illarum nugarum murmur, ſcilicet ſecularium,

BIBLIOTECA D. F. MONTEFUSCO (AV)

carnalium adhuc audiebam, & cunctabundus pendebam. Non eſt ergo laudabile, ſed magis vituperabile poſt vocationem interiorem, vel exteriorem vel verbo, vel ſcripturis factam, differre, & quaſi in dubiis conſilium quærere. Hoc etiam ad interioris inſpirationis efficaciam pertinet, ut homines inſpirati ſubito ad majora provehantur: quod ſignificatur per hoc quod congregatis in unum diſcipulis, ut legitur Act. 2. repente Spiritus Sanctus ſuper eos veniens, eos fecit magnalia Dei loqui: ubi dicit Gloſſa: Neſcit tarda molimina Spiritus Sancti gratia. Et Eccleſiaſt. 11. dicitur: Facile eſt in oculis Dei ſubito honeſtare pauperem. Hanc etiam efficaciam Dei intrinſecus inſpirantis Auguſtinus oſtendit in lib. de prædeſtinatione Sanctorum, inducens quod habetur Joan. 6: Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me. Valde, inquit, remota eſt a ſenſibus carnis hæc ſchola, in qua Pater auditur, & docet, ut veniatur ad Filium: nec agit hoc cum carnis aure, ſed cordis. Et poſtea ſubdit: Itaque gratia, quæ occulte humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo corde duro reſpuitur: ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia penitus auferatur. Hanc etiam efficaciam inſpirationis internæ Gregorius in Homilia Pentecoſtes commendat dicens: O qualis artifex eſt iſte ſpiritus! Nulla ad docendum mora agitur, in omne quod voluerit, mox ut tetigerit, mentem docet, ſolumque tetigiſſe docuiſſe eſt. Nam humanum animum ſubito ut illuſtrat immutat. Abnegat hoc repente quod erat, & exhibet repente quod non erat. Virtutem igitur Spiritus Sancti vel ignorat, vel ei reſiſtere nititur, qui a Spiritu Sancto motum diuturnitate conſilii detinere contendit. Nec ſolum ſacrorum Doctorum auctoritatibus aſſertionis eorum convincitur falſitas, ſed etiam phyſicis documentis. Dicit enim Ariſtoteles in quodam

cap.

cap. Ethicor. quod intitulatur, De bona fortuna: Quod autem quæritur quid eſt motus principium in anima, palam quemadmodum in toto Deus, rationis enim principium non ratio, ſed aliquid melius. Quid igitur utique erit melius ſcientia & intellectu, niſi Deus? Et poſtea ſubdit de his qui a Deo moventur, quod conſiliari non expedit eis; habent enim principium tale quod melius eſt intellectu, & conſilio. Erubeſcat igitur qui ſe dicit Catholicum, divinitus inſpiratos ad humana tranſmittens conſilia, quibus eos Philoſophus Ethnicus aſſerit non egere. Videamus autem ulterius ad quid conſilio indigeant hi, quibus eſt ſacræ religionis propoſitum inſpiratum. Et primo quidem occurrit quod dubitare, an id quod Chriſtus conſuluit, melius ſit, ſacrilegium eſt: dubitare vero an propter contriſtationem amicorum, vel quodcumque temporalium detrimentum, homo debeat religionis propoſitum prætermittere, eſt animi adhuc carnali amore irretiti. Unde Hieronym. dicit in epiſtola ad Heliodorum: Licet parvulus a collo pendeat nepos, licet ſparſo crine, & ſciſſis veſtibus ubera, quibus te nutrierat, mater oſtendat, licet in limine pater jaceat, percalcato perge patre, ſiccis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus eſt in hac re eſſe crudelem. Et poſtea ſubdit: Gladium tenet hoſtis ut me perimat, & ego de matris lacrymis cogitabo? Propter patrem militiam deſeram, cui ſepulturam Chriſti cauſa non debeo? Et ad hoc plura alia ſunt inducta. Forte autem aliquis inducetur ad conſilium requirendum, an poſſit implere quod in propoſito gerit. Sed etiam huic dubitationi occurrit Auguſtinus 8. Conf. de ſe ipſo loquens, qui conſilium continentiæ aſſumere formidabat. Aperiebatur, inquit, ab ea parte qua intenderam faciem, & quo tranſire trepidabam, caſta dignitas continentiæ, ſerena, & non diſſola-

te hilaris, honeſte blandiens, ut venirem, neque dubitarem; & extendens ad me ſuſcipiendum, & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri, & puellæ, ibi juventus multa, & omnis ætas, & graves viduæ, & virgines, & anus. Et poſt pauca: Et irridebat me irriſione exortatoria, quaſi diceret: Tu non poteris quod iſti, & iſtæ? An vero iſti, & iſtæ in ſemetipſis poſſunt, & non in Deo ſuo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te ſtas, & non ſtas? Projice te in eum, noli metuere, non ſe ſubtrahet ut cadas. Projice te ſecurus, excipiet te, & ſanabit te. Reſtant autem duo de quibus conſiliari relinquitur his, qui religionis aſſumendæ propoſitum gerunt, quorum unum eſt de modo religionem intrandi: aliud autem eſt, ſi aliquod ſpeciale impedimentum habeant, per quod impediantur a religionis ingreſſu, puta ſi ſint ſervi, vel matrimonio juncti, vel aliquid hujuſmodi. Sed ab hoc conſilio primo quidem amovendi ſunt carnis propinqui. Dicitur enim Prover.25: Cauſſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum extraneo non reveles. Propinqui autem carnis in hoc propoſito amici non ſunt, ſed potius inimici, ſecundum illud quod habetur Micheæ 7: Inimici hominis domeſtici ejus. Quod etiam Dominus introducit Matth. 10. In hoc igitur caſu ſunt præcipue vitanda carnalium propinquorum conſilia. Hinc etiam eſt, quod Hieronym. in epiſt. ad Heliodorum impedimenta religioſi propoſiti, quæ a propinquis carnalibus ingerunrur, enumerat dicens: Nunc tibi blandis vidua ſoror hæret lacertis, nunc illi cum quibus adoleviſti, vernaculi ajunt: Cui nos ſervituros relinquis? Nunc & gerula quondam, jam anus, & nutritius ſecundus poſt naturalem pietate pater clamitant: Morituros expecta pauliſper, & ſepeli. Et Gregor. dicit 3. Moralium: Callidus ad-

adverſarius cum a bonorum cordibus repelli ſe conſpicit, eos qui ab illis valde diliguntur exquirit, & per eorum verba blandiens loquitur, quia plus ceteris amantur; ut dum vis amoris cor perforat, facile perſuaſionis ejus gladius ad intimæ rectitudinis munimina irrumpat. Hinc eſt quod beatus Benedictus, ut Gregor. refert in 2. Dialogorum, nutricem ſuam occulte fugiens deſerti loci ſeceſſum petiit; ſed Romano monacho propoſitum ſuum aperuit, qui ejus deſiderium & ſecretum tenuit, & adjutorium impendit. Arcendi ſunt etiam ab hoc conſilio carnales homines, apud quos Dei ſapientia ſtultitia reputatur: unde Eccleſ. 37. irriſorie dicitur: Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, cum injuſto de juſtitia. Et poſtea ſubdit: Non attendas his in omni conſilio, ſed cum viro ſancto aſſiduus eſto: a quo eſt petendum conſilium, ſi de aliquibus in hoc caſu conſiliari oporteat.

CAP. X.

Solutio rationum contra veritatem ſupra inductarum.

EA vero quibus innituntur contrarium aſſerentes, de facili refelluntur. Quod enim primo inductum eſt, quod in arduis, & difficilibus ſunt maxime conſilia requirenda, verum eſt ubi non eſt veritas manifeſta. Sed quando id quod eſt melius, eſt altiori conſilio diffinitum, injurioſum eſt iterum id in dubium revocare, iterato conſilia requirendo. Quod vero ſecundo propoſitum eſt, quod votum animi deliberatione firmatur, ad propoſitum non facit. Hæc enim deliberatio in interiori conſiſtit propoſito, quo quis eligit majus bonum, cui ſe obligare intendit. Omne autem quod ex electione agitur, ex deliberatio-

tione, ſive conſilio agitur: quia electio eſt appetitus præconſiliati, ut dicitur in 3. Eth. Et ſicut a Spiritu Sancto, qui eſt ſpiritus fortitudinis, & pietatis; hoc propoſitum homini inſpiratur; ita etiam ab eodem, qui eſt conſilii, & ſcientiæ ſpiritus, deliberatio interius miniſtratur. Quod etiam tertio inducitur: Probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt, ad propoſitum non facit. Ibi enim neceſſaria eſt probatio, ubi non eſt certitudo: unde ſuper illud 1. ad Theſſa. ult. Omnia probate, dicit Gloſſa: Certa non egent diſcuſſione. Incertum autem poteſt eſſe his quibus alios ad religionem recipere incumbit, quo ſpiritu ad religionem veniant, utrum ſcilicet deſiderio ſpiritualis profectus, an etiam, ſicut quandoque accidit, ad explorandum, vel ad malefaciendum; vel etiam utrum ſint ad religionem apti qui veniunt. Et ideo indicitur eis tam per ſtatutum Eccleſiæ, quam per regulare dictum, eorum qui ſunt recipiendi, probatio. Sed his qui propoſitum religionis aſſumendæ gerunt dubium eſſe non poteſt, qua intentione id faciant: unde eis deliberandi neceſſitas non incumbit, præcipue ſi de ſuis corporalibus viribus non diffidant, ad quas examinandas religionem intrantibus annus probationis conceditur. Quod vero quarto proponitur, quod Satanas transfigurat ſe in Angelum lucis, & multoties bona ſuggerit intentione fallendi, verum eſt: ſed ſicut Gloſſa ibidem dicit, quando diabolus ſenſus corporis fallit, mentem vero non movet a vera rectaque ſententia, qua quiſque vitam fidelem gerit, nullum eſt in religione periculum: vel cum ſe bonum fingens ea vel facit, vel dicit quæ bonis Angelis congruunt, etiam ſi credatur bonus, non eſt error periculoſus, aut morbidus. Cum vero per hæc aliena bona ad ſua ducere incipit, ne quis poſt eum eat, opus eſt magna vigilantia. Detur ergo, quod diabolus aliquem incitet ad religionem intrandum, hoc opus

pus bonum eſt, & bonis Angelis congruum, unde non eſt periculum ſi quis ei in hoc conſentiat; ſed vigilandum erit, ut ei reſiſtatur cum ad ſuperbiam vel alia vitia incœperit ducere. Frequenter enim contingit, quod Deus utitur malitia dæmonum in bonum Sanctorum, quibus præparat coronas invictis, & ſic eis a Sanctis illuditur. Sciendum tamen, quod ſi cui a diabolo ſuggeratur, vel etiam ab homine religionis introitus, per quem aliquis accedit ad Chriſtum ſequendum, talis ſuggeſtio efficaciam non habet niſi interius attrahatur a Deo. Dicit enim Auguſtinus in lib. de prædeſtinatione ſanctorum, quod omnes Sancti ſunt docibiles Dei, non quia omnes ad Chriſtum veniant, ſed quia nemo aliter venit: & ſic religionis propoſitum a quocumque ſuggeratur, a Deo eſt. Quod vero quinto proponitur, quod in his eſt requirendum conſilium, quæ malum exitum poſſunt ſortiri, diſtinctione indiget: aut enim malus exitus poteſt contingere ex parte ipſius rei, quæ aſſumenda imminet, aut ex parte hominis aſſumentis. Si ex parte rei quæ aſſumenda eſt periculum imminet, & hoc quidem frequenter accidat, magna deliberatione opus eſt, ut periculis obvietur, vel res totaliter relinquatur. Si vero ut in pauciorибus periculum accidat, non eſt magna deliberatione opus, ſed vigilantia, & cautela, ne aliquo caſu in periculum incidatur: alioquin daretur occaſio omnia humana ſtudia prætermittendi, ſecundum illud Eccleſ. 2: Qui obſervat ventum, non ſeminat, & qui conſiderat nubes, numquam metet: & Prover. 26. dicitur: Dicit piger, leo eſt in via, leæna in itineribus: ubi dicit Gloſſa; Multi cum verba exhortationis audiunt, dicunt ſe velle viam juſtitiæ incipere, ſed a ſatana retrahi ne perficiant. Quandoque vero res ipſa in ſe ſecura eſt, habet tamen malum exitum, propter hos, quod homo mutat

pro-

propoſitum, & ex iſta cauſſa non debet homo retrahi, vel differre ſub ſpecie majoris deliberationis religionis ingreſſum, quamvis aliqui mutato propoſito a religione apoſtatantes deteriores fiant: alioquin etiam ſimilis ratio eſſet de acceſſu ad fidem, & fidei Sacramenta, quia dicitur. 2. Pet. 2. Melius erat viam veritatis non cognoſcere, quam poſt agnitam retroire. Et Apoſtolus ad Heb. 10: Deteriora meretur ſupplicia qui ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit. Non eſſet etiam paſſim ad juſtitiæ opera procedendum, quia ſcriptum eſt. Eccleſ. 26: Qui tranſgreditur a juſtitia ad peccatum, Deus paravit eum ad romphæam. Jam vero, quod ſexto propoſitum eſt, ſi eſt ex Deo conſilium hoc aut opus, non poteritis id diſſolvere, diligentius conſiderandum eſt: tum, quia hoc ab eis frequentius inculcatur, tum quia latet ibi virtus hæreticæ pravitatis. Ex hoc enim verbo prave intellecto, noſtri temporis hæretici duo erronea concludere nituntur: quorum primum eſt, quod corpora quæ corrumpuntur a Deo non ſunt, ſecundum eſt, quod ſi aliquis gratiam habet, vel charitatem a Deo, amitti non poteſt. Aſſumamus etiam alia: ſi diabolus peccavit, opus Dei non fuit, ſi Judas a choro Apoſtolorum decidit, ejus electio a Deo non fuit, ſi Simon magus poſt baptiſmum in hæreſim decidit, a Deo non fuit quod eum Philippus baptizavit. Cum quibus omnibus addamus & horum argumentum mirabile, conſimilem virtutem habens cum prædictis. Si ille qui religionem intravit, ab ea egreditur, propoſitum quo intravit, a Deo non fuit, vel ſtudium eorum a Deo non fuit, qui eum ad religionem attraxerunt. Contra quos utamur verbis Auguſtini in 1. lib. contra Julian. qui dicebat.: Non poteſt mali radix in eo quod donum eſt Dei, locari: contra quem Auguſtinus dicit: Erit profecto

fecto Manichæus victor, nisi & illi relistatur, & tibi &c. Veritas ergo fidei Catholicæ ideo vincit Manichæum, quia vincit teipsum. Ut ergo ipsi pariter cum Manichæis vincantur, dicamus quod consilium Dei numquam dissolvitur, secundum illud Isa.46: Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. Ex hoc tamen consilio immutabili, sicut dat rebus corruptibilibus esse temporale, quibus sempiternitatem non tribuit, ita quibusdam dat justitiam temporalem, quibus non largitur perseverantiæ donum, ut Augustinus dicit in lib. de perseverantia. Et sic vincuntur Manichæi, quia æterno Dei consilio corruptibilia instituuntur, ut temporaliter sint; vincuntur autem isti, quia ex immobili Dei consilio, quibusdam datur secundum æternum Dei consilium propositum religionem intrandi, quibus in ea perseverandi donum non datur.

CAP. XI.

Rationes quibus adstruere nituntur, quod homines non debent se ad religionem obligare per votum.

NUnc inquirendum est de hoc, quod impedire nituntur obligationem, quia aliqui voto se ad ingressum religonis adstringunt. Et primo quidem aliqui sunt, qui nituntur cuilibet voto derogare, dicentes melius esse quod absque voto aliquis virtutum opera exequatur, quam quod ad ea observanda voto se obliget, inducentes ad hoc quod Prosper dicit in 2. lib. de vita contemplativa: Sic abstinere, vel jejunare debemus, ut non nos necessitati jejunandi subdamus, ne jam non devoti, sed inviti rem non voluntarie faciamus. Qui autem vovet se jejunaturum, necessitati jejunandi se subjicit, & eadem ratio est in aliis o-

peribus virtuoſis. Non igitur videtur eſſe laudabile, quod aliquis voveat vel jejunare, vel religionem intrare, vel quodcumque aliud opus virtutis explere. Addunt etiam ad hoc rationem, quia quanto aliquid eſt magis neceſſarium, tanto ſit minus meritorium. Cum autem aliquis jam vovit vel religionem intrare, vel quodcumque aliud opus explere, neceſſitas ei incumbit, ut impleat, quod promiſit. Laudabilius igitur erit, & magis meritorium, ſi aliquis abſque voto faciat aliqua opera virtuoſa, quam ſi ea expleat voto præmiſſo. Specialiter autem oſtendere nituntur, quod ad religionis ingreſſum non debent aliqui per obligationem voti, vel juramenti induci, inducentes ſtatutum Concilii Toletani, quod habetur in decretis diſtin. 45. c. de Judæis, ubi dicitur: Non enim tales inviti ſalvandi ſunt, ſed volentes, ut integra ſit forma juſtitiæ: ſicut enim homo proprii arbitrii voluntate ſerpenti obediens periit, ſic vocante ſe gratia, Dei propriæ mentis converſione quiſque credendo ſalvatur; ergo non vi, ſed libera animi voluntate, & facultate, ut convertantur ſuadendi ſunt. Quod multo magis obſervandum videtur circa religionis ingreſſum, qui eſt minus neceſſarius ad ſalutem; illi autem qui obligantur juramento, vel voto ad religionis ingreſſum, non proprii arbitrii voluntate, ſed neceſſitate cogente convertuntur. Non igitur videtur obligatio talis eſſe conveniens. Inducunt etiam decretum Urbani Papæ, quod habetur 19. quæſt. 2. c. Duæ ſunt; ubi dicitur, quod illi qui religionem ingrediuntur, ducuntur lege privata, quæ eſt lex Spiritus Sancti. Ubi autem ſpiritus Domini, ibi libertas ſecundum Apoſtolum 2. ad Corinth. 3; libertati autem opponitur neceſſitas, quam inducit obligatio juramenti, vel voti. Inconveniens igitur eſt, aliquos ad religionis ingreſſum voto, vel juramento conſtringere. Idem

etiam

etiam arguunt ex eventu, qui videtur in plu-
bus, qui post hujusmodi obligationem ad religio-
nem attracti, in ea non perseverant, sed retro-
tes ad seculum, desperantes seipsos, omni ini-
quitati perversitatis se tradunt. Et sic impleri vi-
detur, quod Dominus Scribis, & Pharisæis dix-
Matth. 23: Circuitis mare, & aridam, ut faciat
unum proselytum, & cum feceritis, facitis eum
filium gehennæ duplo quam vos. Dicunt etiam,
quod aliqui sic obligati aliquando votum suum
non implent, & tamen postea facti sunt vel E-
piscopi, vel Archidiaconi, a quo per obligatio-
nem præmissam impediti fuissent. Addunt etiam,
quod nec beneficiis temporalibus, puta per exhi-
bitionem munerum, sunt aliqui ad religionem in-
ducendi: & ad hoc inducunt decretum Bonifacii
Papæ, quod habetur 1. quæst. 2. c. Quam pio,
ubi dicitur: Numquam legimus Domini discipu-
los, vel eorum ministerio conversos, quempiam
ad Dei cultum aliquo muneris interventu provo-
casse. Adjiciunt etiam, hoc contra fidelitatem es-
se, dum inexperti ad graviora religionis onera,
vel ad longas matutinas, graves vigilias, jejunia,
& disciplinas, & alias hujusmodi asperitates ob-
ligantur, & ducuntur sicut bos ad victimam: &
ita dum non implent, quod voverunt, patitur
eis laqueus ad mortem æternam. Dicunt etiam
hujusmodi obligationem esse illicitam, utpote fa-
ctam contra statutum Innocentii IV. qui mandá-
vit annum probationis concedi volentibus re-
nem intrare, & prohibuit ante quartumdecu-
annum eos per votum religioni adstringi. Quæ
etiam consonat regulæ Beati Benedicti, in qua
conceditur probationis annus nuper ad re-
conversis. Ulterius autem procedunt dicentes, spe-
cialiter esse illicitum, ut pueri ante annos pube-
tatis prædicto modo ad religionis ingressum ob-
ligentur. Illicitum enim videtur esse,

quis obligetur tali obligatione , quæ juſte poſſit ab alio irritari. Si autem aliqui impuberes ſe ad religionem obligaverint , poſſunt retrahi a parentibus , vel a tutoribus , ut probatur per id , quod habetur 20. quæſt. 2. ubi dicitur ; Puella ſi ante duodecimum ætatis annum ſponte ſua ſacrum velamen ſibi aſſumpſerit , poſſunt ſtatim parentes ejus , vel tutores id factum irritum facere, ſi voluerint . Illicitum eſt ergo impuberes ad religionem obligare juramento, vel voto. Inducunt etiam ulterius, quod aliquis infra annos pubertatis conſtitutus , etiam ſi ſit doli capax , ad religionem obligari non poteſt. Et inducunt ad hoc illud quod dicit Bernardus in apparatu de regularibus , & tranſeuntibus ad religionem , ſuper illam Decretalem Innocentii III. quæ incipit Poſtulaſti; & ſunt hæc verba apparatus : Si vis intelligere , quod eſſent infra tertium & quartumdecimum annum , hæc potuit eſſe dubitatio , quia forte erant doli capaces ; & ſic videbatur , quod malitia ſuppleret ætatem , ſicut in matrimonio carnali , ut habetur extra de deſponſ. impub. c. A nobis , & cap. Tuæ : quia ſicut potuerunt ſe obligare diabolo , ſic & Deo Sed Papa reſpondet , quod liberi poſſunt miniſtrare in Eccleſiis poſtea receptis , & ſic non obligantur ante quartumdecimum annum. Hugutio vero dicebat , quod bene obligatur doli capax , & tenebat monachatus , quia poterat ſe obligare diabolo. Et Innocentius III. fuit in eadem opinione , qui in decretali iſta reſpondet, quod ingreſſus tenuit , ſi malitia ſupplebat ætatem , ſicut in antiqua decretali patet ; ſed hodie non prodeſt . Et ad hoc etiam inducunt , quod Raymundus , & Goffredus in ſuis ſummis dicunt idem . Inducunt etiam , quod pueri ante quartumdecimum annum non debent obligari juramento , ut habetur 22. quæſt. 5. c. Pueri , & cap. Honeſtum . Pari igitur ratione , nec voto ſunt obli-

gan-

gandi pueri ante quartumdecimum annum ad religionis ingreſſum . Dicunt etiam quod religio dicitur a religando, vel reeligendo, ut Auguſtinus dicit 10. de civ. Dei . Unde concludunt, quod pueri, qui non ſunt ligati, non debent religari, & qui non elegerunt , non debent reeligere per religionis ingreſſum . Ex quibus omnibus concludunt, pueros eſſe miſeros, & infenſatos, qui religionem ingrediuntur, vel ad religionis ingreſſum ſe obligant .

CAP. XII.

Improbatio erroris præmiſſi, & oſtenſio, quod opus virtutis factum cum voto, magis eſt meritorium .

UT autem in ſingulis præmiſſorum veritas poſſit manifeſte videri , ſeriatim quæ præmiſſa ſunt inveſtigare oportet, a communibus ad ſpecialia deſcendendo . Et primo conſideremus, an verum ſit quod dicunt, ſcilicet magis eſſe meritorium opus virtutis abſque voti obligatione factum , quam ſi ex voto id aliquis impleat . Et quamvis de hoc plura ſint dicta in alio noſtro libello, quem de perfectione conſcripſimus, hic tamen aliqua iterare non pigeat. Primo igitur conſiderandum eſt , quod cum laus operis ex radice voluntatis dependeat, tanto exterius opus laudabilius redditur , quanto ex meliori voluntate procedit . Inter alias autem conditiones bonæ voluntatis una eſt , ut ſit voluntas firma , & ſtabilis, unde in vituperium pigrorum inducitur quod habetur Prov. 13: Vult, & non vult piger. Tanto igitur opus exterius laudabilius redditur , & maggis meritorium , quanto voluntas ejus magis ſtabilitur in bono. Unde & Apoſtolus monet 1. ad Corin. 15: Stabiles eſtote, & immobiles . Et ſe-

cundum Philoſophum ad virtutem requiritur, ut aliquis firmiter, & immobiliter operetur. Sed & juſtitiam Juriſperiti diffiniunt, quod eſt conſtans, & perpetua voluntas. Sicut & e contrario patet, quod tanto peccatum eſt deteſtabilius, quanto voluntas hominis magis fuerit obſtinata in malo; unde & obſtinatio ponitur peccatum in Spiritum Sanctum, Manifeſtum eſt autem, quod voluntas firmatur ad aliquid faciendum per juramentum, unde & Pſalmiſta dicebat Pſal. 118: Juravi, & ſtatui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ. Confirmatur etiam ſimiliter & voto, cum votum ſit promiſſio quædam. Qui autem promittit ſe aliquid facturum, firmat propoſitum ſuum ad illud implendum. Laudabilius igitur eſt virtutis opus, & magis meritorium ſi fiat voluntate firmata per votum. Hoc etiam apparet ex conſuetudine vitæ humanæ. Quia enim voluntas humana mutabilis eſt, ad hoc ut verbis hominum fides adhibeatur, in tantum inolevit conſuetudo, ut hoc quod aliquis alteri vult facere, promiſſione confirmet, & ulterius promiſſionem roboret legitimis munimentis. Plus autem debet unuſquiſque ſibi quam proximo, præcipue in his quæ pertinent ad ſpiritualem ſalutem, ſecundum illud Eccleſ. 30: Miſerere animæ tuæ placens Deo. Poteſt autem homo propter voluntatis mutabilitatem prætermittere id quod propoſuit pro ſua ſpirituali ſalute, ſicut & quod propoſuit pro commodo temporali alterius, Si igitur aliquis utiliter providet proximo vallando promiſſionem ſuam juramento, fidejuſſione, vel pignore; multo magis utiliter, & laudabiliter ſibi providet, ſi bonum propoſitum quod concepit, vel voto, vel juramento, vel quocumque alio modo firmare ſtuduerit. Unde Auguſtinus dicit in epiſtola ad Paulinam, & Armentarium: Quia voviſti, jam te adſtrinxiſti, aliud tibi facere non licet. Et poſtea ſubdit: Nec

ideo

ideo tamen te voviſſe pœniteat, immo gaude jam tibi non licere quod cum tuo detrimento licuiſſet. Amplius conſiderandum eſt, quod opus inferioris virtutis laudabilius redditur, & magis meritorium, ſi ad ſuperiorem virtutem ordinetur, ſicut opus abſtinentiæ ſi ordinetur ad charitatem: pari ergo ratione, & ſi ordinetur ad latriam, quæ eſt abſtinentia potior. Votum autem eſt latriæ actus. Eſt enim promiſſio Deo facta de his, quæ pertinent ad Dei obſequium, unde Eſai. 19. dicitur: Cognoſcent Ægyptii Dominum in die illa, & colent eum in hoſtiis, & muneribus, & vota: vovebunt Domino, & ſolvent. Jejunium igitur laudabilius erit, & magis meritorium ſi fiat ex voto. Hinc eſt quod in Pſal. 75. vel conſulitur, vel mandatur: Vovete, & reddite Domino Deo veſtro: quod fruſtra mandaretur, vel conſuleretur niſi opus bonum ex voto facere melius eſſet. Hoc autem habito dubitatur ulterius, utrum alicui liceat ſe obligare voto ad religionis ingreſſum; quod erroneum eſt. Si enim virtuoſum eſt religionis ſtatum aſſumere, virtuoſos autem actus ex voto facere laudabilius eſt, laudabiliter agunt illi, qui ſtatim religionem ingredi non valentes, ſe ad ingreſſum religionis voto adſtringunt. Niſi forte quis ſecundum Vigilantium dicat, quod ſtatus ſecularis vitæ ſtatui religionis æquatur: vel majori veſania in tantum erroris prorumpat, quod præſumat aſſerere ſtatum religionum, quas Eccleſia approbavit, non eſſe ſtatum ſalutis: in quo jam Vigilantii hæreſim ſuperabunt non ſolum inania reddentes Chriſti conſilia, ſed ea penitus evacuantes, necnon & ordinationi Eccleſiæ repugnantes, quod eſt ſchiſmaticum eſſe. Si autem laudabiliter faciunt, & a ſpiritu Dei moventur qui ſe obligant voto ad religionis ingreſſum; conſequens eſt eos laudabiliter facere, qui alios ſuis exhortationibus ad hoc inducunt, in

hoc Spiritui ſancto cooperantes, dum ſatagunt id miniſterio exteriori ſuadere, ad quod Spiritus Sanctus inſtigat interius: unde & Apoſtolus dicit 1. ad Corint. 3: Dei enim adjutores ſumus, forinſecus ſcilicet miniſtrando. Sed quia quantum ad eos, qui pubertatis annos excedunt, contrarium ſapere nefarium eſt, reſtat conſiderandum, utrum pueri, vel puellæ ante pubertatis annos completos valeant ſe voto religionis adſtringere. Ubi oportet diſtinguere duplex eſſe votum, unum quidem ſimplex, aliud autem ſollemne. Simplex quidem votum in ſola promiſſione conſiſtit: ſollemne autem votum cum promiſſione habet exteriorem exhibitionem, dum ſcilicet homo actualiter ſe offert Deo, vel per Ordinis ſacri ſuſceptionem, vel per profeſſionem certæ religionis in manu Prælati, quibus duobus modis votum ſollemnizatur: vel etiam per ſuſceptionem habitus profeſſorum, quæ eſt quædam interpretativa profeſſio. Utriuſque autem voti circa matrimonium eſt diverſus effectus. Nam votum ſollemne impedit matrimonium contrahendum, & dirimit jam contractum: votum autem ſimplex etſi contrahendum impediat, contractum tamen non dirimit. Eſt autem & contrarius, & diverſus effectus utriuſque voti circa religionem. Nam votum ſollemne quod fit per expreſſam, aut præſumptam profeſſionem, jam monachum facit, vel cujuſcumque alterius ordinis fratrem: votum vero ſimplex nondum monachum facit, cum adhuc dominus rerum ſuarum remaneat, & adhuc ſi contrahat, poſſit eſſe maritus. Quia igitur ſimplex votum conſiſtit in ſola promiſſione Deo facta, quæ ex interiore mentis deliberatione procedit, votum ſimplex ex jure divino efficaciam habet, quod nullo humano jure tolli poteſt. Hujus autem voti efficacia dupliciter tolli poteſt. Uno quidem modo per defectum deliberationis,

quæ

quæ promiſſioni firmitatem præſtat ; & ideo furioſorum, & aliorum amentium vota vim obligationis non habent, ut habetur extra de regula. & tranſe. ad relig. Sicut tenor: & eadem ratio eſt de pueris, qui non ſunt doli capaces, nec habent debitum rationis uſum, qui in quibuſdam anticipatur, in quibuſdam tardatur ſecundum diverſam diſpoſitionem naturæ, unde ad hoc non poteſt certum tempus præfigi. Alio modo impeditur efficacia ſimplicis voti, ſi aliquis Deo voveat, qui non eſt propriæ poteſtatis; puta ſi ſervus voveret ſe religionem intrare, haberet quidem efficaciam quantum ad ipſum, qui uſum rationis habet, ſi dominus ejus permitteret. Si tamen dominus hoc votum ratum non habeat, abſque peccato poterit revocare, ut habetur in decretis Diſtinct. 44. Si ſervus; ubi dicitur, quod ſi domino ignorante ſervus fuerit ordinatus, licet ei infra ſpatium unius anni & ſervilem fortunam probare, & ſervum ſuum recipere. Et quia puer, vel puella infra pueriles annos etiam ex naturali jure in poteſtate patris conſtituitur, poterit pater votum ab eis emiſſum, ſi voluerit, revocare; vel ſi voluerit, acceptare ſecundum ordinationem juris divini. Dicitur enim Num. 30: Mulier ſi quippiam voverit, & ſe adſtrinxerit juramento, quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari, ſi cognoverit pater votum quod pollicita eſt, & juramentum quo obligavit animam ſuam, & tacuerit, voti rea erit, quicquid pollicita eſt & juravit, opere complebit. Sin autem ſtatim ut audierit, contradixerit pater, & vota, & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur ſponſioni, eo quod contradixerit pater. Ex quo patet quod puella, vel puer, de quo eſt eadem ratio, infra pueritiæ annos, quantum in ipſis eſt, voto ſe obligare poſſunt, niſi impediat rationis defectus, ut dictum

eſt : ſed quia poteſtati alterius ſubjiciuntur , poteſt votum revocari a patre . Quod etiam patet per hoc quod ſubditur de muliere adulta , cujus votum a viro revocari poteſt . Et licet jus poſitivum determinare non poſſit tempus quo homo habere incipiat uſum rationis , per quem Deo ſe valeat obligare , poteſt tamen determinare tempus obligationis , vel ſubjectionis unius perſonæ ad aliam . Determinatur autem hoc tempus in puella quidem uſque ad duodecim annos completos , in mare autem uſque ad quatuordecim , quia hoc communiter conſuevit eſſe tempus pubertatis , ut habetur 20. quæſtione 2. c. Puella , & cap. Si in qualibet . Sic igitur quantum ad votum ſimplex , quo quis obligatur ad religionis ingreſſum , poteſt aliquis obligari quantum in ipſo eſt , ante completos pubertatis annos , cum ſit doli capax , habens debitum rationis uſum ad diſcernendum quod facit . Poteſt tamen hoc votum revocari a patre, vel tutore qui eſt loco patris . Quia vero ſollemne votum religionis , quod fit per profeſſionem tacitam , vel expreſſam , habet quaſdam exteriores ſollemnitates , quæ ordinationi ſubduntur Eccleſiæ , ſicut & ſollemnitas Ordinis ſacri ; ſecundum Eccleſiæ determinationem exigitur ad hujuſmodi votum completum pubertatis tempus , ideſt in puero quatuordecim annorum , & in puella duodecim : ita quod profeſſio ante hoc tempus facta , quantumcumque aliquis ſit doli capax , non facit profitentem eſſe monachum , vel cujuſcumque ordinis fratrem . Hoc enim communiter tenet Eccleſia : licet Innocentius III. aliter ſenſiſſe dicatur.

CAP. XIII.

Solutio rationum inductarum .

His igitur viſis , facile eſt ad omnia objecta reſpondere . Quod enim primo inducitur de

de verbis Prosperi: Sic jejunare debemus, ut non nos necessitati jejunandi subdamus: intelligitur de necessitate coactionis, quæ voluntario repugnat. Unde dicit: Ne jam non devoti, sed inviti rem non voluntarie faciamus: non autem loquitur de necessitate voti, per quam magis augetur devotio, quæ a devovendo nominatur. Quod vero secundo propositum est, quod necessarium est minus meritorium, intelligendum est de necessitate, quæ ab aliquo imponitur contra voluntatem ipsius. Sed cum aliquis sibi ipsi necessitatem imponit benefaciendi, ex hoc laudabilior redditur, quia per hoc se facit quodammodo servum justitiæ, ut Apostolus monet ad Roman.6. Unde & Augustinus dicit in epist. ad Paulinam, & Armentarium: Felix necessitas, quæ ad meliora compellit. Quod vero tertio propositum est de Judæis convertendis libera voluntate, patet ad propositum non pertinere. Libertati enim voluntatis non opponitur confirmatio voluntatis in bono; alioquin nec Deus, nec beati liberam voluntatem haberent: opponitur autem ei necessitas coactionis ex violentia, vel metu procedens, & ideo signanter dicit Canon de Judæis: Præcepit sancta Synodus nemini deinceps ad credendum vim inferre. Per votum autem, aut juramentum non infertur homini vis, sed ex eis voluntas hominis confirmatur in bonum, unde per hoc non redditur homo invitus, sed magis firmiter volens, & jam incipit homo quodammodo facere, in quantum se obligat ad faciendum. Et per hunc etiam modum nullus sanæ mentis diceret esse illicitum inducere Judæos, ut se propria voluntate obligarent, vel juramento, vel voto ad accipiendum baptismum. Quod autem quarto proposítum est, quod aliquando voto, aut juramento se ad religionem obligantes retrocedant, & in desperationem incidentes tradunt se omni iniqui-

tati,

tati, & ſic fiunt filii gehennæ duplo quam illi qui eos inducunt; refellitur per verbum Apoſtoli quod dicit Rom. 3: Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit? Ex quo accipere poſſumus, quod per hoc, quod quidam bonis abutuntur, nullum fit præjudicium illis, qui perſeverant in bono. Sicut etiam Gloſſa dicit ibidem, quod non ideo quia aliqui Judæorum credere noluerunt, idcirco præjudicabitur ceteris Judæis, ne digni dicantur accipere, quod Deus promiſit fidelibus. Similiter etiam nec ideo quia aliqui voventes, vel jurantes religionem intrare, poſt votum pœnitent, & deteriores fiunt, idcirco aliquid præjudicatur illis, qui voventes in voto perſeverant. Et ideo qui homines inducunt ad vovendum religionis ingreſſum, non faciunt eos filios gehennæ, quantum in eis eſt, ſed potius filios regni, præſertim cum plures ex talibus proficiant votum implentes, quam deficiant a voto recedentes: niſi forte, quod abſit, pravis exemplis eos ad peccandum inducerent, ut patet per expoſitionem Hieronymi, & Chryſoſtomi. Videtur tamen huic rationi ſuffragari, quod Apoſtolus dicit 1. ad Tim. 5: Adoleſcentiores viduas devita. Et rationem aſſignat, cum ſubdit: Habentes damnationem, quod primam fidem irritam fecerunt: qua ſcilicet Deo continentiam promiſerunt. Sed ſicut Hieronymus dicit in Epiſtola de Monogamia ad Ageruchiam: Propter has, quæ fornicatæ ſunt in injuriam viri ſui Chriſti, vult Apoſtolus alterum matrimonium, præferens bigamiam fornicationi, ſecundum indulgentiam dumtaxat, non ſecundum imperium, quia multo tolerabilius eſt bigamam eſſe, quam ſcortum, ſecundum habere virum, quam plures habere adulteros. Non ergo Apoſtolus prohibet ſimpliciter adoleſcentes viduas continentiam vovere, cum 1. ad Corint. 7. dicat quod bonum eſt eis, ſi ſic in

vi-

viduitate permanſerint, ſed eas prohibet recipi ad ſtipendia Eccleſiæ, quæ in laſcivia vivunt, unde dicit: Adoleſcentiores viduas devita, quæ cum luxuriatæ fuerint, in Chriſto nubere volunt. Quod vero ſexto proponunt, quod aliqui poſt votum de ingreſſu religionis emiſſum, in ſeculo remanentes facti ſunt boni Epiſcopi, manifeſte veritati contrariatur, ut patet per decretum Innocentii, quæ habetur de voto, & voti redemptione, quæ ſic dicit: Per tuas nobis litteras intimaſti, te in Grationopolitana Eccleſia ſuſcipiendi habitum regularem votum ſollemniter emiſiſſe, & poſtea promiſiſſe in manibus Prælati ejuſdem Eccleſiæ, te infra duos menſes, poſtquam ab Apoſtolica ſede rediſſes, votum, quod emiſeras, impleturum. Cumque termino ipſo tranſacto non curaſſes quod voveras adimplere, tandem exiſtens voti tranſgreſſor, vocatus fuiſti ad regimen Eccleſiæ Gebenenſis. Et infra: Nos igitur tuæ diſcretioni conſulimus, ut ſi tuam ſanare deſideras conſcientiam, regimen reſignes Eccleſiæ memoratæ, ac reddas Altiſſimo vota tua. Ex quo patet manifeſte, quod non poſſunt bona conſcientia vel Epiſcopatum, vel Archidiaconatum retinere qui voverunt religionem intrare, & ita ſi retinent, non ſunt boni Epiſcopi, vel Archidiaconi, cum ſint voti tranſgreſſores. Quod autem ſeptimo propoſitum eſt, quod non ſunt aliqui ad Dei cultum muneris interventu provocandi, ſolvitur per idem cap. quod ad hoc inducunt. Sequitur enim poſt præmiſſa. Niſi forte de pauperum alimento quis in commune proponat, quorum nulli, cujuſcunque profeſſionis eſſet, victualia negabantur. Ex quo patet, quod inconvenienter redarguunt eos, qui pauperibus ſcholaribus burſas procurant, & eos in ſtudio nutriunt, ut poſtmodum ſint religioni aptiores. Sed & ſi qua alia beneficia terrena alicui conferantur, ut ex hoc ejus familiaritate ca-

pta-

ptata provocetur ad melius, non eſt illicitum: eſſet autem illicitum, ſi aliqua pactio, vel conventio interveniret. Unde & in eodem cap. ſubditur: Dum tamen omnis abſit pactio, & omnis ceſſet conventio: alioquin ſi non liceret aliquem per temporalia beneficia provocare ad aliquod ſpirituale bonum, illicitum eſſet, quod in quibuſdam Eccleſiis quædam diſtribuuntur his, qui ad officium divinum accedunt. Quod vero octavo propoſitum eſt, contra fidelitatem eſſe, quod juvenes inducantur ad graviora onera, ſcilicet jejunia, vigilias, & hujuſmodi, manifeſtam continet falſitatem. His enim qui in religione recipiuntur, vel ad eam obligantur, in principio graviora religionis onera manifeſtantur. Nec tamen eſt contra fidelitatem, ſi ad provocandos aliquos ad religionem, cujus aſperitates ſunt manifeſtæ, ſpirituales eis animi conſolationes repromittant exemplo Domini, qui dicebat Matt. 11: Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite a me quia mitis ſum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris. In quibus verbis & corporale onus ſignificatur, per hoc quod jugum nominat, & ſpiritualis conſolatio, in hoc quod quietem promittit. Unde Auguſtinus dicit in lib. de verbis Domini: Qui jugum Domini intrepida cervice ſubjerunt, tam difficilia pericula patiuntur, ut non a laboribus ad quietem, ſed a quiete ad laborem vocari videantur. Sed profecto adeſt Spiritus Sanctus, qui in affluentia delitiarum Dei in ſpe futuræ beatitudinis omnia præſentia deliniret aſpera, & omnia gravia revelaret. Satis ergo ſpiritualium delitiarum inexpertos ſe indicant, eos decipi arbitrantes, qui ea quæ ſunt corpori gravia propter Chriſtum ſuſcipiunt. Quod vero nono propoſitum eſt de ſtatuto Innocentii Papæ, ad propoſitum non facit, quia ſtatutum illud eſt epitum de voto ſollemni, quod per profeſſionem emit-

emittitur, non autem de voto ſimplici, quo aliqui ad religionem ex devotione ſe obligant. Quod vero decimo propoſitum eſt, poſſe parentes hujuſmodi vota impuberum retractare, efficaciam non habet: non enim omne id, quod revocari poteſt, illicite committitur; alioquin oporteret dicere, quod minores vigintiquinque annis peccarent in omnibus quæ cum ſuo damno facerent, quia poſſunt in integrum reſtitui. Sic igitur impuberes non peccant, ſi votum religionis emittant, vel ſi etiam habitum religionis aſſumant abſque parentum licentia, quamvis hoc poſſit per parentes revocari: alioquin ſi hoc eſſet peccatum, prohiberetur per Canones, per quos parentibus revocandi facultas conceditur. Ea vero quæ undecimo de apparatu decretalium, & ſummis Juriſtarum proponuntur, ad propoſitum non faciunt, quia loquuntur de voto ſollemni, quod monachum facit, vel cujuſcumque religionis profeſſum: de quo fuerunt inter Doctores juris Canonici opiniones diverſæ: quamvis inconſonum, & deriſibile videatur, quod ſacræ doctrinæ profeſſores Juriſtarum gloſſulas in auctoritatem inducant, vel de eis diſceptent. Illud etiam quod duodecimo de juramento proponitur, ad propoſitum non facit, quia non prohibent Canones pueros jurare, ſed diſcernunt, quod jurare non cogantur. Quod vero tertiodecimo proponitur, falſitatem continet. Pueri enim ligati ſunt profeſſione fidei Chriſtianæ, quam etiam in baptiſmo Sacramentaliter elegerunt. Unde poſſunt iterato ligari, & eligere perfectionis ſtatum. Quamvis & propter aliud hoc incongrue dicatur, quia & in ipſo Sacramento baptiſmi pueri Chriſtianam religionem ſuſcipiunt, & religantur Deo, ipſum iterum eligentes, a quo per peccatum primi parentis fuerunt ſeparati. Demum prophanam concluſionem pueros ſtultitiæ arguentem, piorum

au-

aures ferre non valent . Quis enim puerum Benedictum ſtultitiæ argui patiatur , quod relicta domo, rebuſque patris , ſoli Deo placere deſiderans , ſanctæ converſationis habitum,& deſertum quæſivit? Quis niſi hæreticus blaſphemet Joannem Baptiſtam , de quo legitur Luc. 1. quod puer creſcebat , & confortabatur ſpiritu , & erat in deſertis , uſque ad diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael ? Manifeſte tales inſultatores animales ſe eſſe demonſtrant , dum ſtultitiam reputant ea quæ ſunt ſpiritus Dei , qui ſicut Ambroſius dicit ſuper Lucam : Non coercetur ætatibus , non obitu extinguitur , non alvo matris excluditur . Et ſicut Gregorius dicit in Homilia Pentecoſtes : Qui implet cytharedum puerum , & Pſalmiſtam facit ; implet paſtorem armentarium ficomoros vellicantem , & prophetam facit ; implet puerum abſtinentem , & judicem ſenum facit ; implet piſcatorem , & prædicatorem facit ; implet perſecutorem , & doctorem gentium facit ; implet publicanum , & Evangeliſtam facit . Utar ergo e contrario verbis Apoſtoli dicentis 1. ad Corinth. 3 : Si quis inter vos videtur ſapiens eſſe in hoc ſeculo , ſtultus fiat ut ſit ſapiens . Stultus quidem ſecundum ſapientiam mundi , quæ ſtultitia eſt apud Deum : non autem ſecundum ſapientiam Dei , quæ ſicut legitur Proverb. 1. parvulos alloquitur dicens : Uſquequo parvuli diligitis infantiam ? Et poſt : Convertimini ad correptionem meam , en proferam vobis ſpiritum meum .

CAP. XIV.

Rationes contra perfectionem religioſorum non habentium poſſeſſiones in communi .

NUnc reſtat conſiderandum , quomodo homines a religione retrahere conantur , religio-

nis

nis perfectioni derogando, maxime eorum, qui in communi possessiones non habent. Inducunt enim illud, quod dicit Prosper in lib. de vita contemplativa, & habetur 12. quæst. 1: Expedit facultates Ecclesiæ possideri, & proprias perfectionis amore contemni. Non enim propriæ sunt, sed communes Ecclesiæ facultates, & ideo quisquis omnibus quæ habuit dimissis, aut venditis fit rei suæ contemptor, cum præpositus factus fuerit Ecclesiæ, omnium quæ habet Ecclesia efficitur dispensator. Denique sanctus Paulinus, ut ipsi melius nostis, ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit. Sed cum factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissime dispensavit; quo facto satis ostenditur, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis posse Ecclesiæ facultates (quæ sunt profecto communia) possidere. Ex hoc accipere volunt non pertinere ad perfectionem, non habere possessiones communes. Inducunt etiam ad hoc aliorum Sanctorum exempla. Nam beatus Gregorius de facultatibus suis, intra urbis Romanæ mœnia unum monasterium, in Sicilia vero sex legitur construxisse. Beatus etiam Benedictus monachorum præceptor almificus, amplas possessiones pro suo monasterio recepit, quod tanti viri evangelicæ perfectionis æmulatores nullo modo feciſſent, si possessiones communes in aliquo Apostolicæ, & evangelicæ perfectioni derogarent. Et ex hoc concludere volunt, non pertinere ad majorem perfectionem, quod aliqui possessionibus careant. Addunt etiam quod Apostoli, quibus Dominus mandaverat ut nihil possiderent, nec aliquid deferrent in via, tempore necessitatis aliqua possidebant. Unde super illud Lucæ 22: Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram; dicit Glossa, quod instante mortis articulo, & tota illa gente pa-

paſtorem ſimul, & gregem perſequente, congruam tempori regulam decernit, permittens ut tollant victui neceſſaria. Non autem perſecutionis tempore Apoſtoli minoris perfectionis fuerunt; igitur poſſidere communia perfectionem non diminuit. Dicunt inſuper quod Chriſtus ordinem diſcipulorum inſtituit, quibus ſuccedunt Epiſcopi, & Clerici poſſeſſiones habentes; ordines autem religioſorum abſque poſſeſſionibus in paupertate viventium poſtea ab aliis ſunt inſtituti. Quod autem Chriſtus inſtituit, perfectius eſt. Perfectius igitur eſſe videtur communes poſſeſſiones habere, quam abſque poſſeſſionibus vivere. Arguunt inſuper, quod non eſt credibile, quod perfectio, quam Chriſtus inſtituit, obdormiſſet interminſſa a tempore Apoſtolorum uſque ad hæc tempora, in quibus aliqui ordines incœperunt ſine communibus poſſeſſionibus vivere. Unde concludere volunt, quod communibus poſſeſſionibus carere ad perfectionem evangelicam non pertineat. Dicunt etiam, quod ſi qui poſt Apoſtolorum tempora communibus poſſeſſionibus caruerunt, vivebant de opere manuali, ſicut legitur de Sanctis Patribus in Ægypto. Unde illi qui poſſeſſionibus communibus carent, & tamen de opere manuali non vivunt, videntur omnino ab evangelica perfectione deficere. Inducunt etiam, quod divitiarum abrenuntiatio introducta eſt ad tollendam ſollicitudinem temporalium rerum, ſecundum illud Luc. 12: Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, &c. & 1. Corinth. 7: Volo vos ſine ſollicitudine eſſe. Sed major ſollicitudo imminet victus quærendi his, qui poſſeſſiones non habent, quam his qui ſufficientiam victus jam habent per poſſeſſiones communes. Ergo communibus poſſeſſionibus carere diminuit evangelicam perfectionem. Circa hoc etiam addunt, quod tales religioſi neceſſe habent de negotiis multorum ſe intromitte-

re,

re, qui eis neceſſaria victus miniſtrant, & ſic multiplicantur in eis temporalium ſollicitudines evangelicæ perfectioni adverſantes. Videntur igitur ex hoc ipſo quod poſſeſſionibus communibus carent, detrimentum perfectionis pati. Dicunt deinde hoc eſſe impoſſibile, quod aliquis nihil in communi, vel proprio poſſideat: quia neceſſe eſt quod comedant, & bibant, & induantur, quod facere non poſſunt, ſi nihil haberent. Ex his igitur derogare nituntur perfectioni poſſeſſiones non habentium in communi.

CAP. XV.

Confutatio erroris præmiſſi.

OPortet autem attendere, quod prædicti paupertatis impugnatores, doctrinæ Chriſti, nec non & vitæ ipſius non modicum adverſantur, qui in omnibus paupertatem & ſervandam verbo docuit, & exemplo monſtravit. Dicit enim de ipſo Apoſtolus 2. ad Cor. 8. quod propter nos egenus factus eſt, cum dives eſſet. Paupertatem enim aſſumpſit, ut Gloſſa ibidem dicit, & divitias non amiſit, intus dives, foris pauper, latens Deus in divitiis, apparens homo in paupertate. Ex quo his qui Chriſti paupertatem ſequuntur, magna dignitas accreſcit: unde poſt pauca ibi concluditur: Nemo igitur ſe contemnat, pauper in cella, dives in conſcientia. Et ut ab exordio introitus ejus in mundum incipiamus, pauperculam elegit matrem, pauperiorem patrem eligens ſit pecuniis egens, & hæc tibi exponat præſepe, ut legitur in quodam ſynodali ſermone Epheſini Concilii. Et poſt pauca ſubditur: Reſpice pauperrimum habitaculum ejus, qui ditat cœlum: vide præſepe ſedentis ſuper Cherubim: vide pannis obſitum eum, qui pelagus arenæ junxit: vide deorſum paupertatem, divitias ejus ſurſum conſiderans. Si autem non propter ſe, ſed propter nos egenus factus eſt ſecundum Apoſtolum, numquid non po-

terat matrem multas poſſeſſiones habentem elige-re, atque in domo propria naſci, ſi nihil ad per-fectionem Chriſtianæ vitæ pertineret terrenas poſ-ſeſſiones non habere, quinimmo propria domo carere? Confundantur igitur paupertatis detracto-res, cujus gloria in ipſis Chriſti cunabulis præ-clare refulget. Et ne puretur paupertatem, quam in infantia ſuſtinuit, in perfecta deſeruiſſe ætate, videamus quid ipſe de ſe dicat Matth. 8: Fi-lius, inquit, hominis non habet ubi caput ſuum reclinet; quaſi dicat, ut Hieronymus exponit, quid me propter divitias, & ſeculi lucra cupis ſequi, cum tantæ ſim paupertatis, ut nec hoſpi-ciolum quidem habeam, & tecto utar non meo? Et Chryſoſtomus idem exponens dicit: Aſpice qualiter paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera demonſtravit. Non erat ei menſa, non candelabrum, non domus, nec quicquam aliud talium. Hæc autem paupertas ad perfectio-nem pertinet, quam Dominus & verbo docuit, & per opera demonſtravit. Pertinet igitur ad perfectionem Chriſtianæ vitæ terrenis poſſeſſioni-bus omnino carere. Rurſus ulterius procedentes, invenimus teſtimonium paupertatis Chriſti ex hoc, quod cum ab eo tributum requireretur, dixit Pe-tro: Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primo aſcenderit, tolles, & aperto ore ejus invenies ſtaterem, illum ſumens da eis pro me, & te. In cujus expoſitione Hieronymus dicit: Hoc etiam ſimpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit Dominum tantæ fuiſſe paupertatis, ut unde tribuat pro ſe, & Apoſto-lo redderet, non habuerit. Quod ſi quis objicere voluerit, quomodo Judas in loculis portabat pe-cuniam? Reſpondebimus, rem pauperum in uſus ſuos converſere nefas putavit, nobiſque idem tri-buit exemplum. Manifeſtum eſt autem, nec alicui Chriſtiano debet venire in dubium, quod Chri-ſtus ſummam perfectionem in ſua converſatione

ſer-

ſervavit: unde & paupertatis perfectionem docebat: Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me; in quo eſt perfectionis ſumma, ut Hieronymus dicit. Eſt igitur ſumma paupertatis perfectio ut ad exemplum Chriſti aliqui homines poſſeſſionibus careant, etſi aliqua reſervent ad pauperum uſum, præſertim quorum eis cura incumbit: ſic Dominus præcipue ſuos diſcipulos propter ipſum pauperes effectos, de his, quæ ſibi dabantur, reſervans, ſuſtentabat. Inter cetera vero, quæ Chriſtus in mortali vita fecit, vel paſſus eſt, præcipue Chriſtianis imitandum proponitur venerandæ crucis exemplum: unde & ipſe Dominus dicebat Matth. 16: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me: unde & Apoſtolus quaſi ſimul cum Chriſto crucifixus, & in ſola Chriſti cruce gloriam habens dicebat Gal. 6: Ego ſtigmata Domini in corpore meo porto; exemplum crucis diligenter ſecutus. Inter alia vero crucis inſignia apparet omnimoda paupertas, in qua exterioribus rebus privatus eſt uſque ad corporis nuditatem: unde ex perſona ejus in Pſ. 21. dicitur: Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Hanc autem crucis nuditatem per voluntariam paupertatem homines ſequuntur, & præcipue qui poſſeſſionum redditibus carent: unde dicit Hieronymus ad Paulin. presbyt.: Tu audita ſententia Salvatoris, Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me, verba vertis in opera, & nudam crucem nudus ſequens expeditior, & levior aſcendis ſcalam Jacob: & poſt pauca ſubdit: Nihil enim eſt grande triſti, & livida facie vel ſimulare, vel oſtentare jejunia, poſſeſſionum redditibus abundare, & vile jactare palliolum. Sic igitur patet inimicos eſſe crucis Chriſti prædictos adverſarios paupertatis, qui terrena ſapientes, terrenas poſſeſſiones ad per-

fectionem Chriſtianam pertinere arbitrantur, per quorum abjectionem fiat minor perfectio. His igitur circa viam Chriſti conſideratis tam in ejus ortu, quam in ejus progreſſu, quam etiam in ipſo crucis occaſu, ad Chriſti doctrinam accedamus, qui diſcipulos ſimul & turbas inſtruens, a paupertate principium ſumpſit, Matt. 5. ubi dicit: Beati pauperes ſpiritu: quod Hieronymus exponens dicit: Qui ſcilicet propter Spiritum Sanctum voluntate ſunt pauperes; & ſicut Ambroſius dicit ſuper Luc: Primam beatitudinem paupertatis uterque Evangeliſta poſuit. Ordine enim prima eſt, & parens quædam, generatrixque virtutum, quia qui contempſerit ſecularia, ipſe merebitur ſempiterna: nec poteſt quiſquam meritum regni cœleſtis adipiſci, qui mundi cupiditate poſſeſſus eſt. Qualis autem pauper ſpiritu præcipue ſit, beatus Baſilius oſtendit dicens: Beatus pauper quaſi Chriſti diſcipulus, qui pro nobis paupertatem ſuſtinuit: nam ipſe Dominus quodlibet opus implevit, quod ad beatitudinem ducit, ſe præbens exemplar diſcentibus. Nuſquam autem Dominus legitur poſſeſſiones habuiſſe; non igitur beatitudinis detrimentum habet paupertas eorum, qui poſſeſſionibus carere volunt propter Chriſtum, ſed magis beatitudinis augmentum. Deinde Dominus electis duodecim Apoſtolis, ad prædicandum eos mittens, conceſſa eis miraculorum poteſtate, inter cetera vitæ documenta, primo inducit paupertatis doctrinam, dicens Matth. 10: Nolite poſſidere aurum, nec argentum in zonis veſtris, non peram in via; quod exponens Euſebius Cæſarienſis dicit: Prohibebat eis auri, & argenti, & æris poſſeſſionem, præcognitione futurorum. Contemplabatur enim quod qui ſanandi erant per eos, & ab incurabilibus paſſionibus liberandi, vellent eis cedere in omnibus bonis ſuis. Et poſt aliqua ſubdit: Putabat oportere conductos arrha regni Dei terrena deſpicere, ut nec aurum, nec argentum,

nec

nec poſſeſſiones, nec quicquam eorum, quæ mor tales appretiantur, condignum exiſtiment datis ſibi cœleſtibus opibus: nec non cum milites eos faceret regni Dei, monebat eos colere paupertatem. Nullus enim militans Deo implicat ſe hujus vitæ negotiis, ut placeat Deo. Et ſic Hieronymus dicit ſuper Matth: Qui divitias detruncaverat, ſcilicet in verbis præmiſſis, propemodum etiam vitæ neceſſaria amputat, ut Apoſtoli doctores veræ religionis, qui inſtituebantur omnia Dei providentia gubernari, ſeipſos oſtenderent nihil cogitare de craſtino. Et, ſicut Chryſoſtomus dicit ſuper Matt: Per hoc præceptum primo quidem Dominus diſcipulos facit non eſſe ſubjectos: ſecundo ab omni eos liberat ſollicitudine, ut vacationem omnem tribuant verbo Dei: tertio docet eos ſuam virtutem. Qualis ergo eſſe debeat qui evangelizat regnum Dei, præceptis evangelicis deſignatur, hoc eſt ut ſubſidii ſecularis adminicula non requirat, fideique totus inhærens putet quo minus iſta requirat, magis poſſe ſuppetere, ut Ambroſius dicit ſuper Lucam. Manifeſtum eſt autem quod ſi Apoſtoli poſſeſſionem ſuſcepiſſent, non minus, ſed multo magis ſuſpecti fuiſſent quod propter quæſtum prædicarent, quam ſi aurum vel argentum poſſiderent. Multo etiam majori ſollicitudine circa agrorum culturam occuparentur, multoque majus eſt ſeculare adminiculum ex agris, vel vineis poſſeſſis, quam ſi bona mobilia habeantur. Manifeſtum eſt igitur ſecundum expoſitiones præmiſſas, Apoſtolis interdictum fuiſſe ne agros, vel vineas, vel alia hujuſmodi bona immobilia poſſiderent. Quis autem dicat, niſi hæreticus, primam diſcipulorum inſtructionem a Chriſto perfectioni evangelicæ derogare? Mentiuntur ergo in doctrina fidei dicentes, minoris eſſe perfectionis eos, qui communibus poſſeſſionibus carent. Eſt autem ulterius conſiderandum qualiter præcepta Domini præmiſſa fuerunt ab Apoſtolis obſervata, quia ut Au-

guſtinus dicit in lib. contra mendacium, divinæ Scripturæ non ſolum præcepta Dei retinent, ſed etiam vitam moreſque juſtorum; ut ſi forte occultum eſt quemadmodum accipiendum ſit quod præcipitur, in factis juſtorum intelligatur. Quod autem nihil temporalium poſſiderent, aut etiam in via deferrent ante tempus paſſionis, aperte oſtenditur ex hoc quod legitur Luc. 22. ubi Dominus diſcipulis dixit: Quando miſi vos ſine facculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt, nihil. Sed quia ibi ſubitur: Dixit ergo eis, ſed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram; poſſet alicui videri, quod Dominus totaliter priora præcepta relaxaverit. Sed hanc relaxationem quantum ad perſonas Apoſtolorum, ad ſolum tempus imminentis perſecutionis eſſe referendam, apparet ex verbis Bedæ, qui dicit: Non eadem vivendi regula perſecutionis tempore qua pacis, diſcipulos informat. Miſſis quidem diſcipulis ad prædicandum, ne quid tollerent in via præcepit, ordinans ſcilicet ut qui Evangelium nuntiant, de Evangelio vivant. Mortis vero inſtante periculo, & tota ſimul gente paſtorem pariter gregemque perſequente, congruam tempori regulam decernit, permittens ut tollant victui neceſſaria, donec ſopita inſania perſecutorum, tempus evangelizandi redeat. Ubi nobis quoque dat exemplum, ex juſta nonnumquam cauſſa inſtante, quædam de noſtri propoſiti rigore poſſe ſine culpa intermitti. Ex quo etiam apparet, ad rigorem evangelicæ diſciplinæ pertinere, quod aliquis careat omni terrena poſſeſſione. Quid autem ſuper hoc Apoſtoli poſt paſſionem ſervaverunt, & ſervandum tradiderunt, aperte in Actibus Apoſtolorum docetur. Legitur enim Act. 4. quod multitudinis credentium erat cor unum, & anima una, nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Et ne aliquis dicat, eos habuiſſe poſſeſſiones communes,

nes, puta agros, vel vineas, vel aliquid hujusmodi, hoc per sequentia excluditur. Sequitur enim: Quotquot possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Ex quo patet hanc esse evangelicæ vitæ observantiam, ut ea quæ ad necessitatem vitæ pertinent, possideantur communiter, possessionibus omnino a possessoribus abdicatis. Quod autem hoc ad abundantiorem perfectionem pertineat, apparet per Augustinum in lib. de doctr. Christiana, ubi dicit: Qui crediderunt ex Judæis, ex quibus facta est prima Ecclesia Hierosolymis, satis ostenderunt quanta utilitas fuerit sub pædagogo, idest sub lege custodiri. Namque tam capaces extiterunt Spiritus Sancti, ut omnia sua venderent, eorumque pretium indigentibus distribuendum ante Apostolorum pedes ponerent. Et postea subdit: Non enim hoc ullas Ecclesias gentium feciſſe scriptum est, quia non tam prope inventi erant qui simulacra manufacta Deos habebant. Videtur tamen hujus rei aliam rationem adsignare Melchiades Papa, qui ut habetur 12. q. 1. dicit: Futuram Ecclesiam in gentibus Apostoli prævideranr, idcirco prædia in Judæa minime sunt adepti, sed pretia tantummodo ad fovendos egentes. At vero cum inter turbines, & adversa mundi succresceret Ecclesia, ad hoc usque pervenit ut non solum gentes, sed etiam Romani Principes, qui totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & baptismi sacramenta concurrerent. Ex quibus vir religiosissimus Constantinus primus licentiam dedit non solum fieri Christianos, sed etiam fabricandi Ecclesias, & prædia constituit tribuenda. Et in sequenti c. dicit Urbanus Papa: Videntes summi Sacerdotes, & alii, atque Levitæ, & reliqui fideles plus utilitatis posse conferre, si hæreditates, & agros, quos vendebant, Ecclesiis, quibus præsidebant Episcopi, traderentur, eo quod ex sumptibus eorum

tam præſentibus, quam futuris temporibus plura, & electiora poſſent miniſtrare fidelibus communem vitam ducentibus, quam ex pretio eorum, cœperunt prædia, & agros, quos vendere ſolebant, matricibus Eccleſiis tradere, & ex ſumptibus eorum vivere. Ex his ergo videtur quod melius ſit poſſeſſiones in communi habere, quam alia mobilia ad victum pertinentia; & quod in primitiva Eccleſia prædia vendebantur, non quia hoc eſſet melius, ſed quia prævidebant Apoſtoli, quod apud Judæos Eccleſia duratura non erat partim propter infidelitatem, partim propter excidium quod eis imminebat. Sed ſi quis recte conſideret, hæc præmiſſis non contrariantur. Eccleſia enim in ſui primordio in omnibus ſuis membris talis fuit, qualis poſtmodum fuiſſe apud perfectos quoſcumque invenitur. Sicut enim natura, ſic & gratia debuit a perfectis initium aſſumere, & ideo Apoſtoli ſecundum illum ſtatum fidelium vitam ordinaverunt perfectioni convenientem: unde dicit Hieronymus in lib. de illuſtribus viris: Apparet talem primam Chriſto credentium fuiſſe Eccleſiam, quales nunc monachi eſſe nituntur, & cupiunt, ut nihil cujuſquam proprium ſit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur, & pſalmis, doctrinæ quoque, & continentiæ. Hic autem modus vivendi perfectioni congruus fuit apud primos credentes, non ſolum in Judæa ſub Apoſtolis, ſed etiam apud Ægyptum ſub Marco Evangeliſta, ut ibidem Hieronymus dicit, & ſicut in 2. libro Eccleſiaſticæ hiſtoriæ narratur. Proceſſu vero temporis, multi in Eccleſiam erant intraturi, qui ab hac perfectione deficerent, quod non erat futurum ante Judæorum excidium, ſed Eccleſia apud gentes multiplicata. Quod poſtquam contingit, utile judicaverunt Eccleſiarum Prælati, ut prædia, & agri Eccleſiis conferrentur, non propter perfectiores quoſque, ſed propter

pter infirmiores, qui ad primorum fidelium perfectionem attingere non valerent. Fuerunt tamen & aliqui poſtmodum primæ perfectionis æmuli, qui in congregationibus viventes, his caruerunt ſicut plurima monachorum collegia in Ægypto. Narrat etiam Gregorius in 3. Dialogorum de quodam ſanctiſſimo viro, nomine Iſaac, qui de Syriæ partibus in Italiam veniens, perfectionis formam, quam in Oriente didicerat, in Occidente obſervavit. Cum enim crebro ei diſcipuli humiliter innuerent, ut pro uſu monaſterii poſſeſſiones, quæ offerebantur, acciperet, ille ſollicitus ſuæ paupertatis cuſtos, fortem ſententiam tenebat dicens: Monachus qui in terra poſſeſſiones quærit, monachus non eſt: quod non poteſt intelligi de acquiſitione poſſeſſionum per modum proprietatis habendarum: non enim præmiſſum eſt, quod ei poſſeſſiones offerrentur, niſi pro monaſterii uſu. Nec tamen ejus ſententia ſic intelligenda eſt, quaſi poſſeſſiones communes habentes omnino a monachorum perfectione deficiant, ſed hoc dicebat propter periculum paupertatis amittendæ, quod imminet pleriſque monachorum, communes poſſeſſiones habentium. Dicit enim Hieronymus in Epitaphio Nepotiani ad Heliodorum Epiſcopum: Sint ditiores monachi, quam fuerant ſeculares. Poſſideant opes ſub paupere Chriſto, quas ſub locuplete diabolo non habuerant, & ſuſpiret eos Eccleſia divites, quos tenuit mundus ante mendicos. Et ideo ſignanter Gregorius de S. Iſaac ſubdit: Sic quippe metuebat paupertatis ſuæ ſecuritatem perdere, ſicut avari divites ſolent perituras divitias cuſtodire. Unde ad ejus ſanctitatem oſtendendam, Dominus eum clarificavit: ſubdit enim Gregorius de eo ibid: Itaque prophetiæ ſpiritu, magniſque miraculis, cunctis longe latemque habitantibus vita ejus inclaruit. Manifeſtum eſt igitur ad cumulum perfectionis pertinere, quod aliqui poſſeſſiones non habeant, nec

pro-

proprias, nec communes. Adhuc poteſt hoc evidenter oſtendi, ſi ratio conſiliorum ad evangelicam perfectionem pertinentium conſideretur. Ad hoc enim introducuntur, ut homines a curis mundi expediti, liberius Deo vacent: unde Apoſtolus propoſito conſilio de virginitate ſervanda, dicit: Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt Domini, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt. Ex quo patet, tanto aliqua magis ad conſiliorum perfectionem pertinere, quanto magis hominem a ſollicitudine mundi abſolvunt. Manifeſtum eſt autem, quod divitiarum, & poſſeſſionum cura impedit animum a rebus divinis. Dicitur enim Matth. 12: Qui ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt qui verbum audit; & ſollicitudo ſeculi iſtius, & fallacia divitiarum ſuffocant verbum, & ſine fructu efficitur: quod exponens Hieronymus dicit: Blandæ ſunt divitiæ, aliud agentes, & aliud pollicentes. Lubrica eſt earum poſſeſſio, dum huc illucque circumferuntur, & inſtabili gradu vel habentes deſerunt, vel non habentes reſiciunt. Hoc etiam evidenter oſtenditur, Luc. 14 ubi unus de his, qui ſunt vocati ad cœnam, ſe excuſavit dicens: Villam emi, & neceſſe habeo ire, & videre illam. Et, ſicut Gregorius dicit, quid per villam, niſi terrena ſubſtantia deſignatur? Exit ergo videre villam, qui ſola exteriora cogitat. In fine autem parabolæ ſubditur: Pauperes, & debiles introduc huc: quod exponens Ambroſius dicit, quod rarius delinquit cui deeſt illecebra peccandi, & citius ad Deum convertitur, qui non habet in mundo unde delectetur. Sic igitur patet quod poſſeſſiones, & quaſcumque divitias omnino non habere, magis ad evangelicam pertineat perfectionem. Item Auguſt. dicit in lib. de verb. Dom.: Minimi Chriſti ſunt illi, qui omnia ſua dimiſerunt, & ſecuti ſunt eum, & quicquid habuerunt, pauperi-

ribus distribuerunt, ut Deo sine seculari compedo expediti servirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos, sursum humeros tolleret: hi sunt minimi, quia humiles; appende minimos istos, & grave pondus invenies. Nullus autem sani capitis dicet, ad mundi onera non pertinere communium possessionum curam. Pertinet igitur ad perfectionis pondus, ut etiam ab hujusmodi compedibus expediti homines serviant Deo. Sic igitur patet vanam esse doctrinam, immo pestiferam, & Christianæ doctrinæ contrariam, illorum qui dicunt, quod possessionibus communibus carere propter Christum, ad perfectionem non pertineat: de quibus super illud Ps. 6: Convertantur, & erubescant valde velociter, dicit Glossa: Hoc non est hic, ubi potius iniqui rident eos, qui omnes relinquunt, & suis irrisionibus infirmos Christi nomine erubescere faciunt. Ad eos etiam pertinere videtur, quod alibi in Ps. 17. dicitur: Consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes ejus est. Ubi dicit Glossa: Inopis cujuslibet, qui est membrum Christi, & hoc ideo feciſtis, quoniam Dominus est spes ejus: unde ergo magis reverendus erat, inde magis contemnitur. Quid enim aliud isti faciunt, nisi quod contemnere nituntur eos, qui Christianæ paupertatis consilium perfecte sectantur, & hoc ideo, quia non in terrenis possessionibus, sed in Deo spem habent?

CAP. XVI.

Solutio rationum contra prædictam perfectionem inductarum.

HIs igitur visis, facile est respondere ad ea, quæ in contrarium proponuntur: Quod enim primo inductum est, quod expedit possessiones communes possideri, jam patet, quod expedit propter eos, qui non sunt summæ perfectionis capaces, qualis in primis credentibus fuit, qui tamen imperfectiores omnino negligendi non erant: unde

de & apud illos, qui illam ſummam perfectionem ſectabantur, poſſeſſiones non erant; ſicut etiam Dominus, cui Angeli miniſtrabant, loculos habuit propter neceſſitatem aliorum; quia ſcilicet ejus Eccleſia loculos erat habitura, ſicut Auguſtinus dicit ſuper Joan. Unde ſi aliqua ſit congregatio, in qua omnes ad majorem perfectionem tendant, expedit eis communes poſſeſſiones non habere. Quod vero ſecundo proponitur, quod beatus Benedictus in vita ſua amplas poſſeſſiones recepit, hoc ſufficit ad oſtendendum, quod communes poſſeſſiones non totaliter monaſticam perfectionem excludunt: non autem ex hoc haberi poteſt, quod majoris perfectionis non ſit poſſeſſionibus communibus carere; præſertim cum idem beatus Benedictus in ſua regula dicat ſe aliquid remiſiſſe de rigore monaſticæ vitæ a prioribus inſtitutæ, condeſcendendo infirmitatibus ſui temporis monachorum. Et eadem ratio eſt de Beato Gregorio, qui monaſteria conſtruxit ſecundum regulam a beato Benedicto inſtitutam. Quod vero tertio propoſitum eſt, quod Apoſtolis perſecutionis tempore permiſit Dominus, ut peram, & ſacculum tollerent, magis contra eos facit, ſicut ex præmiſſis apparet. Si enim perſecutionis cauſſa rigor prioris diſciplinæ remittitur, conſequens eſt quod ad rigorem diſciplinæ pertinebat, ut peram, & ſacculum non haberent: nec tamen legitur quod illo perſecutionis tempore procuraverint ſibi aliquas poſſeſſiones communes: & ſic patet, quod inducitur ad propoſitum non pertinere. Quod vero quarto inducitur, quod Dominus non inſtituit ordinem non habentium poſſeſſiones, ſed ordinem prælatorum, qui poſſeſſiones habent, in altero quidem eſt apertum mendacium. Cum enim Dominus diſcipulos inſtituit, quod nec argentum, nec aurum poſſideant, & quod corda eorum non graventur curis hujus mundi, & dimittentibus agros, & domos propter nomen ſuum præmia repromittit non

ſolum

ſolum in futuro, ſed in hoc ſeculo, ut ſcilicet ſint cum Apoſtolis nihil in hoc mundo habentes, & omnia poſſidentes; manifeſtum eſt quod omnes quicumque hanc regulam ſecuti fuerint, inſtitutionem Chriſti ſequuntur: nec enim illi qui ſanctos ſequuntur, per quos ſunt ordines inſtituti, ad ipſos accedunt, ſed ad Chriſtum, cujus documenta proponunt, quia nec illi ſeipſos prædicaverunt, ſed cum Apoſtolo Jeſum Chriſtum, ejus documenta proponentes: in altero vero falluntur, vel fallere volunt per fallaciam accidentis. Inſtituit enim Chriſtus Epiſcoporum ordinem, & aliorum clericorum, qui poſſeſſiones communes habent, vel proprias. Sed hoc Chriſtus in eis non inſtituit, ſed magis inſtituit eorum ordinem in perfecta paupertate, ſicut ex prædictis apparet. Poſtmodum vero diſpenſative ſunt in Eccleſia communes poſſeſſiones acceptæ propter rationem prædictam. Quod etiam quinto propoſitum eſt, quod Chriſtiana perfectio non dormitavit a tempore Apoſtolorum uſque ad præſentia tempora; certum eſt eam non dormitaſſe, ſed in plurimis viguit & in Ægypto, & in aliis partibus mundi. Numquid tamen aliquis Deo modum imponere poteſt, ut omnes in omni tempore, & in omnibus locis homines eodem modo ad ſe trahat? Quinimmo ſecundum ſuæ ſapientiæ ordinem, quo ſuaviter univerſa diſponit, ſingulis temporibus congruentia adminicula providet humanæ ſaluti. Quid enim ſi quæratur; Numquid dormitavit doctrina Chriſtiana a temporibus magiſtrorum doctorum Athanaſii, Baſilii, Ambroſii, Auguſtini, & aliorum, qui circa illud tempus fuerunt uſque ad hæc noſtra tempora, in quibus magis in doctrina Chriſtiana homines exercentur? Numquid ſecundum mirabilem eorum rationem, quicquid boni tempore aliquo intermiſſum fuit, illicitum erit reſumi? Sic enim & martyrium illicitum erit ſubire, & miracula facere, quia multo tempore ſunt hu-

juſmo-

juſmodi intermiſſa. Quod vero ſexto proponunt, quod illi, qui poſſeſſionibus communibus carebant, vivebant de operibus manuum, hoc non minorem calumniam aliis, quam religioſis ingerit: quia etiam Apoſtolus, qui Evangelium prædicabat, vivebat de opere manuali. Numquid ergo Epiſcopi, Archidiaconi, & quibuſcumque ex officio competit Evangelium prædicare, peccant ſi non vivant de opere manuali? Si autem ad hoc non tenentur, quia Paullus hoc non ex neceſſitate, ſed ſupererogando faciebat; quid imponunt religioſis quicquid ſancti Patres ſupererogando fecerunt? Nullus enim eſt, qui omnes ſupererogationes poſſit implere, cum unus in uno, & alius ſuperabundet in alio. Si vero non ſupererogationis, ſed neceſſitatis eſſe dicitur eos, qui poſſeſſionibus communibus carent, de labore manuum vivere, fateor quidem quantum ad hoc neceſſitatis eſſe, ut non otioſe vivant. Sed otium non ſolum per laborem manuum tollitur, ſed multo melius per ſacræ Scripturæ ſtudium, quod otium habet magnum negotium, ſicut Auguſtinus dicit: unde ſuper illud Pſalm. 68: Defecerunt oculi mei &c. dicit Gloſſa: Non eſt otioſus qui verbo Dei tantum ſtudet, nec pluris eſt qui extra operatur, quam qui ſtudium cognoſcendæ divinitatis exercet. Ipſa etiam ſapientia maximum opus eſt. Tollitur etiam otium per laborem doctrinæ, quo contra hoſtes fidei dimicatur ſecundum illud Apoſtoli: Labora ſicut bonus miles Chriſti Jeſu. 2. ad Timot. 2. ubi dicit Gloſſa: In prædicando Evangelium contra hoſtes fidei. Fateor etiam hoc neceſſitatis eſſe his, qui aliunde non habent de quo licite vivant. Licitum eſt autem Evangeliſtis etiam monachis, ut de Evangelio vivant, & de altaris miniſterio, ſicut Auguſtinus dicit in libr. de opere monachorum: alioquin numquid illas ſolas poſſeſſiones communes monachis licet habere, quas poſſunt lucrari de opere manuali? Non-

ne

ne autem derisibilis est, si quis dicat, licere religiosis in eleemosynam amplas possessiones accipere, non autem eis licere accipere de fidelium eleemosynis ea, quæ pertinent ad quotidianum, & simplicem victum? Sic igitur nulla necessitas imminet, his qui communes possessiones non habent, manibus operari. De hoc tamen diffusius alibi a nobis dictum est. Jam vero quod septimo propositum est, magis derisione, quam responsione dignum est. Quis enim non videat in immensum majoris sollicitudinis esse possessionibus procurandis curam impendere, ad quod vix seculares sufficiunt, quam acquirere simplicem victum ex fidelium pietate collatum, & clementia divina provisum? Quod vero octavo propositum est de hoc quod religiosi necesse habent circa eorum negotia sollicitari a quibus pascuntur; fateor habent quidem, sed circa spiritualem eorum salutem, vel ut tribulatos consolentur, quæ quidem sollicitudo est charitatis, unde religioni non repugnat: quinnimo ut dicitur Jacob. 1: Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Quod autem ultimo propositum est, omnino est frivolum: quia ea, quibus utuntur religiosi ad sustentationem vitæ, non sunt eorum quantum ad proprietatem dominii, sed dispensantur ad usum necessitatis eorum ab his, qui harum rerum dominium habent, quicumque sint illi. Hæc igitur sunt, quæ ad præsens scribenda occurruut contra erroneam, & pestiferam doctrinam avertentium homines a religionis ingressu. Si quis autem his contradicere voluerit, non coram pueris garriat, sed scribat, & scripturam proponat in publico, ut ab intelligentibus dijudicari possit quod verum sit, & ut quod erroneum est, auctoritate veritatis confutetur.

Explicit Opusc. 17. D. Thomæ Aquin. contra retrahentes homines a religione.

FINIS SECUNDI TOMI.

IN-

INDEX
OPUSCULORUM,
QUÆ

In hoc secundo Tomo continentur.

Opusculum IV. *De duobus præceptis Charitatis, & decem Legis præceptis.* pag. 3.
Opusculum V. *De articulis fidei, & Sacramentis Ecclesiæ.* p. 64.
Opusculum VI. *Devotissima expositio super Symbolo Apostolorum, scilicet* Credo in Deum. p. 90.
Opusculum VII. *Devotissima expositio Orationis Dominicæ, videlicet* Pater noster. p. 147.
Opusculum VIII. *Devotissima expositio super Salutatione Angelica, scilicet* Ave Maria. p. 180.
Opusculum IX. *Responsio ad Fratrem Joannem Vercellensem de articulis centum & octo sumptis ex opere Petri de Farantasio.* p. 187.
Opusculum X. *Alia Responsio ad eumdem Magistrum Joannem de Vercellis de articulis* XLII. p. 224.
Opusculum XI. *Responsio ad Lectorem Venetum de articulis XXXVI.* p. 242.
Opusculum XII. *Responsio ad Lectorem Bisuntinum de sex articulis.* p. 259.
Opusculum XIII. *De differentia Divini Verbi, & Humani.* p. 263.
Opusculum XIV. *De Natura Verbi intellectus.* p. 268.
Opusculum XV. *Tractatus insignis de substantiis separatis, seu de Angelorum Natura ad Fratrem Reginaldum.* p. 278.
Opusculum XVI. *de unitate intellectus contra Averroistas prætermissum est.* Vide p. 368.
Opusculum XVII. *Contra pestiferam Doctrinam retrahentium homines ab ingressu Religionis.* 369.

FINIS.

3876
LIBRERIA B. F. P.
MONTEFUSCO

BIBLIOTECA E. M. C. P.
MONTEFUSCO
(AV)

Kodak Gray Scale

C Y M

© Kodak, 2007 T

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18

Kodak Color Control Patches

© Kodak, 2007 T

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color B